

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KOZAN ve CEBEL-İ
BEREKETLİ MEMURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Senem ÖZDEMİR

Niğde
Ocak, 2019

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KOZAN ve CEBEL-İ
BEREKETLİ MEMURLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Senem ÖZDEMİR

Danışman : Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ

Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

Niğde

Ocak, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kozan ve Cebel-i Bereket Doğumlu Memurlar**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. .../.../ 2019

Senem ÖZDEMİR

Niğde, 2019

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Musa Şaşmaz danışmanlığında Senem Özdemir tarafından hazırlanan " Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Kozan ve Cebel-i Bereketli Memurlar" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

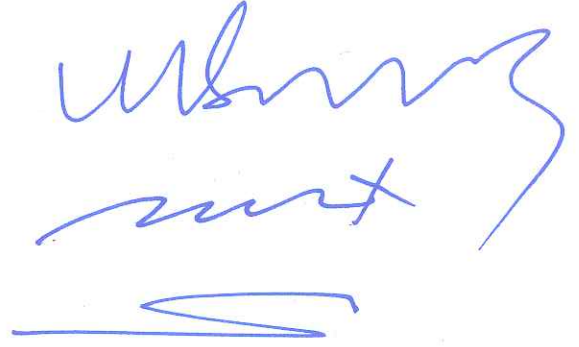
Tarih: ...../...../.....

JÜRİ :

Danışman : Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ

Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Kozan ve Cebel-i Bereketli memurların görevleri süresince memuriyetlerine ilişkin hususlar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Memurlar ile ilgili bilgiler önemli bir kaynak malzemesi olan Sicill-i Ahvâl defterlerinden faydalanılarak elde edilmiştir.

Sicill-i Ahvâl defterleri Osmanlı Devleti'nin yakın tarihi ile ilgili konularda ve biyografi çalışmalarında bilgi elde etmek için başvurulması gereken en önemli arşiv kaynakları arasındadır.

II. Abdülhamid döneminde tutulmaya başlanan bu defterler günümüzde biyografi alanında çalışma yapanlar için son dönem Osmanlı tarihine adeta ışık tutmaktadır. Defterler sadece devlet memurlarının hayat hikâyelerini ortaya koymaz aynı zamanda memurların görev yaptığı şehirlere ait bilgileri, devletin mâli ve idâri politikalarını ve o dönem uygulanan eğitim sistemi hakkında bilgi de vermektedir. Bunun yanında defterler vasıtasıyla dönemin personel politikası ile Osmanlı bürokrasisinin genel durumuyla ilgili gelişmeleri takip edebilmekteyiz.

II. Abdülhamid döneminde Sicill-i Ahvâl Komisyonunun oluşturulmasıyla beraber ülke genelinde bürokratik yapı içerisindeki memurların özgeçmiş bilgileri sicil defterlerine kaydedilmiştir.

Memurlara ait belgelerde memurların isimleri, doğum tarihleri, Müslüman mı Gayrimüslim mi oldukları, doğdukları şehirler, mezun oldukları okullar, bildikleri yabancı diller, istihdam alanları, aldıkları maaşları, memurlara verilen ödüller, memurlar hakkında yapılan şikâyetler, memurların görevleri boyunca olumsuz davranışlarından dolayı aldıkları cezalar ve göreve başlama yaşları gibi birçok bilgi bulunmaktadır.

Kozan ve Cebel-i Bereketli memurların analizi yapılırken belgeler orjinal dilinden günümüz Türkçesine çevrilerek daha açık ve anlaşılır hâle getirilmiştir.

Bu çalışma giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde bürokrasinin tanımı ve tarihi gelişimi anlatılmıştır. Birinci bölümde ise Kozan ve Cebel-i Bereket'in tarihsel süreci, idâri yapısı, etnik kökeni ve nüfusu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde Osmanlı'da bürokrasinin uygulanma şekli, Tanzimat öncesi ve sonrası dönemlerde Osmanlı bürokrasisinin geçirdiği evreler ve II. Abdülhamid döneminde bürokrasi ve memur anlayışı anlatılmıştır. Ayrıca II. Abdülhamid dönemi Sicill-i Ahvâl Komisyonunun kuruluşu, komisyonun kalemleri ve Sicill-i Ahvâl defterlerinin içeriğine dair konular ikinci bölümde yer almaktadır. Üçüncü bölüme baktığımızda Kozan ve Cebel-i Bereket doğumlu memurların tablo ve grafiklerle analizlerinin yapıldığını görebiliriz. Son olarak dördüncü bölümde ise Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan Kozan ve Cebel-i Bereketli memurların günümüze çevrilmiş orijinal belgelerinin özetleri yer almaktadır.

Çalışmamda bana destek olan danışman hocam Prof. Dr. Musa Şaşmaz'a ve çalışmamın her aşamasında yardımını esirgemeyen Araştırma Görevlisi Ömer Ferit İmlak'a teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimin sırasında maddi ve manevi desteğini aldığım eşim Şafak Özdemir'e, son olarakta beni bugünlere getiren ve hep yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Senem ÖZDEMİR

Niğde, 2019

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KOZAN VE CEBEL-İ
BEREKETLİ MEMURLAR
ÖZDEMİR, Senem
Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ
Ocak 2019, 143 Sayfa

Bürokrasinin tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nden önce Orta Asya Türk devletlerinde bürokratik yapı uygulanıyordu. Devletin olduğu bir yerde bürokrasiden bahsedebiliriz. Bürokratik yapıdan bahsederken ilk aklımıza gelen isim Max Weber olmalıdır. Weber bürokrasiyi ikiye ayırmaktadır. Birincisi geleneksel devlet yapılarında uygulanan bürokrasi ikincisi ise modern bürokrasidir. Geleneksel otorite ile yönetilen toplumlarda memurlar kralın itaati altında devlet işlerini yürütmektedir. Buradaki asıl amaç krala hizmet etmektir. Modern bürokraside ise memurlar hiçbir şahsa bağlı kalmadan devlet işlerini yine devlet yararına yürütür.

Osmanlı Devleti modern bürokrasiyi Tanzimat sonrasında uygulamaya başlamıştır. Tanzimat öncesi Osmanlı Devleti'nde bürokratik yapı mevcuttu ancak memurluk meslekten sayılmıyordu. Fakat Tanzimat sonrası dönemde memurluk meslek olarak görüldü. Osmanlı Devleti'nin büyümesinden sonra idari işler arttı ve çok fazla memur gerekli oldu. Bu durum bürokrasinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde sivil bürokrasi içerisindeki memur sayıları binlere ulaştı. Bu dönemde bürokratik yapı saraydan daha güçlü durumdaydı. Ancak Sultan Abdülhamid istibdat döneminde devletin kontrolünü almak için plan yaptı. Sultan ilk olarak bütün memurların kayıt altına alınmasını istedi.

Memur kayıtlarını tutmak ve takibini yapmak için Sicill-i Ahvâl Komisyonu kuruldu. Komisyon kurulduktan sonra hemen çalışmalara başladı ve II. Abdülhamid döneminde ülke genelinde 35.000 memurun kaydı Sicill-i Ahvâl defterlerine yazıldı. Bu defterler kullanılarak tezimizin içerisinde Kozan ve Cebel-i Bereketli 70 memur ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bürokrasi, II. Abdülhamid, Sicill-i Ahvâl Komisyonu

ABSTRACT
MASTER THESIS
KOZAN AND CEBEL-I BEREKET THE SICILL-I AHVAL BOOKS
COMPETITIVE OFFICERS
ÖZDEMİR, Senem
History Administration
Supervisor: Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ
January 2019, 143 Page

The history of the bureaucracy is very old. Bureaucratic structure was applied in the Central Asian Turkish states before the Ottoman State. We can talk about the bureaucracy in a place where a state formally exists. When we talk about the bureaucratic structure, first name appearing in our minds must be Max Weber. Weber divides the bureaucracy into two groups. The first one is the bureaucracy applied to traditional state structures, and the second one is the modern bureaucracy. In societies governed by traditional authority, civil servants carry out government affairs under the obedience of the king. The main purpose here is to serve the king. In the modern bureaucracy civil servants carry out their state affairs for the sake of the state without being attached to any person.

The modern bureaucracy of the Ottoman State began to be performed after Tanzimat. Before the Tanzimat the bureaucratic structure existed in the Ottoman State, but the civil service was not regarded as a Professional job. But in the post-Tanzimat period civil servants were seen as the Professional job. After the Ottoman Empire grew, managemental affairs increased and many civil servants were needed. This contributed to the development of the bureaucracy.

When the period of Abdulhamid II came, the number of civil servants in the civilian bureaucracy reached several thousand. In the period, the bureaucratic structure was stronger than the monarchy. However, Sultan Abdulhamid made plans to take control of the state during the period of istibdat. Sultan first wanted all officers to be registered.

The Sicill-i Ahvâl Commission was established to keep the officer records and follow-up. The commission started to work immediately after it was established and during the period of Abdulhamid II, 35.000 officers were registered in the Sicill-i Ahvâl books throughout the country. Using these books, Kozan and Cebel-i Bereketli 70 civil servants were examined with details in this thesis.

Key Words: Bureaucracy, II. Abdülhamid, Sicill-i Ahvâl Commission

TABLULAR LİSTESİ

- Tablo-1:** Memurların İsimleri ve Doğum Tarihleri
- Tablo-2:** Müslüman Memurlar
- Tablo-3:** Gayrimüslim Memurlar
- Tablo-4:** Memurların Doğum Yerleri (Kozan)
- Tablo-5:** Memurların Doğum Yerleri (Cebel-i Bereket)
- Tablo-6:** Memurların Eğitim Durumları
- Tablo-7:** Memurların Göreve Başlama Yaşları
- Tablo-8:** Memurların İstihdam Alanları
- Tablo-9:** Memurların Bildikleri Diller
- Tablo-10:** Memurların Aldığı Maaşlar
- Tablo-11:** Memurların Aldığı Rütbe, Nişan ve Madalyalar
- Tablo-12:** Hakkında Şikâyet Olan Memurlar

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik-1:** Memurların Göreve Başlama Yaş Aralığı
- Grafik-2:** Memurların Bildikleri Diller
- Grafik-3:** Memurların Bildikleri Dillerin Dağılımı

KISALTMALAR LİSTESİ

A. Ü.	: Atatürk Üniversitesi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Defterler
D.H.	: Dâhiliye
Dr.	: Doktor
M.Ö.	: Milattan önce
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
S.A.İ.D.	: Sicill-i Ahvâl Defterleri
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: ve benzeri
yy.	: Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

Ek-1: Mehmed Ukkaş Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

Ek-2: Abraham Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

Ek-3: Mustafa Fevzi Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

Ek-4: Artin Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

Ek-5: İbrahim Edhem Bey'e ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ONAY SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ.....	ix
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1
1.KONU	1
2.AMAÇ	1
3.YÖNTEMİ	1
4. ÖNEMİ.....	1
5. KAYNAK TAHLİLİ.....	2
6. BÜROKRASİNİN TANIMI ve TARİHİ GELİŞİMİ	3
I.BÖLÜM.....	6
KOZAN ve CEBEL-İ BEREKET SANCAKLARI	6
1.Tarihsel Süreçte Kozan ve Cebel-i Bereket	6
2.Kozan ve Cebel-i Bereket'in İdâri Yapısı	8
3. Kozan ve Cebel-i Bereket'in Nüfusu ve Etnik Yapısı	9
II. BÖLÜM	12
OSMANLI YÖNETİMİNDE BÜROKRASİNİN UYGULANMASI.....	12
1.Geleneksel Topumlarda Bürokrasi Anlayışı: Osmanlı Devleti.....	12
2.Tanzimat Öncesi Dönemde Osmanlı Bürokrasisi	13
3.Tanzimat Sonrası Dönemde Osmanlı Bürokrasisi	21
4. II. Abdülhamid Dönemi Bürokrasi ve Memur Anlayışı	28
4.1. II. Abdülhamid Dönemi Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve İşlevi.....	32
4.2. Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kalemleri ve Görevleri.....	35
4.2.1. Tescilat Kalemi	36
4.2.2. Tedkikat Kalemi.....	36
4.2.3. Evrak Kalemi	37
4.3.Sicill-i Ahvâl Defterleri	37
III. BÖLÜM.....	39
SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KOZAN ve CEBEL-İ	39
BEREKETLİ MEMURLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	39

1. Memurların İsimleri ve Doğum Tarihleri.....	39
2. Müslüman ve Gayrimüslim Memurlar.....	40
3. Memurların Doğum Yerleri	42
4. Memurların Eğitim Durumları	44
5. Memurların Göreve Başlama Yaşları.....	46
6. Memurların İstihdam Alanları.....	49
7. Memurların Bildikleri Diller	54
8. Memurların Aldığı Maaşlar.....	57
9. Memurlara Uygulanan Ödül ve Cezalar.....	59
IV. BÖLÜM.....	62
KOZAN ve CEBEL-İ BEREKETLİ MEMURLARIN HÂL TERCÜMELERİNİN ÖZETİ.....	62
1. ABDULLAH HULUSİ EFENDİ.....	62
2. ABRAHAM EFENDİ	62
3. AHMED EFENDİ.....	63
4. AHMED EFENDİ.....	63
5. AHMED HAMDİ EFENDİ	65
6. AHMED KEMAL EFENDİ.....	65
7. ALİ GALİB BEY	66
8. ALİ RIZA EFENDİ.....	67
9. ALİ RIZA EFENDİ.....	67
10. ALİ SAİB EFENDİ.....	69
11. ARİF HİKMET EFENDİ.....	69
12. ARTİN EFENDİ	70
13. ARTİN EFENDİ	70
14. ARTİN FİKRİ EFENDİ.....	71
15. BEĞOS EFENDİ.....	71
16. BEKİR SITKI EFENDİ	72
17. DİKRAN EFENDİ.....	73
18. EBUBEKİR SADIK EFENDİ	73
19. ECİBYAN AGOB EFENDİ.....	74
20. ESAD BEY	75
21. HACI MUSTAFA EFENDİ.....	75
22. HACI MUSTAFA EFENDİ.....	77
23. HACI ÖMER KAMİL EFENDİ	77
24. HAÇER EFENDİ.....	78
25. HALİL HİLMİ EFENDİ	79

26. HALİL HİLMİ EFENDİ	80
27. HALİL RIFAT EFENDİ	80
28. HALİM HİLMİ EFENDİ	81
29. HASAN EFENDİ	82
30. HASAN SEZÂİ BEY	82
31. HAYRAT EFENDİ	83
32. HÜSEYİN EFENDİ	84
33. HÜSEYİN HÜSNÜ EFENDİ	85
34. HÜSEYİN HÜSNÜ EFENDİ	85
35. İBRAHİM EDHEM BEY	87
36. İBRAHİM HAÇKEBAN EFENDİ	89
37. İBRAHİM HAKKI EFENDİ	89
38. İBRAHİM HAKKI EFENDİ	90
39. İBRAHİM HAKKI EFENDİ	90
40. İSMAİL ŞEVKİ EFENDİ	91
41. MAHMUD NEDİM EFENDİ	92
42. MEHMED ARİF BEY	93
43. MEHMED BEY	95
44. MEHMED CELALEDDİN BEY	95
45. MEHMED CELALEDDİN EFENDİ	96
46. MEHMED EFENDİ	96
47. MEHMED EFENDİ	97
48. MEHMED KEMAL EFENDİ	97
49. MEHMED NAZMİ EFENDİ	98
50. MEHMED NAZMİ EFENDİ	98
51. MEHMED NAZMİ EFENDİ	99
52. MEHMED NURİ BEY	100
53. MEHMED NURİ EFENDİ	102
54. MEHMED SADIK BEY	102
55. MEHMED UKKAŞ EFENDİ	103
56. MEHMED VASIF EFENDİ	104
57. MEHMED MÜNİF EFENDİ	104
58. MEHMET ŞEVKET BEY	105
59. MİNAS EFENDİ	105
60. MUSTAFA EFENDİ	106
61. MUSTAFA FEVZİ EFENDİ	106
62. MUSTAFA FEVZİ EFENDİ	107

63. MUSTAFA RÜŞDÜ EFENDİ.....	108
64. NİKOLAKİ HALKİYAS EFENDİ.....	109
65. OSMAN EFENDİ.....	109
66. ÖMER FEYZİ EFENDİ.....	110
67. SERKES EFENDİ.....	111
68. SÜLEYMAN HİLMİ BEY	112
69. YAKUB BEY.....	114
70. YUSUF ZİYA EFENDİ.....	115
SONUÇ.....	116
KAYNAKLAR	118
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	129

GİRİŞ

1.KONU

Tezimin konusu Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Kozan ve Cebel-i Bereketli devlet memurlarıdır. II. Abdülhamid döneminde bürokrasinin büyümesi ile beraber devlet memurlarının kayıt altına alınması dönemin şartları gereği zorunlu hâle gelmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Sicill-i Ahvâl Komisyonu oluşturularak 35.000'e yakın memurun özgeçmişleri ilgili defterlere kaydedilmiştir. Bu defterlerde memurların isimleri, doğum tarihleri, meslekleri, bildikleri diller, aldıkları ödül ve cezalar gibi bilgiler yer almaktadır. Memurların özgeçmişini ortaya koyan Sicill-i Ahvâl defterleri yakın dönem Osmanlı tarihinin sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgiler içermektedir. Bu çalışmada Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan Kozan ve Cebel-i Bereketli memurların tahlilleri yapılmıştır.

2.AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Kozan ve Cebel-i Bereket doğumlu devlet adamlarının memurlukları süresince hangi şartlarda görev yaptıkları, istihdam alanları ve memurluklarına dair her türlü bilgiyi ortaya koyabilmektir. Ayrıca bu çalışma Osmanlı'nın son döneminde taşra bürokrasisi ve devletin sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgi verebilme amacı da taşımaktadır. Öte yandan memurların görev yaptığı yıllarda ne tür meslek kollarının olduğu ve memurların görevlerini liyakatli bir şekilde yapıp yapmadıkları çalışmada ortaya konulmuştur. Sicill-i Ahvâl defterlerinde yer alan verilere bakılarak yerel tarih hakkında önemli bilgiler elde edilebilir. Bu bilgiler doğrultusunda memurların yaşadığı döneme ışık tutmak çalışmanın başlıca amacını oluşturmaktadır.

3.YÖNTEMİ

Tezi oluştururken öncelikli olarak tarama yöntemi sayesinde defterlerin tutulduğu dönemi araştıran tarihçilerin eserlerinden yararlanılmıştır. Bazı tarihçilerin birinci el kaynak niteliğindeki eserleriyle Sicill-i Ahvâl defterlerinin yazıldığı dönemi daha iyi kavrayabilmekteyiz. Tezin konusu ile ilgili bütün tetkik eserler ilk önce toparlanmış ve tahlilleri yapılmıştır. Sonra ise çalışmamız ile alakalı bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla tez içerisinde kullanılmıştır. Tetkik eserlerin haricinde birinci el kaynak olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden alınan Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlara ait belgelerin analizleri yapılmak suretiyle tezimizin ana hatları oluşmuştur. Gerek arşiv belgeleri gerekse tetkik eserler harmanlanarak özgün bir eser meydana getirilmeye çalışılmıştır.

4. ÖNEMİ

Sicill-i Ahvâl defterleri son 50 yıla ait çok önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Ayrıca bu defterler gerçek bir biyografi hazinesidir. 92.000'e yakın memurun 200'e yakın defterde tutulduğu bilinmektedir. Sicill-i Ahvâl defterleri sayesinde devlet personelinin oldukça ayrıntılı biyografileri aydınlığa kavuşmuştur. Tarihçiler Sicill-i Ahvâl defterlerinden yararlanarak birçok önemli eser ortaya koymuştur. Günümüzde

bile bu defterlerden yararlanılarak araştırmacılar dönemin resmî personelini gün yüzüne çıkarmaktadır. Ayrıca defterlerdeki memurların özgeçmişinde yer alan memur maaşlarındaki artış veya düşüş gibi bilgiler ile dönemin ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz.

5. KAYNAK TAHLİLİ

Kaynak tasnifine geçmeden önce çalışmanın büyük kısmını oluşturan ve Sicill-i Ahvâl defterlerini tutan kurum hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Konu ile ilgili daha fazla bilgi tezin ilerleyen bölümlerinde anlatılmaktadır. II. Abdülhamid dönemi başlangıcında 13 Safer 1296 /5 Şubat 1879'da “*Sicill-i Ahvâl Komisyonu*” memur kayıtlarını tutmak için kurulmuştur. Komisyonun kurulmasıyla beraber şer’iyye, askeriye ve zaptiye personeli dışında kalan dâhiliye, mülkiye, adliye ve maliyede görevli memurların ayrıntılı olarak biyografik sicilleri tutulmaya başlanmıştır.

1879'da kurulan Sicill-i Ahvâl Komisyonu bir süre sonra lağvedilmiş ve İntihab-ı Memurîn Komisyonu ile birleştirilerek, Memurîn-i Mülkiye Komisyonu adı ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bundan sonra Sicill-i Ahvâl İdaresi hiçbir daireye bağlı kalmadan Memurîn-i Mülkiye Komisyonu'nun bir alt birimi olarak görevini sürdürmüştür.

1326 (1908) yılında ise II. Meşrutiyet'e müteakip Memurîn-i Mülkiye Komisyonu kaldırılmış yerine Sicill-i Ahvâl İdaresi yeniden fakat bu kez Dâhiliye Nezareti'ne bağlanıp çalışmalarına devam ettirmiştir. Böylece Sicil kayıtları Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar Dâhiliye Nezareti'ne bağlı Sicill-i Ahvâl İdaresi tarafından tutulmuştur. 1879-1908 yılları arasında sicil kayıtlarının tutulması aşamalarında idarede bazı değişiklikler yaşanmışsa da memurları kayıt altına alma işine devam edilmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilen Sicill-i Ahvâl defterleri serisi, sayı numaralandırma sistemi ile numaralandırılmış olup 1-201 numaralı defterlerden meydana gelmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yer alan Sicill-i Ahvâl defterleri Dâhiliye Nezareti kategorisinde sınıflandırılmıştır. Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlar bu düzen sayesinde kolaylıkla incelenmiştir. Arşiv belgeleri dışında bazı tetkik eserlerden de faydalanılmıştır.

Kitap olarak kullanılan bazı kaynaklar; Gülten Sarıyıldız- *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1879-1909)*, Mehmet Akif Terzi-*Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi ve Memur*, Ahmet Önder Kırıcı ve İrfan Yiğit-*Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 yılları arası)*, Yunus Özger- *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, Ayhan Yüksel- *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, Ali Akyıldız- *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İbrahim Artuk ve Cevriye Artuk- *Osmanlı Nişanları*, Carter V. Findley- *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (çev. Gül

Çağalı Güven), Carter V.Findley- *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, (çev. Latif Boyacı ve İzzet Akyol), Max Weber- *Bürokrasi ve Otorite*, (çev. Bahadır Akın) olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışmada *Sicill-i Ahvâl* konusu ile benzerlik gösteren diğer tezlerden yararlanılmıştır. Bunlardan bazıları; Mehmet Akgün, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Bosna Doğumlu Memurlar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ramazan Çelem, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar(1879)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Serap Sunay II. *Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezidir.

Çalışmamızda kullanılan makalelerden bazıları da şunlardır; Gülden Sarıyıldız- *Sicill-i Ahvâl Defterleri*, Mehmet Başaran -*Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Bergama Doğumlu Memurlar 1827- 1892*) Nurgül Bozkurt-*Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Simavlı Memurlar*, Atilla Çetin-*Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma*, Ahmet Gündüz-*Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (1879-1909)* Metin Heper-*19. yy'da Osmanlı Bürokrasisi*, Mübahat Kütükoğlu-*Sicill-i Ahvâl Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları*, Talip Mert-*Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler –I.*kullandığımız kaynaklar arasında yer almaktadır.

6. BÜROKRASİNİN TANIMI ve TARİHİ GELİŞİMİ

Bürokrasi kelimesi iki terimin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bunlar: "bureau" ve "cratie"dir. Bu iki kelimenin birleşmesinden ise " *Büro çalışanların egemenliği* "anlamı ortaya çıkmaktadır.¹ Bürokrasi tabiri ilk kez 1745 yılında Fransız Fizyokrat İktisatçı Vincent de Gournay tarafından kullanılmıştır.² Öte yandan bürokrasi kavramı ile ilgili kaynaklarda farklı görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşleri değerlendirdiğimizde bürokrasinin genel olarak iki anlamının olduğunu görebiliriz. Birincisi kırtasiyecilik, sorumluluktan kaçınma, işlerin yavaş yürütülmesi gibi anlamları; ikincisi ise devlet teşkilatı veya memurlar topluluğu anlamlarını ifade etmektedir.³ Findley'in eserinde yer verilen ve Honore de Balzac'ın *Les Employes* (1836) adlı çalışmasında "Pigmelerin kullandığı muazzam kudret bürokrasi" denildiği

¹ Batuhan Bayraktar, "Osmanlı'da Bürokrasi", *Proje Raporu*, 2012, s. 5.

² Serap Sunay, II. *Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2007, s. 16.

³ Mehmet Akif Terzi, *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi ve Memur*, Sistem Ofset, Ankara, 2012, s. 13.

ve burada bahsedilenin aslında bürokrasinin insanların hayatına sokulmuş kırtasiyecilik, kâğıt kargaşası ve aksilikler olduğudur.⁴

Bürokrasi denilince ilk akla gelen isim Max Weber'dir. Weber bürokrasi kavramına yeni bir boyut kazandırarak daha işlevsel hâle gelmesini sağlamıştır. Onun "*İdeal bürokrasi*" anlayışı devlet kademesinde görevli memurların aktif olmalarını öngörmektedir. Weber tarafından geliştirilen bürokrasi kırtasiyecilik ve aksilikler anlamından sistemli bir yapıya dönüşmüştür. Bu tür bürokrasi anlayışı uygulamaya konulduğunda devletin çıkarlarını gözeterek ve şahıslara göre değişmeyen bir bütün oluşturacaktır. Weber'in "*İdeal bürokrasi*" anlayışında hiyerarşik yapı önemlidir ve ast-üst ilişkileri düzen dâhilinde gerçekleşmelidir. Weber "*Bürokratik otorite en saf halinde en açık olarak atama ilkesine göre uygulandığı yerde işler.*" demiştir.⁵ Görüldüğü üzere yasal otoritenin bir parçası olan "*İdeal bürokrasi*"nin ilkeleri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca Max Weber geleneksel otorite için "*Patrimonyal*"⁶ kavramını kullanmıştır. Bu kavram geleneksel aile yapısı ile aynı mantığa dayanmaktadır. Bu tip ailelerde baba ailenin reisidir ve baba ne derse yerine getirilmektedir. Aynı durum bürokrasi için de geçerlidir. Yöneten/yönetilen kesim güç sahibine doğrudan bağlıdır ve güç sahibi bir karar verdiğinde Patrimonyal bağ sayesinde muhataplar emre itaat etmektedir.

Weber rasyonel sistem ile patrimonyal (Geleneksel) sistemi birbirinden ayırmaktadır. Rasyonel sistemde memurlar hiçbir şahsa bağlı kalmadan devlet işlerini yine devlet yararına yürütme amacını taşır. Patrimonyal sistemde ise devlet işlerini yürüten memurlar kralın itaati altında sistemi icra etmektedir. Bürokrasi kavramı genel olarak kamu hizmetleri için kullanılır ancak kısmen de olsa özel sektör için de kullanılabilir. Bu sistem içerisinde hiyerarşik bir düzen mevcuttur. Devlet ile alakalı işler ast-üst ilişkisine dayanarak yürütülmektedir.

Eski toplumlarda ise bürokrasiye ihtiyaç olmamıştır. Çünkü bu toplumların sayısı hem azdı hem de kurallar gelenek örf ve adetlere göre düzenlenip yöneten ve yönetilenler arasında herhangi bir örgüte gerek kalmadan uygulanmaktaydı.

---

⁴Carter V. Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (çev. Gül Çağalı Güven) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, (Eserin orijinali 1989'da yayımlandı) s.1.

⁵Max Weber, *Bürokrasi ve Otorite*, (çev. Bahadır Akın) Adres Yayınları, İstanbul, 2005, (Eserin orijinali 1923'te yayımlandı) s. 47.

⁶Patrimonyal: Babadan kalma, babadan miras kalan anlamlarına gelmektedir. Devlet yapısı içerisinde kullanıldığında ise "*Devlet idaresinde, tüm idare mekanizması kral ya da padişahın kişisel aracıdır.*" anlamı çıkmaktadır.

Toplumların sayısı arttıkça ve devletler büyümeye başlayınca bürokrasiye duyulan ihtiyaç da artmıştır. Nüfusun artması ile birlikte devlet yapısı genişlemiş ve buna paralel olarak bürokrasi de kendi içerisinde büyüyüp gelişme göstermiştir. Bürokrasi konusu ile ilgilenen kişiler yeni bakış açıları ile kavramı yorumlayarak devletler için “*İdeal bürokrasi*”nin nasıl olması gerektiğini bulmaya çalışmışlardır. Bir devletin başka devletle olan ilişkileri yine bir devletin kendi içerisindeki işleri bürokrasi sayesinde düzenlenebilmiştir. Büyüyen devletler kendi içerisinde idari birimlere ayrılmış ve merkezden gelen görevler bürokratlar tarafından uygulamaya konulmuştur. Bugüne kadar kurulmuş bütün topluluklarda bürokrasinin izlerini bulmak mümkündür.

Türklerin Çin Seddi yapımında ne kadar etkisi varsa, Çin Seddi'nin yapılışının bürokratik sistemin oluşmasında bir o kadar etkisi vardır. M.Ö. 403 yılında başlanan Çin Seddi muhtemelen 4.500 kilometre uzunluğundadır. Bu kadar muazzam bir inşaatın yapılması için kuvvetli bir hiyerarşiye ihtiyaç vardı. Öte yandan kuzeyden gelen Türk akınlarına karşı büyük bir ordu beslemek gerekti. Çin hükümdarları da derebeyliklerin genişlemesine engel olmak için kısa süreli hizmet, memurların doğup büyüdüğü bölgede görev yapmasının yasaklanması ve devlet memurluğuna giriş sınavları vb. önlemler almışlardır. Bu önlemler de Çin'de bürokrasinin gelişmesine neden olmuştur.⁷

Roma İmparatorluğu'nun uzun yıllar hüküm sürmesinde bürokrasinin de etkili olduğunu görebilmekteyiz. Ayrıca Kavimler Göçü sonrasında Roma'nın ikiye bölünmesiyle Bizans kurulmuş ve bürokratik yapının varlığı devam etmiştir. Orta Çağ Avrupası'na baktığımızda ise merkezi bir otoritenin olmadığını görebiliriz. Feodal sistem toprakların bölünmesine ve kişilerin bu toprak sahiplerine itaat etmesine neden olmuştur. Bir taraftan feodal sistem devam ederken diğer taraftan da kiliseler etkinliğini arttırmaya başlamıştır. Bu dönemde din adamları sadece ibadet ile meşgul olmamış aynı zamanda ticaretle de uğraşmışlardır. Papa ve diğer din adamları ekonomik anlamda zamanla güçlenirken bürokratik yapı ise yavaş yavaş kilisenin hâkimiyetinde toplanmıştır. Böylece Orta Çağ Avrupası'nı yönetecek seviyeye gelmişlerdir. Sonraki dönemlerde bürokrasi ağırlıklı olarak kralların tekelindeyken özellikle 1789 Fransız devriminden sonra egemenliğin halka geçtiği düşünülmüş ve bürokrasi kralın çıkarından çok halkın ve devletin çıkarlarını gözetten bir sistem hâline dönüşmüştür.

---

⁷ Bayraktar, a.g.m. , s. 6.

I.BÖLÜM KOZAN ve CEBEL-İ BEREKET SANCAKLARI

1.Tarihsel Süreçte Kozan ve Cebel-i Bereket

Tarihin en eski devirlerinden itibaren, Gülek Boğazı'ndan inen yolun başında ve Seyhan nehri kıyısı gibi önemli bir yerde kurulmuş olan Adana, bulunduğu bölge sebebiyle birçok topluluk tarafından saldırıya uğramıştır.⁸ İkliminin elverişli olması ile topraklarının verimliliği birçok medeniyeti bölgeye sevk etmiştir. Bölgenin hâkimiyetini almak isteyen toplulukların mücadelesi uzun yıllar devam etmiştir. Bölgenin idaresi Osmanlı Devleti'ne geçtikten sonra Adana coğrafyası idari birimlere bölünmüştür.

Adana 1517 yılında Arap Vilâyeti'ne bağlı Sancak konumundaydı. 1520 yılında ise Halep Eyâleti'ne bağlı sancakken 1608-1739 yılları arasında Adana Eyâlet olmuştur. 1833-1840 yılları arasında bir dönem Mısır hâkimiyetine girmiş sonrasında ise Halep Vilâyeti'ne bağlı sancak statüsüne geçmiştir. 1870-1932 yıllarından 1956'ya kadar da Adana Vilâyet olarak kalmıştır.⁹

Adana Vilâyeti Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Adana, Mersin, Cebel-i Bereket “*Yabruz*”, Kozan “*Sis*” ve İçil “*Silifke*” Sancaklar'ından oluşmaktaydı. Adana Sancağı'nda Adana “*Adana merkez, Sarkındı, Sarkandi, Karataş, Misis*”, Karaisalı, Hamidiye yer almaktaydı. Mersin Sancağı'nda Mersin “*Mersin merkez, Elvanlı*”, Tarsus “*Tarsus merkez, Namrun, Gülek*” bulunuyordu. Cebel-i Bereket (*Yapruz*) Sancağı'nda Yapruz “*Kaypak ve Karayığit*”, Payas “*Payas merkez, Yumurtalık, Osmaniye, merkez Rızaiye Tacirli, Kayı*”, Hassa, Bahçecik bulunuyordu. Kozan (*Sis*) Sancağı'nda Sis “*Sis merkez, Sarkındı-i bâlâ*”, Kars-ı Zülkadriye “*Çukak*”, haçin “*Mağara*”, Feke (*Belanköy*) “*Feke merkez, Rum*” gibi idari birimler yer alıyordu. Son olarak İçil (*Silifke*) Sancağı Silifke-Ermenak “*Yağda, Ayaş, Bulacalı, Ermenak merkez, Nevahi*”, Mut, Gülnar “*Gülnay merkez, Anaypazarı*”, ve Anamur “*Anamur merkez, Selenti*” gibi idari birimlerden meydana gelmiştir.¹⁰ Kozan ve Cebel-i Bereket bu bölünmenin parçalarından ikisini teşkil etmektedir.

İlk olarak Kozan “*Sis*” tarihinden bahsedecek olursak köklerinin çok eskiye dayandığını görebiliriz. Sis, Adana'ya bağlı Kozan ilçesinin eski adıdır. Kozan “*Sis*” tarihi M.Ö. XV. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu yüzyılda Kozan “*Sis*” Hitit

⁸ Yusuf Halaçoğlu, “Adana Tarihçesi”, *Yapı Kredi Yayını*, 2000, s. 13.

⁹ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Sistem Ofset, Ankara, 2017, s. 7.

¹⁰ <http://tarihvedenedeniyet.org/2011/10/vilayetlerle-osmanli-atlasi.html>

2009.09.08 XX. Yüzyıl'da Osmanlı Vilâyetleri

Federasyonu'ndan Asurlar'ın hâkimiyetinde idi. M.Ö. 66-64 yıllarında Pompei "Pompeus" tarafından Roma İmparatorluğu'na ilhâk edildikten sonra 395 tarihlerinde Bizans İmparatorluğu'na bırakılmıştır. VII. Asır başlarında ise Araplar'ın akınları başlamış Abbâsîler döneminden itibaren de Türk nüfusu buralara yerleşmiştir.¹¹ Özellikle 1071 Malazgirt zaferinden sonra Anadolu topraklarına girmeyi başaran Türk toplulukları dalgalar halinde bölgeye gelerek yerleşmiştir.

Kozan "Sis" Osmanlı hâkimiyetine kesin olarak Yavuz'un 1516 yılı içerisinde yaptığı Mısır seferinden sonra geçmiştir. Burası Feke ilçesinin sınırları içinde olduğu halde bir sancak statüsüne getirilerek Halep Eyaleti'ne bağlanmıştır. 1571 yılında Kıbrıs'ın fethinden sonra ise Tarsus ve İç-il "İçel" Sancakları ile birlikte Kıbrıs Eyaleti'ne kara sancağı olarak verilmiştir.¹²

Kozan "Sis" Osmanlı döneminde aynı adı taşıyan sancak durumundaydı. 1700'lü yılların başlarından itibaren Kozanoğulları ve Türkmen beyleri önce Feke Belenköy yöresindeki dağlık bölgeyi kontrolleri altına aldılar ve kısa sürede Sis şehrinin de idaresini ellerine geçirdiler. Kozanoğullarının derebeylik tarzı yönetimi 1700-1865 yılları arasında devam etmiştir. Bu zaman içinde bölge coğrafyasının adı "Kozan" olarak değişime uğramıştır.¹³ 1865'ten sonra Osmanlı idaresi yeni düzenlemeler neticesinde bölgedeki gücünü arttırmak istemiştir. Aynı durum Cebel-i Bereket için de geçerli olmuştur. Cebel-i Bereket'in o dönemlerde idaresi bir başka Türk boyunun elinde bulunmaktaydı.

Coğrafi olarak Kozan'a yakın olan Cebel-i Bereket inceleyeceğimiz ikinci bölgedir. Arapça olan "Cebel-i Bereket" bereket dağı anlamına gelmektedir. Orman ürünleri yönünden bolluk ve verimlilik simgesi olduğundan bu adın verildiğini düşünebiliriz. Haritalarda Amanos Dağları olarak geçen bu dağlara yöre halkı arasında "Gavur Dağları" denildiği bilinmektedir. Bu dağların çevresinde kurulduğu için de anılan Sancak, "Cebel-i Bereket" olarak adlandırılmıştır.¹⁴

Cebel-i Bereket'in adı M.Ö 3000 yılına ait Mezopotamya kaynaklarında "Amanum", Hitit İmparatorluk devri tabletlerinde "Amana", M.Ö. IV-VII. Yy. Asur yazıtlarında "Hamanu", Klasik Çağ kaynaklarında "Maurun Oros", Haçlılar devrine

¹¹ Yılmaz Kurt, "Sis (Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1990, S. 1, s. 271.

¹² Kurt, a.g.m. , s. 272.

¹³ [http://www.kozan.bel.tr/?/kozan1/2011/05/10/Kozan'ın-tarihi](http://www.kozan.bel.tr/?/kozan1/2011/05/10/Kozan%27n-tarihi)

¹⁴ <http://docplayer.biz.tr/4669355-Cebelibereket-sancağı-ve-rahime-hatun.html> /2016/01/11/cebeli-bereket-sancağı-ve-rahime-hatun- Ali-Rıza -önder

ait Batı kaynaklarında “*Montana Migra*” ve İslam devri kaynaklarında ise “*Cebel-ül lukkam*” olarak kaydedilmiştir.¹⁵

Bugünkü Kadirli “*Kars-ı Maraş*” ilçesi dışındaki Osmaniye ili coğrafyası ile Adana’nın Ceyhan ilçesine bağlı bir kısım topraklardan oluşan Kınık¹⁶ Ramazanoğulları Beyliği’nin 1516 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçişinden sonra düzenlenen idarî yapıya göre Adana Sancağı’na bağlı bir kaza olarak teşkilatlandırılmıştır. Kınık Kazası batı ve kuzeyden Ceyhan nehri, güneyden kısmen alçak dağ silsilesini takip ederek doğudaki Gavur “*Amanos*” dağlarına kadar uzanan geniş ovayı kapsamaktadır.¹⁷

2.Kozan ve Cebel-i Bereket’in İdarî Yapısı

Uzun yıllar Kozanoğullarının idaresinde kalan Kozan ve çevresinde XIX. Yy’ın sonlarına doğru birçok aşiret konar-göçer olarak yaşamıştır ki önde gelenleri; Avşar, Sırkıntı, Varsak, Tecirli ve Cerid aşiretleridir. 1865-66 yıllarında bölgeye gelen Fırka-i İslâhiye¹⁸ iskân yoluyla düzeni sağlamayı başarmış ve Kozanoğullarını da itaat altına alarak çeşitli yerlere sürgün ettirmiştir.¹⁹

Fırka-ı İslâhiye’nin faaliyetleri neticesinde oluşturulan idarî yapı içerisinde sancak merkezinde: kaymakam, nâib, mal müdürü, tahrirat müdürü, müftü, meclis idare azaları, meclis-i temyiz hukuk azaları, muhasebe ve meclis kâtipleri, sandık emini, odacı ve müdür “*kaza müdürü*” bulunmaktaydı.²⁰ Kozan Sancağı’nın en üst kademedeki idarecisi olan mutasarrıf tıpkı valiler gibi padişah tarafından tayin edilen sancak yöneticilerine verilen isimdir. Mutasarrıflar vilâyet talimatnamesinde belirtilen mülkî, idarî, inzibatî ve malî hususları yerine getirmekle mükellef kılınmıştır.²¹

¹⁵ <http://www.osmaniye.kultur.gov.tr/TR,60788/tarihce.html> / 2018/02/15/osmaniye-tarihi

¹⁶ Kınık, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Kınık “*Osmaniye*” merkezli olarak Cebel-i Bereket Sancağı adıyla yeniden yapılandırılmıştır.

¹⁷ Mustafa Alkan, “Kınık Vakıfları Sayısal Bir Tasnif ve Tasvir Denemesi”, *Turkish Studies dergisi*, 2008, C. 3, s. 2.

¹⁸ Fırka-i İslâhiye, 1865 yılında Çukurovaya gelerek Kozan dağları ile Cebel-i Bereket sahasında faaliyet gösteren askeri fırkayı içine alan bir kavramdır. Amaçları gittikleri bölgelerde asayiş sağlayıp Osmanlı Hâkimiyetini daim kılmaktır. Bu harekâtın başında Derviş Paşa ve Ahmed Cevdet Paşa yer almıştır. Ayrıca Sicill-i Ahvâl defterleri Osmanlı’nın önde gelen devlet adamlarından Ahmet Cevdet Paşa’nın gayreti sayesinde tutulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Talip Mert, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler –I.”, *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, 2000, S. 2, s. 97.

¹⁹ Adem Tutar, “XV. Yüzyılın Sonlarında Kozan Sancağı’nda Müslümanlar ve Gayrimüslimler”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2002, C. 5, S. 13, s. 151.

²⁰ Tutar, a.g.m. , s. 151.

²¹ Şamil Yazan, *Kozan Sancağında Yaşayan Osmanlı Ermenilerinin Siyasi Faaliyetleri*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2011, s. 7.

Kozan Sancağı'na bağlı kazaları yöneten kaymakamlar ise Dâhiliye Nezareti tarafından atanmaktaydı. Kaza merkezinde oturan kaymakamlar bir nevi mutasarrıf vekili konumundaydılar. Kaymakamların yanında malî işleri görmek üzere bir mal müdürü ve yazışma işlerini yürütmek üzere bir kâtip bulunmaktaydı. Nahiyelerde ise idarî âmir olarak nahiye müdürü ve sekizden fazla üyesi olmamak üzere bir de nahiye meclisi bulunmaktaydı.²²

1920 tarihinde bugünkü Kozan İlçesi'nin güneyinde bulunan köyler Ceyhan'a, Hemite ve 4-5 köy Osmaniye'ye, Rum Nahiyesi Develi'ye ve Saimbeyli'nin bazı köyleri Pınarbaşı'na bağlanmıştır. Böylelikle Kozan Sancağı eski sınırlarını büyük oranda kaybetmiştir.²³ Sonuç olarak Kozan Cumhuriyet'in ilanından sonra vilâyetlikten ilçe halini almıştır.

Cebel-i Bereket'e baktığımızda tıpkı Kozan gibi idari olarak değişim geçirdiğini görebiliriz. İlk olarak Fırka-i Islâhiye hareketi ile burada yaşayan aşiretler mevcut kasaba, köy ve mezraalara yerleştirilmiştir. 1880 yılında sancağın adı "Cebel-i Bereket" olarak değiştirilmiş Osmaniye, Bahçe ve Payas Kazaları'ı Adana Sancağı'ndan ayrılarak Cebel-i Bereket'e bağlanmıştır. Bu düzenlemeyle Cebel-i Bereket Sancağı'nın sınırları kuzey ve batıdan Ceyhan Nehri'ne kadar uzanarak eski Kınık topraklarını da içine almıştır.²⁴

İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 yılında sancak merkezi Osmaniye ilçesine taşınmıştır. Cebel-i Bereket 1921'de bağımsız sancak olmuş ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra sancakların varlığı sona erince vilâyet durumuna yükseltilmiştir.²⁵

1925 yılında Cebel-i Bereket Vilâyet merkez kazası Osmaniye olup Bahçe, Islahiye, Dört Yol ve Hasa isimli 5 kazadan meydana gelmiştir.²⁶ 1933'ten sonra ise Cebel-i Bereket Vilâyeti ortadan kaldırılmıştır.

3. Kozan ve Cebel-i Bereket'in Nüfusu ve Etnik Yapısı

İlk çağlardan Osmanlı dönemine kadar kesin bir nüfus kaydına rastlanmayan Adana'ya ilk Türk yerleşmesi 809'da Abbasiler zamanında Ebu Süleym Ferec

---

²² Yazan, a.g.t. , s. 7.

²³ Yazan, a.g.t. , s. 8.

²⁴ Alkan, a.g.m. , s. 3.

²⁵ <http://docplayer.biz.tr/4669355-Cebelibereket-sancağı-ve-rahime-hatun.html> /2016/01/11/cebeli-bereket-sancağı-ve-rahime-hatun- Ali-Rıza -önder

²⁶ Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin idari Taksimatı IV(1920-2013)*, TTK yayınları, Ankara, 2014, s. 357.

tarafından yapılmıştır.²⁷ Adana'nın Türkler tarafından fethinden sonraki nüfusu hakkındaki bilgilere Osmanlı döneminde rastlanmaktadır. Fırka-i Islâhiye hareketi sonrası bölgenin temizlenmesiyle iskân çalışmaları başlamıştır.

Çukurova'nın nüfuslandırılması politikasına Cumhuriyet'ten önce olduğu kadar daha sonra da devam edilmiştir. Fakat gerçek anlamda nüfus sayımı ancak 1927 yılında gerçekleştirilebilmiştir. Bu tarihten önce Çukurova'nın nüfus bilgileri XIV. Yy'dan sonra tutulan “*Arazi Tahrir Defterleri*”nden öğrenilmekteydi. Ayrıca değişik dönemlerde yöreyi gezen Türk ve Batılı gezginlerin verdiği bilgiler ışığında nüfus tahminleri de yapılmaktaydı.²⁸

Osmanlı öncesinde 1071 'den itibaren Oğuzlar'a mensup Kayıhan, Bayat, Döğer, Yazır, Dodurga, Afşar, Beydili, Bayındır, Salur, Peçenek, Çepni, Yapar, İğdir, Kaçar, Kınık ve Yüreğir kollarına mensup cemaat ve aşiretlerin bölgeye yerleştirildiği bilinmektedir.²⁹ 1872 tarihinde Adana, Kozan, Cebel-i Bereket ve iç-il Sancaklar'ından teşekkül eden Adana Vilâyeti'nin toplam nüfusu 157.503'e ulaşmış ve bu nüfusun 138.554'ü Müslüman, 19.049'u da Hıristiyan olarak kaydedilmiştir.³⁰ Kozan Sancağı'na dair ilk nüfus bilgileri de XVI. yüzyılın ilk yarısına aittir. XVI. Yy'a ait bilgileri Kozan Sancağı üzerine yapılmış tahrirlerden öğrenmekteyiz.³¹ Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk genel nüfus sayımı II. Mahmut döneminde yapılmıştır. 1831 tarihli nüfus sayımı askeri ve ekonomik amaçlarla yapılmıştı. Bu yüzden yapılan nüfus sayımında kadınlara yer verilmemiş sadece erkekler sayılmıştır.³²

Öncesi henüz Fırka-i Islahiye'nin girmediği Kozan ve çevresinde nüfus sayımı yapmak pek de mümkün görünmüyordu. Kozanoğullarının bölgedeki gücü Osmanlı nüfus sayımları için engel teşkil etmekteydi. Kozan Sancağı'na dair güvenilir nüfus sayımları ancak 1865'ten sonra yapılabildiği görülmüştür.

Kozan “*Sis*” nüfusunun büyük bir kısmı Türklerden oluşmakla beraber kasaba da Emeni nüfus fazla idi. 1876 tarihli vesikaya göre: Sis kasabasında 348 hanede 957 Hıristiyan, 225 hanede 485 Müslüman olmak üzere toplam 1.442 kişi yaşamaktaydı.

---

²⁷ Halaçoğlu, a.g.m. , s. 12.

²⁸ Hamdi Kara, “Cumhuriyet'e Kadar Çukurova Nüfusu”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları*, 1989, S. 1, s. 118.

²⁹ Halaçoğlu, a.g.m. , s. 12.

³⁰ Halaçoğlu, a.g.m. , s. 13.

³¹ Yazan, a.g.t. , s. 8.

³² Yazan, a.g.t. , s. 8.

Kozan “Sis” Sancağı’nda ise, 358 hanede 981 Hıristiyan, 3.486 hanede 8.835 Müslüman olmak üzere toplam 9.816 kişi bulunmaktaydı.³³

1876 tarihli vesikaya göre Sis kasabasında toplamda 573 hanede ikamet eden kişilerden Gayrimüslim olanların sayısı Müslümanlara göre bir hayli fazladır. Sancak merkezinde ise Müslüman nüfusun fazla olduğunu görmekteyiz. Merkezde toplamda 3.844 hane bulunmaktadır. Müslümanların ikamet ettiği hane sayısı Gayrimüslimlere göre 9 kat daha fazla olduğu anlaşılmaktadır.

1295 (1878) tarihli belgeye göre: Kozan “Sis” Sancağı’nda 352 hanede 982 Hıristiyan, 3593 hanede 9.225 Müslüman olmak üzere toplam 10.207 kişi bulunmaktaydı. 1890’lı yıllarda ise sancak merkezinde beş mahalle ve buraya bağlı Sırkıntı nahiyesi ile 80 köy bulunuyordu. Kozan “Sis” Sancağı’nın nüfusu 18.225 Müslüman 2.085 Ermeni olmak üzere toplam 20.310 kişiydi.³⁴

Cebel-i Bereket’in nüfusuna baktığımızda ise tıpkı Kozan’da olduğu gibi 1865’ten sonra tahmini olarak belirtilmiştir. Cevdet Paşa’ nın eserine göre Cebel-i Bereket’in nüfusu 1.388 hane sayısı ile toplamda 8.328 kişiden oluşmaktaydı.³⁵ 1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre Cebel-i Bereket Vilâyeti’nin “Kazalar dâhil” nüfusu 55.467’si erkek 52.227’si kadın olmak üzere toplamda 107.694 olarak tespit edilmiştir. Cebel-i Bereket merkezinde ise 9.225 erkek ve 9.057 kadın olmak üzere toplamda 18.282 kişi bulunmaktaydı.³⁶

---

³³ Tutar, a.g.m. , s. 152.

³⁴ Tutar, a.g.m. , s. 152.

³⁵ Kara, a.g.m. , s. 119.

³⁶ Erdem Çanak, “1927 Nüfus Sayımına Göre Cebel-i Bereket Vilâyeti’nin Demografik Yapısı”, *Akademik Bakış Dergisi*, 2016, S. 54, s. 98.

II. BÖLÜM

OSMANLI YÖNETİMİNDE BÜROKRASİNİN UYGULANMASI

1. Geleneksel Toplumlarda Bürokrasi Anlayışı: Osmanlı Devleti

Weber'in geleneksel otorite ile yönetilen toplumlar için "*Patrimonyal*" kavramını kullandığını belirtmiştik. Bu sistemde kral baba gibi aile reisi sıfatını taşımaktadır. Findley eserinde "*O ailenin reisiydi, hanedan ise asıl aile; yönetici sınıf ailede hizmet gören köleleri de içeriyordu. Yönetilen sınıflar ise tanrı tarafından aile reisinin himayesine verilen sürüler (reaya) idi. Ayrıca devletin toprakları da -teorik olarak sınırlı istisnalarla- hanedana aittir.*"³⁷ Diyerek "*Patrimonyal*" kavramının merkezinde aile bağına benzer bir yapının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ülkenin mülkiyeti kralın şahsına aittir ve yöneten kesim idari yönetimi bu bilinçle yerine getirmektedir.

Osmanlı'nın yönetim anlayışını incelediğimizde geleneksel otorite ile yönetildiğini ve "*Patrimonyal*" bir karakter gösterdiğini görebiliriz. Buradaki yönetim anlayışı Batı toplumlarından farklılık teşkil etmektedir. Bu durumun başlıca sebebi köklerinin Türk-İslam sentezine dayanmasından ve padişahların aile reisi gibi görülmesi ile de doğrudan alakalı olduğundan ileri gelmektedir. Türk-İslam anlayışına göre tebaa Allah'ın bir emanetidir ve padişah emanetine sahip çıkmak zorundadır.

Halk hükümdarına bağlılığını gösterirken hükümdar da halkının huzurunu sağlamak adına savaşlar yapmış antlaşmalar gerçekleştirmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yani devlet içerisinde çözümlerin başlamasına kadar geleneksel otorite ile yönetim devam etmiştir. Bu sistem içerisinde yönetici sınıfı doğrudan padişahın hizmetinde yer almaktaydı. Reform dönemine kadar da Türk-İslam inanişinden gelen anlayış değişmemiştir. Reform sonrasında bile bürokrasinin meclis veya bakanlar kurulu gibi başka bir otoritenin bünyesine geçme fikri açıkça dile getirilmemiştir.³⁸ Buna rağmen geleneksel otorite ile yönetilen Osmanlı'nın reform öncesi dönemde padişah iradesinin sınırsız olmadığı bir gerçektir.

Bilindiği üzere Osmanlı devlet idaresi Şer'i hukuk ve Örfi hukuk kurallarına dayanmaktaydı. Şer'i hukuk kuralları Allah'ın emir ve yasaklarını içerdiği için değiştirilemezdi. Örfi hukuk kuralları ise örf, adet, gelenek ve göreneklerden oluşurdu. Fatih dönemine kadar ise yazılı değillerdi. Yine de padişah isterse Örfi hukuk

³⁷ Carter V. Findley, *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, (çev. Latif Boyacı ve İzzet Akyol) İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, (Eserin orijinali 1980'de yayımlandı) s. 6.

³⁸ Carter V. Findley, "19.yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Gelişme", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 259.

kuralları üzerinde oynama yapabilmekteydi. Netice itibariyle padişahın iradesi Şer'i hukuk kurallarından dolayı kısıtlanır ya da Allah'ın emir ve yasaklarının üstüne padişah söz söyleyemezdi. Fakat reform sonrası dönemde Batı tarzı yönetim anlayışının yani modern bürokrasinin “*Sivil bürokrasi*” devlet içerisinde uygulanmaya başlaması ile beraber padişahın yetkileri daha çok sınırlandırılmıştır.

Bürokrasiyi tabandan yukarıya doğru daralan hiyerarşik bir yapı olarak tanımlarsak padişahların bu yapının en tepesinde bulunan kişiler olduğunu söyleyebiliriz.³⁹ Osmanlı Devleti'nde uygulanan kul sistemi de zamanla bu hiyerarşik yapının bir parçası olmuştur. Kul sisteminin uygulanması islâm devletlerine dayanan bir geçmişe sahiptir. Buradaki amaç köle gençlerin devlet bünyesinde çalıştırılmak üzere küçük yaştan itibaren eğitilmesidir. Sonraki dönemlerde bu uygulama Osmanlı Devleti'nde de görülmeye başlamıştır. Kul sistemi ile yetiştirilen gençler özel yeteneklerine göre sınıflandırılıp ilgi alanlarına göre eğitim alırlardı. Eğitim döneminde yeterince başarılı olamayanlar Yeniçeri Ocağında asker olmak üzere yetiştirilirdi.

Devlet kademelerine yerleşecek olanlar bu yönde eğitim alırlar ve büyüdüklerinde önemli görevlere getirilirdi. Kul sistemi ile yetişip yönetici olan kişiler padişahların en güvendikleri arasında yer alırlardı. Bu durumda yönetici ile aralarında kişisel sadakat bağı olanlar “*Patrimonyal*” sistemin parçasını oluşturmaktaydı. Böyle bir sistemi oluşturan gruplar akrabalar, köleler, hanedeki memurlara bağlı hizmetliler, yanaşmalar, serfler veya hür kalmış kölelerden meydana gelmiştir.⁴⁰ Osmanlı'daki kul sistemi ile yetişen devşirmeler de geleneksel otoritenin bir parçasını teşkil etmekteydi.

2.Tanzimat Öncesi Dönemde Osmanlı Bürokrasisi

Osmanlı Devleti'nin “*Bürokrasi*” anlayışını anlatmadan önce İslamiyet öncesi Türk Devletler'inde bürokrasinin nasıl uygulandığını incelemek gerekir. Büyük Hun İmparatorluğu'ndan Göktürkler'e, Uygurlar'a ve diğer tüm Türk devletlerinde örgütsel bir yapının varlığını görebilmekteyiz. Orta Asya Türk devletlerinde ülke “*Doğu-batı*”, “*Sağ-sol*” şeklinde ikili olarak yönetilmekteydi. Batı bölgesinde kaanın kardeşi “*Yabgu*” bulunur ve her türlü kararı alma hakkına sahip olurdu. Doğu ise üstün olan bölgeydi ve burada Kaan bulunurdu. Yabgu batı bölgesini serbest şekilde

---

³⁹ Bayraktar, a.g.m. , s. 7.

⁴⁰ Max Weber, a.g.e. , s. 56-57.

yönetse de kaana bağlı olması sebebiyle emrine karşı gelemezdi. Özellikle meclis toplantılarında yabgu kağanın yanında yer almak zorundaydı.

Türk devletlerinde bazı memuriyetlerin de olduğu bilinmektedir. Örneğin Hun Devleti'nde dört köşe ve altı köşe şeklinde tâbir edilen yüksek memuriyetler bulunmaktaydı. Bu memuriyetlere hükümdarın oğulları, kardeşleri, hanedan üyeleri ve akraba boylarının başkanları getirilmektedir.⁴¹ Hun İmparatorluğu'nda yapılan bu uygulamanın benzerleri diğer Türk devletlerinde devam ettirilmiştir.

İslâmiyet öncesi Türk devletlerinde görülen bürokrasi anlayışı Osmanlı'daki kadar gelişme de Tanzimat öncesi Osmanlı bürokrasisinin köklerini Orta Asya Türk devletlerine dayandırmak mümkündür. Ayrıca Osmanlı bürokrasi anlayışı sadece İslâmiyet öncesi Türk devletlerinden etkilenmemiş aynı zamanda islâmiyete geçiş sonrası bu coğrafyanın dinamikleriyle de harmanlanmıştır. Bir bölgede kurulan devletin kültürel, siyasal ve örgütsel anlamda kendinden önce kurulan devletlerden etkilendiği bir gerçektir. Osmanlı Devleti de başta Orta Asya Türk devletleri olmak üzere islâm dünyasında Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve diğer devletlerden etkilenecek gelişme göstermiştir. Ayrıca geleneksel islâm dünyasının iki devleti olan İran Safevileri ve Hint Moğolları yıkılırken bunların içerisinde uzun yıllar varlığını sürdüren yine Osmanlı Devleti olmuştur.⁴² Üstelik Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısı incelendiğinde İlhanlı Devleti ile benzerlikler taşıdığı bilinmektedir. İlhanlı mâli bürokrasi usûllerine ait defterlerin benzerlerine Osmanlı teşkilat yapısında da rastlanmıştır. Bu durum Osmanlı'nın kendinden önceki devletlerden etkilendiğinin bir göstergesidir.⁴³

Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemi yine Türk-İslâm etkileşiminin bir parçası olarak görülmektedir. İslâm topraklarında hâkim olan hukuk kuralları, Şer'i hükümlere dayanmaktadır. Ancak Örfi hukuk kuralları da İslâmiyet öncesi Türk devletlerinden gelen bir uygulama olarak varlığını sürdürmüştür. Türk-İslâm geleneğinin devamlılığını sağlayan, Osmanlı Devleti'nde Şer'i hukuk ve Örfi hukuk aynı anda uygulanmış ve yüzyıllar boyunca da uygulanmaya devam etmiştir.

Klasik dönem bürokrasi anlayışı modern dönem Batı modelinden farklı özellikler göstermektedir. Tanzimat öncesi bürokrasi anlayışını kavrayabilmek için her dönemi

---

⁴¹ Terzi, a.g.e. , s. 17.

⁴² Sunay, a.g.t. , s. 19.

⁴³ Erhan Afyoncu, "Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğunda Bürokrasi", *Türkiye Günlüğü*, 1999, S. 58, s. 182.

inceleyip özümsemek gerektiği bir gerçektir. Bu anlamda Osmanlı bürokrasisinin evrelerini devletin kuruluşundan XIX. Yüzyıl'a kadar incelemek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Seyfiye sınıfı Kalemîye'den daha öncelikli durumdaydı. Çünkü batı bölgesine karşı fetihler hızlandırılmış bunun neticesinde asker ihtiyacı da artmıştır. Böyle bir dönemde bürokratik ihtiyaçtan çok askeri ihtiyacı karşılamak Seyfiye zümresinin birincil görevi olmuştur. Bu tip önemli kararlar ise Türk-İslâm geleneğinde olduğu gibi “*Divân-ı Hümayun*” adında bir makamda alınmıştır. Ancak Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Divân-ı Hümayun içerisinde ileri düzeyde bürokrasi teşkilatının varlığından söz etmek pek de mümkün değildir. Devletin yönetim, siyasal, askeri ve maliye gibi bütün işleri divan toplantılarında çözülmüştür. Fatih dönemi öncesinde divanın başkanlığını padişah yapmaktaydı. Ancak Fatih'ten sonra bu görevi başvezirler yerine getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında bürokratik bölünmeye gidilmeden devlet işleri yürütülebiliyordu. Fakat yükselme devrinde sınırların genişlemesi ve devletin imparatorluğa dönüşmesi ile divan içinde görevli kadroları yetersiz gelmeye başlamıştı. Bürokratik bölünmeye gidilmeden önce divanın ağır yükü nişancı ve onun himayesindeki kâtip zümresinin üzerindedir. Görevleri tımar, idari ve mali işleri yürütmektir. Devletin büyümesiyle beraber XV. Yy. başlarında mali işler için “*Defterdarlık*”, Fatih döneminde ise tımar sistemini yürütmek için “*Defterhane-i Amire*” kurulmuştur.⁴⁴ Divan-ı Hümayun'da kurulan bu zümreler sayesinde nişancının yükü de hafiflemiştir. Divan-ı Hümayun da yaşanan bu gelişmeler bürokratik yapının zamanla gelişeceğinin bir kanıtı olarak görülebilir.

Bürokrasinin gelişmesinde Fatih Sultan Mehmet'in de katkılarının olduğu bir gerçektir. Divanda yaptığı çalışmalar her ne kadar devletin büyümesi ile birlikte eksiklikleri gidermek olsa da aslında Fatih'in merkezileşmeyi ve kurumsallaşmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple Fatih Sultan Mehmet hükümdarlığı boyunca kul kökenli bürokratların sayısını arttırarak kendine bağlı merkeziyetçi bir bürokratik mekanizmayı faaliyete geçirmiştir.⁴⁵ Gerileme dönemine kadar merkezi otoritenin gücü kul kökenli bürokratların doğrudan padişaha bağlılıkları “*Patrimonyal bağ*” sayesinde pekiştirilmiştir. Tanzimat sonrasında ise bir takım gelişmeler neticesinde

---

⁴⁴ Sunay, a.g.t. , s. 20.

⁴⁵ Seyfettin Aslan ve Abdullah Yılmaz, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2001, C. 2, S. 1, s. 289.

yükselme devrinde gelişen Bürokratik yapı çökmeye başlamış ve yönetsel anlamda yeni oluşumlara ihtiyaç duyulmuştur.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren yöneten/yönetilen ilişkisini sağlam temellere dayandırmaya çalışmıştır. Yöneten sınıf askeriyeyi temsil etmekteydi. Ancak bu sınıf askerlik anlamından ziyade padişahın beratıyla devlet hizmetine getirilmiş ve vergiden muaf tutulmuş kimselerden oluşmaktaydı. Yönetilen sınıf ise yani reaya Müslüman/Gayrimüslim halkın oluşturduğu vergi veren ve yönetime katılmayan sınıftır.⁴⁶

Askeriye sınıfı da kendi içerisinde üç bölüme ayrılmıştır. Seyfiye “*Kılıç ehli*” asker kadrosunu, ilmiye “*İlim ehli*” Şer’i hükümlerin savunuculuğunu, kalemiye “*Kalem ehli*” ise devletin bürokratik işlerini yapmaktaydı.⁴⁷ Askeriye denilen yöneten sınıfın kolları kendi alanlarında görevlerini devletin kuruluşundan itibaren son dönemlere kadar titizlikle sürdürmüşlerdir. Devletin ilk yıllarında seyfiye sınıfı güçlü konumdayken Osmanlı’nın son dönemlerine doğru kalemiye sınıfı en güçlü konuma yükselmiştir. Elbette ki bu duruma bürokrasinin gelişip büyümesi etkili olmuştur. Yöneten ve yönetilen ilişkisinin merkezinde padişah yer alır ve padişahın Allah’tan aldığı yönetme iradesi ile birlikte bu üçlü bağ “*Patrimonyalist*” bir karakter ihtiva eder. Çünkü yöneten/yönetilen devletin her bir ferdi padişahın otoritesini kutsal saymış yönetenler emirlerini uygulanmış yönetilenler ise verilen emirleri büyük bir itaatle yerine getirmiştir.

Seyfiye, ilmiye ve kalemiye sınıfları gerekli zamanlarda devlet işlerini görüşmek üzere divanda toplanmıştır. Divan üyeleri dışında seyfiye, ilmiye ve kalemiye sınıfına mensup görevliler divanda alınan kararları devlet genelinde uygulamışlardır. Ancak alınan kararların icrası yapılırken devlet genelinde bir yerel yönetim anlayışının varlığından henüz bahsedemeyiz. Yukarıdan gelen emirler “*Âdem-i merkeziyetçi*” bir anlayış ile yerel yöneticilerin tekeline bırakılmamıştır. Bu durumun başlıca sebebi klasik dönemde henüz modern anlamda bürokrasinin olmayışı ve köylerden kentlere merkezi idare ile yönetilecek kurumların olmayışından kaynaklanmaktadır. Yöneten/ yönetilen ilişkisinde patrimoniyal bir bağın olduğu düşünülürse yerel yönetim anlayışı ile modern bürokrasi anlayışı ancak Tanzimat

---

⁴⁶ Ramazan Çelem, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar (1879-1909)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2014, s. 5.

⁴⁷ Aslan ve Yılmaz, a.g.m., s.289.

sonrası ortaya çıkabilecek kavramlardır. Nitekim Tanzimat sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde bürokrasi ile beraber kurumsallaşma artmış ve Osmanlı Devleti yerel yönetimi merkezi idare ile kuvvetlendirerek uygulamaya başlamıştır. Öncesinde ise Osmanlı kentlerinin yönetimi ilmiye sınıfı mensubu kadılara aitti ve sadece kentlerin değil köylerin, nahiyelerin de mülki âmirliği ile yargıçlığını kadılar yapmıştır. Merkez bürokrasinin üyesi olan kadı tayin edildiği yerlerde şehir yönetimi, yargı, kolluk işleri ve mâli işlerin sorumlusu olmuş kendi kapı halkı (Özel personeli) ile hizmette bulunmuştur.⁴⁸

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda teşkilat yapısında profesyonel anlamda memur kadrosu bulunmamaktaydı. Bürokratik kurumlar devletin ileriki dönemlerinde ortaya çıktığı için bu dönemde memurluk meslekten sayılmıyordu. Fakat az da olsa Divan-ı Hümayun da memur “*Kâtip*” kadroları bulunmaktaydı. Devletin ilk yıllarında medrese mezunu kimseler kadı ve müderris kadroları bulamayınca kâtip olarak görevlendiriliyorken XVI. Yy. ortalarından itibaren devletin büyümesi ile beraber bürolar kendi öğrencilerini yetiştirmeye başlamış ve böylece profesyonel anlamda memurlar ortaya çıkmıştır.⁴⁹ Bu durum büroların sadece devlet işlerinin yürütüldüğü kurumlar olarak değil aynı zamanda kendi öğrencilerini yetiştiren birer okul statüsünde olduğunu da göstermektedir.

Devlet dairelerinin memurlarını kendi kendine öğrenme yoluyla yetiştirmelerine “*Otodidaktik*” sistem denilmiştir. Genellikle memur ve devlet ricalinin çocukları bürolara çirak (Şakird) olarak alınmaktaydı. Şakirdler 12 yaşına gelince göreve başlayıp aynı zamanda evde okuma yazma öğrenirken, camilerdeki derslere de devam etmekteydi. Türkçe yazı çeşitlerini, hesap ve defter tutma işlerini de bürolarda öğrenmişlerdir.⁵⁰ İlk başlarda şakirdler önemli görevler üstlenmezler daha çok büro içerisinde ayak işlerine bakarlardı.

Şakirdler iyi yetiştikten sonra da isimlerinden farklı olarak mahlas almıştır. Mahlasın verilme sebebi ise belgeler üzerinde çıkabilecek herhangi bir hata olduğu durumda kimin yazdığı belli olacağı için sorumlusu kolaylıkla tespit edilebilecekti. Bu şekilde yetişen şakirdler göreve başladıklarında maaş almayıp 3-5 sene sonra ayda

⁴⁸ İlber Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler” *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s.232.

⁴⁹ Afyoncu, a.g.m., s.184.

⁵⁰ Mehmet Akgün, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Bosna Doğumlu Memurlar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2017, s.15.

bir kuruştan 8-10 kuruşa kadar memuriyet kıdemlerine göre haklarını alabilmekteydi.⁵¹

Bir dairede görev yapan Şakirdin geleceğe yönelik hayalleri şu şekilde olurdu: Şakird zamanla yetişmiş bir Kâtip “*Halife*” konumuna, ardından kaleme denetimle ilgili bir dizi mevkiye kisedar, malikâne halifesi, zimmet halifesi vb. gelip daha sonra ilk dairesi dışında makamlara geçecekti. Burada da kendini kanıtladıktan sonra hızlı bir yükselişle Hacegan “*Kalem âmiri*” olup bürokrasinin seçkinleri arasına girecekti. Daha sonra defterdar, sadaret kethüdası, reisülküttap gibi bürokrasinin en üst basamaklarında görev yaptıktan sonra sadrazam olmayı hayal ederdi.⁵²

Usta-çırak ilişkisi ile yetiştirilen şakirdler zamanla mesleğin inceliklerini öğrendikten sonra kâtip yani kalfalık konumuna geçip bürokrasi adına daha kapsamlı bilgiler öğrenerek başarılı olursa hacegan “*Hoca*” olmaktaydı. Hacegan olan kimseler bürolarda yeni elemanlar yetiştirip bu sistem dâhilinde görevlerini sürdürmekteydi. Haceganların talebe yetiştirme görevlerinin yanı sıra başka işleri de bulunmaktaydı. Memur adaylarının kalemlerde görevlendirilerek yetiştirilme usülleri maliye, Bâb-ı Âli ve serasker kalemlerinde, yani bütün devlet dairelerinde aynen uygulanmıştır.⁵³

Klasik dönemde bürokratik yapı içerisindeki memur sayıları 25-30 kişiyken devletin büyümesi ile bu sayı 100 kişiyi geçmiştir.⁵⁴ Tabi ki memur sayılarının artması ile birlikte büro sayıları da artmıştır. Klasik dönemde memur yetiştirme sisteminin en iyi yanı profesyonel bürokratları meydana getirmek olmuştur. Otodidaktik sistem öncesinde kâtipler medrese mezunu kimselerdi. Elbetteki medrese mezunu talebeler kâtiplik görevini hakkaniyetle yerine getirmiştir. Ancak 8-10 yaşından itibaren tamamen memur odaklı çekirdekten yetişen şakirdler kadar bürokrat olma adına eğitim almadıkları için, onlar kadar profesyonel değillerdir. Zaten kâtiplik görevine müderris veya kadılık kadrosu bulamayan medrese mezunları getirilmekteydi. XVII. Yy’dan sonra otodidaktik yöntemle bürolarda yetiştirilen talebeler eski düzenini kaybetmiş ve diğer alanlarda olduğu gibi bu sistemde bozulmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra kâtip yetiştirmek önemini kaybetmiş yerine vasıfsız sayılabilecek kimseler bu görevlere getirilmeye başlanmıştır. Şakirdlik

⁵¹ Ahmet Gündüz, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kırşehir Doğumlu Memurlar (1879-1909)”, *History Studies Dergisi*, 2011, C. 3, S. 1, s. 132.

⁵² Afyoncu, a.g.m. , s. 184.

⁵³ Yunus Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 18.

⁵⁴ Terzi, a.g.e., s.188.

kadroları devlet kapısında memur olmak için yarışan kişilerle dolup taşmış ve hakkaniyetsizlik baş göstermiştir.

Bürokratik yapıda memurluk babadan oğula geçen bir sistem olarak görülmekteydi. Büro memurları ilk başlarda kendi çocuklarını veya akrabalarının çocuklarını yanlarında bürolara getirerek onların şakird olmalarını sağlamışlardır. Öldüklerinde ise boş kalan yerlerine şakird olarak yetişen çocukları doldurmuştur. Bu durum ise memuriyet kadrosunun yıllarca bir ailenin tekelinde kalmasına sebep olmuştur.

İltimas ve patronajın⁵⁵ en çok yaşandığı bu dönemlerde memuriyeti yüksek olan bürokratlar yanlarında çalışmak üzere yakınlarını devlet kadrolarına yerleştirmekten çekinmemiştir. Bürokrasi içerisinde yaşanan bu gelişmeler adaletsizliğin bir simgesi hâline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin ileri dönemlerinde başa geçen bazı padişahlar bürokrasi sorununu çözmek için önemli adımlar atmışlarsa da pek başarılı olamamışlardır.

Klasik dönemde memur ve âmirlerin gelirlerinden bahsedecek olursak farklılık gösterdiğini görebiliriz. Ayrıca memuriyet seviyelerine göre maaşları da değişmektedir. Bazı kâtip ve şakirdlerin tımar veya zeamet gelirleri bulunmaktaydı. Ayrıca ulufe denilen üç aydan üç aya aldıkları maaşları da mevcuttu. Kâtip ve şakirdlerin en önemli gelirleri ise büroda yaptıkları işlerin karşılığında aldıkları harçlardır.⁵⁶ Hâceganlar ise kâtip ve şakirdlerden daha fazla geliri olan bürokratlar arasındaydı. Bu dönemde görev yapan memurların yukarıda saydıklarımızdan başka gelirlerinin de olduğu bilinmektedir. Öte yandan emeklilik dönemleri gelen memurların herhangi bir hastalığı rapor edilirse tımar alıyorsa bir kısmı veya ulufe alıyorsa da bir kısmı kesilmekteydi.⁵⁷ Ancak memurlar kolay kolay emekliye ayrılmayıp bir rahatsızlığı yoksa ölene kadar görevlerini yaparlardı.

Memurlara ödül-ceza sistemi de uygulanmaktaydı. Mesleğinde başarılı olan bürokratlar ödüllendirilirken suç işleyenlere de ceza verilmekteydi. Ödül uygulaması motivasyonu arttıran ve başarıyı teşvik eden bir yaptırım olmakla beraber sadece Osmanlı Devleti'nde değil tüm devletlerde geçmişten günümüze uygulanmıştır. Öte yandan görevinde başarı sağlayan memurlara bir üst dereceye terfi etme hakkı veriliyordu. Terfi işlemleri gerçekleştirilen memurların aldıkları maaşları da

---

⁵⁵ Patronaj: Memuriyeti yüksek olan bürokratların kendi yandaşlarına devlet memurluklarını dağıtmasıdır.

⁵⁶ Afyoncu, a.g.m. , s. 188.

⁵⁷ Afyoncu, a.g.m. , s. 189.

artmaktaydı. Hizmetinin karşılığı maaşını hazineden alanlara zam yapılır tımarlardan alanlara ise ek tımarlar tahsis edilirdi. Bu yönetime de “*Terakki*” denilmekteydi. Terakki hizmet karşılığı memur maaşlarının arttırılması olayına verilen isimdir.⁵⁸

Ceza uygulamasına baktığımızda ise işlenen suçun mahiyetine göre çeşitlilik göstermektedir. Şer’i hukuk uygulamasının yanında memuriyetten el çektirme, kürek cezası, sürgün, kalebent cezaları ve hatta idam cezasına kadar uygulamalar gerçekleştirilmekteydi.⁵⁹

Memurların eğitimi, çalışma şartları, maaşları ve emeklilikleri en ufak ayrıntısına kadar düzenlenmesine rağmen bürokrasi içerisindeki çöküntü önlenememiştir. Devletin tamamında yaşanan sıkıntılar her alanda kendini göstermiş ve birbirini tetikleyerek geri dönülmesi güç bir yola girilmesine sebep olmuştur. Yüzyıllarca adalet ve hoşgörü ile yönetilmeye çalışılan imparatorluk duraklama dönemine geldiğinde kendini toparlayamayıp gerileme ve yıkılma süreçlerine girmiştir. Mülki idarenin ordu ve ilmiye gibi teşkilatların ekonominin ve daha birçok kurumun bozulması ve toparlamak için gösterilen çabalar devleti zor duruma düşürmekteydi. Özellikle bazı bürokratların rüşvet yoluyla hakkı olmayanlara memuriyetler tahsis etmesi devlet idaresinde vasıfsız kişilerin görev almasına ve dolayısıyla sistemin bozulmasına sebep olmaktaydı. Ayrıca halktan ağır vergiler alan memurların artması işleri daha da zorlaştırıyordu. Memurların bu tür uygulamaları yüzünden halk zamanla devlete olan güvenini kaybetmişti.

Padişahlar ise bu sıkıntılı dönemlerde devlet sorunları ile ilgilenmeleri gerekirken taht kavgaları ve veraset sisteminin değişmesi sonrası ortaya çıkan sorunlarla uğraşmaktaydı. Bilindiği üzere padişahlar “*Ülke hanedan üyelerinin ortak malı*” anlayışına göre başa geçmekteydi. Bu anlayış yüzünden hanedan içerisinde bitmek bilmeyen taht kavgaları meydana gelmiştir. I. Ahmed döneminde ise “*Ekber ve erşad*” sisteminin uygulanması ile padişah olma hakkı en yaşlı olana veriliyordu. Tabi bu durum da mülki idarenin düzelmesini sağlayamamıştı. Başa geçen padişahların yönetim anlamında deneyimsiz olmaları devletin üst kademelerinden bürokrasinin son halkasına kadar tüm idarenin dağılmasına sebep olmuştur.

Klasik dönemde bürokratik yapıyı en çok etkileyen sıkıntıların başında ekonominin bozulması gelmekteydi. Özellikle tımar sisteminde yaşanan sorunlar

---

⁵⁸ Terzi, a.g.e. , s. 196.

⁵⁹ Terzi, a.g.e. , s. 197.

yüzünden tarımsal üretim azalmış buna bağlı olarak vergi gelirleri de düşmüştü. Memur maaşlarının büyük bir kısmının tımar gelirlerinden sağlandığı düşünülürse maaşlarını alamayan memurlar türlü yollara başvuruyorlardı.

3.Tanzimat Sonrası Dönemde Osmanlı Bürokrasisi

Osmanlı'nın içinde bulunduğu bu zor durumdan kurtulması için bazı yeniliklerin yapılması gerekiyordu. Özellikle devletin bozulan kurumları merkezi otoritenin güçlenmesi için düzeltilmeye çalışılmıştı. Bu dönemden sonra eski kurumların yerine Batı odaklı modern kurumların uygulanması kararlaştırıldı. Tanzimatçılar devletin kurtuluşunu Batı'nın modern kurumlarının öğrenilip devlet genelinde uygulanması ile mümkün olacağını düşünmekteydi.

Osmanlı modernleşme (Batılılaşma) sürecinin merkezinde askeri sorunlar yer alıyordu. Son zamanlarda yaşanan askeri mağlubiyetler ve toprak kayıpları devletin Batı'nın askeri üstünlüğünün altında yatan sebepleri araştırmaya yönlendirmişti.⁶⁰ Özellikle III. Selim ıslahatçı bir padişah olarak Batı tarzı askeri ıslahatların devletin sorunlarını çözeceğine inanmaktaydı. Bu sebeple III. Selim döneminde gerçekleştirilen yeniliklerin ağırlıklı olarak askeri alanda yapıldığı bilinmektedir. Elbette ki sadece askeri alanda yapılan ıslahatlar devletin diğer kurumlarını düzeltmeye yetmeyecekti. Bu sebeple III. Selim ile başlayan modernleşme ve ıslahat hareketleri sonraki yıllarda devletin tüm kurumlarında uygulanmaya başlamıştı. III. Selim' in tahta çıkışından (1789) I. Meşrutiyet'in ilanına kadar (1876) geçen sürede Osmanlı bürokratik yönetim anlayışı doğup gelişme fırsatı bulmuştu. XVI. Yy. ile başlayan çözülme sürecini önleme çabaları XIX. Yy'da Osmanlı bürokratik yönetim geleneğinin ortaya çıkmasına neden olmuştu.⁶¹

III. Selim gibi II. Mahmut da yenilikten yana olan bir padişahı ve her ikisinin de yapmak istediği eski olanı düzeltmekti. III. Selim'in "*Nizam-ı Cedid*" adı altında gerçekleştirdiği ıslahatlarının amacı askeri alanda kuvvetlenmek ve yönetim anlayışını iyileştirmekti. Yenilikçi padişahlar Avrupa'da bulunan sefaretler⁶² gibi gücün hükümdarda bulunacağı ve onu temsil edecek bürokratların yetiştirileceği teşkilatlar kurmayı hedeflemişlerdi. III. Selim kurduğu sefaretleri memurların Avrupa dillerinde

---

⁶⁰ Serdal Fidan, Kamil Şahin ve Fikret Çelik, "Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, S. 23, s. 118.

⁶¹ Metin Heper, "19. Yy'da Osmanlı Bürokrasisi", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 245.

⁶² Sefaret: Elçilik, elçilik evi ve yabancı temsilciliğin bulunduğu yer olarak bilinmektedir.

eğitim göreceği yerler olarak düzenlemişti. Ayrıca II. Mahmut aynı amaç ile Rum tercümanların yerini alacak memurlar yetiştirilmesi için 1821’de kurulan Babiâli tercüme odasını kullanmıştı.⁶³

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen yeniliklerin temelleri II. Mahmut’un padişahlığı döneminde atıldığını söylemek mümkündür. Ancak bu dönemde yapılacak ıslahatların önündeki en büyük engel Yeniçeri Ocağı’nın varlığı olmuştur. II. Mahmut Yeniçeri Ocağı’nı kaldırdıktan sonra modernleşme hareketlerine hız verilebilmişti.

II. Mahmut dönemi yönetim alanındaki ıslahatları özetleyecek olursak: kalemiyenin mülkiyeye dönüşmesi ile beraber ilk nezaretleri kurdu, memur rütbelerinde hiyerarşik bir yapının oluşmasını sağladı, tevcihat⁶⁴ uygulamasını kaldırdı, eski tahsisat usulünün⁶⁵ yerine maaş sistemini getirdi ve memurların eğitimi için yeni okullar açarak personel politikasında önemli kararlar aldı.⁶⁶ II. Mahmut: *“Bundan böyle saltanatın millet için bir dehşet bir korku kaynağı değil fakat bir destek olmasını istiyorum. Bunun için kişinin malına devletçe el konulması geleneğini kaldırıyorum.”*⁶⁷ Diyerek müsadere usulünün kaldırıldığını belirtmiştir. Ancak müsadere usulü Tanzimat döneminde tamamen kaldırılmıştır.

II. Mahmut ıslahatları gözünü karartarak gerçekleştirmişti. Zira III. Selim’in yaptığı yenilikler neticesinde tahttan indirildiğini baskı altında devlet için çabaladığını biliyordu fakat onun izinden gitmekten de vazgeçmemişti. III. Selim tahttayken şehzade olan II. Mahmut onu gözlemleme fırsatı bulmuştu. Saltanatı boyunca (1808-1839) III. Selim gibi yenilikçi bir padişah olarak iç ve dış baskılara rağmen askeri, idari, sosyal, ekonomi, eğitim ve kültürel alanlarda ıslahatlarını gerçekleştirmiştir.

Bu dönem modernleşme hareketleri kapsamında ilk başta merkezi yönetimde bakanlıkların (Nezaretler) kurulduğunu söyleyebiliriz. II. Mahmut nezaretleri kurmadan önce devletin iç ve dış meseleleri Babiâli’de görüşülmekteydi. Kamu işlerinin çoğalması ile ayrı merkezi örgütler kurulmaya başlanmış 1835’te Dahiliye Nezareti, Hariciye Nezareti, Maliye ve Evkaf Nezaretleri ile 1839’da Ticaret ve Ziraat Nezaretleri oluşturulmuştu.⁶⁸ Böylece her nezaret kendi alanı ile ilgili işleri düzenli

⁶³ Findley, “19. Yy’da”, s. 260.

⁶⁴ Tevcihat: Derece ve mevki anlamına gelir. Ayrıca memurların atanması işlemini ifade eder. Her yıl Şâban veya Şevval ayında yapılan tevcihat usulü II. Mahmud döneminde kaldırılmıştır.

⁶⁵ Tahsisat usulü: Bir kimseye, bir kuruluş veya topluluğa ayrılmış para, ödenek anlamına gelmektedir.

⁶⁶ Findley, “Kalemiyeden”, s. 25.

⁶⁷ Enver Ziya Karal, *Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 152.

⁶⁸ Muzaffer Sencer, “Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat Sonrası Siyasal ve Yönetimsel Gelişmeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 1984, C. 17, S. 3, s. 47-48.

şekilde yürütebilme imkânı bulmuştu. Ayrıca memurların seviyesine göre yeni rütbelere getirilmişti. İlerlemede ulâ, saniye, salise ve rabia olarak belirlenen bu rütbelere ve Hâceganlık rütbesine; nişanlar, resmi elbiseler, kılıçlar yapılarak görevinde yükselen memurlara takdim edilmiştir.⁶⁹

Sivil bürokratların ıslah edilmesi gereken konulardan biri kuşkusuz eğitim sistemi idi. Daha önce kalemiye içerisindeki memurlar, otodidaktik denilen bir sistemle bürolarda yetiştirilmekteydi. Belki de Osmanlı Devleti için en önemli konulardan biri de eğitim sisteminin düzeltilmesiydi. Ancak o dönem medreselerde verilen eğitim devletin kalkınması için yeterli değildi. Kuruluş ve yükselme devirlerinde olduğu gibi ihtiyaçlara cevap veremiyordu. II. Mahmut döneminde medresenin kaldırılıp yerine laik eğitim sistemini getirmek pek de mümkün görünmemekteydi. Başka kurumlarda olduğu gibi eğitim alanında da ikililik yoluna gidilerek medreselerin yanında Batı tarzı eğitim kurumları oluşturulmuştu. Bu anlamda Mekteb-i Ulûm-i Edebiye okuluna sıbyan mektebini bitiren öğrencilerin alınması ve on sekiz yaşını bitirene kadar burada eğitim almaları kararlaştırıldı. Ayrıca Mekteb-i Maarif-i Adliye devlet memuru yetiştirmek üzere ilkokul düzeyinde bir kurum olarak eğitim verecekti.⁷⁰

II. Mahmut dönemi ıslahatları sonraki dönemler için zemin teşkil etse de yapılan yeniliklerde köklü değişiklikler sağlanamamıştı. Bu durumun sebepleri arasında yeni kurumların yanında eskilerinin de varlığını devam ettirmesi ulema ve ayan gibi toplulukların modernleşme hareketlerine sıcak bakmaması gösterilebilir. Üstelik yeni ıslahatların hayata geçirilmesi için bu kurumların yeterli altyapıya sahip olmaması da etkilidir.

II. Mahmut ile başlayan yenilik hareketleri Tanzimat Devri (3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hattı Hümayunu) ile devam edip birinci Meşrutiyet'in 1876 yılında ilan edilmesine kadar sürmüştür.⁷¹ Tanzimat Fermanı devlet içerisinde siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatta değişimi ve yeniden yapılanmayı ifade etmektedir. Kelime olarak düzenleme, nizamlama, yapılanma ya da reorganizasyon anlamına gelen Tanzimat, her alanda köklü değişimlere verilen bir ad olmuştur.⁷² Abdülmecid kendinden önce gelen yenilikçi padişahlar gibi döneminde merkezi otoriteyi

---

⁶⁹ Karal, a.g.e. , s. 153.

⁷⁰ Karal, a.g.e. , s. 159.

⁷¹ Musa Çadırcı, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ülke Yönetimi", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s. 210.

⁷² Fidan, Şahin ve Çelik, a.g.m. , s. 122.

kuvvetlendirmek adına bazı adımlar atmıştı. Babası II. Mahmut'un vefatından sonra Abdülmecid tahta geçtiğinde Mısır sorunu yani Mehmet Ali Paşa isyanı sonucu çıkan savaş ile uğraşıyordu. Diğer bir konu ise bürokrasinin seçkin kişileri Tanzimat'ın bir an önce yürürlüğe girmesini istemekteydi. Abdülmecid böyle bir durumda kendisine yardımcı olması için tek bir kişiyi düşünüyordu. Abdülmecid Londra elçiliğinde görev yapan Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşaya güveniyordu.⁷³ Mustafa Reşit Paşa Avrupa'nın yönetim sistemini iyi bilen ve Max Weber'in bürokratik yapısını veya modern yönetim anlayışını uygulamaya koyabilecek birikime sahipti. Mustafa Reşit Paşa'nın da düşünceleri bu yönde olmuştur.

Tanzimatın iki önemli ismi Abdülmecid ve Mustafa Reşit Paşa'nın çabalarıyla ferman ilan edilmişti. Gülhane parkında okunan Tanzimat Fermanı padişahın hattı hümayuna saygı göstereceğine dair yemin etmesi sonrası ferman kutsal önemi olan Hırka-i Şerif'in bulunduğu daireye konmuştur.⁷⁴

Tanzimat Fermanı ile azınlıklara bazı hak ve yetkiler verilmişti. Ayrıca padişahın yetkileri daraltılmış ve birçok kamu dairesinin açılmasına memurluğun meslek haline gelmesine olanak tanımıştı.⁷⁵ Bu süreçten sonra mülkiye "*Sivil bürokrasi*" güçlenerek gerek merkezi teşkilatta gerekse taşra teşkilatında söz sahibi olmaya başlamıştı.

Bürokrasinin üst düzey memurları özellikle Batı hayranı memurlar geleneksel tarzda yetişen memurlardan önde gelir hâle gelmişti. Tanzimat Fermanının ilanından sonra her alanda olduğu gibi bürokrasi alanında da bazı değişiklikler yaşanmıştı. Bunlardan birtanesi yemin müessesesidir. Yeni göreve başlayacak memurların görev öncesinde liyakatli bir şekilde verilen emirleri yerine getirmesine dair alınmış önlemlerden biridir. Yemin yerine "*Half, hilf ve kase*m" kelimelerinin kullanıldığı da bilinmektedir. And içme müessesesi hemen hemen her devlette uygulandığı gibi Tanzimat Fermanı ile Usul-ı tahlif yani yemin müessesesi devlet idaresinde olduğu kadar hukuk sistemi içerisinde de kullanılmaktadır.⁷⁶ Bu süreçten sonra mülkiye, askeriye ve ilmiye alanlarında atanan memurlar Meclis-i Vâlâ'ya giderek Kur'an-ı Kerim üzerine yemin edeceklerdi ve her bir sınıf için yemin metinleri ayrı olup mülkiye memurları için düzenlenen yemin metni şöyledir:

---

⁷³ Karal, a.g.e. , s. 169.

⁷⁴ Karal, a.g.e. , s. 171.

⁷⁵ Fidan, Şahin ve Çelik, a.g.m. , s. 123.

⁷⁶ Gülden Sarıyıldız, "Tanzimat ve Osmanlı Bürokrasisinde Yemin Müessesesi", *İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2002, s. 252.

Padişahıma ve Devlet-i Aliyyelerine sadakadden ayrılmayacağıma ve her nasıl nam ve tevil ile olur ise olsun rüşvet almayacağıma ve padişahımın ruhsatı seniyyeleri ile kabulü mücaz olan hedaya-yı resmiyeden başka memnu olan hediye kabul etmeyeceğime ve emval-i miriyeyi irtikab ve telef etmeyüb ve hiç kimseye ettirmeyeceğime ve lüzum-i hakikisi tebeyyün etmedikçe hazine miriyyeye masarîf vukuunu tecviz eylemeyeceğime ve icabı sahihi olmadıkça mücerred riayeti hatıra mebni memur istihdamına lüzum göstermeyeceğime...”⁷⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

Memurlara yemin ettirilmesinin başlıca sebeplerinden biri rüşvetin her türlüünün önüne geçmek ve memurların doğrudan padişaha bağlı olmalarını garanti altına almaktı.

Mülkiye memurlarının sayıları gün geçtikçe artmaktaydı. İlk başlarda yüzlerle ifade edilen memur sayıları Tanzimat dönemine gelindiğinde onbinleri aşmıştı. Memur sayılarındaki artış beraberinde yeni düzenlemelerin yapılmasını gerektiriyordu. Dolayısıyla fermanın yayınlanmasından sonra bir dizi kanun ve kararlar belirli aralıklarda yürürlüğe konulmaya başlandı. Bu belgelerden bir tanesi de 26 Ekim 1846’da çıkarılan Talimat-ı Umumi’ dir. Bütün memurların ve hademelerin yapacakları görevler, memurlar için aranan bütün özellikler Talimat-ı Umumiye’de belirtilmişti. Talimatta aranan en önemli özellikler memurların kanunlara uyması, ahlaklı olmak, rüşvet ve zimmet gibi suçları işlememek, devletin malını korumak olarak tespit edilmişti.⁷⁸ Tanzimat sürecinden sonra memurluk meslekten sayıldığı için memurlar ile ilgili bütün düzenlemeler onların yapacakları işler, ince ayrıntısına kadar talimatlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Memurların işlediği suçların cezalarından başarılı olanlara verilecek ödüllere, çalışma saatlerine, mesailerine ve maaşlarına kadar her bir mesele izah edilmişti.

Dönemin personel politikasında yaşanan en önemli değişiklik 1856 yılında çıkarılan Islahat Fermanı olmuştur. Tanzimat Fermanı’nda belirtilen ayrıcalıklardan da öte Gayrimüslimler’in hükümet binalarında görev alabilecekleri ifade edilmiştir.⁷⁹ Tanzimat Fermanı tüm tebaanın can, mal, ırz ve namus gibi haklarını garantiye alırken Islahat Fermanı ise Müslüman ve Gayrimüslim halkın eşit olduğunu belirtmektedir. Elbette ki Islahat Fermanı Tanzimat gibi Osmanlı Devleti’nin zor

⁷⁷ Sarıyıldız, a.g.m. , s. 256-257.

⁷⁸ Sunay, a.g.t. , s. 33.

⁷⁹ Findley, “Osmanlı”, s. 166.

durumundayken ve yabancıların etkisiyle kabul edilmişti. Bu süreçten sonra da Ermeni, Rum ve Yahudiler devlet kadrolarına memur olarak atanmaya başladı.

Bu dönemde merkez-taşra yönetimi için bazı düzenlemeler yapıldı. Ancak kalıcı çözüm üretilmediği için bir sonuca varılamamıştı. Tanzimatın ilanı ile beraber nezaretlerin çalışma alanları genişletilerek daha verimli çalışmaları sağlandı. Ayrıca nezaretlerin yanında yeni meclisler de açıldı. Bu meclislerin içinde en mühim olanı “*Meclis-i Vâlâ*”dır. Tanzimat döneminin ilk yıllarında yapılan bütün yenilikler bu meclisten çıkmıştır. Meclisin öncelikli görevi kanun ve tüzük hazırlamak olmuştur.⁸⁰ Merkez teşkilatta yapılan bu düzenlemeler sadece orada kalmayıp eyalet ve sancaklara da taşınmıştır. 1864 “*Vilâyet Nizamnâmesi*”nin çıkarılmasına kadar eyalet meclisleri hükümeti temsil etmeye devam etmiştir. Ülke genelinde oluşturulan yeni teşkilat yapısı bürokrasi sisteminin aktif hale gelmesine olanak tanımıştır. Bu dönemde Batı tarzı kurumların idaresi için hiç olmadığı kadar memura ihtiyaç duyulmuştur.

Merkez-taşra yönetimi alanında bazı yenilikler yapılmış olsa da idari teşkilatta istikrar sağlanamamıştır. Bu sebeple 7 Kasım 1864’te Vilâyet Nizamnâmesi ile liva “*Sancak*”ların temel birim olarak görüldüğü vilâyet teşkilatı kurulmuştur.⁸¹ Hazırlanan nizamnâme önce Tuna Vilâyet’inde daha sonra ülke genelinde uygulamaya konulmuştur. Eyaletler “*Vilâyet*” adını almış ve bütün sancaklar “*Liva*” da kaza ve köylere ayrılarak alt birimler oluşturulmuştur. Ayrıca tebaayı temsil etmek için “*Vilâyet İdare Meclis*”leri, “*Liva İdare Meclis*”leri ve köylerde “*İhtiyar Heyeti*” kurulmuştur.⁸²

Yeni teşkilatta idari birimlerin üst düzey sorumlusu vali olmuştur. Vali mülkiye, maliye, eğitim, bayındırlık, güvenlik, cezai ve hukuki işleri yerine getirmekle sorumlu olan kişiydi.⁸³ Valinin yanı sıra vali muavinliği, defterdar, mektupçu, umur-u ecnebiye müdürü “*Yabancılarla ilgili işler*”, ziraat ve ticaret müdürü, maarif müdürü, tahrik emin “*Yol emini*”, defter-i hakanî müdürü, emlak ve nüfus memurları, evkaf müdürü ve alay beyi “*Güvenlik kuvvetleri komutanı*” gibi vilâyet görevlilerinin yapacakları nizamnâmede belirtilmiştir.⁸⁴ 1871’de ise “*İdare-i Umumiye Vilâyet Nizamnâmesi*” çıkarılmıştır. Bu belgeye göre 1864

⁸⁰ Çadırcı, a.g.m. , s. 212.

⁸¹ Ortaylı, a.g.m. , s. 236.

⁸² <https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/tanzimat-donemi-tasra-yonetimi/> 2018/11/23

⁸³ Mustafa Gençoğlu, “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, C. 2, S. 1, s. 36.

⁸⁴ Çadırcı, a.g.m. , s. 222.

Nizamnâme'sinin belirsiz noktaları açıklanmaya çalışılmıştır. Yeni düzenleme ile “Nahiye”nin köyler ya da çiftlikler birleşimi olduğu, böylece yönetim hiyerarşisinde kaza ile köy arasında yeni bir aşama meydana geldiği belirtilmiştir.⁸⁵ 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnâmeleri ile taşra-merkez bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca memurlar ile ilgili sorunlar yeni düzenleme sayesinde çözülmek istenmiştir. Özellikle memurların yolsuzlukları, liyakatsiz davranışları, yöneten ve yönetilenler arasındaki olumsuz tutumların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Tanzimat'ın ilk yıllarında eğitim dışında hemen hemen her alanda düzenlemeler yapılmıştır. Eğitim konusu cehaletin ortadan kalkması ve yeni hareketlerin kabul görmesi için önemliydi. Tanzimatçılar bu durumu bilmelerine rağmen eğitim alanında ıslahat çalışmalarına henüz geçmemişti. 1845 yılında Abdülmecid Bâbîâli'de eğitim konusu üzerine şu sözleri sarf etmiştir:

Sana “*Sadrazam*”a ve bütün Bakanlar'a tebaanın refah ve saadeti için lazım gelen tedbirleri İtimâd-ı tam dairesinde düşünmenizi ve görüşmenizi emrediyorum. Bu yolda ilerlemeye din işlerinde olduğu kadar dünya işlerinde de cahilliğin kaldırılmasına bağlı olduğundan ilim ve fen ve sanat üretimini sağlayan okulların kurulmasını ön plana alınacak işlerden sayıyorum.⁸⁶

Padişahın bu emri üzerine 27 Haziran 1846 tarihinde “*Meclis-i Maarif-i Umumiyye*” kurularak eğitim konusundaki bütün meseleler burada konuşulmaya başlamıştır.⁸⁷ Aynı yıl bu meclise bağlı bir icra organı olarak görev yapan “*Mekâtib-i Umumiyye*” Nezareti de kurulmuştur. 1849'da “*Mekâtib-i Rüşdiye Nezareti*”nin işleri “*Mekâtib-i Umumiyye Nezareti*”ne, Darülfünun kurulması işleri “*Meclis-i Maarif-i Umumiyye*”ye geçmiş, Rüştiye ve Sibyan Mektepleri ile de “*Mekâtib-i Umumiyye Nezareti*” ilgilenmiştir.⁸⁸ Bu dönem eğitim alanında dikkat çekici bir özellik de medreselerin ıslah edilmeyip olduğu gibi bırakılmasıdır. Devlet yeni kurumları düzenlemeyi tercih etmiştir. Halk ise çocuklarını yeni okullara göndermiştir. Çünkü yeni okuldan mezun olanların devlet dairelerinde iş bulması daha kolay olmaktadır.⁸⁹ Tanzimat öncesi eğitim ulema kontrolündeki medreselerde verilmekteydi. Hükümetin yeni okullar vasıtasıyla eğitimi kendi bünyesine alması eğitim konusunda istediği şekilde adım atmasına olanak tanımıştır. II. Abdülhamid dönemine kadar Tanzimat hareketleri “*Sivil Bürokrasi*”nin güçlenmesine vesile olmuş merkezi otorite ise

⁸⁵ Sencer, a.g.m. , s. 55.

⁸⁶ Karal, a.g.e. , s. 182.

⁸⁷ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 68.

⁸⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç'tan 1999'a)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 165.

⁸⁹ Akyıldız, a.g.e. , s. 69.

padişahın tekelinden çok bürokrasiye kaymıştır. Yine bu dönemde eski kurumların tamamen kaldırılmaması ikililik yaşanmasına sebep olmuştur. II. Abdülhamid'in başa geçmesiyle beraber tanzimatın sıkıntılı oluşumları tamir sürecine girmiş memur politikaları da yeniden gözden geçirilmiştir.

4. II. Abdülhamid Dönemi Bürokrasi ve Memur Anlayışı

Tanzimat ile başlayan reform hareketleri II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla devam etmiştir. Bu dönemde sivil bürokrasi alanında daha önce yapılmamış yenilikler gerçekleştirilmiştir. Reform hareketleri Tanzimat'ın aksine merkezde bürokrasinin değil padişah otoritesinin olması gerektiği yönündeydi. II. Abdülhamid saltanatı sağlamlaştırıp sivil bürokrasiyi II. Mahmut'un isteği doğrultusunda iktidarın aşırı merkezleşmesi anlayışını uygulamış ve sarayın Bâbîâlî'yi gölgede bırakmasını sağlayarak bürokrasi üzerindeki denetimini arttırmıştır.⁹⁰

II. Abdülhamid 31 Ağustos 1876'da V. Murad'ın bir şekilde tahttan alınması ile törenle tahta çıkmıştır.⁹¹ Bu süreçten sonra devleti adaletle yönetmek arzusu ile hareket etmiş ve bürokrasi elinde kukla olmamak için elinden gelen herşeyi yapmaya çalışmıştır. Başa geçtiği andan itibaren tedbirli ve şüpheli davranmış kendinden önceki bazı padişahları seçkin bürokratların tahttan indirdiğini hiç unutmamıştır.

Batı yanlısı bürokratlar II. Abdülhamid öncesi tahta çıkan padişahlara Meşrutî yönetim anlayışını önermişler ancak yeterince hoşnut olmadıkları için onların saltanatına son vermişlerdir. Devlet Şûrası Başkanı Ahmet Mithat Paşa da Devlet-i Aliyye idaresinde meşrutiyeti ilan etmek sarayla Bâbîâlî "*Heyet-i Vükela*" arasındaki sorunları gidermek üzere güvence veren II. Abdülhamid'in tahta çıkmasını sağlamıştır.⁹²

Yeni padişah tepki çekmemek için vaat ettiğini yani "Kanun-i Esasi"yi ilan etmiş, böylece I. Meşrutiyet dönemini başlatmıştır. Kanuni Esasi'nin memurlarla ilgili olan 39, 40 ve 41. maddeleri bürokratik süreçte önem arz etmektedir. Bu maddelerde:

Memuriyetleri tayin usulüne göre ve ehliyet ile liyakat esasına göre yapılır.

Memurlar, kanuna muzip hareket etmedikçe veya kendisi çekilmedikçe veya devletçe zaruri sebep görülmedikçe azil ve tebdil olunamaz, her memur

⁹⁰ Findley, "19.yy'da", s. 262.

⁹¹ Enver Ziya Karal, *Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 1.

⁹² Sencer, a.g.m. , s. 57.

vazifesinden sorumludur. Memura Kanun'na aykırı emirler verilmesi halinde emre itaat ederse sorumluluktan kurtulamaz.⁹³ Şeklinde ifade edilmiştir.

Bu maddeler ile memurların görevlerine rüşvet ile değil liyakat esasına göre getirildiği memurların gerekmediği sürece görevinden alınamayacağı “*Özlük hakları*” ve memurların yasa dışı hareket etmesi durumunda sorumlunun yine kendisi olacağı açıkça izah edilmiştir.

I.Meşrutiyet döneminde Kanun-i Esasi ile devletin tüm organlarında düzenlemeler yapılmış, Tanzimat dönemi ile başlayan reform hareketleri I. Meşrutiyet ile devam etmiştir. II. Abdülhamid'in 1878'de I. Mebusan Meclisi'ni kapatmasına kadar Kanun-i Esasi uygulanmıştır. Meclisin süresiz kapatılması ile padişahın mutlak otoritesinin hâkim olacağı “*İstibdat dönemi*” başlamıştır. Böylece I.Meşrutiyet dönemi sonlanırken Anayasa ile güvence altına alınan haklar askıya alınmıştır. İstibdat dönemi ile baskı artmış sivil bürokrasi kontrol altına alınmaya başlamıştır. Ülke genelinde yeni düzenlemelere gidilerek sarayın ve padişahın yetkileri sınırsız hâle gelmiştir.

II. Abdülhamid güvenmediği bürokratların üst makamlarda uzun süre görev almalarını istememiştir. Bu sebeple 1877'de I. Meclisin kapatılmasını takip eden 6 senede tam olarak 16 sadrazam değişikliği yaşanmıştır. Ayrıca basında sansür rejimi uygulayarak bürokratların Batı fikirlerini öğrenmeleri engellenmiştir.⁹⁴ Öte yandan II. Abdülhamid'in medeniyet hakkındaki düşüncelerinin merkezinde şeriat olduğunu söylemek mümkündür. Ona göre yeni Şark medeniyeti Batı'nın faydalı yanlarını alarak mümkün olabilecektir.⁹⁵

Kanun-i Esasi ilan edilirken islâmiyet devletin resmi dini olarak kabul edilmiştir. Ayrıca şeyhülislamlık muhafaza edilmiştir. Kanun-i Esasiye göre padişah, sadrazamı tayin ederken şeyhülislamı da tayin etmiştir. “*Meşihat*” adını taşıyan şeyhülislamlık dairesi nezaretten sayılmış ve şeyhülislam nâzır olarak Vukelâ heyetinde yerini almıştır.⁹⁶ Meclisin kapatılmasından sonra Babîali etkinliğini kaybederek padişahın denetimi altına girmiştir. Bundan sonra padişah nezaretlerin, valilerin ve askeri görevlilerin atamalarını bizzat kendisi üstlenirken tüm yürütme gücünü de elinde toplamıştır.

---

⁹³ Karal, “Birinci”, s. 223-224.

⁹⁴ Heper, a.g.m. , s. 252.

⁹⁵ Karal, “Birinci”, s. 255.

⁹⁶ Karal, “Birinci”, s. 304.

İstibdat yönetiminde Babıâli eski düzenini sürdürerek sadrazamın başkanlığında Hariciye, Dâhiliye, Adliye, Harbiye, Bahriye, Maliye, Maarif, Nafia, Ticaret, Şurayı Devlet Reisliği, Meşihat ve Evkaf Nezaretlerinden oluşmuştur.⁹⁷ Öte yandan sarayı etkinleştiren II. Abdülhamid ilk defa 1880’de “*Yıldız İstihbarat Teşkilatı*”nı kurdu muştur. Çok sayıda çalışanı olan bu teşkilatın amacı II. Abdülhamid’in siyasi rakipleri hakkında bilgi toplamak, darbe ve isyan girişimlerini engellemektir.⁹⁸ Hafıye teşkilatı sayesinde olacaklar önceden tespit edilerek II. Abdülhamid devrinin birkaç sene daha fazla devam etmesini sağlamıştır. Ancak II. Abdülhamid’in sıkıyönetimine karşı da zamanla muhalefet artmıştı. 1889’da İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kurulması ile 1908’de Manastır ve Selanik kentlerinde ayaklanmalar baş göstermiş bu baskıların üzerine II. Abdülhamid 24 Temmuz 1908’de Anayasa’yı yeniden yürürlüğe koymak zorunda kalmıştır. Böylece II. Meşrutiyet dönemi başlarken meclis yeniden açılmıştır.⁹⁹

II. Abdülhamid’in İstibdat dönemi yeni gelişmeler neticesinde son bulurken yönetimdeki gücü de azalmıştır. Bu süreçten sonra İttihat ve Terakki Cemiyet’i padişahın tahttan indirilmesi ile beraber devletin gücünü kendi bünyesinde toplamıştır. II. Abdülhamid dönemi mülki idare anlamında 3 tür yönetim bölgesi bulunuyordu. Bunlar merkeze bağlı vilâyetler, merkeze bağlı bağımsız sancaklar ve imtiyazlı eyaletlerdir. Birinci tür vilâyetler 1877’de kurulan Dâhiliye Nezareti’ne bağlanmıştır. Doğrudan merkezin yönetimi altında bulunan bu vilâyetlerin 11’i Avrupa’da, 13’ü Anadolu’da, 5’i Arap Yarımadası’nda ve 1’i Afrika’da olmak üzere 30 civarındadır.¹⁰⁰ Vilâyetlerin idaresi valilere, sancakların idaresi mutasarrıflara, kazaların idaresi kaymakamlara ve nahiyelerin idaresi de müdürlere verilmiştir.¹⁰¹

Sultan Abdülhamid merkezîyetçi bir siyaset yürüttüğü için valilerin geniş yetkilere sahip olmalarını istememiştir. Dâhiliye Nezareti’ne bağlı olmalarına karşın valilerin atama ve yer değiştirme işlerini saray kâtipleri ile padişah doğrudan yapmaktaydı.¹⁰²

Tanzimat’ın ilanı ile oluşturulan taşra meclisleri II. Abdülhamid döneminde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ayrıca yenileşme hareketleriyle belediye alanında da bazı çalışmaların olduğunu görebiliriz. İlk başlarda belediye hizmetleri

⁹⁷ Sencer, a.g.m. , s. 64.

⁹⁸ <https://www.osmanlipadisahlari.gen.tr/2.-abdulhamit.html> 2013/12/02/II.-Abdülhamit-dönemi

⁹⁹ <https://www.osmanlipadisahlari.gen.tr/2.-abdulhamit.html> 2013/12/02/II.-Abdülhamit-dönemi

¹⁰⁰ Sencer, a.g.m. , s. 65.

¹⁰¹ Karal, “Birinci”, s. 309.

¹⁰² Çadırcı, a.g.m. , s. 226.

İstanbul ile sınırlandırılken belediye örgütünün İstanbul dışında yaygınlaştırılması daha sonra olmuştur. 1864 ve 1870 Vilâyet Nizamnâmeler’inde vilâyet, sancak ve kaza merkezi olan her kent ve kasabada belediye meclisinin oluşturulmasına dair hükümler yer almışsa da ancak “1877 Vilâyet Belediye Kanunu” ile örgütün kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁰³ 1877 Kanunu’na göre belediye personeli: tabib, baytar, mühendis gibi meclis üyeleri dışında kâtip ve sandık görevini üstlenen belediye çavuşundan oluşmaktaydı.¹⁰⁴ Ayrıca kanun belediyelere imar işleri, bayındırlık, aydınlatma, temizlik, belediye mallarının yönetimi, emlak tahriri, nüfus sayımı, pazar ve alışveriş kontrolü, mezbaha, okul açmak, itfaiye hizmeti ve belediye gelirlerini toplamak gibi görevler yüklemiştir.¹⁰⁵ Belediyelere yüklenen bu işler ülke genelinde istenildiği gibi yaygınlaşmamıştır. Batı model alınarak gerçekleştirilen bu girişim gelir yetersizliğinden ve belediye örgütünün sistemli hâle getirilememesi sebepleriyle bekleneni sağlayamamıştır. Ancak Osmanlı Devleti’nde yenileşme ile ortaya çıkan belediye anlayışı günümüz belediye hizmetlerine ışık tuttuğu da bir gerçektir.

II. Abdülhamid döneminde eğitim alanında da önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde eğitim konusunu I. Meşrutiyet, İstibdat ve II. Meşrutiyet dönemlerine ayırarak incelemek daha doğru olacaktır. I. Meşrutiyet döneminin kısa sürdüğü düşünülürse eğitim ve öğretim alanında geniş çaplı düzenlemelerin yapıldığı söylenemez. Kanun-i Esasi’de yer alan 3 madde eğitim ile ilişkili olması bakımından önemlidir. 15. maddede öğretim konusunda herkesin özgür olduğu ve kanunlara uymak şartıyla her Osmanlı vatandaşının genel ve özel öğretim alma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. 16. maddede Osmanlı toplumunun dini inanışına göre eğitim almasının serbest olacağı ayrıca bu maddede ülkedeki tüm mekteplerin devletin denetiminde olacağı yer almaktadır. 114. Maddede ise ilköğretimin zorunlu olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁶ İstibdat döneminde eğitim alanında daha kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Özellikle ülke genelinde açılan mektepler idari teşkilattaki düzenlemelerle yönetilmiştir. Buna göre:

1872’de Meclis-i Kebir-i Maarif iki daire halinden çıkarılarak bir tek meclis halinde birleştirilmiştir. Temmuz 1879’da nezaret merkez teşkilatı öğretim basamaklarına göre daireler halinde düzenlenmiş ve bu temelde

¹⁰³ Sencer, a.g.m. , s. 70.

¹⁰⁴ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri*, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2000, s. 190.

¹⁰⁵ Ortaylı, “Tanzimat ve Meşrutiyet”, s. 243.

¹⁰⁶ Akyüz, a.g.e. , s. 195.

Cumhuriyet döneminde de geçerli kalmıştır: 1. Mekâtib-i Âliye 2. Mekâtib-i Rüşdiyye 3. Mekâtib-i Sıbyaniye 4. Telif ve Tercüme 5. Matbaalar “Yayın” 1882’de Telif ve Tercüme Dairesinin yerine Encümen-i Teftiş ve Muayene geçmiş bu bir sansür organı olarak çalışmış yayın işlerine de bakmıştır. O tarihte ilköğretimle ilgili daire Mekâtib-i İptidaiye adını almıştır. 1884’te Meclis-i Maarif sürekli bir daire olarak yeniden düzenlenmiştir. 1886’da bağımsız bir daire halinde Mekatib-i Gayrimüslime ve Ecnebiye Müfettişliği kurulmuş ve başına Rum bir Paşa getirilmiştir. 1892’de Mekâtib-i Âliye dairesi kaldırılarak yerine Mekâtib-i İdadiye dairesi kurulmuştur.¹⁰⁷

II. Abdülhamid döneminde Türkçe resmi dil olarak kabul edilmiş, mülkiye okulu teşkilatlanmış, hukuk okulu açılmış, maliye ve ticaret okulları açılmış ve kapatılmıştır. Mühendis ve baytar okulları, güzel sanatlar, şehzadegan ve aşiret okulları ile darülfünun açılmış, latin harfleri konularının gündeme gelmesi, siyasi, tarihi ve içtimai eserleri ek olarak bazı kelimelerin kullanımı yasaklanmıştır.¹⁰⁸

Bu dönemde 33 yıllık çabanın sonunda eğitim alanında önemli başarılarla imza atılmıştır. Öte yandan rüştiyeler 250’den 600’e, idadiler 5’ten 104’e, darümualliminler 4’ten 32’ye çıkartılmıştır. 1876’da sayıları 200 olan iptidai okulları 4000-5000 civarına çıkarıldığı gibi 10.000’e yakın sıbyan okulu da Usul-ü Cedid’e tahvil edilmiştir.¹⁰⁹ Ancak II. Abdülhamid dönemi en dikkat çekici gelişmeler tezimizin de ana konusunu oluşturan memurların Sicill-i Ahvâl defterlerine kayıt edilmeleri konusunda yaşanmıştır. Bu alandaki çalışmalar başka bir konu başlığı altında incelenecektir.

4.1. II. Abdülhamid Dönemi Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve İşlevi

II. Abdülhamid dönemi sivil bürokrasinin etkinliğini arttırmasıyla beraber ülke genelinde memur sayıları da artmıştır. Vilâyet ve kazalardaki bu artış devlet dairelerinin bürokratik anlayışla hareket etmelerine olanak tanımıştır. Sultan Abdülhamid saltanatı boyunca devletin idari, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını onarmaya çalışmış ve bunu yaparken kontrol mekanizmasını tekeline almayı hedefleyen politikaları uygulamıştır. Bu politikalardan biri emrindeki binlerce memuru kontrol ve takip etmektir. Böyle bir davranışta bulunmasının başlıca sebepleri

¹⁰⁷ Akyüz, a.g.e. , s. 219.

¹⁰⁸ Numan Durak Aksoy ve Halis Adnan Arslantaş, “Ana Hatlarıyla Selçuklu’dan Cumhuriyet’e Eğitim-Öğretimde Kurumsal Değişim”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, C. 20, S. 1, s. 481.

¹⁰⁹ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1991, s. 164.

ise memurların görev yerlerinde olumsuz davranışlarda bulunmaları ve kendisinin her şeyi kontrol etme arzusunda olmasıydı.

II. Abdülhamid'in memurları kayıt altına almak istemesi aslında yeni karşılaşılan bir durum değildir. Osmanlı devleti biyografi yazımına önem vermiş ve çeşitli meslek gruplarına mensup kişilerin biyografilerini içeren eserler ortaya koymuştur. Ayrıca tarihçiler her yılın sonunda o yıl içerisinde vefat edenleri kaydederek biyografi alanında katkıda bulunmuşlardır.¹¹⁰ İmlak'ın da dediği gibi Mehmet Süreyya Bey, Mehmet Zeki Pakalın, Bursalı Mehmet Tahir, Mahmut Kemal İnal gibi şahısların eserleri biyografi alanında önemli kişilerin hayatlarını ortaya koyması bakımından başvurulması gereken kaynaklardandır.¹¹¹

XIX. Yy.'da Osmanlı Devleti'nin biyografi tutma geleneği ileri boyuta taşınarak devlet dairelerinde görev yapan şahısların özgeçmişleri kayıt altına alınmaya başlamıştır. Böylece devlet hizmetinde çalışan Müslüman ve Gayrimüslim bütün memurların biyografilerinin kaydedildiği ve görevlerinin takip edildiği aşamaları gösteren sicillerin tutulmasına yönelik ilk ve önemli çalışma II. Abdülhamid dönemi başlangıcında 13 Safer 1296 /5 Şubat 1879'da "*Sicill-i Ahvâl Komisyonu*"nun kuruluşu ile gerçekleşmiştir.¹¹² Komisyon şer'iyye, askeriye ve zaptiye personeli dışında kalan dâhiliye, mülkiye, adliye ve maliyede görevli vekiller, vezirler ve diğer memurların ayrıntılı olarak biyografik sicillerini tutmuştur.¹¹³

1879'da kurulan Sicill-i Ahvâl Komisyonu lağvedilip, İntihab-ı Memurîn Komisyonu ile birleştirilerek, Memurîn-i Mülkiye Komisyonu adı ile yeniden teşkilatlandırılmıştır. Bundan sonra Sicill-i Ahvâl İdaresi hiçbir daireye bağlı olmadan Memurîn-i Mülkiye Komisyonu'nun bir alt birimi olarak görevini icra etmiştir.¹¹⁴

1326 (1908) yılında ise II. Meşrutiyet'e müteakip Memurîn-i Mülkiye Komisyonu kaldırılmış yerine Sicill-i Ahvâl İdaresi yeniden fakat bu kez Dâhiliye

---

¹¹⁰ Mübahat Kütükoğlu, "Sicill-i Ahvâl Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1982-98, S. 12, s. 141.

¹¹¹ Ömer Ferit İmlak, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Eğinli (Kemaliyeli) Devlet Adamları (19820-1854)*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2012, s. 3.

¹¹² Atilla Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", *Vakıflar Dergisi*, 2005, s. 89.

¹¹³ Selim Hilmi Özkan, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Alâiyeli Memurların Sosyo-Ekonomik Durumları", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, 2015, s. 449.

¹¹⁴ Nurgül Bozkurt, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Simavlı Memurlar", *Akademik Bakış Dergisi*, 2011, S. 27, s. 2.

Nezareti'ne bağlanıp çalışmalarına bu şekilde devam ettirmiştir.¹¹⁵ Böylece Sicil kayıtları Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar Dâhiliye Nezareti'ne bağlı Sicill-i Ahvâl İdaresi tarafından tutulmuştur. 1879-1908 yılları arasında sicil kayıtlarının tutulması aşamalarında idarede bazı değişiklikler yaşanmışsa da memurları kayıt altına alma işine devam edilmiştir. Ayrıca sicil çalışmaları için birçok kez talimatnâme ve nizamnâme çıkarılmıştır. 13 Safer 1296 (6 Şubat 1879)'da ilk kez Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulurken komisyonun çalışmalarını açıkça belirten bir belge hazırlanmıştır. Bu belge bütün olarak aşağıda yer almaktadır:

"Atûfetlü Efendim hazretleri Malûm-ı âlî buyurulduğı vechle mansûb ve ma'zûl kâffe-i vükelâ ve vüzerâ hoazerâtıyla bi'lçümle me'mûrîn-in ism ve tarih-i rütbelerini ve menşe ve sîretleriyle esbâb-ı infisallerini muhtevi etrâfıca defterlerinin tanzimi esâsen ve maslahaten pek lâzım olub bu bâbda mukaddemâ Makâm-ı sadârete bazı tenbihât-ı seniyye şerefvâki ' olduğı dahi kayden anlaşılmiş ve sunûf-ı memûrîn-i saltanat-ı seniyyeden kazâ kaymakamlığı silkinde bulunub me'mûriyet istidâ'sında bulunanların tercüme-i ahvâli Bâbiâli'de mün'akid komisyon-ı mahsûsunca bi'ttedkik içlerinden şâyân-ı istihdâm görünenlerin komisyon-ı mezkûrun mazbatası üzerine bi'listizân müteallik buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî mucibince nasb ve tayin olunmakda ise de, bunların yine muntazam bir sicill-i ahlâkı olmadığı gibi me'mûrîn-i sâirenin sûret-i intihâbı dahi bir esasa müstenid olmadığından kâffe-i me'mûrîn-i devletin ahvâli mazbût ve ma'lum olmak ve içlerinden açıkta ve me'mûriyet istidâsında bulunanların sicill-i ahlâka mürâcaatla intihâb ve tayin kılınmak üzere ba'demâ me'mûrîn-i askeriye ve şer'iyyeden mâ'adâ Sadâretten nâhiye müdirlerine kadar mansûb ve ma'zûl bilcümle me'mûrîn-i mülkiye ve adliye ve mâliyenin menşelerinden şimdiki buldukları mesleklerine kadar kendülerinden birer tercüme-i hâl varakası taleb ve ahz olunub ve onun üzerine lâzım gelen tahkikat ve tedkikâtın icrâsiyle mükemmel bir sicill-i ahlâk tanzimi zımında münâsib zevâtdan mürekkeb hemân bir komisyon teşkili muktezi görünmüş ve el-yevm Bâbiâli'de mün'akid olan komisyonun meşâgil-i hâzırası bu işi ifâya gayr-i müsâid bulunmuş olduğundan tanzim olunacak ta'limât-ı mahsûsa dâiresinde ifâ-yı vazife etmek üzere ayrıca bir komisyon teşkiliyle Paris Sefiri sâbık devletlü Arifi Paşa hazretlerinin riyâsete ve a'yândan devletlü irfan Paşa ve semâhatlü Tahir Efendi hazerâtıyla yine a'yândan saadetlü

¹¹⁵ Cengiz Çakaloğlu, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Osmanlı Devleti'ndeki Manisalı Mülkî Amirler", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2004, S. 25, s. 221.

Serviçin Efendi'nin azâlığa ta'yinini ve Bâbîâlf'nin âdem-i müsâ'adesinden nâşî bunlar için oda tefriki kabil olmadığından komisyon-ı mezkûrun müşârünileyh Arif Paşa'nın hanesinde ictimâ'iyile vukû' bulacak masraflarına medâr olmak üzere Reis-i müşârün-ileyhe a'yânlık maâşına zamîmeten onbin ve müşârün-ileyh İrfan Paşa'ya kezâlik zamîmeten beşbin ve Tahir Efendi ile Serviçin Efendi'ye yine a'yânlık aylıklarına ilâveten ikişerbin beşeryüz ve bir de bu işin bir cihet-i mühimmesi dahi işbu sicilin bir sûret-i muntazamado ve ba'dezin dahi ale'd-devâm vukûâtı yürüdülecek yolda tertib ve tanzimi mes'elesi olduğundan ona göre defterler tutulmak ve komisyonun umûr-ı tahririyesinde istihdâm olunmak üzere Bâbîâli ve devâir-i şâire aklâmından ta'yin olunacak ketebenin umûmuna da altıbin gurus ki cem'ân yirmialtı bin gurus maâş-ı muvakkat tahsisiyile işbu maâşların bu sene verilecek mikdarının dahiliye zuhurât tertibinden tesviyesi ve sene-i atıyyeden itibâren usûl ve emsâline tevfiân bûdceye ilâvesi tensib olunmuş ise de icrâ-yı muktezâsı hakkında her ne vechle emr ü fermân isâbet-beyân-ı hazret-i Şehinşâhî müteallik ve şeref-sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfinin infâzına ibtidâr edileceği beyâniyle tezkere-i senâverî terkim kılındı efendim fi 12 S(afer) sene (12)96 M¹¹⁶

Belgede açıkça görüldüğü gibi komisyonun çalışma şekli, üyeleri, harcamaları, komisyonun toplantı yapacağı yer ve benzeri konular izah edilmeye çalışılmıştır. Sicill-i Ahvâl kayıtları ile ilgili olarak kaleme alınan kayıtların önemini usul ve esaslarını açıklayan ilk Tarifnâme “*Sicill-i Ahvâl Talimat-ı Umumiyesi ve Zeyli ile Tarifnamesi Ahkâm-ı Münderecesini Tavzihan ve Tadilen Vaz olunan Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye Sicill-i Ahvâl Kanunname-i Umumiyesi*” ismi ile yayınlanmıştır.¹¹⁷

4.2. Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kalemleri ve Görevleri

Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun ilk kurulduğu zamanlarda bazı yetersizliklerden dolayı merkezi idarenin tertibatı ve görevleri için iş bölümü yapılamamıştır. Sonraları ise kayıt tutma, yazışmaları yapma, belge, defter, istatistiksel düzenleme gibi işleri yerine getirmek için türüne göre Tedkikat, Tescilat ve Evrak kalemleri adı ile 3 şubeye ayrılmıştır.¹¹⁸ 5 Aralık 1893 tarihi itibari ile 56 sicil şubesinin tek mercii olan Sicill-i Ahvâl Dairesi'nin 3 kalemi imkânsızlıklardan dolayı uygun olmayan

¹¹⁶ Atilla Çetin, a.g.m. , s. 89-90.

¹¹⁷ Talip Mert, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler –I.”, *Arşiv Araştırmaları Dergisi*, 2000, S. 2, s. 97.

¹¹⁸ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 17.

koşullarda aynı odada görev yapmak zorunda kalmışlardır.¹¹⁹ Sicill-i Ahvâl Komisyonu'nun yükünü hafifleten bu 3 kalem büyük önem arz etmektedir. Zirâ komisyonun binlerce memuru kayıt altına alabilmesi için güçlü bir alt yapıya ihtiyacı vardı. Buna rağmen aynı odada çalışmak zorunda kalan bu kalemler Sicill-i Ahvâl defterlerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

4.2.1. Tescilat Kalemi

Tescilat kaleminin 4 görevi bulunmaktadır. Birincisi Vukuat'tır. Göreve başlayan bir memurun mesleği süresince terfi, rütbe, nişan, ceza, görev değişikliği ilave memuriyetler, maaş artışı, maaşın azalması, azil, tekaüt ve istifa gibi işleri takip etme görevidir. İkincisi bütün Tercüme-i Ahvâl varakalarını ve vukuat zeyllerini esas defterlerine aynen ve harfiyen kaydederek, numaralarını yazmak; memurların adet, sınıf ve derecesi, milliyet, kavmiyet, tabiyetleri hakkında "*Hülâsat'ül kuyud*" yani istatistiklerini tutmaktır.¹²⁰ Üçüncüsü fihrist muamelesi idi. Fihrist muamelesi, vukuattan çıkan zeyller üzerine memurların azil ve tayinlerini, rütbe ve nişanlarını, memuriyet değişikliklerini fihrist defterlerine işaret edip memurların isim ve babalarının isimleri ile memuriyetlerini ve Tercüme-i hâl varakaları numaralarını "*Hurûf-ı Heca*" defterlerine yazmaktı. Dördüncü görevi ise devlet daireleri tarafından talep edilen Tercüme-i Ahvâl'lerin tasdikli suretlerini istinsah etmektir.¹²¹

4.2.2. Tedkikat Kalemi

Tedkikat kalemi Sicill-i Ahvâl Dairesi'nin ikinci kalemini oluşturur. Her türlü Tercüme-i hâl evrakının araştırılması ve özetlenmesi ile ihtiva ettikleri bilgilerin resmi kayıtlara uygun olup olmadığının tespitini yapmak tedkikat kaleminin genel görevleri olarak belirtilmiştir.¹²²

Birinci görevi ikinci sınıf tercüme-i hâl varakalarının tamamlanması, birinci sınıftan gelen Tercüme-i hâl evrakının incelenerek tercüme sahibinin varakasinda beyan ettiği hizmet ve memuriyetlerin resmi kayıtlara dayandırılması için ilgili olduğu daire, nezaret ve vilâyetlerden yazılı bilgi isteme, istenen cevapların gecikmesi

¹¹⁹ Sarıyıldız, "Sicill-i Ahvâl Komisyonun", s. 17.

¹²⁰ Mustafa Kaya, II. Abdülhamid Döneminde Ispartalı Memurlar (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2014, s. 23.

¹²¹ Ahmet Sürmen, Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yozgat 2011, s. 23.

¹²² Akgün, a.g.t. , s. 23.

durumunda tekidnâmeleri düzenleme ve noksanlarını giderdikten sonra hülâsa müsveddelerini yazmak olarak tespit edilmiştir.¹²³

İkinci görevi, tedkikat ve tescilat kalemleri ifadesi ile Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti Umumiyesi ve Sicill-i Ahvâl Müdürüyeti'nden merkez dairelerle vilâyetlere ve sicil şubeleri ile hususi sicil komisyonlarına yazılan tezkireler, yazışmalar ve telgrafnâmeler, müzekkirelerle taltifât evrakının müsveddelerini temize çekmektir. Üçüncü görevi ise Salnâme-i Umumiye tertip etmek olarak belirtilmiştir.¹²⁴

4.2.3.Evrak Kalemi

Evrak kaleminin görevi gelen giden evrakı kayıt etmek, ilgili yerlere bu evrakları sevk ederek sahiplerine verilecek tercüme-i hâl suretlerini teslim etmek, esas siciller ile diğer kayıt defterinin ve tercüme-i hâl varakaları ile ilişkili evrakı kitap, risale ve diğer müellefâtı korumaktır.¹²⁵

4.3.Sicill-i Ahvâl Defterleri

Sözlükte sicil “*Resmi belgelerin kaydedildiği kütük, devlet memurlarının resmi vukuatlarını ihtiva eden defter*”, Sicill-i Ahvâl de, “*Memurların tercüme-i hâllerinden resmîyete intikal eden hususlar*” anlamlarına gelmektedir.¹²⁶ Bunun yanı sıra memurların görevleri süresince hal tercümelerini konu alan özel haller veya memuriyet sırasındaki durumları, davranışları, görev nitelikleri, ahlak ve gidişat gibi durumların resmi belgelere kaydedildiği defterlerin tescili işlemine Sicill-i Ahvâl, meydana gelen defterlere de Sicill-i Umumi defterleri denildiği bilinmektedir.¹²⁷ Memurların imzaları ile alınan hâl tercümeleri sıra numaraları dikkate alınarak büyük defterlere kayıt edilmiş, daha sonraki değişiklikler de bu defterler üzerinden yürütülmüştür.¹²⁸

Osmanlı dönemi biyografi ve prosopografi¹²⁹ çalışmalarında Sicill-i Ahvâl defterleri en başta gelen kaynaklar arasındadır. Çünkü devletin merkez ve taşra teşkilatında çalışan ortalama 92.000 memurun kaydı bulunmaktadır.¹³⁰ Bu sayı 201

¹²³ Sarıyıldız, “Sicill-i Ahvâl Komisyonunun”, s. 21.

¹²⁴ Sarıyıldız, “Sicill-i Ahvâl Komisyonunun”, s. 21.

¹²⁵ Sarıyıldız, “Sicill-i Ahvâl Komisyonunun”, s. 22.

¹²⁶ Gülten Sarıyıldız, “ Sicill-i Ahvâl Defterleri ” *İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İsam Yayınları, s. 134.

¹²⁷ Mehmet Başaran, “Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Bergama Doğumlu Memurlar (1827-1892)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2013, C. 28, S. 1, s. 78.

¹²⁸ Ayhan Yüksel, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 28.

¹²⁹ Prosopografi: Biyografi ilmidir. Özellikle tarihi şahsiyetlerin hayatını arşiv kayıtlarına dayanarak ortaya çıkarma işine denir.

¹³⁰ Gündüz, a.g.m. , s. 135.

defterde toplanmıştır. Ancak bu sayının gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin sebebi memurların defterlerde farklı isimlerle tekrar tekrar kaydedildiği ya da başka bir sayfaya yapılan zeyillerin de bu sayıya dâhil edildiği göz önüne alınırsa bu sayının daha az olduğu tahmin edilmektedir.¹³¹

Sicill-i Ahvâl defterlerinde tercüme-i hâl sahiplerinin ismi, mahlası veya künyesi, babası memur ise memuriyetinin rütbesi, marûf zevattan ise hangi sülaleye mensup olduğu, göreve başlayışları, tahsil durumları liyakat ve ehliyet dereceleri, varsa azl, tayin ve muhakemeleri, Gayrimüslim tebaadan ise milliyeti ayrıntılı olarak kayıt edilmiştir.¹³² Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilen Sicill-i Ahvâl defterleri serisi, sayı numaralandırma sistemi ile numaralandırılmış olup 1-201 numaralı defterlerden meydana gelmektedir. Bunlarla ilgili bazı çalışmalarda 201, 200, 196 gibi farklı sayılar da verilmektedir. Yakın bir tarihte Osmanlı Arşivi tarafından internet ortamına aktarılan defterlerden 18 numaralı defter mükerrerdir. 179 ve 190 numaralı defterler de boş görünmektedir.¹³³ Arşivde bulunan defterlerin yaprak sayısı, büyüklüğüne göre değişiklik arz etmektedir. Sicill-i Umumi defterleri, her sayfa için mühür basılıp numaralandırılmıştır. Defterlerin ortasında hat yazısıyla sicill-i umumi yazılıp, sağ kenarında sahife yazısı bulunmaktadır. Bazı defterler çizgilidir ve bazılarında ise düz boş bir sayfa üzerine bilgiler yazılmıştır.¹³⁴

Son olarak defterler sadece devlet memurlarının hayat hikâyelerinin yazılı olduğu klasik biyografi özelliği taşımaz aynı zamanda memurların görev yaptığı şehirlere ait bir takım özellikleri de ortaya koyabilen devletin mali ve idari politikasının takibinin yapılmasına imkân tanıyan uygulanan eğitim sistemi hakkında bilgi elde edilebilen kaynak özelliği de taşımaktadır.¹³⁵

---

¹³¹ İmlak, a.g.t. , s. 9-10.

¹³² Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı), Yayın No: 108, İstanbul, s. 237.

¹³³ Sarıyıldız, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ", s. 135.

¹³⁴ Nazir Çetin, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Antakyalı Devlet Memurları (1879-1909)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015, s. 13.

¹³⁵ Yunus Özger, "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bazı Yahudi Memurların Sosyo-Kültürel Durumları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011, C. 4, S. 16, s. 383.

III. BÖLÜM
SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE KOZAN ve CEBEL-İ
BEREKETLİ MEMURLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Memurların İsimleri ve Doğum Tarihleri

Aşağıdaki tablo, Kozan ve Cebel-i Bereketli memurların doğum tarihleri esas alınarak küçükten büyüğe doğru olacak şekilde sıralanmıştır. Tabloya göre yaşı en büyük olan memur 1833 yılında doğan Ali Rıza Efendi, en küçük memur ise 1889 yılında doğan Hüseyin Efendi'dir.

MEMURLARIN İSİMLERİ	DOĞUM TARİHLERİ
Ali Rıza Efendi	1833
Hacı Mustafa Efendi	1833
Hacı Mustafa Efendi	1835
Ahmed Efendi	1844
Hasan Efendi	1847
Ali Rıza Efendi	1848
Ali Saib Efendi	1852
Mehmed Nuri Bey	1853
Mehmed Sadık Bey	1853
Ömer Feyzi Efendi	1853
Süleyman Hilmi Bey	1853
İbrahim Edhem Bey	1854
Minas Efendi	1854
Abraham Efendi	1855
Ali Gâlib Bey	1855
Artin Fikri Efendi	1855
Mehmed Nuri Efendi	1855
Mustafa Fevzi Efendi	1855
Osman Efendi	1855
Hüseyin Hüsnü Efendi	1856
Mustafa Fevzi Efendi	1856
Serkes Efendi	1857
Mehmed Şevket Bey	1858
İbrahim Hakkı Efendi	1859
Mehmed Arif Bey	1859
Mehmed Ukkaş Efendi	1859
Yusuf Ziya Efendi	1860
İbrahim Hakkı Efendi	1863
Beğos Efendi	1864
Mehmed Efendi	1864
Mehmed Celaleddin Efendi	1864
Mahmud Nedim Efendi	1865
Mehmed Celaleddin Bey	1865
Mehmed Nazmi Efendi	1865
Mustafa Efendi	1865

Ecibyan Agob Efendi	1866
Yakub Bey	1866
Mehmed Kemal Efendi	1867
Haçer Efendi	1868
Ahmed Efendi	1869
İbrahim Hakkı Efendi	1869
Mehmed Münif Efendi	1869
İbrahim Haçkeban Efendi	1871
Ahmed Kemal Efendi	1872
Artin Efendi	1872
Halil Hilmi Efendi	1872
Halil Rıfat Efendi	1872
Mehmed Nazmi Efendi	1872
Mehmed Nazmi Efendi	1872
Ebubekir Sadık Efendi	1873
Hasan Sezai Bey	1873
İsmail Şevki Efendi	1873
Mehmed Bey	1873
Dikran Efendi	1874
Bekir Sıtkı Efendi	1875
Mehmed Vasıf Efendi	1875
Mustafa Rüşdü Efendi	1875
Artin Efendi	1876
Halim Hilmi Efendi	1876
Mehmed Efendi	1876
Hayrat Efendi	1877
Esad Bey	1878
Hacı Ömer Kamil Efendi	1879
Nikolaki Halkiyas Efendi	1881
Abdullah Hulusi Efendi	1882
Ahmed Hamdi Efendi	1882
Arif Hikmet Efendi	1882
Hüseyin Hüsnü Efendi	1884
Halil Hilmi Efendi	1889
Hüseyin Efendi	1889

Tablo-1 Memurların İsimleri ve Doğum Tarihleri

2. Müslüman ve Gayrimüslim Memurlar

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında yer alan memurların incelenmesi ile 58 memurun Müslüman, 12 memurun ise Gayrimüslim olduğu tespit edilmiştir. Müslüman memurlar içerisinde 16 memur tek isimli olup geri kalanı çift isimlidir. Ayrıca Müslüman memurlar arasında en çok “*Mehmed*” ismi kullanılmıştır. Öte yandan Müslüman ve Gayrimüslim memurlardan 55’inin “*Efendi*”, 12’sinin “*Bey*” ve 3’ünün “*Hacı*” unvanlarını kullandığını görmekteyiz.

MÜSLÜMAN MEMURLAR	MÜSLÜMAN MEMURLAR
Abdullah Hulusi Efendi	İbrahim Hakkı Efendi
Ahmed Efendi	İsmail Şevki Efendi
Ahmed Efendi	Mahmud Nedim Efendi
Ahmed Hamdi Efendi	Mehmed Arif Bey
Ahmed Kemal Efendi	Mehmed Bey
Ali Gâlib Bey	Mehmed Celaledin Bey
Ali Rıza Efendi	Mehmed Celaledin Efendi
Ali Rıza Efendi	Mehmed Efendi
Ali Saib Efendi	Mehmed Efendi
Arif Hikmet Efendi	Mehmed Kemal Efendi
Bekir Sıtkı Efendi	Mehmed Nazmi Efendi
Ebubekir Sadık Efendi	Mehmed Nazmi Efendi
Esad Bey	Mehmed Nazmi Efendi
Hacı Mustafa Efendi	Mehmed Nuri Bey
Hacı Mustafa Efendi	Mehmed Nuri Efendi
Hacı Ömer Kamil Efendi	Mehmed Sadık Bey
Halil Hilmi Efendi	Mehmed Ukkaş Efendi
Halil Hilmi Efendi	Mehmed Vasıf Efendi
Halil Rıfat Efendi	Mehmed Münif Efendi
Halim Hilmi Efendi	Mehmed Şevket Bey
Hasan Efendi	Mustafa Efendi
Hasan Sezai Bey	Mustafa Fevzi Efendi
Hayrat Efendi	Mustafa Fevzi Efendi
Hüseyin Efendi	Mustafa Rüşdü Efendi
Hüseyin Hüsnu Efendi	Osman Efendi
Hüseyin Hüsnu Efendi	Ömer Feyzi Efendi
İbrahim Edhem Bey	Süleyman Hilmi Bey
İbrahim Hakkı Efendi	Yakub Bey
İbrahim Hakkı Efendi	Yusuf Ziya Efendi

Tablo-2 Müslüman Memurlar

Gayrimüslim memurlar arasında en çok “Artin” ismi kullanılırken Artin Fikri Efendi ve İbrahim Haçkeban Efendi diğerlerinden farklı olarak Türkçe isim almışlardır. Gayrimüslim memurların tabiiyetlerine baktığımızda, 11’inin “*Ermeni Milleti*”nden, 1’inin ise “*Rum Milleti*”nden olduğu bilinmektedir.

GAYRİMÜSLİM MEMURLAR	TABİİYETLERİ
Abraham Efendi	Ermeni
Artin Efendi	Ermeni
Artin Efendi	Ermeni
Artin Fikri Efendi	Ermeni
Beğos Efendi	Ermeni
Dikran Efendi	Ermeni
Ecibyan Agob Efendi	Ermeni
Haçer Efendi	Ermeni
İbrahim Haçkeban Efendi	Ermeni

Minas Efendi	Ermeni
Nikolaki Halkiyas Efendi	Rum
Serkes Efendi	Ermeni

Tablo-3 Gayrimüslim Memurlar

3. Memurların Doğum Yerleri

Sicill-i Ahvâl defterlerinden alınıp incelenen 70 memur Kozan ve Cebel-i Bereket sancaklarına mensuptur. Bu sebeple memurların doğum yerlerini ayrı ayrı belirtmek yerinde olacaktır. Kozan (*Sis*) mensubu memurlar toplamda 57 kişidir. Bunlardan 35'i Kozan (*Sis*), 8'i Haçın ve 7'si de Feke doğumludur. Diğer memurlardan Ali Saib Efendi Kozan'a bağlı Karacalar köyünde, Hacı Mustafa Efendi Sis'e bağlı Sarkındı- i Bâlâ'da, Halil Hilmi Efendi Kozan'a bağlı Hacı Reyhanlı köyünde, Hayrat Efendi Kozan'a bağlı Hacı Hasanlı karyesinde¹³⁶ ve Hüseyin Efendi yine Kozan'a bağlı Kars-ı Zülkadriye'de dünyaya gelmiştir. Ayrıca İbrahim Hakkı Efendi, Mehmed Bey ve Yakub Bey Kozan'a bağlı Topçular köyünde; Mustafa Fevzi Efendi Feke'ye bağlı Bilâd köyünde ve son olarak Yusuf Ziya Efendi Kozan'a bağlı Belen köyünde doğmuştur.

MEMURLARIN İSİMLERİ	KOZAN DOĞUMLU MEMURLAR
Abdullah Hulusi Efendi	Sis
Abraham Efendi	Feke
Ahmed Efendi	Sis
Ahmed Efendi	Kozan
Ahmed Hamdi Efendi	Sis
Ahmed Kemal Efendi	Feke
Ali Gâlib Bey	Haçın
Ali Rıza Efendi	Kozan
Ali Saib Efendi	Kozan (Karacalar Köyü)
Arif Hikmet Efendi	Sis
Artin Efendi	Kozan
Artin Efendi	Sis
Artin Fikri Efendi	Sis
Beğos Efendi	Feke
Bekir Sıtkı Efendi	Feke
Dikran Efendi	Sis
Ecibyan Agob Efendi	Haçın
Hacı Mustafa Efendi	Sis (Sarkındı- i Bâlâ)
Hacı Ömer Kamil Efendi	Feke
Haçer Efendi	Haçın
Halil Hilmi Efendi	Sis
Halil Hilmi Efendi	Haçın
Halil Hilmi Efendi	Kozan (Hacı Reyhanlı Köyü)
Hasan Efendi	Haçın
Hayrat Efendi	Kozan (Hacı Hasanlı Karyesi)

¹³⁶ Karye: Arapça "kary" kökünden gelen "kary", "كردية" "köy" sözcüğünden alıntıdır. Osmanlıda Köy yerine kullanılan bir isimdir. Nâhiyeden küçük olan, insanlarla meskûn yer anlamına gelmektedir.

Hüseyin Efendi	Kozan (Kars-ı Zülkadriye)
Hüseyin Hüsnu Efendi	Kozan
İbrahim Edhem Bey	Kozan
İbrahim Haçkeban Efendi	Kozan
İbrahim Hakkı Efendi	Kozan
İbrahim Hakkı Efendi	Kozan (Topçular Köyü)
İbrahim Hakkı Efendi	Kozan
İsmail Şevki Efendi	Haçın
Mahmud Nedim Efendi	Haçın
Mehmed Bey	Kozan (Topçular Köyü)
Mehmed Efendi	Kozan
Mehmed Efendi	Kozan
Mehmed Kemal Efendi	Feke
Mehmed Nazmi Efendi	Kozan
Mehmed Nazmi Efendi	Kozan
Mehmed Nazmi Efendi	Kozan
Mehmed Nuri Efendi	Sis
Mehmed Sadık Bey	Kozan
Mehmed Vasıf Efendi	Sis
Mehmed Münif Efendi	Sis
Mehmed Şevket Bey	Kozan
Minas Efendi	Sis
Mustafa Fevzi Efendi	Sis
Mustafa Fevzi Efendi	Feke (Bilâd Köyü)
Mustafa Rüşdü Efendi	Kozan
Nikolaki Halkiyas Efendi	Kozan
Osman Efendi	Kozan
Ömer Feyzi Efendi	Kozan
Serkes Efendi	Haçın
Süleyman Hilmi Bey	Kozan
Yakub Bey	Kozan (Topçular Köyü)
Yusuf Ziya Efendi	Kozan (Belen Köyü)

Tablo-4 Memurların Doğum Yerleri

Çalışmamızda Cebel-i Bereketli memurların 13 kişi olduğunu görmekteyiz. Bunlardan 5'i merkezde doğmuştur. Memurlardan Mustafa Efendi Yabruz'da, Ali Rıza Efendi Cebel-i Bereket' e bağlı Yaylak'ta, Hacı Mustafa Efendi Cebel-i Bereket'e bağlı Karıklı köyünde, Halil Rifat Efendi Cebel-i Bereket'e bağlı Serdar nâm köyünde ve Mehmed Nuri Bey Cebel-i Bereket'e bağlı Sukûd karyesinde doğmuştur. Öte yandan Hasan Sezai Bey, Hüseyin Hüsnu Efendi ve Mehmed Arif Bey'in doğum yerleri Cebel-i Bereket'e bağlı Hassa kasabasıdır.

MEMURLARIN İSİMLERİ	CEBEL-İ BEREKET DOĞUMLU MEMURLAR
Ali Rıza Efendi	Cebel-i Bereket (Yaylak)
Ebubekir Sadık Efendi	Cebel-i Bereket
Esad Bey	Cebel-i Bereket

Hacı Mustafa Efendi	Cebel-i Bereket (Karıklı Köyü)
Halil Rıfat Efendi	Cebel-i Bereket (Serdar nâm Köyü)
Hasan Sezai Bey	Cebel-i Bereket (Hassa Kasabası)
Hüseyin Hüsnu Efendi	Cebel-i Bereket (Hassa Kasabası)
Mehmed Arif Bey	Cebel-i Bereket (Hassa Kasabası)
Mehmed Celaleddin Bey	Cebel-i Bereket
Mehmed Celaleddin Efendi	Cebel-i Bereket
Mehmed Nuri Bey	Cebel-i Bereket (Sukûd Karyesi)
Mehmed Ukkaş Efendi	Cebel-i Bereket
Mustafa Efendi	Yabruz

Tablo-5 Memurların Doğum Yerleri

4. Memurların Eğitim Durumları

Osmanlı Devleti'nde eğitimin temeli sıbyan mektebine dayanmaktaydı. Anaokulu seviyesinde eğitim alan talebeler temel dersleri ve okumu/yazma öğrenmiştir. Sıbyan mektebini bitirenler medreseye devam etmiştir. Burada tefsir, hadis, kelam, fıkıh, matematik, tıp, astronomi, tarih, coğrafya, felsefe ve kimya gibi derslerin eğitimini almışlardır.

Medreselerin bozulmasıyla beraber Batı tarzı yeni eğitim/öğretim kurumları oluşturuldu. Bu süreçten sonra rüştiyeler, orta öğretim seviyesinde talebeler yetiştirmeye başladı. Rüştiyeler erkek ve kızlar için ayrı olmak üzere iki kısımdı. 11 yaşına gelen çocukları kabul etmekteydi. Ayrıca Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dil dersleri veriliyordu. Bunun dışında din dersleri, tarih, coğrafya, aritmetik dersleri ile kız rüştiyelerinde, kızlara mahsus dikiş, resim ve müzik dersleri de verilmişti.¹³⁷

Sıbyan, medrese, ibtidai, rüşdiye, idadi ve sultani mekteplerini bitiren kişiler Mekteb-i Mülkiye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk-ı Şahane, Hendese-i Mülkiye gibi yüksek okullara devam etmişlerdir.¹³⁸

Aşağıdaki tabloda memurlar ilk olarak sıbyan mektebi, medrese ve rüşdiye mektebine gitmiştir. Bazı memurlar tanınmış hocalardan ders almıştır. Gayrimüslim memurlar ilk önce Ermeni ve Rum mekteplerini bitirmişlerdir. Memurlardan, Ecibyan Agob Efendi ve Mehmed Efendi'nin Tıp diploması; Nikolaki Halkiyas Efendi, Mehmed Celaleddin Efendi ve Halil Hilmi Efendi'nin ise Hukuk diploması vardır. Mehmed Nazmi Efendi'nin gittiği okul belirtilmemiştir.

Memurlar ilk ve ortaokulu bitirdikten sonra, Terakki Mektebi, Rüşdî ve Mülkiye-i Şahane Yüksek Lise, Darulfunûn-u Osmâni, Mektebi Mülkiye, Mahmûdiye ve Bahriye Mektebi gibi okullardan eğitim almışlardır.

¹³⁷ Enver, "Birinci", a.g.e. , s.390.

¹³⁸ Akgün, a.g.t. , s. 37.

MEMURLARIN İSİMLERİ	EĞİTİM DURUMLARI
Abdullah Hulusi Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Abraham Efendi	Ermeni Mektebi
Ahmed Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Ahmed Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Ahmed Hamdi Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Ahmed Kemal Efendi	Mahalle Mektebi
Ali Gâlib Bey	Hususi Muallimden ders almış
Ali Rıza Efendi	Hususi Muallimden ders almış
Ali Rıza Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Ali Saib Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Arif Hikmet Efendi	Rüşdiye Mektebi
Artin Efendi	Ermeni Mektebi
Artin Efendi	Ermeni Mektebi
Artin Fikri Efendi	Ermeni Mektebi
Beğos Efendi	Sıbyan mektebi
Bekir Sıtkı Efendi	Hususi Muallimden ders almış, Medrese
Dikran Efendi	Ermeni Mektebi
Ebubekir Sadık Efendi	Mahalle Mektebi
Ecibyan Agob Efendi	Mahalle Mektebi, Amerika Tıp Üniversitesi
Esad Bey	Hususi Muallimden ders almış, Terakki Mektebi, Rüşdi ve Mülkiye-i Şahane Yüksek Lise
Hacı Mustafa Efendi	Mahalle Mektebi, Kayseriyye Okulları
Hacı Mustafa Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Hacı Ömer Kamil Efendi	Medrese
Haçer Efendi	Ermeni Mektebi
Halil Hilmi Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Halil Hilmi Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi, Darülfunûn-u Osmâni, Konya Hukuk Bölümü
Halil Rıfat Efendi	Mahalle Mektebi
Halim Hilmi Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Hasan Efendi	Medrese
Hasan Sezai Bey	Hususi Muallimden ders almış, Mekteb-i Sultani
Hayrat Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Hüseyin Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Hüseyin Hüsnü Efendi	Müktebâda Süleyman Paşa Mekteb-i İbtidâi, Mektebi Mülkiye
Hüseyin Hüsnü Efendi	Mahalle Mektebi, Antakya Cami-i (Arapça-Farsça)
İbrahim Edhem Bey	Rüşdiye Mektebi
İbrahim Haçkeban Efendi	Ermeni Mektebi
İbrahim Hakkı Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
İbrahim Hakkı Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi

İbrahim Hakkı Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
İsmail Şevki Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mahmud Nedim Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Arif Bey	Hususi Muallimden ders almış, Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Bey	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Celaleddin Bey	Fatih Ortaokulu
Mehmed Celaleddin Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi, Hukuk Okulu
Mehmed Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Efendi	Mahalle Mektebi, Tıp Üniversitesi
Mehmed Kemal Efendi	Hususi Muallimden ders almış
Mehmed Nazmi Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Nazmi Efendi	Mahalle Mektebi
Mehmed Nazmi Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Nuri Bey	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Nuri Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Mehmed Sadık Bey	Mahalle Mektebi
Mehmed Ukkaş Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Mehmed Vasıf Efendi	Mahalle Mektebi, Özel Mekteb, Hususi Muallimden ders almış
Mehmed Münif Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Şevket Bey	Dersaadet Mahalle Mektebi, Mahmûdiye ve Bahriye Mektebi
Minas Efendi	Ermeni Mektebi
Mustafa Efendi	Mahalle Mektebi
Mustafa Fevzi Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Mustafa Fevzi Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Mustafa Rüşdü Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Nikolaki Halkiyas Efendi	Mahallî Rûm Mektebi, Manastır Mektebi, Osmânlı Üniversitesi Hukûk
Osman Efendi	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Ömer Feyzi Efendi	Mahalle Mektebi, Medrese
Serkes Efendi	Ermeni Mektebi
Süleyman Hilmi Bey	Elbistânlı Merhum Mehmed Efendi ile Hoca Şakir Efendi'den Arapça; Hoca Şinvan Efendi Merhumdan Hadis dersleri almıştır.
Yakub Bey	Mahalle Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Yusuf Ziya Efendi	Mahalle Mektebi, Üsküdar Paşa Kapısı Ortaokulu

Tablo-6 Memurların Eğitim Durumları

5. Memurların Göreve Başlama Yaşları

Aşağıdaki tabloda memurların göreve başlama yaşları en küçükten en büyüğe doğru sıralanmıştır. Tabloda belirtildiği üzere Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlardan Mehmed Nazmi Efendi ile adaşı Mehmed Nazmi Efendi 11 yaşında

mesleğe başlayan en küçük memurlardır; Hacı Mustafa Efendi ise 52 yaş ile göreve başlayan en büyük memur olmuştur.

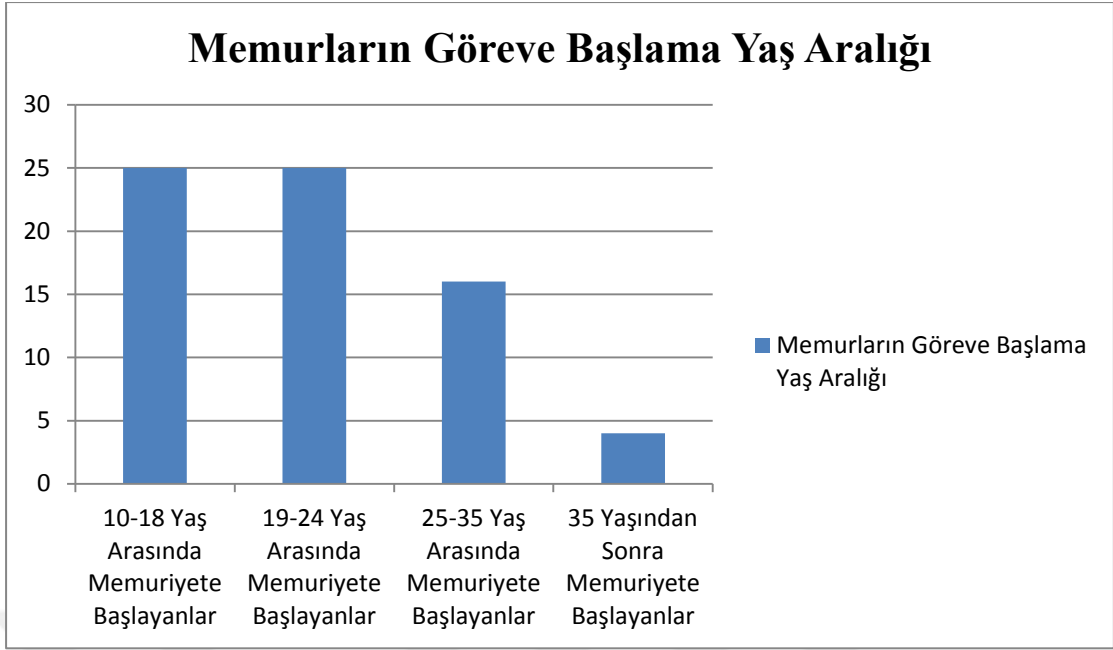
MEMURLARIN İSİMLERİ	GÖREVE BAŞLAMA YAŞLARI
Mehmed Nazmi Efendi	11
Mehmed Nazmi Efendi	11
Ahmed Efendi	13
Ali Gâlib Bey	13
Mehmed Arif Bey	15
Mehmed Münif Efendi	15
Mehmed Nuri Efendi	15
Minas Efendi	15
Süleyman Hilmi Bey	15
Yakub Bey	15
Beğos Efendi	16
Mehmed Celaleddin Bey	16
Mehmed Celaleddin Efendi	16
Halil Hilmi Efendi	17
Halim Hilmi Efendi	17
Hüseyin Hüsni Efendi	17
Mehmed Efendi	17
Mustafa Fevzi Efendi	17
Ebubekir Sadık Efendi	18
Hacı Ömer Kamil Efendi	18
İsmail Şevki Efendi	18
Mehmed Kemal Efendi	18
Mehmed Vasıf Efendi	18
Mustafa Efendi	18
Ömer Feyzi Efendi	18
Ali Rıza Efendi	19
Ali Saib Efendi	19
Hüseyin Efendi	19
Mehmed Nazmi Efendi	19
Abraham Efendi	20
Artin Fikri Efendi	20
Bekir Sıtkı Efendi	20
Dikran Efendi	20
Halil Hilmi Efendi	20
Hüseyin Hüsni Efendi	20
İbrahim Edhem Bey	20
Mehmed Nuri Bey	20
Yusuf Ziya Efendi	20
Ahmed Efendi	21
İbrahim Hakkı Efendi	21
İbrahim Hakkı Efendi	21
Mehmed Sadık Bey	21
Mehmed Ukkaş Efendi	21

Ahmed Kemal Efendi	22
Ecibyan Agob Efendi	22
Mahmud Nedim Efendi	22
Mustafa Rüşdü Efendi	22
Artin Efendi	24
Halil Rıfat Efendi	24
Mustafa Fevzi Efendi	24
Hayrat Efendi	25
İbrahim Hakkı Efendi	25
Ahmed Hamdi Efendi	26
İbrahim Haçkeban Efendi	26
Mehmed Şevket Bey	26
Abdullah Hulusi Efendi	27
Hasan Sezai Bey	27
Hasan Efendi	28
Artin Efendi	29
Arif Hikmet Efendi	30
Esad Bey	31
Mehmed Bey	31
Nikolaki Halkiyas Efendi	31
Haçer Efendi	32
Serkes Efendi	32
Hacı Mustafa Efendi	34
Ali Rıza Efendi	36
Mehmed Efendi	42
Osman Efendi	45
Hacı Mustafa Efendi	52

Tablo-7 Memurların Göreve Başlama Yaşları

Yukarıda yaş sıralamasını verdiğimiz memurların göreve başlama yaş aralıkları grafikte gösterilmiştir. Buna göre 10-18 yaş aralığında göreve başlayan memurlar ile 19-24 yaş aralığındaki memurların oranı eşittir. İkinci sırada 25-35 yaş aralığında mesleğe başlayan memurlar gelmektedir. Son olarak 35 yaş üstü memurlar grafikte son sırada yer almaktadır.

Grafik-1 Memurların Göreve Başlama Yaş Aralığı

6. Memurların İstihdam Alanları

Osmanlı Devlet'inde memurların çok çeşitli meslek gruplarında görev yaptığı görülmektedir. Tabloya göre memurların ağırlıklı olarak yazı işlerinde ve bidâyet mahkemelerinde çalıştığını söyleyebiliriz. Bunun dışında Tütün Fabrikası Yoklama Kâtipliği, Zirâat Bankası Sandığı Humasiye Kâtipliği, Gümrük Memûriyeti, Mâl Müdürü Mu'âvinliği, Sandık Eminliği, Milletvekilliği, İnfial Kâtipliği, Mektubçu Odası Baş Müssevidliği, Hayvan Sayım Vergisi Kol Yazıcılığı, Yardım Toplama Memurluğu, Nahiye Müdüriyeti, Gedik Paşa Tebhîrhanesi (Dezenfeksiyon Merkezi) Memurluğu gibi dikkat çekici meslek grupları da mevcuttur. Ayrıca Askerlik mesleği, Belediye doktorluğu, Doktor Muâvinliği, Yazı Öğretmenliği, Komiserlik Memuriyeti ve Hukuk Bölümü gibi görevleri üstlenen memurlar da vardır.

MEMURLARIN İSİMLERİ	İSTİHDAM ALANLARI
Abdullah Hulusi Efendi	Tahsilât Yazı İşleri
Abraham Efendi	Asâkir-i Zabtiye Jurnal Eminliği, Sorgu Hâkimi Muavinliği, Bidâyet Mahkemesi Azâ Mülâzımlığı, Bidâyet Mahkemesi Baş Yazı İşleri
Ahmed Efendi	Muhâsebe Yazı İşleri, Sayım Vergisi Kâtipliği, Arazi Yoklama Kâtipliği, Öşür Vergisi Kayıt Vazifesi, Tütün Fabrikası Yoklama Kâtipliği, Tapu Kâtipliği, Tütün Kayıt Memuriyeti
Ahmed Efendi	Yazı İşleri, Muhâsebe Mal Kâtipliği Refakati, Vergi Sayım Kâtipliği, Yazı İşleri Vergi Kalemi Defterciliği, Zirâat Bankası Şubesi Kâtipliği, Zirâat Bankası Sandığı Humasiye Kâtipliği

Ahmed Hamdi Efendi	Tahsilât-ı Müfredât Kâtipliği
Ahmed Kemal Efendi	Yazı ve Vergi Kâtipliği, Vergi Baş Kâtipliği, Mâl Müdürü Mu'avinliği
Ali Gâlib Bey	Adliye Bakanlığı İcrâ Kurulu Şubesi Zabıt Kâtibi Muavinliği, Celb Memuriyeti, Borç İdâresi Merkez Müdüriyeti Yazışma Baş Kâtipliği, Yazı İşleri Baş Kâtipliği
Ali Rıza Efendi	Zabtiye Dairesi Dördüncü Sınıf Müfettişliği, Üçüncü Sınıf Müfettişlik, Gümrük Memûriyeti
Ali Rıza Efendi	Tolçı Sancağı Müfettişliği'nde Memurluk, Bidâyet Mahkemesi Cezâ Bölümü Başkanlığı
Ali Saib Efendi	Askerlik Mesleği, Mal Kitâbeti, Sandık Eminliği
Arif Hikmet Efendi	Yazı İşleri Vergi İdâresi, Vergi Kalemi Defterciliği, Tahsilât Müfredât Kâtipliği, Livâ Vergi Kâtipliği Refâkati
Artin Efendi	Piyâde Tahsildârlığı
Artin Efendi	Bidâyet Mahkemesi Yazı İşleri, Livâ Belediye Kâtipliği, Bidâyet Mahkemesi Azalığı, Sorgu Hâkimi Vekâleti, Hristiyan İlkokullarında Fahri Öğretmenlik
Artin Fikri Efendi	Tahrîr ve Vergi İdâresi, Vergi Kâtibi
Beğos Efendi	Bidâyet Mahkemesi Kalemi, Yazı İşleri ve Vergi İdâresi, Vergi Kalemi Defterciliği
Bekir Sıtkı Efendi	Tapu Yazı İşleri, Mâliye Süvâri Tahsildarlığı, Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Yazı İşleri, Muhâsebe Baş Kâtipliği, Livâ Muhasebeciliği Vekâleti
Dikran Efendi	Vergi Yazı İşleri, Yazı İşleri Defterciliği, Livâ Vergi Kâtipliği Refakati, Tahsilât Müfettişliği, Tahsil Memurluğu
Ebubekir Sadık Efendi	Kayıt Ve Vergi Kalemi, Livâ Vergi Kâtipliği Refâkati
Ecibyan Agob Efendi	Belediye Doktorluğu, Doktor Muâvinliği
Esad Bey	Maliye Bakanlığı Mektubu Mühimme Yazı İşleri, Birinci Sınıf Yazı İşleri
Hacı Mustafa Efendi	Büyük Meclis Azası, Liva İdâre Meclis Azası, Meclis Dava Başkanlığı, Meclis İdâre Âzâlığı, Milletvekilliği, Bidâyet Mahkemesi Cezâ İdâresi Başkanlığı
Hacı Mustafa Efendi	Bidâyet Mahkemesi A'zâ Mülâzımlığı
Hacı Ömer Kamil Efendi	Ziraat Bankasının Yardım Hissesi Tahsildarlığı, Sandık Eminliği, Mal Müdürü Muavinliği

Haçer Efendi	Mukarrarât Kâtipliği,
Halil Hilmi Efendi	Bidâyet Mahkemesi ile Resmi Yazışma Kalemi, Yazı İşleri Mübeyyizliği, Yazı İşleri Evrak Kayıt Vazifesi, Livâ Defter-i Hâkâni Baş Kâtipliği, Bidâyet Mahkemesi Kayıt Kâtipliği
Halil Hilmi Efendi	Bidâyet Mahkemesi A'zâlığı
Halil Rıfat Efendi	Kayıt Kalemi Mübeyyizliği, Livâ Ziraat Bankası Tahsildarlığı, Sandık Sorumluluğu
Halim Hilmi Efendi	Yazı İşleri, Yazı İşleri Üçüncü Mübeyyizliği, İkinci Mübeyyizliği ve Birinci Mübeyyizliği Görevleri, İkinci Müsevvidlik, Evrâk Memurluğu, Evrak Mukayyidliği
Hasan Efendi	Vukû'ât Kitâbeti, Belediye Dairesi Başkan Yardımcılığı, Bidâyet Mahkemesi İkinci Kitâbeti
Hasan Sezai Bey	Mektûb-ı Sadr-ı Âlî Yazı İşleri, Üsküdar Lisesi Osmanlı Edebiyatı ve Resmi Yazışma, İstanbul Lisesi Yazı Öğretmenliği, Yazı İşleri Üçüncü Sınıf Vekilliği, İkinci Sınıf Vekilliği
Hayrat Efendi	Nüfus Kâtipliği
Hüseyin Efendi	İnfial Kâtipliği, Zirâat Bankası Sandığının Muhâsebe Yazı İşleri Refâkati, Ziraat Bank Sandığı Muhasebe Yazı İşleri Refakati, İstanköy Ziraat Bank Sandığı Muhâsebe Kâtipliği
Hüseyin Hüsnü Efendi	Muhasebe Kalemi Kâtipliği, Livâ Zirâat Bankası Şubesi Bayındırlık Mukayyedliği, Liva Muhâsesi, Akhisar Sandığı Refakati
Hüseyin Hüsnü Efendi	Mâliye Yazı İşleri, İkinci Fırka Siper Mukayyedliği, Beşinci Fırka Seyyare Mehmed-i Sâniligi, Maliye Kalemi, Polis Bölük Eminliği, Yazı İşleri Muavinliği, Vukûât Kâtipliği, Tahrîrât Kâtipliği, Muhâsebe Kalemi, Öşür Vergisi İkinci Kâtipliği, Mal Müdürlüğü, Cısr-i Şuur Mal Müdürlüğü
İbrahim Edhem Bey	Emlâk Yazı İşleri, İkinci Hakîm, Nahiye Müdüriyetleri, Meclis Temyiz Baş Kâtipliği, Yazı İşleri Müdüriyeti, Mektubçu Odası Baş Müssevidliği, Cezira Kazası Kaymakamlığı
İbrahim Haçkeban Efendi	Belediye Kitâbeti, Nâfia Kitâbeti
İbrahim Hakkı Efendi	Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi Üye Mülâzımlığı

İbrahim Hakkı Efendi	Hayvan Sayım Vergisi Kol Yazıcılığı, Vergi Sayım Memûriyeti, Yazı İşleri Kalemi
İbrahim Hakkı Efendi	Yazı İşleri Kalemi, Gelir Kâtipliği, Livâ A'sâr İdâresi İkinci Kâtipliği
İsmail Şevki Efendi	Tahrirat Yazı İşleri, Nüfus Kâtipliği, Polis Askerliği, Hayvânlar Vergi Tahsildarlığı, Öşür Mühimmat İdâresi Vezne Kâtipliği Refakati
Mahmud Nedim Efendi	Nüfûs Yazı İşleri
Mehmed Arif Bey	Divan Temyizi Yazı İşleri, Mektubçu Kalemi, Vilayet Gazetesi Baş Yazarı Muâvini, Sancak Müsevvidliği, Gazete Baş Yazarlığı, Rik'a Hattı Öğretmenliği, Mektubçu Kalemi Müsevvidliği, Komiserlik Memuriyeti, Vilâyet İdâre Meclisi Baş Kâtipliği, Emlâk Komisyonu Baş Kâtipliği, Vali Kaymakamlığı, Maden Sancağı Mutasarrıflığı, Muş Sancağı Mutasarrıflığı, Sancak Mutasarrıflığı
Mehmed Bey	Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Yazı İşleri, Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kâtipliği
Mehmed Celaleddin Bey	Adliye Mektubu Kalemi, Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Savcılık Kalemi
Mehmed Celaleddin Efendi	Adliye Bakanlığı Mektubcu Kalemi, Bidâyet Savcılık Kalemi, Bidâyet Mahkemesi İkinci Sorgu Hâkimliği
Mehmed Efendi	Nüfûs Kayıt İşleri, Nüfûs Memuriyeti
Mehmed Efendi	Hereke Fabrika-İ Hümâyûnu Hastahanesi Doktorluğu
Mehmed Kemal Efendi	Bidâyet Mahkemesi Kalemi, Nüfûs Kâtibi
Mehmed Nazmi Efendi	Tahrîrât Kalemi, Mektûbi Kalemi Mübeyyizliği
Mehmed Nazmi Efendi	Kayıt Kalemi, Mektûb Yazı İşleri, Nüfûs Yazı İşleri
Mehmed Nazmi Efendi	Tahrîrat Yazı İşleri, Mektubçu Yazı İşleri, Nüfus Yazı İşleri, Mutasarrıflığı
Mehmed Nuri Bey	Meclis İdâresi Azalığı, Nahiye Müdüriyeti, Kaymakamlık Görevi, Bidâyet Mahkemesi Savcı Muâvenetliği, Bidâyet Mahkemesi Ceza Bölümü Başkanlığı
Mehmed Nuri Efendi	A'sâr Kol Muharrirliği, Tütün Yoklama Memûriyeti, Bidâyet Mahkemesi Kalemi, Zabit Kitâbeti, Bidâyet Mahkemesi

	Sorgu Hâkimliği Muavinliği
Mehmed Sadık Bey	Vâridât-I Umûmiye (Gelir İdâresi) Kalemi, Gedik Paşa Tebhîrhanesi (Dezenfeksiyon Merkezi) Memurluğu, Tahmîs Tahsildârlığı
Mehmed Ukkaş Efendi	Bidâyet Mahkemesi Kalemi, Zabıt Kitâbeti
Mehmed Vasıf Efendi	Askeriye, Topçu Sınıfı, Cebhâne Çavuşluğu, Muhâsebe Kalemi İkinci Kâtipliği
Mehmed Münif Efendi	Nüfus İdâresi, Sandık Emaneti Yazı İşleri, Yardım Toplama Memurluğu, Ziraat Bankası Şube Yazı İşleri, Ziraat Bankası Muhasebe Kâtipliği
Mehmed Şevket Bey	Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi Kalemi, A'şâr Üçüncü Kitâbeti, Genel Borçlar Kitâbeti, Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi A'zâ Mülâzımlığı
Minas Efendi	Muhâsebe Kalemi Kayıt İşleri, Yazı İşleri Kalemi Kayıtçılığı, Sandık Sarraflığı, Mal Müdürlüğü, Seyyar Nüfus Baş Kitâbeti, Bidâyet Mahkemesi A'zâ Mülâzımlığı
Mustafa Efendi	Bidâyet Mahkemesi Kalemi, Bidâyet Mahkemesi İkinci Kâtipliği
Mustafa Fevzi Efendi	Belediyesi Yazı İşleri, Bidâyet Mahkemesi Zabt Kitâbeti
Mustafa Fevzi Efendi	Tahrirat ve Mâli Kalemleri, Rüsûmât Fabrika Memurluğu, Tahrir Vergi Kalemi, Rik'a Öğretmenliği, Tahrirat Kalemi Evrak Mukayyidliği, Tahrirat Müdüriyeti Vekâleti
Mustafa Rüşdü Efendi	Livâ Muhâsebe Mal Kâtipliği, Gelir Kaynakları Kâtipliği, Sandık Emâneti
Nikolaki Halkiyas Efendi	Bidâyet Mahkemesi A'zâlığı
Osman Efendi	Sivil İkinci Sınıf Komiserlik
Ömer Feyzi Efendi	Mal Yazı İşleri, Kazâ Arâzi Yoklama Kalemine Kâtipliği, Kazâ Süvari Askeri Zabtiye-İ Şâhâne Kâtipliği, Tütün Fabrikası Memuriyeti, Vergi Sayım Memuriyeti, Kazâ Tapu Kâtipliği, Baş Tahsildârlığı, Ortaokul Öğretmenliği, Muhâsebe Yazı İşleri, Mal Müdürlüğü, Muhâsebe Genel Masraflar Kâtipliği, Muhasebe Mümeyyizliği
Serkes Efendi	Tapu Yazı İşleri, Tapu Kâtipliği, Bidâyet Mahkemesi Azalığı, Mâliye Tahsildarlığı, Kazâ Müfredât Kâtipliği
Süleyman Hilmi Bey	Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Mektubu

	Tutanak Yazı İşleri, Bidayet Mahkemesi Ceza Başkanlığı, Kudus-ü Şerif Ceza Başkanlığı, Bidayet Mahkemesi Savcılık Muavinliği, Ceza Dairesi Başkanlığı Baş Savcılık Muavinliği, Bidâyet Mahkemesi İkinci Hukuk Bölümü, Bidâyet Mahkemesi Sorgu Hâkimi Azalığı, İstinaf Mahkemesi Azalığı, Mahkemesi Ceza Dairesi Başkanlığı, Maliye Meclisi Azalığı
Yakub Bey	Tahrirat Yazı İşleri, Tütün Fabrikası Memuru Muavinliği, Muhasebe Yazı İşleri Evrak İdâresi Muavinliği, Livâ Yazı İşleri, Mübeyyiz Vekilliği, Resmi Yazışma Müdürü Muavinliği, Nahiye Müdüriyeti
Yusuf Ziya Efendi	Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi Zabıt Kitâbeti

Tablo-8 Memurların İstihdam Alanları

7. Memurların Bildikleri Diller

Sivil Bürokrasi'nin gelişmesine paralel olarak, dil bilen memurların sayısı da artmaya başlamıştı. Osmanlı'nın ilk yıllarında memurluk meslekten sayılmazken yabancı dil bilmek revaçta olan bir durum değildi. Mülkiyenin ortaya çıkmasıyla aileler çocuklarını medreseden çok profesyonel memur olarak yetiştirilmek üzere Batı tarzı okullara göndermeye başladı. Çünkü bu okullardan mezun olan talebeler medrese çıkışlılara göre daha iyi iş buluyordu. Elbette ki bu dönemde yabancı dil bilmek artı puan sağlıyordu.

Yabancı dil bilen memurların yaygınlaşmasında “*Tercüme Odası*”¹³⁹’nın da katkısının olduğu bir gerçektir. Osmanlı Devlet’inde XIX. Yy.’a kadar divan tercümanlığını Fenerli Rumları yapmaktaydı. Daha sonra ise devlet, Müslüman halkı Avrupa dillerini öğrenmeye teşvik ederek tercüman ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır.

Aşağıdaki tabloda memurların bildikleri diller yer almaktadır.

MEMURLARIN İSİMLERİ	BİLDİKLERİ DİLLER
Abdullah Hulusi Efendi	Türkçe, Arapça
Abraham Efendi	Türkçe, Ermenice
Ahmed Efendi	Türkçe, Arapça
Ahmed Efendi	Türkçe
Ahmed Hamdi Efendi	Türkçe
Ahmed Kemal Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Ermenice
Ali Gâlib Bey	Türkçe

¹³⁹Tercüme Odası: Bab-ı Ali’de tercüme işlerini yapmak, memurlara dil öğretmek ve Avrupa’da görev yapacak elçileri yetiştirmek için oluşturulan bir kurumdur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Seyfettin Aslan ve Abdullah Yılmaz, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2001, C. 2, S. 1, s. 294.

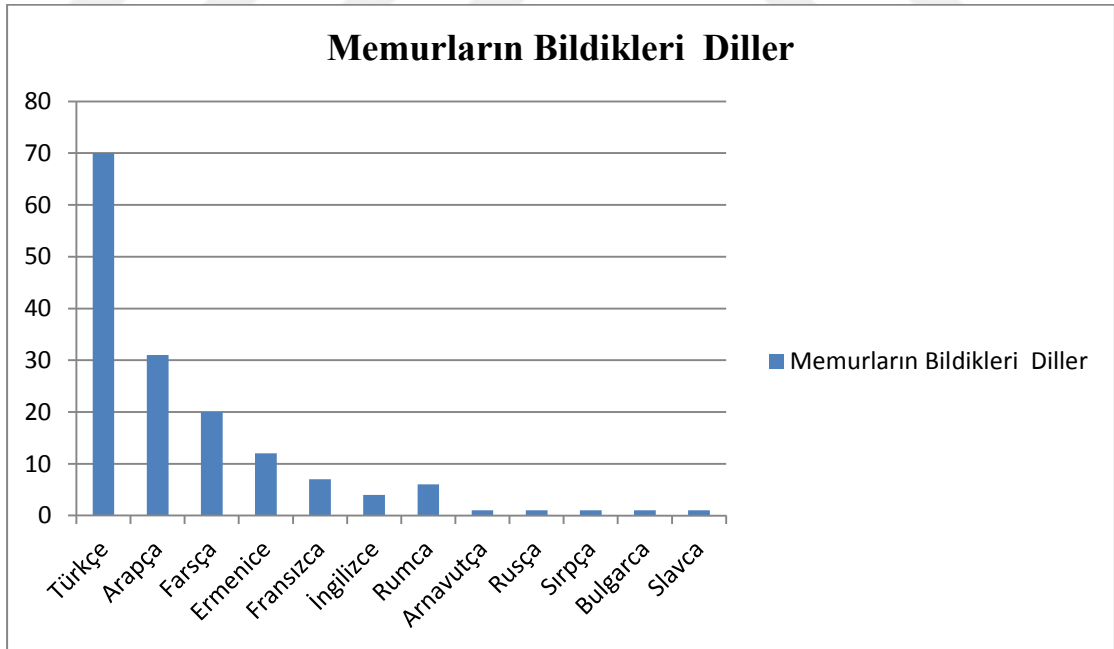
Ali Rıza Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Ali Rıza Efendi	Türkçe, Arapça
Ali Saib Efendi	Türkçe, Arapça
Arif Hikmet Efendi	Türkçe
Artin Efendi	Türkçe, Ermenice
Artin Efendi	Türkçe, Ermenice, Fransızca, İngilizce
Artin Fikri Efendi	Türkçe, Ermenice
Beğos Efendi	Türkçe, Ermenice
Bekir Sıtkı Efendi	Türkçe, Arapça
Dikran Efendi	Türkçe, Ermenice
Ebubekir Sadık Efendi	Türkçe, Arapça
Ecibyan Agob Efendi	Türkçe, Ermenice, İngilizce
Esad Bey	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca
Hacı Mustafa Efendi	Türkçe, Arapça
Hacı Mustafa Efendi	Türkçe, Arapça
Hacı Ömer Kamil Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Haçer Efendi	Türkçe, Ermenice
Halil Hilmi Efendi	Türkçe, Arapça
Halil Hilmi Efendi	Türkçe
Halil Rıfat Efendi	Türkçe
Halim Hilmi Efendi	Türkçe, Rumca
Hasan Efendi	Türkçe, Arapça
Hasan Sezai Bey	Türkçe, Fransızca, İngilizce
Hayrat Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Arnavutça, Rumca
Hüseyin Efendi	Türkçe
Hüseyin Hüsni Efendi	Türkçe
Hüseyin Hüsni Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
İbrahim Edhem Bey	Türkçe, Arapça, Farsça
İbrahim Haçkeban Efendi	Türkçe, Ermenice, İngilizce, Fransızca,
İbrahim Hakkı Efendi	Türkçe
İbrahim Hakkı Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
İbrahim Hakkı Efendi	Türkçe
İsmail Şevki Efendi	Türkçe
Mahmud Nedim Efendi	Türkçe
Mehmed Efendi	Türkçe
Mehmed Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca
Mehmed Arif Bey	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Bey	Türkçe
Mehmed Celaleddin Bey	Türkçe
Mehmed Celaleddin Efendi	Türkçe
Mehmed Kemal Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Münif Efendi	Türkçe
Mehmed Nazmi Efendi	Türkçe
Mehmed Nazmi Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Nazmi Efendi	Türkçe
Mehmed Nuri Bey	Türkçe, Arapça, Farsça

Mehmed Nuri Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Sadık Bey	Türkçe
Mehmed Şevket Bey	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Ukkaş Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Vasıf Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Minas Efendi	Türkçe, Ermenice
Mustafa Efendi	Türkçe, Arapça
Mustafa Fevzi Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mustafa Fevzi Efendi	Türkçe, Farsça
Mustafa Rüşdü Efendi	Türkçe
Nikolaki Halkiyas Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca
Osman Efendi	Türkçe, Arapça, Rusça, Sırb, Bulgar ve Slav dilleri
Ömer Feyzi Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Serkes Efendi	Türkçe, Ermenice
Süleyman Hilmi Bey	Türkçe, Arapça, Fransızca, Farsça
Yakub Bey	Türkçe, Rumca
Yusuf Ziya Efendi	Türkçe

Tablo-9 Memurların Bildikleri Diller

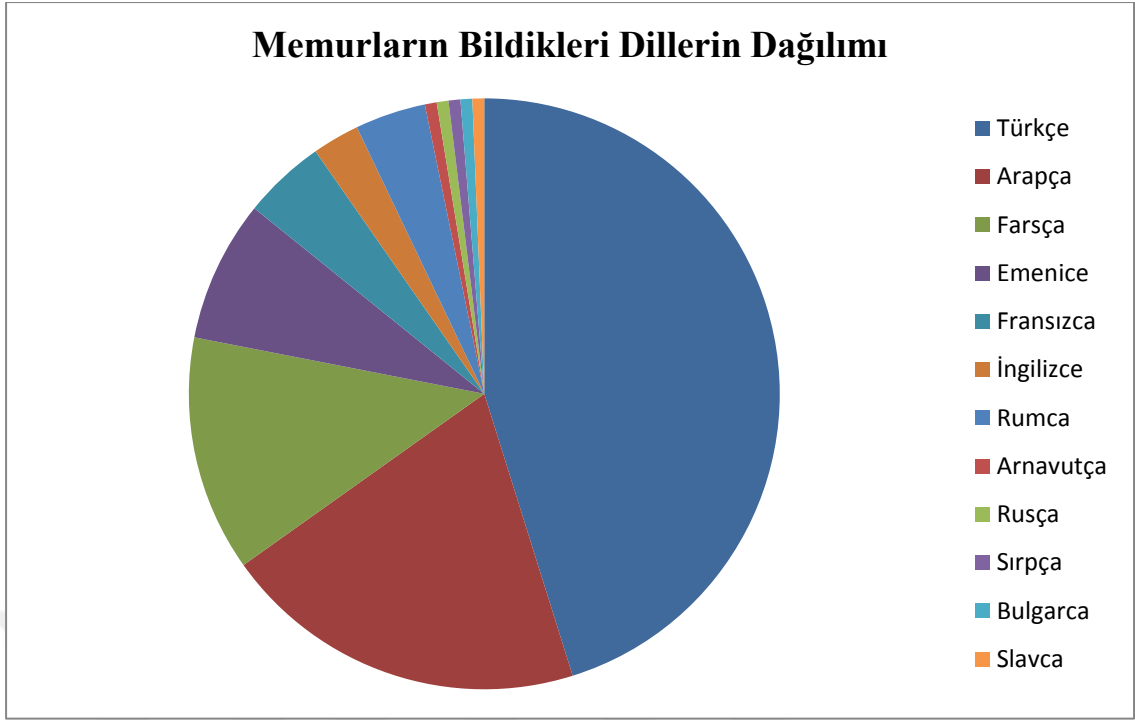
Grafikte belirtildiğine göre Türkçe'den sonra en çok bilinen dil Arapça ve Farsça'dır. Daha sonra ise sırasıyla Ermenice, Fransızca, Rumca ve İngilizce bilinen yaygın diller arasındadır. Arnavutça, Rusça, Sırpça, Bulgarca ve Slavca yaygın olmamakla beraber memurların bildiği diller arasında yer almaktadır.

Grafik-2 Memurların Bildikleri Diller

Aşağıda yapılan grafikte ise memurların bildikleri dillerin dağılımı pasta yöntemi ile gösterilmeye çalışılmıştır.

Grafik-3 Memurların Bildikleri Dillerin Dağılımı

8. Memurların Aldığı Maaşlar

Aşağıdaki tabloda memurların aldığı maaşlar gösterilmiştir. Memurların, makam ve rütbelere göre maaşları birbirinden farklıdır. Üst düzey memurlar yüksek maaş alırken alt mevkilerde çalışanlar daha az gelire sahip olmuştur.¹⁴⁰ Örneğin en az maaşa sahip olan (5 kuruş) Mustafa Efendi, en yüksek maaşa sahip olan memur ise (6.700 kuruş) Mehmed Arif Bey'dir.

MEMURLARIN İSİMLERİ	MEMURLARIN ALDIĞI EN DÜŞÜK ve EN YÜKSEK MAAŞLAR
Abdullah Hulusi Efendi	100-200 Kuruş
Abraham Efendi	225-400 Kuruş
Ahmed Efendi	300 Kuruş
Ahmed Efendi	40-1.100 Kuruş
Ahmed Hamdi Efendi	200 Kuruş
Ahmed Kemal Efendi	300-700 Kuruş
Ali Gâlib Bey	200-900 Kuruş
Ali Rıza Efendi	240-400 Kuruş
Ali Rıza Efendi	500-1400 Kuruş
Ali Saib Efendi	180-350 Kuruş
Arif Hikmet Efendi	100-250 Kuruş
Artin Efendi	200 Kuruş
Artin Efendi	200-270 Kuruş
Artin Fikri Efendi	87,5-400 Kuruş

¹⁴⁰ Ahmet Önder Kırıcı-İrfan Yiğit, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 yılları arası)*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2011, s.14.

Beğos Efendi	45-100 Kuruş
Bekir Sıtkı Efendi	70-700 Kuruş
Dikran Efendi	100-400 Kuruş
Ebubekir Sadık Efendi	100-250 Kuruş
Ecibyan Agob Efendi	300-400 Kuruş
Esad Bey	250-1000 Kuruş
Hacı Mustafa Efendi	500-5000 Kuruş
Hacı Mustafa Efendi	270 Kuruş
Hacı Ömer Kamil Efendi	200-500 Kuruş
Haçer Efendi	35 Kuruş
Halil Hilmi Efendi	50-300 Kuruş
Halil Hilmi Efendi	1000 Kuruş
Halil Rıfat Efendi	55-305 Kuruş
Halim Hilmi Efendi	30-400 Kuruş
Hasan Efendi	104-235 Kuruş
Hasan Sezai Bey	70-1000 Kuruş
Hayrat Efendi	125-250 Kuruş
Hüseyin Efendi	125-600 Kuruş
Hüseyin Hüsni Efendi	100-300 Kuruş
Hüseyin Hüsni Efendi	235-600 Kuruş
İbrahim Edhem Bey	500-1750 Kuruş
İbrahim Haçkeban Efendi	150-400 Kuruş
İbrahim Hakkı Efendi	270 Kuruş
İbrahim Hakkı Efendi	300-375 Kuruş
İbrahim Hakkı Efendi	270-350 Kuruş
İsmail Şevki Efendi	125-400 Kuruş
Mahmud Nedim Efendi	125 Kuruş
Mehmed Efendi	125-300 Kuruş
Mehmed Efendi	1000 Kuruş
Mehmed Arif Bey	30-6.700 Kuruş
Mehmed Bey	250 Kuruş
Mehmed Celaleddin Bey	100 Kuruş
Mehmed Celaleddin Efendi	100-750 Kuruş
Mehmed Kemal Efendi	125 Kuruş
Mehmed Münif Efendi	150-400 Kuruş
Mehmed Nazmi Efendi	75 Kuruş
Mehmed Nazmi Efendi	72,5-350 Kuruş
Mehmed Nazmi Efendi	37,5-350 Kuruş
Mehmed Nuri Bey	630-1400 Kuruş
Mehmed Nuri Efendi	300-400 Kuruş
Mehmed Sadık Bey	10-500 Kuruş
Mehmed Şevket Bey	250 Kuruş
Mehmed Ukkaş Efendi	270-300 Kuruş
Mehmed Vasıf Efendi	100 Kuruş
Minas Efendi	30-570 Kuruş
Mustafa Efendi	5 Kuruş
Mustafa Fevzi Efendi	250-300 Kuruş

Mustafa Fevzi Efendi	300-550 Kuruş
Mustafa Rüşdü Efendi	130-450 Kuruş
Nikolaki Halkiyas Efendi	1000 Kuruş
Osman Efendi	45-600 Kuruş
Ömer Feyzi Efendi	100-1000 Kuruş
Serkes Efendi	125-225 Kuruş
Süleyman Hilmi Bey	350-3500 Kuruş
Yakub Bey	225- 1064 Kuruş
Yusuf Ziya Efendi	100-450 Kuruş

Tablo-10 Memurların Aldığı Maaşlar

9. Memurlara Uygulanan Ödül ve Cezalar

Osmanlı Devleti'nde başarılı olan memurlara madalya, nişan ve rütbelere veriliyordu. Madalya kelime olarak İtalyanca “*Medaglia*” sözcüğünden gelmektedir. Genellikle unutulmaması gerekli görülen bir başarının hatırası olmak üzere altın, gümüş, bakır, alüminyum veya nikelden hazırlanmış olup bir defaya mahsus olarak verilen bir mükâfat ve şeref armağanıdır.¹⁴¹ Bu madalyalar: Liyakat Madalyası, Yunan Muharebe Madalyası, Tahlisiye Madalyası, Hamidiye-Hicaz Demiryolu Madalyası, Gümüş Yemen Muharebe Madalyası, Silistre Madalyası, Hamiyet-i Vatan Madalyası, Gümüş İmtiyaz Madalyası, Şir-ü Hurşit Madalyası ve İftihar Madalyasıdır.¹⁴²

Nişanlar ise madalyalardan çok sonra ortaya çıkmıştır. Genel olarak yıldız şeklinde görünmektedir. Gerek mülki ve gerek askeri hizmete karşılık verilen nişanların menşei Orta Çağa dayanmaktadır. Batılılar tarafından icâd edilen nişanlar Osmanlı'da çok sonra kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴³ Bazı nişan türleri şöyledir: Nişan-ı İftihar, Mecidi Nişanı, Nişan-ı Osmanî, Nişan-ı a Âli İmtiyaz, Şefkat Nişanı, Maarif Nişanı gibi.¹⁴⁴

Yabancı devletlerden memurlara verilen nişanlar ise: Avusturya tarafından verilen; Korondöfer Nişanı, İspanya tarafından verilen; İzabel Katolik Nişanı, İran tarafından verilen; Şir-i Hurşit Nişanı, Romanya tarafından verilen; Korondö Români Nişanı, Atina tarafından verilen; Takova Nişanı ve Fransa tarafından verilen; Lejyon Denor'dür.¹⁴⁵

Rütbe, devlet memurları ile halktan bazı kimselere verilen paye ve unvanlar için kullanılan bir tabirdir. Osmanlılar'da rütbe Yeniçeri teşkilatıyla meydana gelmiş, sonradan mülkiye sınıfına ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde de ulemaya

¹⁴¹ Ahmet Gündüz, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (1879-1909)”, *History Studies dergisi*, 2011, C. 3, S. 3, s. 127.

¹⁴² Madalyalar: Resmî veya gayri resmî çeşitli alanlarda üstün başarı gösterenlere takılır. Madalya çeşitlerini ayrıntılı incelemek için bkz. Ahmet Gündüz, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (1879-1909)”, *History Studies dergisi*, 2011, C. 3, S. 3, s. 128-130.

¹⁴³ İbrahim Artuk ve Cevriye Artuk, *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s. 9.

¹⁴⁴ Nişanlar: Yararlılıklarından dolayı hak eden kişileri onurlandırmak için göğşe takılan bir ödüldür. Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Artuk ve Cevriye Artuk, *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s. 14-32.

¹⁴⁵ Akgün, a.g.t. , s. 60.

verilmeye başlanmıştır. Ayrıca kalemiye ile mülkiye sınıfının birleştiği 1833 tarihinde ûla, sâniye, salise ve râbia olarak dört sınıf mülkiye rütbesi kabul edilmiştir.¹⁴⁶

Aşağıdaki tabloda Kozan ve Cebel-i Bereketli bazı memurların aldığı rütbe, nişan ve madalyalarının listesi verilmiştir.

MEMURLARIN İSİMLERİ	MEMURLARIN ALDIĞI RÜTBE, NİŞAN VE MADALYALAR
Ali Rıza Efendi	Dördüncü dereceden Mecid-i Nişânı
Hacı Mustafa Efendi	Edirne Rüûsu Rütbesi
Hasan Sezai Bey	İkinci Rütbe ile terfi ve Dördüncü Rütbeden Mecid-i Nişânı
Hüseyin Efendi	Dördüncü Rütbe
İbrahim Edhem Bey	Dördüncü Rütbe
İsmail Şevki Efendi	Tahlisiyye Madalyası (Madalyanın kurdelaşı önce kırmızı sonra beyaza çevrilmiştir-derecesi artmış)
Mehmed Arif Bey	İkinci sınıftan İkinci Rütbe, Üçüncü Rütbeden Mecid-i Nişânı, Mir Miranlık Yüksek Rütbesi, İkinci Rütbeden Mecid-i Nişânı, İkinci Rütbeden Şîr-i Hurşîd Nişânı (İran) ve Birinci Rütbeden Mecid-i Nişânı
Mehmed Nuri Bey	Üçüncü Rütbe
Mehmed Vasıf Efendi	Cephane Çavuşluğu Rütbesi
Mustafa Fevzi Efendi	Dördüncü Rütbe
Osman Efendi	Gümüş Liyâkat Madalyası, Hicaz Demiryolu Madalyası, Padişah Nişânı
Ömer Feyzi Efendi	Üçüncü Rütbe
Süleyman Hilmi Bey	Tebe-i sâniye sınıf-1 Mütemâyiz Nişânı, Rütbe-i ûla sınıf-1 sâni Nişânı, Dördüncü Rütbeden Mecid-i Nişânı, Birinci Rütbe

Tablo-11 Memurların Aldığı Rütbe, Nişan ve Madalyalar

Aşağıdaki tabloda ise hakkında şikâyet olan ve soruşturma geçiren memurların isimleri yer almaktadır. Bunlardan Ali Rıza Efendi soruşturma geçirmesine rağmen hakkında tahkikat yapılmamış ve soruşturma sonrasında göreve geri dönmüştür. Ancak memurluk derecesi üçe düşürülmüştür. Ali Saib Efendi, ilk görevi sırasında kötü davranışları yüzünden ihraç edilmiş, sonrasında ise tekrar memurluğa geri dönmüştür. Bekir Sıtkı Efendi, bir dönem görevinden el çektirilmiş fakat suçsuz olduğu anlaşılınca görevine geri dönmüştür. Ecibyan Agob Efendi, doktorluğu sırasında Müslüman hastalara kötü muamelede bulunduğu sebebiyle memuriyetten geçici olarak alınmıştır. Sonrasında iyi hizmet ve sadakati gereği çalışmaya devam etmiştir. Son olarak İbrahim Edhem Bey, memurluğu sırasında hapis cezası almıştır. Cezası bittikten sonra göreve dönerek başarılı işler yapmış ve kendisine dördüncü Rütbe verilmiştir.

¹⁴⁶ Gündüz, “Kayserili”, s. 133.

MEMURLARIN İSİMLERİ	HAKKINDA ŞİKÂYET OLAN MEMURLAR
Ali Rıza Efendi	Soruşturma geçirmiştir
Ali Saib Efendi	Şikâyet var
Bekir Sıtkı Efendi	Soruşturma geçirmiştir
Ecibyan Agob Efendi	Şikâyet var
Hüseyin Hüsnü Efendi	Şikâyet var
İbrahim Edhem Bey	Şikâyet var
Mehmed Nazmi Efendi	Şikâyet var

Tablo-12 Hakkında Şikâyet Olan Memurlar

IV. BÖLÜM

KOZAN ve CEBEL-İ BEREKETLİ MEMURLARIN HÂL TERCÜMELERİNİN ÖZETİ

1.ABDULLAH HULUSİ EFENDİ

Kozan Sancağı eski nüfûs memuru merhum Mustafa Efendi'nin oğlu Abdullah Hulûsi Efendi. Hicrî 1299 (1882) senesi Sis kasabasında doğduğu Osmanlı nüfûs kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen kazâ mahalle mektebinde islam dînine âit temel dîni bilgileri ve rüşdîye mektebinde okunması gereken dersleri öğrendikten sonra diploma almış ise de diplomasını kaybetmiştir. Türkçe ve Arapça okuyub yazdığı tercüme-i hâlinde yazılıdır.1305 senesi Zilkade'nin 24'ünde (2 Ağustos 1888) 100 kuruş âidâtla Kozan Sancağı Tahsilât Yazı İşlerine tayîn olmuştur.1326 senesi Safer'in 11'inde (15 Mart 1908) yeni kurulan kurul gereğince bahsedilen âidâtına 100 kuruş zam ile maaşı 200 kuruşa çıkarılmıştır. Bahsedilen livâ Muhâbeciliğinden ve Adana Vilâyeti Mâliye İşlerinden ve vâililiğinden yazılan görüşlere göre Mâliye Bakanlığı tarafından kâbiliyetinin vazîfesine uygun olduğu beyân edilmiştir. Osmanlı nüfûs kâğıdı ile bahsedilen yazı işlerine tayin tarihi, maaş miktarı ve âidatını gösteren belgeler bahsedilen vilâyet mâliye işleri tarafından 26 Kânunısâni sene 1324 (24 Ocak 1906) târihli resmi kaydıyla gelir muhâsebesinin pusulası tecüme-i hâl belgesinin aslıyla muhafazaedilmektedir. 28 Rebiulahir sene 1327 (19 Nisan 1909).¹⁴⁷

2.ABRAHAM EFENDİ

Kirkoroğlu Abraham Efendi 1271 (1855) senesinde Feke karyesinde doğmuştur. Ermeni mektebinde Türkçe ve Ermenice okumuştur. 1290 senesi Safer'in 18'inde (17 Nisan 1873) 20 yaşındayken 225 kuruş maaşla Kozan Asâkir-i Zabtiye Jurnal Eminliğine tayin edilmiş ve 1293 Cumaziyelevvel'in 9'unda (2 Haziran 1876) 290 kuruş maaşla Feke Kazası Meclis Dava Yazı İşlerinde çalışmaya başlamıştır. 1300 senesi Şevval'in 18'inde (22 Ağustos 1883) 285 kuruş maaşla aynı kazanın Bidâyet Mahkemesi Sorgu Hâkimi Muavinliğine ve yine aynı tarihte 270 kuruş maaşla Kozan Bidâyet Mahkemesi Azâ Mülâzımlığına nakil olmuştur. Bulunduğu memuriyetlerden nakil sûretiyle ayrılarak memuriyetinden dolayı sorguya çekilmemiştir. Çalıştığı mahkemenin başkanlığından yazılan görüşte bu kişi kıdemlidir ve Adana Vilâyeti Valiliğiyle Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu

¹⁴⁷ BOA, DH. SAİD. d, 160/89.

mahkeme başkanının tasdikinden anlaşılmıştır. Adliye Bakanlığında da “*Bu görüş doğrulanmıştır.*” denilmiştir. 8 Receb sene 1303 (12 Nisan 1886) Bahsedilen Abraham Efendi 1302 senesi Muharrem’in 26’sında (15 Kasım 1884) 400 kuruş maaş ile Feke Kazâsı Bidâyet Mahkemesi Başyazı İşlerine nakil olmuştur.¹⁴⁸

3. AHMED EFENDİ

Mehmed Efendioğlu Ahmed Efendi 1260 (1844) senesinde Sis Kasabası’nda doğmuştur. Mahalle mektebinde temel dersleri tahsilden sonra bahsedilen kasaba medresesinde Arapça, sarf ve nahiv dersleri okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1281 senesi (1864) başlarında 21 yaşındayken Kozan Sancağı Muhâsebe Yazı İşlerine stajyer olarak dâhil olmuştur. 1282 senesi Şevval’in 26’sında (14 Mart 1866) 300 kuruş maaşla bahsedilen livâ merkezinde bulunan Sis Kazası Sayım Vergisi Kâtipliğine tayin olmuştur. 1290 senesi Receb’in 2’sinden (26 Ağustos 1873) 1291 senesi Safer’in 26’sına (21 Mart 1874) kadar 300 kuruş ondalık ile Kozan Sancağı Arazi Yoklama Kâtibliğine ve 1291 senesi Rebiulevvelinin 28’inden (15 Mayıs 1874) Ramazan’ının 2’sine kadar 300 kuruş maaşla yine Sis Kazası öşür vergisi kayıt vazifesinde görev yapmıştır. 1293 senesi Cemâziyelevvel’in 21’inden (14 Haziran 1876) Zilkade’nin 25’ine (12 Aralık) kadar 300 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Tütün Fabrikası Yoklama Kâtipliğinde ve aynı târihte kazâ Tapu Kâtipliğine geçmiştir. 1296 Cemâziyelâhire’nin 27’sinde (18 Haziran 1879) 350 kuruş maaşla Kars Kazası Tütün Kayıt Memuriyetinde bulunmuş ve 1296 senesi Zilkade’nin 12’sinde (28 Ekim 1879) 300 kuruş maaşla Sis Kazası Bidâyet Mahkemesi Zabit Kâtipliğine tayin olmuştur. Bulunduğu memuriyetlerden ayrılması işinin bitmesi suretiyle olup vazifesi sebebiyle sorguya alınmamıştır. Bahsedilen Mahkeme başkanlığından yazılan görüşlerden bahsedilen şahıs tasdik edilmiştir. Ayrıca Adana Vilâyeti Vâliliği ile Adliye Müfettişliğinden bahsedilen şahsın kaydı mahkeme başkanının tasdikinden anlaşılmıştır.”*Adliye Bakanlığında bu görüşler tasdik olunmuştur.*” denilmiştir. 26 Ramazan 1303 (28 Haziran 1886).¹⁴⁹

4. AHMED EFENDİ

Kozan Asâkir-i Yüzbaşı’lığından emekli Hacı İshak Ağa oğlu Ahmed Efendi Hicri 1285 (1869) senesi Kozan’da doğduğu, Osmanlı nüfus kâğidında yazılıdır.

¹⁴⁸ BOA, DH. SAİD. d, 11/02.

¹⁴⁹ BOA, DH. SAİD. d, 11/66.

İlkokul derslerini okuduktan sonra Kozan ortaokulunda gereken dersleri okuyup pekiyi derecede diploma almıştır. Kendisi Türkçe okuyup yazabilir.

1298 senesi Receb'inin 16'sında (14 Haziran 1881) 13 yaşındayken Kozan Sancağı Yazı İşlerine girip stajyer olarak devam etmiştir. 1302 senesi Receb'in 28'inde (13 Mayıs 1885) aylık 40 kuruş maaşla livâ Muhâsbesi Mal Kâtipliği Refakatine tayin olunmuş ise de maaşının yetersizliği sebebiyle 1305 senesi Safer'in 25'inde (12 Kasım 1887) istifa ederek bahsedilen refâketi terk etmiştir. Bu tarihten itibaren yine mezkûr Muhasebe Yazı İşlerinde maaşsız olarak devam edip bahsedilen sene 900 kuruş ücret-i maktua ile Sis Kazası Vergi Sayım Kâtipliğine tayini çıkmıştır. Aynı sene vazifesini tamamlamış ve görevinden ayrılarak dönüp bahsedilen yazı işlerinde çalışmıştır. Sonra ise 1306 senesi Rebiulevvel'in 13'ünde (17 Kasım 1888) 100 kuruş maaşla livanın Yazı İşleri Vergi Kalemî Defterciliğine tayin olmuştur. 1307 senesi Cemaziyelevvel'in 14'ünde (6 Ocak 1890) 250 kuruş maaşla terfi ettirilerek Vergi Kâtipliği Refâketine tayin olunmuş ise de kendisinden önceki şahsın memuriyetinde devam ettirilmesi sebebiyle aynı sene itibaren eski hizmeti olan defterciliğe yine 100 kuruş maaşla geri gönderilmiştir. 1308 senesi Rebiulevvel'in 8'inde (22 Ekim 1890) 300 kuruş maaşla liva Zirâat Bankası Şubesi Kâtipliğine nakil olmuştur.

Liva Mutasarrıfı tarafından yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın işe kâbiliyeti olduğu ve mezkûr banka genel müdürlüğü tarafından yazılan görüşlerde bahsedilen şahıs hâlen şube kâtipliğinde çalışmakta olup vazifesini güzelce yerine getirdiği bildirilmiştir.

Daha önce zikredilen hizmetlerindeki çalışma müddetleri, maaş miktârları ile aldığı ücret-i maktuası, ayrılma sebepleri ve herhangi bir borcunun bulunmadığını bildiren bahsi geçen livâ meclis idâresinin 142 numaralı tutanağında Osmanlı nüfus kağıdı ile mekteb diplomasının tasdikli sûretleri tercüme-i hâl varakasının aslıyla beraber korunmaktadır.

1311 senesi Ramazan'ın 23'ünde (30 Mart 1894) ve 27 Cemaziyelevvel 1318 (22 Eylül 1900) aynı miktâr maaşla Tarsus Kazası Zirâat Bankası Sandığı Humasiye Kâtipliğine nakil olunarak vazifeye başladığı ve bahsedilen hizmetlerinde bulunduğu müddet zarfında herhangi bir borç ve ilişiği olmadığı Kozan Ziraat Bankası Şu'be Meclis İdaresinin tasdikli suretinden anlaşılmaktadır. Şuan bulunduğu hizmette güzelce vazife yapması sebebi ve işe başlama tarihi, maaş miktarı ve tahlis olunduğu merkezi idâre kaydında anlaşıldığı ziraat bankası genel vukûat pusulasında gösterilmiştir.

Bahsedilen şahsın 1322 senesi Receb'in 7'sinde (11 Eylül 1904) 200 kuruş ücret-i maktua ile Haçın Ziraat Banka Sandığı Muhasebe Kâtipliğini yaptığı ve 1323 senesi Rebiulevvel'in 17'sinde (22 Mayıs 1905) 700 kuruş maaşla Adana Ziraat Banka Şubesi Memur Muavinliğine nakledildiği belirtilmiştir.

Bahsedilen şahsın 1326 senesi Zilhicce'nin 13'ünde (6 Ocak 1909) 1.100 kuruş maaşla Haleb Vilayeti Ziraat Bank Şubesi memuriyetine nakil edildiği ve önceki hizmetinden dolayı herhangi bir borç ve ilişkisi olmadığı vukuat pusulasında beyan edilmiştir.¹⁵⁰

5. AHMED HAMDİ EFENDİ

Jandarma Asteğmenlikten emekli Mehmed Ağa oğlu Ahmed Hamdi Efendi Hicri 1299 (1882) senesinde Sis kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen kasaba mahalle mektebinde temel bilgileri ve Haçın Kazâsı rüşdiye mektebinde okunması gereken dersleri tamamlayarak diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. 1326 senesi Zilhicce'nin 21'inde (14 Ocak 1909) imtihânla ve 200 kuruş maaşla Kars Kazâsı Tahsilât-ı Müfredât Kâtipliğine tayîn olmuştur. Bahsi geçen kazâ Mal Müdürlüğüyle Kaymakamlığından, Kozan Sancağı Muhâsebeciliğinden ve Adana Vilâyeti Maliye Kalemiyle Vâliliğinden ayrı ayrı yazılan görüşlere bakılarak Mâliye Bakanlığından iş kâbiliyetinin vazîfesine uygun olduğu beyân edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdıyla mekteb diplomasının tasdikli sûretleri bahsedilen kâtipliğe tayin tarihi, maaş miktarı ve imtihân yapıldığını bildiren belge bahsedilen vilâyet Maliye Kaleminin resmi kayıtları ve özgeçmiş belgesinin aslı şube tarafından muhafâza edilmektedir. 1 Cumâdiyelahir sene 1327 (20 Haziran 1909).¹⁵¹

6. AHMED KEMAL EFENDİ

Abdullâh Efendi oğlu Ahmed Kemâl Efendi Hicri 1289 (1872) senesinde Kozan Sancağı'na bağlı Feka Kasabası'nda doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli suretinde kayıtlıdır. Bahsedilen Livâ mahalle mektebinde temel dîni dersleri ve ortaokulunda bir miktâr Arabça ve Fârsça okumuştur. Ermenîce harfler ile Türkçe'yi okuyup yazabilir.

1311 senesi Şa'bân'ül-mu'azzamı'nın 7'sinde (13 Şubat 1894) 22 yaşındayken 300 kuruş maaşla Dedeâğaç Sancağı'nda bulunan Semâdirek Adası Yazı ve Vergi

¹⁵⁰ BOA, DH. SAİD. d, 95/209.

¹⁵¹ BOA, DH. SAİD. d, 151/242.

Kâtibliğine tayîn kılınmıştır. Bahsedilen livâ Yazı İşleri Vergi Me'mûriyyeti, Muhâsebeciliği ve Mutasarrıflığından yazılan görüşlere göre bahsedilen şahsın vazîfesini güzelce yerine getirdiği beyân edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûreti ve bahsedilen kâtipliğe tayin târîhi ve maaş miktârını içeren bahsi geçen idârenin pusulasında tercime-i hâl varakasının aslıyla korunmaktadır. 21 Şa'bân sene 1316 (4 Ocak 1899) bahsedilen şahsın 1320 senesi Zi'l-kade'nin 9'unda (7 Şubat 1903) 400 kuruş maaşla Karecik Nâhiyyesi Vergi Kâtipliğine nakil olduğu bildirilmiştir. Bahsedilen şahsın Ramazân'ın dördünde 600 kuruş maaşla terfi ederek Serfice Sancağı Vergi Başkâtipliğine nakil edildiği Mâliye Sicil Şu'besinden bildirilmiştir. Bahsedilen şahsın 700 kuruş maaşla Zeniha Kazâsı Mâl Müdürü Mu'avinliğine nakil edildiği ve maaşının kurulan komisyon ile 600 kuruşa indirildiği bildirilmiştir. Bahsedilen vilâyetten gönderilen düzenleme defteriyle Rûmeli memurları maaşlarının 200 kuruş kadarının yarısının verilmesi kararlaştırılmıştır. Bahsedilen şahsın maaşının da aynı târîhden i'tibâren karâr gereği 400 kuruş olarak hazinece ödenmekte olduğu yazılıdır. 1 Mayıs 1913.¹⁵²

7. ALİ GALİB BEY

Ali Gâlib Bey Cebel-i Kozan Beyler'inden Yusuf Bey'in oğludur. 1272 senesi Safer ayının 3'ünde (15 Ekim 1855) Haçın kasabasında doğmuştur. Hususi öğretmenden ders almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Hicri 1285 (1869) senesi başlarında 13 yaşındayken Şûrâ-yı Devlet Fihrist Yazı İşlerine girmiş ve Hicri 1287(1871) senesi sonunda 200 kuruş maaşla Adliye Bakanlığı İcrâ Kurulu Şubesi Zabıt Kâtibi Muavinliğine tayîn olmuştur. Sonrasında 400 kuruş maaşla aynı şubenin Zabıt Kâtipliği ile bir ara 500 kuruş maaşla Celb Memuriyeti vazifesi kendisine verilmiştir. Daha sonra istifâ ederek 1299 senesi Muharrem ayının 10'unda (2 Aralık 1881) 600 kuruş maaşla Trablusgarb Devlet Borç İdâresi Merkez Müdüriyeti Yazışma Başkâtipliğine alınmıştır. Aynı sene Şevval'in 30'unda (14 Eylül) maaşı 750 kuruşa çıkarılmış ve 1301 senesi Cumadiyelahire'nin 16'sında (13 Nisan 1884) rejinin oluşmasından dolayı başkâtipliğin kaldırılması ve maaşından 250 kuruşun kesilmesiyle aylığı 500 kuruşa indirilmiştir. 1303 senesi Ramazan-ı Şerif ayının 11'inde (13 Haziran 1886) Yazı İşleri Başkâtipliğine devam ettirilmesiyle maaşı 800 kuruşa çıkarılmış ve daha sonra bahsedilen idârenin ismi Divân-ı Umûmiye-i Osmaniye olarak değiştirilmiştir. Trablusgarb Divân-ı Umûmiye Bakanlığıyla Umumi

¹⁵² BOA, DH. SAİD. d, 84/10.

Merkezî İdâre Müdüriyetinden yazılan görüşlerde kâbiliyet ve doğruluğu tasdik edilmiştir. Bahsedilen kişinin maaşına 1307 senesi Receb ayının 21'inde (13 Mart 1890) 100 kuruş zam yapılarak 900 kuruşa çıkmıştır. 3 Rebiulevvel sene 1313 (24 Ağustos 1895).¹⁵³

8. ALİ RIZA EFENDİ

Ali Rıza Efendi İmam İbrahim Efendi'nin oğludur. Hicri 1264 (1848) senesinde Cebel-i Bereket'te bulunan Yaylak'ta doğmuştur. Özel hocadan Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 19 yaşındayken 1283 senesi Rebiulahir'in 19'unda (22 Ağustos 1866) 240 kuruş maaş ile Zabtiye Dairesi Dördüncü Sınıf Müfettişliğine girerek 1287 senesi Muharrem'in ilk gününde (3 Nisan 1870) icrâ olunan soruşturmada açığa alınmış ve 380 kuruş maaş ile aynı dairede Üçüncü Sınıf Müfettişliğine alınmıştır. Daha sonra yine soruşturma geçirdiği için görevinden ayrılmış ve aynı miktar maaş ile yine o dairede müfettişken istifâ etmiştir. Bundan sonra 400 kuruş maaşla Dersaadet Gümrüğüne bağlı Heybeli Ada Gümrük Memûriyetine girip aynı sene 240 kuruş maaş ve becâyîş sûreti ile bakanlıkta kolculuk yapmıştır. Sonrasında 200 kuruş maaş ile Sirkeci İskelesi İstasyonu Kolculuğuna ve 320 kuruş maaş ile İskele Gümrük Memûriyetine tayîn edilmiştir. Yazıldığı gibi bulunduğu hizmetlerden uzaklaştırılma, istifa, anlaşmalı yer değiştirme ve nakil sûretleriyle ayrılmış, memurluk vazifesinden dolayı mahkemeye çıkmamıştır. (hakkında tahkikat yapılmamıştır) Dersaadet Gümrük Bakanlığı tarafından hazırlanan görüşde bu kişinin sorumluluğunda olan memuriyeti yapabilecek kapasitede olduğu onaylanmış ve Gümrük Dairesinden de *"Bu kişinin yeterliliği söz konusu görüşten anlaşılmıştır."* denilmiştir. 15 Şaban sene 1305 (27 Nisan 1888)'de Ali Rıza Efendi'nin maaşı 80 kuruş zamlanarak 400 kuruşa tamamlanmıştır. 1303 senesi Cumâdiyelahire'nin 13'ünde (19 Mart 1886) mevcut maaşıyla Gümrük Bakanlığı İç Ürün Arayıcılığına nakil edilmiştir.¹⁵⁴

9. ALİ RIZA EFENDİ

İbrahim Efendioğlu Ali Rıza Efendi Hicrî 1249 (1833) Kozan'da doğmuştur. Evvelâ mahalle mektebinde temel dini dersleri okuduktan sonra Kayseri'de bulunan Kazancılar Medresesi'nde Arapça gramer derslerini tahsîl ederek diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Arapça'ya âşinâdır. Marifetullah Kasiyyesi hakkında

¹⁵³ BOA, DH. SAİD. d, 61/171.

¹⁵⁴ BOA, DH. SAİD. d, 16/250.

“*Risâle-i İ'tikâdiyye*” adıyla bir risâle kaleme almış ve bahsedilen risâle sonunda mantık ilminden bazı önemli kâideler ilâve ettiği halde henüz yayımlayamamıştır.

1286 senesi Muharrem'in 5'inde (17 Nisan 1969) 36 yaşındayken 500 kuruş maaş ile Tolçî Sancağı Müfettişliğine Memur olmuştur. Hicri 1288 Cemâziyelevvel 27'sinde istifâ ederek ayrılmış ve 10 sene kadar kendi işleri ile meşgul olduktan sonra İstanbul İstinaf Mahkemesi Cunha (küçük suçlar-kabahatler) bölümüne devam etmiştir. 1299 senesi Saferi (Aralık 1881) başında 1400 kuruş maaş ile Çatalca Sancağı Bidâyet Mahkemesi Cezâ Bölümü Başkanlığına tayin olmuştur. Başarılarından dolayı dördüncü rütbeden Mecidi Nişânı ihsan buyrularak 1301 senesi Şevval'in 29'unda (22 Ağustos 1884) Edirne Müderrisliği Ruûsu Hümâyunu sorumluluğuna verilmiştir. Daha sonra aynı miktar maaşla memuriyeti Karasi Vilayeti Bidâyet Mahkemesi Cezâ Bölümü Başkanlığına nakledilmiştir. Zikredilen hizmetlerinden nakil ve istifâ yoluyla ayrıldığı memurluğundan dolayı sorguya alınmayıp zan altında tutulmamıştır.

Karasi Vilâyeti Bidâyet Mahkemesi Birinci Başkanlığından yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın bu husustaki verdiği ifâdesinin doğru olduğu elinde bulunan resmi evrâklardan anlaşıldığı gibi me'murluğunu güzelce yerine getirdiği bilinmektedir. Vilâyet vâlisi Atufetli Atıf Bey Efendi Hazretleri tarafından yazılan incelemede bahsedilen şahsın memurluğunu güzelce yerine getirmiş olduğu beyan edilmiştir. İstanbul İstinaf Cunha Başkanı Saâdetli Hüseyin Hamid Bey Efendi Hazretlerine bağlı Karasi ve Hüdâvendigâr (Bursa) Vilâyetleri Adliye Müfettişliği zamanında bahsedilen şahsın memuriyetini yapmaya kâdir olduğu bildirilmiştir. Ayrıca şimdiye kadar herhangi bir kötü hâli işitilmediği tasdik ve vefat eden Sürur Paşa'nın Adliye Bakanlığı esnâsında tarafından ilâve edilen incelemede müfettişlik şahitleri doğru bulunmuştur.

Bahsedilen şahıs 1281 senesinde (1865) ve Kozan meselesinden dolayı gönderilmiş olan Devletli Cevdet ve Derviş Paşalar emri altında bazı islâh hizmetlerinde bulunduğu tercüme-i hâl varakasinda gösterilmektedir. Derviş Paşa Hazretlerinden gelen 17 Zilhicce 1303 (16 Eylül 1886) tarihli cevapta bahsedilen şahsın kim olduğu ve Kozan cihetinde hangi hizmette bulunduğu aradan bir müddet zaman geçmesi hasebiyle hatırlanamadığı söylenmiştir. Cevdet Paşa Hazretlerinden gelen 13 Muharrem 1303 (22 Ekim 1885) tarihli cevapta ise bahsedilen şahsın Kozanoğlu

Ahmed Paşa'nın müftüsü makamından olduğu halde ıslâh heyetine alınması üzerine İstanbul'a getirildiği yazılmıştır. 29 Muharrem 1304 (28 Ekim 1886).¹⁵⁵

10. ALİ SAİB EFENDİ

Ali Saib Efendi Hasan Ağa'nın oğludur. Hicri 1269 'da (1852) Kozan Kazâsı'na bağlı Karacalar Köyü'nde doğmuştur. Mahalle mektebinde temel din bilgileri ve Serfice medresesinde bir miktar Arapça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1288 senesi Receb'in 23'ünde (8 Ekim 1871) 19 yaşındayken kur'a isâbetiyle askerlik mesleğine girmiş ve 1297 senesi Receb'in 13'ünde (21 Haziran 1880) kötü davranışlardan dolayı ihraç edilmiştir. 1299 senesi Rebiulahir'in 29'unda 180 kuruş maaşla Karacalar Nâhiyesi Mal Kitâbetine tayin edilmiş ve 1303 senesi Zilhicce'nin 13'ünde (12 Eylül 1886) bu kitâbetin lağv edilmesiyle görevden ayrılmıştır. 1304 senesi Şevvâl'in 15'inde (7 Temmuz 1887) 350 kuruş maaşla aynı kazanın Sandık Eminliğine tayîn olmuştur. Kazadaki Mâl Müdüriyetiyle liva Mutasarrıflığından yazılan görüş ile Mâlîye Bakanlığından memurluğunun kabiliyetine uygun olduğu beyan edilmiştir. 7 Zilhicce sene 1308 (14 Temmuz 1891) ve 13 Temmuz 1891.¹⁵⁶

11. ARİF HİKMET EFENDİ

Merhum Mehmed Ağaolu Ârif Hikmet Efendi Hicri 1300 (1882) senesinde Sis Kasabası'nda doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdı tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen kasaba ortaokulunda gereken temel dersleri okuyup meşru mazeretine binaen diploma almaya muvaffak olamadığı ve Türkçe okuyup yazdığı tercime-i hâlinde yazılıdır. Bir müddet Kozan Sancağı Yazı İşleri Vergi İdâresine stajyer olarak devâm edip 1320 senesi Safer'in 21'inde (30 Mayıs 1902) 100 kuruş maaşla bahsedilen idâre Vergi Kalemi Defterciliğine tayîn edilmiştir. 1326 senesi Rebî'ul-âhir'in 12'sinde (14 Mayıs 1908) 200 kuruş maaş ile bahsedilen livâ merkez kazâsı Tahsîlât Müfredât Kâtipliğine ve aynı sene 250 kuruş maaşla bahsedilen livâ Vergi Kâtipliği Refâkatine nakil olmuştur. Zikir olunan Kozan Sancağı Muhâsebeciliklerine ve Adana Vilâyeti Maliye Başkanlığı Vâlîliklerine ve Gelir Muhâsebeci Mu'avinliklerine yazılan görüşlere göre işe kâbiliyeti vazîfesiyle uygun olduğu beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdıyla kayıtlı hizmetlerinde, çalışma müddeti, maaş miktârı ve herhangi bir borcunun olmadığını bildiren Kozan Meclis İdâresinin vilâyet

¹⁵⁵ BOA, DH. SAİD. d, 10/200.

¹⁵⁶ BOA, DH. SAİD. d, 34/81.

meclis idâresine gönderdiği evrakta yazılıdır. Bahsi geçen refâkate nakil târihi ve maaş miktârını içeren gelir muhâsebesinin mezkûresiyle bahsedilen vilâyet Maliye Başkanlığının yazışmaları tercüme-i hâl varakasının aslıyla şu'bede muhafaza edilmektedir. 13 Cümâziy'el-evvel sene 1329 (12 Mayıs 1911) ve 2 Haziran 1909.¹⁵⁷

12. ARTİN EFENDİ

Ermeni milletinden Varanis Urfaliyan oğlu Artin Efendi Hicri 1289 senesinde (1872) Kozan'da doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Kozan Ermeni mektebinde biraz Türkçe okuyub yazdığı ve Ermenice konuştuğu özgeçmiş belgesinde kayıtlıdır. 1321 senesi Şaban'ın 18'inde (9 Kasım 1903) 200 kuruş âidâtla Adana merkez Kazâsı 21. Dâire piyâde tahsildârlığına tayîn ve hazînece 5018 numaraya kayıt edilmiştir. Adana Vilâyeti Maliye Kalemîyle Tahsilât Müdüriyetinden yazılan görüşlere bakılarak Mâliye Bakanlığında vazîfesini yerine getirmeye uygun olduğu beyân edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdı sûretiyle iyi hâline dâir bahsi geçen vilâyet meclis idâresinin mazbatası ve bahsi geçen tahsildarlığa tayîn târihi ve âidât miktârının kayıtlı bulunduğu numarayı bildiren tahsilât idâresinin pusulası özgeçmiş belgesinin aslıyla şubece muhafaza edilmektedir. 24 Rebiulahir sene 1324 (17 Haziran 1906).¹⁵⁸

13. ARTİN EFENDİ

Kederyan Avvad Beyoğlu Artin Efendi Hicri 1293 senesi (1876) Sis'te dünyaya geldiği tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Bir müddet bahsi geçen kasabadaki Ermeni mektebinde okumuş ise de diploma almaksızın çıktığı ve Türkçe okuyup yazmakla beraber Ermenice, Fransızca ve İngilizce'yi iyi bildiği özgeçmiş belgesinde kayıtlıdır. Hicri 1305 senesi Cemâziyelâhire'nin sonunda (Mart 1888) Kozan Sancağı Bidâyet Mahkemesi Yazı İşlerine stajyer olarak başlamıştır. 1318 senesi Zilhicce'nin 28'inde (18 Nisan 1901) ise 200 kuruş maaşla ve sandık emâneti eklenmesiyle bahsedilen livâ Belediye Kâtipliğine tayin olmuştur. 1319 senesi Rebûlâhire'nin 28'inde (14 Ağustos 1901) istifâ ederek ayrılması ile 1322 senesi Safer'in 13'ünde (29 Nisan 1904) 250 kuruş maaşla ve halk seçimi ile bahsi geçen livâ Bidâyet Mahkemesi Azalığında göreve başlamıştır. Aynı sene fahri olarak bahsedilen Mahkeme Savcı Mavinliğine ve 1323 senesi Cemâziyelâhire'nin 3'ünde (5 Ağustos 1905) 133 kuruş beşte bir maaşla bahsedilen Mahkeme Sorgu Hâkimi

¹⁵⁷ BOA, DH. SAİD. d, 160/150.

¹⁵⁸ BOA, DH. SAİD. d, 126/167.

Vekâletinde çalıştırılmıştır. Ayrıca 270 kuruş maaşla mezkûr mahkeme aza stajerliğine memuriyeti nakil olmuştur. Bahsi geçen Livâ Mutasarrıflığıyla Bidâyet Mahkemesi Başkanlığından bahsedilen şahsın özgeçmişi tasdik edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdı tasdikli sureti, bulunduğu memuriyetlerdeki tecrübesi, bunlardan ayrılma sebepleriyle aldığı maaş miktarı ve tarihlerini bildiren resmi evrakları tercüme-i hâl belgesiyle birlikte Sicil Yazı İşlerinde muhafaza edilmekte olup şuanda bulunduğu memuriyetine tayin tarihi ve maaş miktarı kayda uygundur. Bahsedilen şahsın 1308 senesi Rebiulevvel'in 6'sından (20 Ekim 1890) 1309 senesi Muharrem'in 28'ine (2 Eylül 1891) kadar Sis Hristiyan ilkokullarında fahri olarak öğretmenlik yaptığı özgeçmiş belgesinde kayıtlı ise de delil kabul edilecek bir belge gösterilememiştir. 11 Safer 1326 (15 Mart 1908) ve 14 Mart 1908.¹⁵⁹

14. ARTİN FİKRİ EFENDİ

Ermeni milletinden Artin Fikri Efendi Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletinden Sarı Minasoğlu Agob Bey'in oğludur. Hicri 1272 senesinde (1855) Sis'te doğmuştur. Bir miktar Tuhfe-i Vehbi ile Ermeni mekteplerinde Ermenice okumuştur. Türkçe ve Ermenice okuyup yazabilir. Hicri 1292 (1875) senesinde 20 yaşındayken mülâzemetle o livadaki Tahrîr ve Vergi İdâresine girmiş ve 1296 senesi Cumâdiyelahire'nin 26'sında (17 Haziran 1879) 87,5 kuruş maaşa nâil olmuştur. 1297 senesi Şevvâl'in 7'sinde (12 Eylül 1880) görevi bırakmıştır. 1300 senesi Safer'in 2'sinde (13 Aralık 1882) 100 kuruş maaşla Vergi İdaresine geri dönmüş ve daha sonra istifa ederek 1302 senesi Safer'in 16'sında (5 Aralık 1884) 300 kuruş maaşla Feke Kazâsı Vergi Kâtibi olmuştur. Sonrasında 250 kuruş maaşla livânın Vergi Kâtibi Mu'âvinliğine ve 400 kuruş maaşla livânın Tahrîr Ve Vergi Kitâbetine nakledilmiştir. Livâ Muhâsebeciliğiyle Mutsarrıflığından yazılan görüş ile Mâliye Bakanlığından bu kişinin yeterlilik derecesi yaptığı memuriyetiyle münâsib olduğu belirtilmiştir. 17 Rebiulevvel sene 1309 (21 Ekim 1891) ve 20 Ekim 1891.¹⁶⁰

15. BEĞOS EFENDİ

Beğos Efendi Boyacı oğlu Bağdasar'ın oğludur. Hicri 1281 senesinde (1864) Kozan Sancağı'na bağlı Feke Kazâsı'nda doğmuştur. Mahalle mektebinde Türkçe ve Ermenice okumuştur. Hicri 1297 senesi başında (Aralık 1879) 16 yaşındayken Feke Kazâsı Bidayet Mahkemesi Kalemine girmiştir. 1298 senesi Cemaziyelevvel ayının

¹⁵⁹ BOA, DH. SAİD. d, 144/246.

¹⁶⁰ BOA, DH. SAİD. d, 35/107.

2'sinde 45 kuruş maaşla adı geçen mahkemenin odacılığına ve 1300 senesi Ramazan ayının 28'inde istifa edip aynı tarihte yine mülâzemetle Kozan Sancağı Yazı İşleri ve Vergi İdâresine girmiştir. Sonrasında 100 kuruş maaş ile adı geçen livânın Yazı İşleri ve Vergi Kalemi Defterciliğine tayin edilmiştir. Şimdiye kadar hakkında şikâyet meydana gelmemiş hiç soruşturma geçirmemiştir. Adana Vilâyeti Yazı İşleri ve Vergi Müdüriyetinden yazılan görüşte bu kişinin deftercilik vazifesini yerine getirecek kapasitede olduğu bildirilmiştir. Vergi idâresinden ilave edilen ek açıklamada da öz konusu görüşe yer verilerek belgenin içeriği onaylanmıştır. 6 Cemaziyelahir sene 1304 (2 Mart 1887) ve 8 Mart 1887¹⁶¹

16. BEKİR SITKI EFENDİ

Merhum İbrahim Hakkı Efendi'nin oğlu Bekir Sıtkı Efendi Hicrî 1292 senesi (1875) Feke'de doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Temel dini derslerini hususi öğretmenden okuduktan sonra bir müddet medresede Arapça okuduğu özgeçmiş belgesinde yazılıdır. 1314 senesi Receb'in 8'inde (13 Aralık 1896) Feke Kazası Tapu Yazı İşlerine tayin edilmiş ise de bazı sebeplerden dolayı 1315 senesi Cemaziyelâhire'nin 15'inde (11 Kasım 1897) işinden el çektirilerek belgeleri mahalli savcılığa verilmiştir. Yapılan savcı incelemesi neticesinde kötü hâl ve hazinenin bu hususta herhangi bir ziyanı görülememesi sebebiyle mesuliyet verilmemesi hakkındaki karar Adana Vilâyeti ittihât heyetince tasdik kılınmıştır. 1326 senesi Rebiulâhir'in 5'inde (7 Mayıs 1908) 400 kuruş maaşla Hamidiye Kazaları Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Yazı işlerine nakil olunarak işe başlamıştır. Haçın kazası kaymakamlığından bahsedilen şahsın özgeçmiş belgesi içerikleri doğruya uygun olduğu tasdik edilmiş ve bahsi geçen banka genel idâresinde vazife yapmakta olduğu anlaşılmıştır. Eski hizmetlerinde çalışma müddeti, maaş miktârı, âidât, ayrılma sebepleri ve borcunun bulunmadığını içeren Feke Kazası meclis idâresinin ve Adana Vilayeti ittihâd heyetinin tutanakları, tasdikli suretleri, özgeçmiş belgesiyle şu'bede muhafaza edilmektedir. Osmanlı nüfus kâğıdı aynen görülerek iâde kılınmış ve memuriyet hizmetinde vazife yapmaya başlama tarihiyle maaş miktârı ve tahlif edildiği haberleşme evraklarından anlaşılmıştır. 6 Şaban 1327 (23 Ağustos 1909) Bahsedilen şahsın 700 kuruş maaşla Cebel-i Bereket Sancağı Muhâsebe Başkâtipliğine nakli sebebiyle 4 Kanunievvel 1325 (17 Aralık 1909) tarihinde bankadan ayrıldığı bilinmektedir. Öte yandan herhangi bir borç ve ilişkisinin olmadığı

¹⁶¹ BOA, DH. SAİD. d, 13/164.

Cebel-i Bereket'te vazifesine başladığı ve 400 kuruş beşte bir maaşla bahsedilen livâ Muhasebeciliği vekâletinde bulunduğu Zirâat Bankasıyla Maliye Sicil Şubesinin vukuat pusulasında kayıtlıdır. 28 Aralık 1913.¹⁶²

17. DİKRAN EFENDİ

Ermeni milletinden Kuyumcu Karabet Ağaoğlu Dikran Efendi Hicrî 1291 senesinde (1874) Sis'te dünyaya geldiği tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Bahsedilen kasaba Ermeni mektebinde bir miktar okuduğu ve Türkçe-Ermenice okuyup yazdığı özgeçmiş belgesinde kayıtlıdır. 1307 senesi Cemaziyelevvel'in 24'ünde (16 Ocak 1890) Kozan Sancağı Resmi Vergi Yazı İşlerine stajer olarak girip 1311 senesi Şaban'ın 28'inde (6 Mart 1894) 100 kuruş maaşla bahsedilen Yazı İşleri Defterciliğine tayin olunarak 250 kuruş maaşla terfi ettirilmiştir. Bahsesilen livâ Vergi Kâtipliği Refakatine nakil olmuş ancak 1323 senesi Receb'in 25'inde (25 Eylül 1905) istifâ ederek ayrılmıştır. 1325 senesi (1907) başlangıcında aylık 400 kuruşu geçmemek üzere aidatla Feke Kazası Tahsîlât Müfettişliğine ta'yin olunarak aynı ayın 7'sinde bahsedilen müfettişliğin kapatılmasıyla açıkta kalmış ve aynı sene aylık 400 kuruşu geçmemek üzere âidâtla Mut Kazası Tahsil Memurluğuna tayin olunmuştur. Bahsedilen Kazâ Mal Müdürlüğüyle İçel Sancağı Muhâsebeciliği Vekâletinden, Adana Vilâyeti Maliyesi ve vâililiğinden ayrıca Tahsîlât İdâresi Müdüriyetinden yazılan görüşlere bakılarak Mâliye Bakanlığında kabiliyeti vazifesi ile uygun olduğu beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdı ile yapmış olduğu hizmetlerde çalışma müddeti, maaş miktarları, ayrılma sebepleri ve herhangi bir borç ve ilişkisi olmadığını bildiren Kozan Sancağı meclis idâresinin ve Feke Kazası meclis idâresinin eki liva meclis idâresi tarafından tasdik olmuştur. Tasdikli tutanak suretleri, mezkûr memurluğa tayin tarihi ve âidât miktarını gösteren tahsîlât idâresinin pusulası tercüme-i hal belgesinin aslıyla şubece korunmaktadır. 11 Ramazan 1326 (7 Ekim 1908) ve 8 Ağustos 1908.¹⁶³

18. EBUBEKİR SADIK EFENDİ

Zirâatçilerden Mustafa Ağa'nın oğlu Ebubekir Sadık Efendi 1290 senesi Safer ayının başlarında (1873) Cebel-i Bereket şehrinde doğmuştur. Mahalle mektebinde islamiyetin temeli olan din ilminin kaynaklarını ve daha sonra bir miktar Arapça ve muhasebe okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1308 senesi Muharrem

¹⁶² BOA, DH. SAİD. d, 164/120.

¹⁶³ BOA, DH. SAİD. d, 157/10.

ayının ortalarında (27 Ağustos 1890) 18 yaşındayken Cebel-i Bereket Sancağı Kayıt Ve Vergi Kalemine girerek 1310 senesi Rebiulâhir ayının 23'ünde (14 Kasım 1892) 100 kuruş maaşla bahsedilen kalemin Defterciliğine ta'yîn edilmiştir. Cebel-i Bereket Sancağı vergi memûruyla Mutasarrıflığından Adana Vilâyeti Vergi Müdürüyle Kayıt ve Umumi Vergi İdâresinden ayrıca Mâliye Bakanlığında vazîfesini idâre etmeye kabiliyetinin olduğu beyân edilmiştir. Tayîn târihi ve maaş miktarını gösteren kayıt ve Vergi Umumi İdâresinin yan kaydını içeren pusula özgeçmiş belgesiyle beraber muhafaza edilmektedir. Bahsedilen şahıs 1314 senesi Muharrem ayının başında (Haziran 1896) 250 kuruş maaşla terfi ederek bahsedilen livâ Vergi Kâtipliği Refâkatine tayîn edildiği Kayıt ve Vergi Umumi İdâresinin pusulasına bakılarak Mâliye Sicil Şubesinin 2 Mayıs 1897 târihli olaylar cetvelinde bildirilmiştir.¹⁶⁴

19. ECİBYAN AGOB EFENDİ

Haçin Kazası Belediye Başkanı Hemparsom Efendioğlu Ecibyan Agob Efendi Hicri 1283 senesinde (1866) Haçin'de doğmuştur. Türkçe, Ermenice ve İngilizce dilleriyle ortaokul-lise derecesindeki dersleri Haçin ve Ayıntâb kazaları mekteplerinde tahsil etti. Bahsedilen diller ile okuyup yazdığı ve konuştuğu tercüme-i hâlinde yazılıdır. Amerika'nın Newyork Tıp Üniversitesinden diploma ve Tıp Fen Blimleri okulundan 808 numaralı tıp diploması almıştır. 1306 senesi Cemâziyelâhire'nin 19'undan (20 Şubat 1889) 1309 senesi Şaban'ın 17'sine (17 Mart 1892) kadar 400 kuruş maaşla Adana Vilâyeti Haçin Kazası Belediye doktorluğunda bulunduktan sonra aynı tarihte 600 kuruş maaşla Tarsus Kazası Belediye doktorluğuna nakil oldu. Vazifeye başladıktan sonra ve tasdik-i memuriyeti hakkında mahallinden meydana gelen bildiri ile memuriyetten geçici olarak alınmış ve Müslüman hastalar hakkında yapmış olduğu ihânetler sebebiyle 1312 senesi Zilkade'nin 26'sında (21 Mayıs 1895) azledilmiştir. 1313 senesi Şaban'ın 28'inden (13 Şubat 1896) 1315 senesi Zilhicce'nin 29'una (21 Mayıs 1898) kadar 400 kuruş maaşla bulunduğu yerde bahsi geçen Belediye Doktor Muâvinliğinde çalışmış ve 1328 senesi Muharrem'in 15'inde (27 Ocak 1910) 1000 kuruş maaşla Akdeniz Cezâir Vilâyeti'ne bağlı İstanköy Kazası Belediye doktorluğuna tayin olmuştur. Aynı ayın sonunda vazifesini yapmaya başlamıştır. Tayin, nakil, işe başlama, ayrılma tarihleri, maaş miktarları ve Trablus Belediye doktorluğunda iyi hizmet ve sadakatının görüldüğü bildirilmiştir. Doktor Muavinliğine tayininden itibaren maâşından düzenli kesintiler yapıldığı, ayrılma şekli

¹⁶⁴ BOA, DH. SAİD. d, 79/156.

ve son memuriyetine tayin tarihi ve Newyork Tıp Üniversitesinden diploma aldığı Tıp İşleri Bakanlığı Sicill-i Ahvâl Şubesinde özgeçmiş varakasına yazılan yan kayıtlı Tarsus Kazası Kaymakamlığının resmi yazılı cevabından anlaşılıp ve nüfus kâğıdının tasdikli suretleri genel idârede muhafaza edilmiştir.¹⁶⁵

20. ESAD BEY

Serfice Sancağı Tahrirat Müdürü İzzetli Hacı Kadri Efendi'nin oğlu Esad Bey 1295 senesi Receb'in 10'unda (10 Temmuz 1878) Cebel-i Bereket'te dünyaya geldiği Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Özel öğretime islâm dîninin temel dersleri ile nahiv ilmini ve Özel Terakkî Mektebi ile Mülkiye-i Şâhane Yüksek Lise kısmında okunması gereken dersleri okuduktan sonra Numune-i Terakkî Mektebinden ve Rüşdî-Mülkiye-i Şâhâne'den pekiyi derecede diplomalar almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Arabça, Fârsça, Fransızca ve Rumcaya âşinâdır. 1318 senesi Rebiulevvel'in 2'sinde (30 Haziran 1900) 250 kuruş maaşla Maliye Bakanlığı Mektubu Mühimme Yazı İşlerine memur olarak atanmıştır. Bahsedilen Yazı İşleri Müdür Muavinliğiyle Mektubçuluğundan beraberce yazılan görüşlere bakılarak Maliye Bakanlığında vazifesinde gayret ve çalışkanlığı görülmekte olduğu açıklanmıştır. Osmanlı nüfus kâğıdı bahsedilen bakanlığın Sicill-i Ahvâl Kalemince görülüp iade edilmiş ve bahsi geçen diplomaların tasdikli sûretleri özgeçmiş belgeleriyle muhâfaza olunup maaşının tahsis tarihi ve miktarı vukuat cetveliyle tasdik edilmiştir. Bahsedilen şahsın maaşı 1319 senesi Rebiulâhir'in 15'inde (1 Ağustos 1901) 300 kuruş olmuştur. Bahsedilen şahsın 1327 senesi Şaban'ın 28'inde (14 Eylül 1909) yapılan teftişlerde 1000 kuruş maaşla terfi ettirilerek Vilâyetler Hesâb Kalemleri Birinci Sınıf Yazı İşlerine nakil edildiği vukuat pusulasıyla bildirilmiştir. Bahsedilen şahsın 1328 senesi Rebiulevvel'in 3'ünde (15 Mart 1910) kurulan kurulda maaşı ve bulunduğu sınıfla bahsedilen yazı işlerinde bırakıldığı vukuat pusulasında gösterilmiştir. Bahsedilen şahsın 1329 senesi Şaban'ın 11'inde (7 Ağustos 1911) maaş ve bulunduğu sınıfla Maliye Muhasebe Yazı İşlerine nakil edildiği 30 Ekim 1911 tarihli vukuat pusulasında beyan edilmiştir.¹⁶⁶

21. HACI MUSTAFA EFENDİ

Hacı Mustafa Efendi Sarı Ahmedzâde Mehmed Ağa'nın oğludur. Hicri 1248 senesi Ramazan ayında (Ocak 1833) Sırkıntı nâhiyesinde doğmuştur. Mahalle

¹⁶⁵ BOA, DH. SAİD. d, 174/223.

¹⁶⁶ BOA, DH. SAİD. d, 105/108.

mektebinde temel bilgileri tahsilden sonra Adana ve Kayseriyye okullarında dilbilgisi, gramer, usul ilmi, tefsir, edebiyat, astronomi ve miras hukûku okuyup icazetname almıştır. Türkçe ve Arapça yazabilir. Hicri 1283 senesinde Rebûlâhir (Ağustos 1866) ayında, 34 yaşındayken fahri olarak Adana Eyâleti Büyük Meclis Azalığına ve aynı sene Şubât'ta 500 kuruş maaş ile aynı liva İdâre Meclis Azalığına katılarak o yılın Zilkade'sinde 84 kuruş kesinti ile maaşı 116 kuruş olmuştur. 1285 senesi Muharrem (Nisan 1868) ayında yapılan düzenlemede maaşı 400 kuruşa indirilerek irade aza maaşının lağvı sebebiyle fahrî olarak hizmet etmekteyken söz konusu mutasarrıflıkların birbirine katılması cihetiyle açıkta kalarak aynı sene Zilka'desinde 475 kuruş maaş ile Adana Vilâyeti Meclis Dava Başkanlığına getirilmiştir. Daha sonra o meclisin de lağvedilmesiyle 31 ay 10 gün kadar ayrı olarak ikametden sonra 1292 senesi Cemâziyelevvel (Haziran 1875) de fahrî olarak o vilayetin Meclis İdâre Âzâlığına tayin edilmiştir. Dersaâdet'te genel meclis açılması üzerine halk tarafından milletvekili seçilerek İstanbul'a gelmiş ve aylık 5000 kuruş maaş ve söz konusu meclisin tatilinde asıl memurluğu olan âzâlığa dönmüştür. 1295 senesi Şevvâl'inde (Eylül 1878) meydana gelen Kozan vakasından dolayı olağanüstü memurluk ile gönderilen Devletli İzzet Paşa ve Cevdet Paşa maiyetinde 4000 bin kuruş maaş ile onlara katılmıştır. Bu arada asıl memuriyetini sürdürürken 1296 senesi Cemâziyelâhire'de (Mayıs 1879) 3000 kuruş maaş ile hali hazırda bulunduğu Adana Bidayet Mahkemesi Cezâ İdâresi Başkanlığına tayin edilmiştir. 1297 senesi Zilkade'sinde (Ekim 1880) yayınlanan maaşlar kararnamesi hükümlerine göre maaşı 2000 bin kuruşa indirilmiştir. Yüksek rütbelerden Edirne Ruûsu rütbesine sahiptir. Şimdiye kadar bulunduğu hizmetlerden lağvedilme, tahvil ve terfi suretleriyle ayrılmış olup sorguya çekilmemiş ve bir sebepten dolayı hakkında soruşturma açılmamıştır. Adana Vilâyeti Adliye Müfettişi İzzetli Tefik Bey Efendi tarafından yazılan görüşte Mustafa Efendi Arapça ilimlerden mezun olup adliye teşkilâtından beri çalışmış olduğu Pasin'de yüksek gayretiyle görevini yerine getirdiği ilim ve ahlakı hali hazırdaki memuriyetiyle uygun olduğu onaylanmıştır. Adana vâlisi Devletli Abidin Paşa Hazretleri tarafından yazılan düşünceler kısmında, "Mustafa Efendi'nin Adliye Müfettişliği tarafından da tasdikli olan ilim, olgunluğu ve iyi hâli görülmüştür." denildiği gibi, Adliye işleri Bakanı Devletli Asım Paşa Hazretleri tarafından eklenen görüşte "Bu bilgiler onaylanır." denilmiştir. Yozgat Sancağı Ortaokulu Öğretmeni İsa Ruhi Efendi ile Kayserili Hoca Mehmed Nuri Efendi tarafından verilen iki adet icâzetnamenin Adana nâibi Mehmed Salih Efendi

tarafından onaylı asıl suretleri eklidir. 29 Şaban 1300 (5 Temmuz 1883) Mustafa Efendi'nin hoşnut olunmayan hallerinden dolayı 1302 senesi Rebiulevvel'in 14'ünde (1 Ocak 1885) Adana Vilayeti Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Başkanlığından ayrılmıştır.¹⁶⁷

22. HACI MUSTAFA EFENDİ

Hâcı Mustafa Efendi İsmail Efendi'nin oğludur. Hicri 1250 senesinde (1835) Cebel-i Bereket Sancağı'na bağlı Karıklı köyünde doğmuştur. Mahalle mektebinde temel bilgileri ve Maraş medresesinde Arapça gramer ve dilbilgisi okumuştur. Türkçe yazabilir. 1302 senesi Rebiulevvel'in 7'sinde (25 Aralık 1884) 52 yaşındayken 270 kuruş aylık ile Cebel-i Bereket Sancağı Bidâyet Mahkemesi A'zâ Mülâzımlığına tayin olunmuştur. Memuriyet işlerinden dolayı mahkeme görmemiştir. Çalıştığı mahkeme başkanlığından hazırlanan görüşe göre bu kişi kıdemlidir ve Adana Vilâyeti vâililiği ile Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının onayından anlaşılmıştır. “*Adliye Bakanlığında da bu görüş onaylanmıştır.*” denilmiştir. 16 Receb sene 1303 (20 Nisan 1886) ve 18 Nisan 1886.¹⁶⁸

23. HACI ÖMER KAMİL EFENDİ

Merhum Kozan Sancağı Müfettişi Hacı Ahmed Efendi'nin oğlu Hacı Ömer Kamil Efendi Hicri 1296 senesi (1879) Feke kasabasında doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Medresede Akâid ve başlangıç derslerini öğrenmiştir. Arapça'dan Sarf, Nahiv, Mantık, Tasavvurat ve Farsça'dan Gülistan okuduğu ve Türkçe okuyup yazdığı tercüme-i hal belgesinde yazılıdır. 1306 senesi Cemâziyelevvel başlangıcında (Ocak 1889) 200 kuruş maaşla Haçin ve Feke Kazası Ziraat Bankasının Yardım Hissesi Tahsildarlığına tayin olmuştur. Biraderi İsa Efendi'nin Haçin sandığından iki kıta senetle borç aldığı ve bu meblağdan bir kısmının kendisi tarafından alınmış olmasından dolayı 1322 senesi Zilkade'nin 7'sinde (13 Ocak 1905) azledilmiştir. Borç alanın bir taraftan taksit borcu ödemekte olmasına nazaran bahsedilen Ömer Efendi'nin ahvâli ile biraderi arasında şahsi haklardan ibaret kalmıştır. Aynı sene 360 kuruş maaşla Feke Kazası Sandık Eminliğine tayin olup 1324 senesi Zilkade'nin 27'sinde (12 Ocak 1907) belirli bir müddet nizamiyenin tamamlanmasından dolayı ayrılmıştır. Bir gün sonra 500 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Mal Müdürü Muavinliğine tayin olmuş fakat aynı muavinliğe

¹⁶⁷ BOA, DH. SAİD. d, 03/225.

¹⁶⁸ BOA, DH. SAİD. d, 11/34.

ait vazifeleri yerine getiremediğinden dolayı azledilmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelerek devlet hazînesinde yapılan imtihan komisyonunda 47 numarada kazanarak pekiye yakın derecede diploma almasıyla vazifesine başlaması ile aynı maaşla bahsedilen kazâ Müdür Muavinliğine tekrar tayin olmuştur. Feke Kazası Mal Müdürlüğüyle Kozan Sancağı Muhasebeciliğinden ve Adana Vilâyeti Maliye Müdürlüğünden yazılan görüşlere göre Maliye Bakanlığında kâbiliyeti vazifesiyle uygun olduğu beyan edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdı ile geçmiş hizmetlerde çalışma müddeti, maaş miktarları, ayrılma sebepleri ve herhangi bir borç ilişkisi olmadığını beyan eden Haçin Kazası Ziraat Bankası heyetinin ve Feke Kazası meclis idâresinin eki ile vilâyet meclis idâresinden kılınan ekte bildirilmektedir. Adana Zirâat Bank memurluğunun cevap pusulasının tasdikli suretleri ve diploma aldığına dair imtihan komisyonunun pusulası, daha önce tayin olduğu bahsedilen kazâ Mal Muavinliğinden ayrılma tarihiyle vazifeye başlama tarihi hakkında bilgiler kayıt altına alınmıştır. Bahsedilen vilâyet Maliye Müdürlüğüne resmi yazışmalar gönderildiğini ve maaş mikdârını içeren resmi genel vergi idâresinin pusulasıyla ekine yazılan yan kaydı tercüme-i hal belgesinin asıyla beraber şubede muhâfaza edilmektedir. 22 Şaban 1327 (8 Eylül 1909).¹⁶⁹

24. HAÇER EFENDİ

Devlet-i Aliyye'nin Ermeni milletinden vefat eden Simiyo Ağaoğlu Haçer Efendi Hicri 1285 senesinde (1868) Haçin Kasabası'nda doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen kasaba Ermenî mektebinde Türkçe ve Ermenîce okuduğu tercime-i hâl varakasında yazılıdır. Bir müddet Haçin Kazâsı Mâl Kalemine stajyer olarak devâm edip 1321 senesi Rebî'ül-âhîr'i sonunda (Temmuz 1903) 135 kuruş maaşla Haçin Mukarrarât Kâtipliğine nakil olmuştur. Bahsedilen Kaza Mâl Müdürlüğüyle Tahsîl Memûrluğundan ve Adana Vilâyeti Maliye Müdürlükleriyle vâfilik vekâletinden yazılan görüşlere göre Mâliyye Bakanlığında işe kâbiliyeti vazifesiyle uygun olduğu beyân edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdıyla önceki hizmetinde çalışma müddeti, maaş miktarı, ayrılma sebebi ve herhangi bir borç ilişkisinin olmadığını bildiren Haçin Meclis-i İdâresinin tutanağının tasdikli suretleri, tercime-i hâl varakasının asıyla şubece korunmaktadır. Bahsedilen kâtipliğe tayîn târihi ve maaş miktarı, bahsedilen vilâyetin maliye müdüriyetinin aynı sene târihli

---

¹⁶⁹ BOA, DH. SAİD. d, 164/220.

resmi yazışmalarıyla gelir muhâsesinin târîhli pusulasında gösterilmiştir.¹⁷⁰ Muharrem sene 1327 (8 Şubat 1909).

25. HALİL HİLMİ EFENDİ

Kozan Sancağı Meclis İdâre Azasından Ahmed Hilmi Efendioğlu Halil Hilmi Efendi Hicri 1289 senesinde (1872) Kozan Sancağına bağlı Sis Kasabasında doğmuştur. Bahsedilen kasaba mahalle mektebinde ilkokul okuyarak diploma almıştır. Daha sonra bir müddet aynı kasabanın medresesinde Arabça okuduğu özgeçmiş varkasında yazılıdır. Türkçe okuyup yazabilir. 1303 senesi Ramazan'ın 12'sinden (14 Haziran 1886) itibaren Kozan Sancağı Bidâyet Mahkemesi ile Resmi Yazışma Kaleminde stajer olarak bulunmuştur. 1306 senesi Cemâziyelâhire'nin 12'sinde (13 Şubat 1889) 50 kuruş maaşla bahsedilen Yazı İşleri Mübeyyizliğine tayin edilmiştir. 1312 senesi Receb'in 21'inde (18 Ocak 1895) 25 kuruş zamlar ile maaşı 150 kuruşa çıkarılmıştır. Bahsedilen Yazı İşleri Evrak Kayıt vazifesine terfi edilmiştir. Memuriyetine ek olarak 1313 Şevval'in 7'sinde (22 Mart 1896) ayrıca beşte bir maaşla bahsedilen livâ Defter-i Hâkâni Başkâtipliğine vekâlet edip, 1315 senesi Rebiulevvel'in 17'sinde (16 Ağustos 1897) 300 kuruş maaşla Kozan Sancağı Bidâyet Mahkemesi Kayıt Kâtipliğine tahvil edilmiştir. Adana İstînâf Savcılığı vekâletiyle bahsedilen livâ Mutasarrıflığı ve Bidâyet Mahkemesi Başkanlığı taraflarından özgeçmiş varakası içeriği ve Adliye Bakanlığında Sicil Memuriyet Müdürlüğünün mührü tasdik kılınmıştır. Osmanlı nüfus kâğıdı ile mekteb diploması ve gerek asâleten ve gerek vekâleten bulunduğu memuriyetlere tayin ve bunlardan ayrılmakla aldığı maaş miktarı ve tarihlerini bildiren resmi evraklarının tasdikli sûretleri özgeçmiş varakasıyla birlikte dosyasında bulunmaktadır. Kozan Sancağı Kayıt Kâtipliği için mahallinde yapılan seçimin tasdikini içeren seçim komisyonunun tutanağı, Kozan Bidâyet Mahkemesi a'zâ eski hâkimi Şükrü Efendi'nin dosyasına konulmuştur. Ayrıca son memuriyetine tayin tarihi ile maaş miktarı da kayda uygun bulunmuştur. Bahsedilen şahsın 1316 senesi Ramazan'ın 12'sinde (24 Ocak 1899) 250 kuruş maaşla bahsedilen livâ Muhâsebe Yazı İşlerindeki Gelir Kâtipliğine nakledildiği Maliye Sicil Şubesinin 5 Haziran 1908 tarihli pusulasından anlaşılmaktadır.¹⁷¹

¹⁷⁰ BOA, DH. SAİD. d, 160/24.

¹⁷¹ BOA, DH. SAİD. d, 176/46.

26. HALİL HİLMİ EFENDİ

Haçin Kazâsı Meclis-i İdâre A'zâsından Ali Efendioğlu Halil Hilmi Efendi Hicrî 1306 senesinde (1889) Haçin kasabasında doğmuştur. Mahalle Rüşdi mektebinde ve Adana lisesinde okuduktan sonra Darülfünûn-ı Osmâni (Osmanlı Üniversitesi) ve Konya hukûk bölümünde okumakla en yüksek dereceden rüşdî ve hukûk diplomalarını almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Halil Hilmi Efendi 1000 kuruş maaş ve adliye memûr seçme heyeti kararıyla Berat Sancağı Bidâyet Mahkemesi A'zâlığına tayîn edilmiştir. Tayîn tarihi ve maaş miktarı özgeçmiş belgesinin altında kayıtlıdır. Bakanlık makâmından tasdikli olduğu adliye sicil memuriyet müdüriyeti yan kaydından anlaşılmıştır. Diplomalarıyla Osmanlı nüfûs kâğıdı tasdikli sûretleri genel idârece muhâfaza edilmiştir. 23 Şubat 1913.¹⁷²

27. HALİL RIFAT EFENDİ

Mehmed Ağaoğlu Halil Rifat Efendi Hicri 1289 senesinde (1872) Cebel-i Bereket Sancağı hududunda yer alan Serdar-nâm köyünde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsi geçen livâ mahalle mektebinde temel bilgileri okuduğu ve Türkçe okuyub yazdığı özgeçmiş belgesinde kayıtlıdır. 1314 senesi Cumâdiyelevvel'in 26'sında (2 Kasım 1896) 55 kuruş maaşla Cebel-i Bereket Sancağı Kayıt Kalemî Mübeyyizliğine (Müsveddeleri temize çekme vazifesi) tayîn edilmiştir. 1320 senesi Şaban'ın 25'inde (27 Kasım 1902) 250 kuruş maaşla bahsi geçen livâ Ziraat Bankası Tahsîldarlığına nakil olmuştur. 1321 senesi Şevvâl'in 8'inde (28 Aralık 1903) istifâ ederek ayrılmış ve aynı sene 305 kuruş maaşla Islahiye Kazâsı Sandık Sorumluluğuna tayîn olmuştur. Islahiye kaymakamlığıyla Cebel-i Bereket mutasarrıflığı vekâletinden yazılan görüşlere bakılarak, mâliye bakanlığından vazîfesini yerine getirmeye kabiliyetnin olduğu beyân edilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdı, Kayıt Mübeyyizliğinde ve Ziraat Bankası Tahsîldarlığında çalışma müddeti, maaş miktârı ve borç zimmetinin olmadığını beyan eden bahsi geçen liva meclis idâresinin pusulaları ile tasdikli sûreti katır altındadır. Ayrıca şu anda bulunduğu hizmete tâyiniyle maaş miktarı ve hizmete başlama tarihi hakkında Adana Muhasebe Kalemünde kayıtlı bulunduğunu bildiren Maliye Umumi Muhasebesinin belgesi özgeçmiş belgesinin aslıyla şubece muhâfaza edilmektedir. 28 Rebiulahir sene 1324 (21 Haziran 1906).¹⁷³

¹⁷² BOA, DH. SAİD. d, 183/200.

¹⁷³ BOA, DH. SAİD. d, 132/88.

28. HALİM HİLMİ EFENDİ

Kozan Kazası'na bağlı Hacı Reyhanlı Osman Ağaoğlu Halim Hilmi Efendi 1293 senesi Ramazan-ı Şerif'inin 9'unda (28 Eylül 1876) Kozan Kazâsı dâhilinde Hacı Reyhanlı köyünde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Serfice ilkokulunda temel dersleri okuduktan sonar ortaokulda gereken dersleri tahsil ederek diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir ve Rumca'dan anlamaktadır. 1310 senesi Rebûlevvel'in 22'sinde (14 Ekim 1892) Serfice Sancağı Yazı İşlerine stajer olarak dâhil olmuş ve aynı sene 30 kuruş maaşla bahsedilen Yazı İşleri Üçüncü Mübeyyizliğine tayin olmuştur. 1310 senesi Safer'in 18'inde (11 Eylül 1892) maaşı 45 kuruşa çıkarılmıştır. 1316 senesi Ramazan-ı Şerif'in 16'sında (28 Ocak 1899) 15 kuruş zam ile maaşı 170 kuruşa çıkarılmıştır. İlkokul ve ortaokul diplomaları ile Osmanlı nüfus kâğıdı tasdikli sûretleri tercüme-i hâl varakasının aslıyla vilâyet komisyonunca muhafaza edilmektedir. Memuriyet tarihiyle maaş miktârı kayıtlara uygundur. Serfice Sancağı mutasarrıf vekili ve yazı işleri müdürü İzzetli Kadri Efendi tarafından yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın vazifesini iyi yapmakta olduğu gösterilmiş ve Manastır Vâlisi Korgeneral Saâdetli Abdülkerim Paşa Hazretleri tarafından dahi tasdik buyrulmuştur. Bahsedilen şahıs 220 kuruş maaşla İkinci Müsveddeliğe geçmiş ve maaşı 400 kuruşa çıkarılıp vilâyet tarafından yapılan düzenlemede evrak memurluğunun kapatılması sebebiyle aynı maaşla Müsevvidliğe ve bahsedilen memuriyetin tekrar kurulmasından dolayı yine aynı maaşla Evrak Mukayyidliğine devam etmiştir. Yine aynı maaşla Yazı İşleri İkinci Müsvedliğine nakil edildiği ve bahsedilen livânın işkâl edilmesi üzerine Eylül sonuna kadar maaşı olup, maaşları burada tam olarak ödenmiştir. Aralık'tan itibaren de maaşının 200 kuruş tam ve üst tarafı yarı hesabıyla 300 kuruş üzerinden verildiği bildirilmektedir. Serfice Muhasebe Başkâtibi Ruşen Hayri, livâ Muhâsebe Kâtibi Mehmed Asım, merkez Kâtibi Halil Rıfât ve Katib Muavini Mehmed Şevket Efendiler tarafından verilip mühürleri Maliye Bakanlığı memuriyet kalem müdüriyetine takdim kılınan pusuladan ve İçişleri muhasebe müdüriyetlerinin cevâp pusulası ile bu husustaki düzenleme varakasından anlaşılmıştır. 1 Temmuz 1913.¹⁷⁴

¹⁷⁴ BOA, DH. SAİD. d, 104/97.

29. HASAN EFENDİ

Hasan Efendi Osman Efendi'nin oğludur. 1263 senesinde (1847) Haçın kasabasında doğmuştur. Kasaba medresesinde bir miktar Arapça okumuştur. Türkçe yazabilir. 28 yaşındayken 1291 senesi başında (1874) 400 kuruş âidatla Haçın Kazâsı Tapu Kitâbetine tayin olup 1292 senesi Ramazan-ı Şerif ayının 3'ünde (3 Ekim 1875) istifâ etmiştir. 1293 senesi Safer'in 17'sinde (14 Mart 1876) 235 kuruş maaşla kazânın Vukû'ât Kitâbetine memûr olmuş ancak 1294 senesi sonunda (1877) yine istifâ etmiştir. Daha sonra 100 kuruş maaşla kazânın Belediye Dairesi Başkan Yardımcılığına ve aynı senenin ortasında 200 kuruş maaşla aynı dairenin yazı işlerine ve 1297 senesi ortasında (1880) 225 kuruş maaşla kazanın Bidâyet Mahkemesi İkinci Kitâbetine nakil olmuştur. Bulunduğu memûriyetlerden ayrılması başka memuriyete nakil ve istifa ile olup, memuriyet işlerinden dolayı mahkeme görmemiştir. Çalıştığı mahkeme başkanlığından hazırlanan görüşe göre bu kişi kıdemlidir ve Adana Vilâyeti vâililiği ile lağvedilen Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının onayından anlaşılmıştır. Ayrıca Adliye Bakanlığından da “*Bu görüş onaylanmıştır.*” denilmiştir. 28 Rebiulahire sene 1304 (24 Ocak 1887).¹⁷⁵

30. HASAN SEZÂİ BEY

Cebel-i Bereket ileri gelenlerinden Süleyman Ağazâde Mehmed Efendioğlu Hasan Sezâi Bey 1290 senesi Rebiulevvel'in 17'sinde (15 Mayıs 1873) Cebel-i Bereket Sancağı'na bağlı Hassa Kasabasında dünyaya geldiği tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. İlkokul derslerini hususi öğretmenden okuduktan sonra Mekteb-i Sultânî'de okutulmakta olan ilim ve fenleri tahsil etmiştir. Hasan Sezâi Bey pekiyi dereceden edebiyât ve orta dereceden ilim ve fen diplomaları ile hukuk mektebinde aynı şekilde tahsilini tamamlamakla pekiyi dereceden mezuniyet diploması almıştır. Türkçe ve Fransızca konuşup yazabilir. İngilizce öğrenmekle de meşgul olduğu tercüme-i hâlinde kayıtlıdır. 1316 senesi Ramazan'ın 25'inde (6 Şubat 1899) Mektûb-ı Sadr-ı Âlî Yazı İşlerine stajer olarak girmiştir. 1316 senesi Zilhicce'nin 2'sinde (13 Nisan 1899) 350 kuruş maaşla Üsküdar Lisesi Osmanlı Edebiyatı ve Resmi Yazışma işine girmiştir. 1318 senesi Cemaziyevvel'in 19'unda (14 Eylül 1900) 150 kuruş maaşla İstanbul Lisesi yazı öğretmenliğine tayin olmuştur. Aynı sene İstanbul Lisesinde vazifesi hususi maaşıyla Üsküdar Lisesine nakil edilerek bugün toplam 500 kuruş maaşla Üsküdar Lisesi Yazı Öğretmenliğinde çalışmaktadır. 1327

¹⁷⁵ BOA, DH. SAİD. d, 13/64.

senesi Safer'in 17'sinde (10 Mart 1909) 290 kuruş maaşla Mekteb-i Sultâni Yazı Öğretmenliğine vekâleten tayin olup, vekâlet müddetinin bitmesi sebebiyle 4 ay sonra mezkûr vekâletten ayrılmıştır. Kendisine 1319 senesi Şevval'in 19'unda (29 Ocak 1902) üçüncü sınıf ve terfi olarak ikinci sınıf rütbeleri verilmiştir. 1320 senesi Şevval'in 6'sında (6 Ocak 1903) ise dördüncü rütbeden Mecidi Nişanı almıştır. Bahsedilen şahsın Mektûb-ı Sadr-ı Âli Yazı İşlerine ait ifadelerinin kayıtlara uygun olduğu Sadâret Mektubu Kalemî maaş kâtibinin tasdîkine göre bahsedilen yazı işleri müdüriyetinin yan kaydında beyan olmuştur. Diplomalariyla nüfus kâğıdı ve Maarif Nezâret-i Muhasebesinin tasdiknâmesi şube tarafından aynen görülerek iade edilmiştir. Bahsedilen şahsın 1327 senesi Şaban'ın 19'unda (5 Eylül 1909) yapılan düzenlemede 800 kuruş maaşla bahsedilen yazı işlerinin üçüncü sınıf vekilliğinde devam ettirilmiş ve 1000 kuruş maaşla ikinci sınıf vekillige terfi edildiği bahsedilen yazı işleri müdüriyetinin 10 Mart 1910 tarihli cevap pusulasından anlaşılmıştır.¹⁷⁶

31. HAYRAT EFENDİ

Merhum Raşid Efendioğlu Hayrat Efendi Hicri 1294 senesinde (1877) Kozan Kazası'nın Tekke ve Hacı Hasanlı Karyesi'nde doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Mahalle mektebinde temel dini bilgileri ve Karakarye Kazası ortaokulunda üç sene kadar gereken dersleri tahsil ettiği, özel olarak Arapça, Fârça ve Türkçe gramer öğrendiği ve Türkçe okuyup yazdığı, ayrıca Arnavutça ve Rumca konuştuğu tercüme-i hâlinde kayıtlıdır. 1322 senesi Cemâziyelâhire'nin 7'sinde (19 Ağustos 1904) 225 kuruş maaşla Kozan Kazası Nüfus Kâtipliğine tayin olunarak maaşı 1325 senesi Ramazan-ı Şerif'in 7'sinde (14 Ekim 1907) yapılan savcılık incelemesinde 250 kuruşa çıkarılmıştır. Tayin tarihi ve maaş miktârını içeren Manastır Vilâyeti'nin resmi cevap yazışmasıyla Osmanlı nüfus kâğıdı tasdikli sûreti özgeçmiş varakasının aslıyla birlikte Sicill-i Ahvâl genel idâresince muhâfaza edilmiştir. Bahsedilen şahsın şimdiki maaşıyla bahsedilen kâtiplikte devam ettirildiği mahallî düzenleme defteri içeriğinden anlaşılmıştır. Daha sonra harp durumu dolayısıyla İstanbul'a gelerek vermiş olduğu beyanıyla, Edirne'ye birikmiş maaşlarını talep etmiş ise de Rumeli memurları hakkındaki son kanun gereğince bundan sonra maaş almaya müstehak olamayacağı kendisine izah edilmiştir. Hizmet müddeti özürülük ile emeklilik maaşı ödenmesini gerektirmekte ise de daha önce verilmiş karar dâiresinde ödenen maaşlarının kesilerek tahsis olunacak maaşlardan alınması

¹⁷⁶ BOA, DH. SAİD. d, 163/106.

lazım geleceği kendisine anlatılmıştır. Esir olarak bulunduğuna dâir Yunanistan'ın Makronis Kumandanlığından verilen vesika içeriğine göre terhis tarihinden dört buçuk ay sonra mürâcaat etmiş olması ve mezkûr kanun bu gibilerin mrâcaatını en fazla iki ay kadar bir müddetle sınırladığı için maaş almaktan faydalanamamaktadır. Ayrıca hizmet müddeti 15 seneye ulaşmadığından dolayı zrllk maaşı almaya hak kazanamayacağı muhasebe müdüriyetinin cevap pusulasında gösterilmiştir. 26 Haziran 1914.¹⁷⁷

32. HÜSEYİN EFENDİ

Vidin Kazası Kaymakamlığından emekli Hafız Ahmed Efendioğlu Hüseyin Efendi Hicrî 1306 (1889) senesinde Kozan Sancağına bağlı Kars-ı Zlkadiriyye kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Mahalle mektebinde islam dinine âit temel dîni bilgileri ve rüşdîye mektebinde okunması gereken dersleri öğrendikten sonra diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. 1312 senesi Ramazan-ı şerif ayının 17'sinde (14 Mart 1895) 125 kuruş maaş ile bahsedilen kazânın İnfial Kâtipliğine tayin olmuştur. Bahsedilen kazâ kaymakamlığının Akdeniz Cezâir Vilâyeti vâililiğinden bahsi geçen kâtipliği yapmaya kabiliyetinin olduğu ve İçişleri bakanlığı İnfîâl-i Umumiye Müdüriyetinden memurluğu tasdik kılınmıştır. Ortaokul ve staj olarak yaptığı memurluğuna dâir diplomalarla Osmânlı nüfus kâğıdının Moloh Kazası meclis idâresinden tasdikli suretleri, tercüme-i hâlinin aslıyla İçişleri Sicill-i Ahvâl şubesinde muhafaza olunmaktadır. Bahsedilen şahsa güzel hizmetleri sebebiyle 1318 senesi Rebiulâhir'in 19'unda (16 Ağustos 1900) dördüncü rütbe verilmiştir. Bahsedilen şahıs 1320 senesi Rebiulevvel'in 22'sinde (29 Haziran 1902) usul üzere 200 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Zirâat Bankası Sandığının Muhâsebe Yazı İşleri Refâkatine evrilmesinden dolayı bahsi geçen nüfus kâtipliğinden aynı tarihte istifa ederek ayrılmıştır. Öte yandan herhangi bir borç ve ilişkisi olmadığı Moloh Kazası meclis idâresi tutanağının tasdikli sretinden anlaşıldığı Ziraat Bankası Genel Müdürlüğünün vukuat pusulasında gösterilmiştir. Bahsedilen şahıs 1323 senesi Muharrem'in 5'inde (12 Mart 1905) 600 kuruş maaşla Emrediz Kazası Ziraat Bank Sandığı Muhasebe Yazı İşlerine nakil olmuş ise de bahsedilen kazânın su ve havasıyla imtizâc edememesinden dolayı tekrar 250 kuruş maaşla Moloh Kazası Ziraat Bank Sandık Muhasebesi Yazı İşleri Refakatinde çalışmaya başlamıştır. Ayrıca 500 kuruş maaşla İstanköy Ziraat Bank

¹⁷⁷ BOA, DH. SAİD. d, 169/68.

Sandığı Muhâsebe Kâtipliğine tayin edildiği bilinmektedir. Eski hizmet yerleri ile herhangi bir borç ve ilişkisi olmadığı 7 Şubat 1907 ve 2 Kasım 1908 tarihli vukuat pusulalarında kayıtlıdır.¹⁷⁸

33. HÜSEYİN HÜSNÜ EFENDİ

Saruhan Ticaret Mahkemesi Başkâtibi Abdülhamid Efendioğlu Hüseyin Hüsnü Efendi Hicri 1301 senesi (1884) Kozan kasabasında doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Müktebâda Süleyman Paşa ilkokulunda temel dersleri ve mülkiye ortaokulunda gereken dersleri okuduktan sonra en yüksek dereceden iki adet diploma almıştır. 1321 senesi Rebîulevvel'in 5'inde (1 Haziran 1903) 100 kuruş maaşla Saruhan Sancağı Muhasebe Kalemi Kâtipliğine tayin olmuştur. 1326 senesi Safer'in 11'inde (15 Mart 1908) usul üzerine tahlifi yapılarak 300 kuruş maaşla bahsedilen livâ Zirâat Bankası Şubesi Bayındırlık Mukayyedliğine tahvil olunarak vazifeyi yapmaya başlamıştır. Saruhan Sancağı mutasarrıflığından bahsedilen şahsın tercüme-i hâl belgesinin içerikleri tasdik ve bahsi geçen banka genel idâresinde vazifeye devam etmekte olduğu bildirilmiştir. Geçmiş hizmetlerinde çalışma müddetleri ve maaş miktârı, aldığı zamlar, ayrılma sebepleri ve borçsuz bulunduğunu içeren Saruhan Sancağı meclis idâresinin pusulası ile mekteb diplomaları ve Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretleri özgeçmiş belgesiyle şu'bede muhafaza edilmektedir. Yeni hizmetinde vazifeye başlama târihi, maaş miktârı ve tahlif olunduğu haberleşme evraklarından anlaşılmıştır. Bahsedilen şahsın bayındırlık muâmelelerinin mâliyyeye devri sebebiyle aynı vazife ve maaşla liva muhâsesinde çalıştırılmıştır. 250 kuruş maaşla Akhisar Sandığı Refakatine tayin olunarak geçmiş hizmetlerinde her hangi bir borç ve ilişkisi olmadığı Zirâat Bankası Sicil Şubesinin 29 Ocak 1911 tarihli pusulasında gösterilmiştir.¹⁷⁹

34. HÜSEYİN HÜSNÜ EFENDİ

Tüccardan Ayıntâb izâde Mehmed Efendioğlu Hüseyin Hüsnü Efendi Hicri 1272 senesinde (1856) Cebel-i Bereket Sancağı'na tâbi Hassa Kazası'nda doğmuştur. Mahalle mektebinde temel dersleri ve Antakya Cami'inde bir miktar Arapça ve Farsça tahsil etmiştir. Arapça konuşup, Türkçe okuyup yazabilir.1291 senesi Safer'inde (Nisan 1874) 19 yaşındayken Antakya Kazası Mâliye Yazı İşlerine stajer olarak dâhil olmuştur. 1292 senesi Rebiulâhir'den (Haziran 1875) itibaren 235 kuruş

¹⁷⁸ BOA, DH. SAİD. d, 97/16.

¹⁷⁹ BOA, DH. SAİD. d, 165/89.

maaşla bahsedilen kazâ İkinci Fırka Siper Mukayyedliğinde iki sene dört ay çalıştırıldıktan sonra 1294 senesi Ramazan ayının 15'inde (23 Eylül 1877) 475 kuruş maaşla me'mûriyeti Beşinci Fırka Seyyare Mehmed-i Sânilığıne değiştirilmiştir. 1295 senesi Cemâziyelâhire'de (Haziran 1878) istifâ ederek 3,5 ay açıkta kalmıştır. Aynı sene 150 kuruş maaşla mezkûr Maliye Kalemine dönmüş ve 1297 senesi Safer'inde (Ocak 1880) 334 kuruş maaşla Polis Bölük Eminliğine nakil edilmiş fakat aynı sene istifâ eylemiştir. Hüseyin Hüsnü Efendi, 15 gün açıkta kaldıktan sonra 250 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Yazı İşleri Muavinliğine ve aynı 300 kuruş maaşla Vukûât Kâtipliğine tayin olmuştur. 1298 senesi Ramazan ayında (Ağustos 1881) azil ile aynı sene 250 kuruş maaşla Maarra Kazası Tahrîrât Kâtipliğine ve 1298 senesi başlarında istifâ ile üç ay açıkta kalarak aynı sene Receb'inde iki yüz elli kuruş maaş ile Harim Kazası Tahrîrât Kâtipliğine geçmiştir. Bir kaç ay sonra ise 300 kuruş maaşla Haleb Sancağı Muhâsebe Kalemine ve aynı sene sonunda aynı miktar maaşla Antakya Öşür Vergisi İkinci Kâtipliğinde memur olmuştur. 1300 senesi Şevval'inde (Ağustos 1883) ayrılıp 1302 senesi Cemaziyelevvel'in 10'unda (25 Şubat 1885) 400 kuruş maaş ile Urfa Sancağı dâhilinde Suruç Kazası Vergi Kâtipliğine tayin olmuştur. Şimdiye kadar hakkında şikâyet bulunmaması sebebiyle sorguya alınmamıştır. Haleb Vilâyeti Yazı İşleri ve Vergi Müdüriyetinden yazılan görüşlerde tercüme-i hâl varakası içeriğinin doğruya yakın bulunduğu beyan edilerek Vergi Emânet-i Celilesinin ekinde mezkûr görüşlere bakılarak bahsedilen içerik tasdik olunmuştur. 1308 senesi Rebiulâhir'in 27'sinde (10 Aralık 1890) Harim'den çıkmış ve Antakya'da vazifesine başlamıştır. Buradayken bazı maaş alma hakkına sahip kimselerin maaşlarını vermemekte olduğu ve sayım vergisi koçan memuru Hüseyin'in ihbariyesinden akçe kestiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca rütbe sahibi kimselerin isteklerini vermemekte olduğu gibi bunlardan bir ikisinin isteklerini Hristiyan mahallesinden alınan vergilerine mahsûb ettirdiği şikâyet ve ihbâr olunması üzerine, 1309 senesi Ramazan-ı Şerif'in 4'ünde (2 Nisan 1892) işinden el çektirilmiştir. Yapılan incelemede isnat edilen maddelerin asıl ve esâsının olduğu ortaya çıkmakla bahsedilen şahsın sorguya alınmasına herhangi bir kanuni sebep görülemediği muhasebe başkanlığından yazılan pusulada beyan edilmiştir. Bunun üzerine vilâyet meclis idâresinin ek yazısı sebebiyle açılacak bir mahalde işe alınmasına karar verilip 600 kuruş maaşla Cizr-i Şuur Mal Müdürlüğüne tayin olmuştur. Vazifesine başladığı ve bahsedilen Suruç Vergi Kâtipliğiyle Harim ve Antakya Mal Müdüriyetlerinden herhangi bir borç ve ilişiği olmadığı bahsi geçen haberleşmelerden cevaben varid olan tutanak ile ekleri içeriklerinden ve zikrolunan

Cisr-i Şuur Kazası Mal Müdüriyetine ve Hazinece memuriyeti tasdik edilmiştir. Bahsedilen şahsın 540 kuruş maaşla Bilan Kazası Mal Müdürlüğüne nakline dayanılarak 1320 senesi Şevval'in 24'ünde (24 Ocak 1903) Rakka'dan ayrılarak ve Bilan'da vazifesine başlayarak imtizaçsızlığı sebebiyle 1322 senesi Cemâziyelülâ'nın 18'inde (31 Temmuz 1904) azledildiği bilinmektedir. Daha sonra tekrar memuriyetine geri gelmiş ancak vazifesiyle alakası olmayan bazı durumlardan dolayı 1323 senesi Rebiulâhir'in 29'unda (3 Temmuz 1905) idâreten azil olduğu 31 Aralık 1908 tarihli vukuat pusulasında kayıtlıdır.¹⁸⁰

35. İBRAHİM EDHEM BEY

Paşazade Ali Beyoğlu İbrahim Edhem Bey 1270 (1854) tarihinde Kozan'da doğmuştur. Aziziye Kazası ortaokulunda gereken dersleri tahsil ederek diploma almıştır. Arapça ve Fârsça konuşur ve Türkçe okuyup yazabilir. 1290 senesi Zilkade'nin 2'sinde (22 Aralık 1873) 20 yaşında olduğu halde 500 kuruş maaş ile imtihana girerek İstanbul Emlâk Yazı İşlerine memur olmuştur. 1291 senesi Cemâziyelâhire'nin 28'inde (12 Ağustos 1874) ayrılarak aynı sene 720 kuruş maaş ile Diyarbekir Vilâyeti'nde İkinci Hakîm ve 670 kuruş maaş ile Adana Vilâyeti'ne bağlı Karataş Nahiyeleri Müdüriyetlerine tayin olmuştur. Daha sonra 1000 kuruş maaş ile Trablusgarb Vilâyeti Meclis Temyiz Başı Kitabetinde çalışmıştır. 1500 kuruş maaş ile Humus Sancağı Yazı İşleri Müdüriyetinde, 1000 kuruş maaş ile Trablusgarb Vilâyeti Mektubçu Odası Başmüsvediğinde, 1200 yüz kuruş maaş ile Cebel-i Ğarbiye Sancağı Yazı İşleri Müdüriyetinde ve 1750 kuruş maaş ile Bağdat Vilâyeti'nde bulunan Cezira Kazası Kaymakamlığında çalışmıştır. Son görevinden şikâyet üzerine azledilmiştir. Memuriyetinin incelenmesi ile Cezira Kaymakamlığında bulunduğu ve bunlardan herhangi bir borç ve ilişkisinin olmadığına dair resmi evrak ortaya koyamamıştır. Bahsedilen şahıs ve zabtiye jurnali eminlerinden Abdülğani Efendi ile beraber bazı kişileri işkence etmelerinden dolayı vilâyet meclis idâresince kale içerisine hapsedilmelerine karar verilmiştir. Bahsedilen şahsın kaymakam bulunduğu esnâda kazaya bağlı Bağiyile Nahiyesi müdürü Basiret Efendi'yi dövmesinden dolayı 5 mecdi altını nakdi ceza almıştır. Fakat mahkûmiyetinin bildiri harçları olan 2265 kuruşu henüz ödenmemiş olduğu bildirilmiş ve daha sonra hapsedilmeye ve bununla mahkûmiyetinin bildiri harcı olan 2180 kuruşun tahsiline dair olan kararın Şura-i Devletce iptal edilmesiyle berâetine karar verilmiştir. Ancak bahsedilen şahsın üç

¹⁸⁰ BOA, DH. SAİD. d, 12/145.

sene müddetle Bursa'da hapsedilmesine Bağdad Vilâyeti'nce hükmolunmuştur. Bağdad Vilâyeti tarafından 17 ay tutuklu bulunduğu ve şimdiye kadar da 5 ay geçip tutukluluk müddeti 22 ayı geçmiştir. Bahsedilen şahıs için geçerli olan mahkûmiyet müddetinin üçte birini tamamlayanların serbest bırakılması Pâdişâh buyruğu olması sebebiyle, şahsın üçte bir müddetini tamamlamaya az bir zaman kalmış olmasından dolayı görevine geri dönmesine karar verilmiştir. Bağdad Vilayeti'ne cevaben İçişleri Bakanlığına yazılan ve bahsedilen şahsın ifadesi üzerine memuriyetine getirilerek incelemeden sonra iâde kılınan telgrafnamede "*İbrahim Bey'in borç ve ilişkisi yoktur.*"denilmiştir. Bahsedilen şahıs İbrahim Edhem Bey 1305 senesi Receb'in 24'ünde (6 Nisan 1888) 1750 kuruş maaş ile Dersim Vilayeti'ne bağlı Gözüçan Kazası kaymakamlığına tayin olmuştur. Bahsedilen şahsın geride kayıtlı olduğu üzere hapis müddetinin üçte birini tamamlamasına az bir vakit kalmasına binâen, tutukluluk müddeti yeterli ceza sayılarak serbest bırakıldığı ve kendisi Kozan ahalisinden olduğu için mahalli malumatlar sebebiyle Adliye Bakanı Devletli Cevdet Paşa Hazretleriyle yapılan haberleşmede başka mahallerde münasip memuriyetlere tayin edilmesine karar verilmiştir. Bahsedilen şahsın mahkûm olduğu müddette rütbe ve memuriyetinden mahrumiyet cezasının affıyla memleketine uzak mahallerde çalıştırılmasına Şura'yı Devlet İçişleri Dâiresi kararıyla kabul edilmiştir. Ancak bahsedilen şahsın kötü hal ve hareketlerinden dolayı 1306 senesi Şaban ayının 5'inde (6 Nisan 1889) azledilmiştir. Bahsedilen şahsın birçok şahıstan para ve kilim vesair eşya alarak zimmetine geçirdiği tespit edilmiştir. Bahsedilen şahsın zikrolunan Koziçan Kaymakamlığına zimmet ve ilişkisi olmadığı Mamuratülaziz Vilâyeti meclis idaresinin 29 Zilkade 1306 (27 Temmuz 1889) tarihli tutanağında gösterilmiştir. Bahsedilen şahıs yarım hesabı üzere 607,5 kuruş maaşla Ankara Vilâyeti'ne bağlı Bala Kazasında, aynı maâş ile Avanos Kazasında ve yarım hesabı üzere 625 kuruş maaşla Mecidiye Kazaları kaymakamlıkları vekâletlerinde çalıştırılmıştır. İbrahim Edhem Bey terfi olunarak ikinci sınıf kaymakamlığa seçildiği, mülkiye memuriyeti seçme komisyonunun seçim evrağında yazılıdır. Bahsedilen şahıs 1308 senesi Cemaziyelâhire'nin 29'unda (9 Şubat 1891) 1750 kuruş maaş ile Musul Vilâyeti'ne bağlı Bazyan Kazası Kaymakamlığına tayin olmuştur. Bahsedilen şahsa memurluk vazifesini iyi hal ile yapmasından dolayı 1310 senesi Zilkade'nin 23'ünde (8 Haziran 1893) dördüncü rütbe tevcih buyrulmuştur. Ancak buradaki kötü davranışlarından dolayı 1311 senesi Rebiulevvel'in 29'unda (10 Ekim 1893) azledilmiştir. Sonrasında

ise bahsedilen şahıs 1750 kuruş maaşla Musul Vilâyeti'ne bağlı Zaho Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiştir.¹⁸¹

36. İBRAHİM HAÇKEBAN EFENDİ

İbrahim Haçkeban Efendi, ziraatle uğraşan Tektababceyan (Vefat eden) Haçik Ağa'nın oğludur. Hicri 1287 senesinde (1871) Kozan Kasabasında doğmuştur. Dersaâdet Üsküdar'da bulunan Berberyan Ermeni Mektebi'nde okuyarak diplomasını almıştır. Türkçe, Fransızca ve İngilizce konuşup yazdığı özgeçmişinde yazılıdır. 1315 senesi Safer'in 14'ünde (15 Temmuz 1897)150 kuruş maaşla ve sandık emâneti zammıyla Adana Vilâyeti'ne bağlı Kozan Sancağı Merkez Belediye Kitâbetinde işe başlamış ve istifa ederek ayrılmasıyla 1322 senesi Muharrem'in 28'inde (14 Nisan 1904) 200 kuruşla süreli kâtiplikte çalışmıştır. Daha sonra Ambar Memurluğunda bulunarak bir sene müddetle ve 250 kuruş maaşla Kozan Nâfia Kitâbetine (Bayındırlık Kâtipliğine) tayin edilmiş ancak senenin sonunda maaşı kesilmiştir. Bayındırlık Komisyonunca daha önce olduğu gibi 1326 senesi Safer'in 8'inden (12 Mart 1908) Şubat sonuna kadar Bayındırlık Kâtipliğinde istihdâm edilmiş ise de bu müddet süresinde memuriyeti onaylanmadığından maaş verilmemiş ve yalnız nakit ücretinden hizmetine karşılık 800 kuruş almıştır. Vilâyet Başmühendisliğinden yazılan görüşe göre özgeçmiş içeriği ekteki evraklara ve açıklanan olaylara nazaran onaylanmış ve Kozan Mutasarrıflığından da belgenin gerçeğe uygun olduğu doğrulanmıştır. Bu kişi çalıştığı süre boyunca zimmetine bir şey geçirmediği, Kozan mutasarrıflığının mazbatasında Osmanlı nüfus tezkeresi ve okul diplomasının asılları özgeçmiş kâğıdıyla beraber dosyasında bulunmaktadır.1328 senesi Rebiulevvel'in 27'sinde (8 Nisan 1910) 400 kuruş maaşla Kozan Sancağı Bayındırlık Kâtipliğine tayin edilerek aynı tarihte işe başlamıştır. 5 Safer 1329 (5 Şubat 1911).¹⁸²

37. İBRAHİM HAKKI EFENDİ

İbrahim Hakkı Efendi Kozanzâde Ali Efendi'nin oğludur. 1275 senesinde (1859) Kozan kasabasında doğmuştur. Mahalle mektebinde temel bilgileri tahsil ettikten sonra Haleb Vilâyeti'nde bulunan Kilis kasabası ortaokulunda okutulan dersleri okuyarak, onaylı sureti özgeçmiş kâğıdına iliştilmiş diplomayı almıştır. Türkçe yazabilir. 1301 senesi Cumâdiyelevvel ayında (Mart 1884) 25 yaşındayken, aylık 270 kuruş maaşla bugün çalıştığı Çatalca Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi

¹⁸¹ BOA, DH. SAİD. d, 10/351.

¹⁸² BOA, DH. SAİD. d, 177/73.

Üye Mülâzımlığına tayin olmuştur. Henüz işten ayrılmamış, memuriyetince suçlanmamış ve soruşturma geçirmemiştir. Çatalca Bidâyet Mahkemesi reisi Ömer Hulûsi Efendi, bahsedilen şahıs hakkında söyledikleri doğru olduğu gibi memurluk vazifesini de hakkıyla yerine getirerek herkesin takdirini ve güvenini kazanmıştır. “*Adliye Bakanı Hasan Fehmi Paşa bu görüşü onaylamıştır.*” denilmiştir.²³ Rebiulevvel sene 1302 (10 Ocak 1885).¹⁸³

38. İBRAHİM HAKKI EFENDİ

Kadıızâde İlyas Beyoğlu İbrahim Hakkı Efendi, Hicri 1285 senesinde (1869) Kozan Kazâsı’na bağlı Topcular köyünde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen köyün mahalle mektebinde islamiyetin temeli olan din ilminin kaynaklarını ve rüşdî mektebinde biraz Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. İbrahim Hakkı Efendi, 300 kuruş ücret ile Kozan Kazâsı Geçici Hayvan Sayım Vergisi Kol Yazıcılığına ve 375 kuruş ücretle vergi sayım memûriyetinde birer ay çalıştırılmıştır. 1313 senesi Cumâdiyelevvel’in 15’inde (3 Kasım 1895) Ohri kazâsı Yazı İşleri Kalemine girerek devam etmiştir. Sonrasında 180 kuruş maaş ile bahsedilen kazâda bulunan Virçe Nahiyesi Yazı İşlerine tayîn olmuştur. Bahsedilen nâhiye müdür vekâletiyle bahsedilen kazâ kaymakamlığından yazılan görüşlere bakılarak mâliye bakanlığından vazifeyi yapmaya kâbiliyetinin kâfi olduğu beyân olmuştur. Nüfus Tezkire-i Osmâniye’sinin Ve Hayvan Sayım Vergisi Kol Yazıcılığı ile memûriyetlerinde çalıştırılması ile ücret miktarı ve beratını içeren Kozan Kazâsı meclis idâresinin tutanağında tasdik olunan sûretleri ve son hizmetine tayîn târihiyle maaş miktarını içeren genel muhâsebe ve mâliyenin belgesi özgeçmiş belgesinin aslına iliştilmiştir. Bahsedilen kişinin 1317 senesi Rebiulevvel’in 9’unda (18 Temmuz 1899) istifâ ederek ayrıldığı ve Manastır Vilâyeti’nin kayıtlarından anlaşıldığı, Mâliye Sicil Şubesinin 20 Mart 1900 târihli olay pusulasında gösterilmiştir.¹⁸⁴

39. İBRAHİM HAKKI EFENDİ

Karesi Vilâyeti Bidâyet Mahkemesi Cezâ Bölümü Başkanı Alî Rızâ Efendi oğlu İbrâhîm Hakkî Efendi 1280 senesi Receb’in 15’inde (26 Aralık 1863) Kozan Kasabası’nda doğmuştur. Evvelâ ilkokulda temel dersleri okuduktan sonra Kilis Kasabası ortaokulunda gereken dersleri okuyup diploma almıştır. 1300 senesi

¹⁸³ BOA, DH. SAİD. d, 08/153.

¹⁸⁴ BOA, DH. SAİD. d, 78/198.

Cumâziy'el-evvel'in 25'inde (3 Nisan 1883) 21 yaşındayken stajer olarak Çatalca Sancağı Yazı İşleri Kalemine girmiş ve sonra mezkûr Livâ Muhâsebe Ve Mahkeme-i İbtidâiyye Hukûk Kısmı Kalemlerine nakil edilmiştir. 1301 senesi Cumâziy'el-âhire'nin 14'ünde (11 Nisan 1884) 270 kuruş maaşla bahsedilen mahkemenin stajyerliğine tayîn olmuş ve 1302 senesi Rebî'ul-âhire'nin 14'ünde (31 Ocak 1885) 290 kuruş maaşla bahsedilen muhâsibinin gelir kâtipliğine geçmiştir. Sonrasında 350 kuruş maaşla bahsedilen livâ A'şâr İdâresi İkinci Kâtipliğine me'mûriyyeti nakil edilmiştir. Memurluğu ile alakalı şimdiye kadar hakkında şikâyette bulunulmamış ve sorguya alınmamıştır. Çatalca Sancağı A'şâr Müdüriyyeti'yle bağlı livâlar A'şâr Bakanlığında ve Şehir Emânet-i Celîlesi'nden yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın bu bâbdaki ifadelerinin doğruluğu elinde bulunan rapordan ve işe kâbiliyeti imtihan ile anlaşıldığına mebnî 350 kuruş maaşla bahsedilen kâtipliğe ta'yîn olduğu tasdik kılınmıştır. *“Ayrıca kapatılmış olan Öşür Ve Vergi Sayım Emânetinden ve Mâliye Bakanlığında dahi bahsedilen şahsın işe kâbiliyeti zikredilen görüşlerden anlaşılmıştır.”*denilmiştir. Bahsedilen şahıs 1302 senesi Şa'bân'ın 10'undan (25 Mayıs 1885) i'tibâren istifâ etmiştir. 7 Cumâziy'el-evvel sene 1305 (21 Ocak 1888).¹⁸⁵

40. İSMAIL ŞEVKİ EFENDİ

Merhum Mehmed Ağaoğlu İsmail Şevki Efendi Hicri 1290 senesinde (1873) Haçin Kasabasında doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Bahsi geçen kasaba mahalle mektebinde temel dersleri ve ortaokulunda gereken dersleri öğrenerek diplomasını almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Bir müddet Haçin Kazası Tahrirat Yazı İşlerine stajer olarak devam etmiştir. 1309 senesi Rebî'ulülâ'nın sonunda (Kasım 1891) 125 kuruş aylıkla Bilan Kazası Nüfus Kâtipliğine tayin edilip, 1310 senesi Rebiulâhîr'in 3'ünde (25 Ekim 1892) istifâ ederek ayrılmıştır. Daha sonra ise 1311 senesi Safer'in 3'ünde (16 Ağustos 1893) kaydedilen miktar maaşla, Zeytin Kazası Nüfus Kâtipliğine memur ve 400 kuruş maaşla bahsedilen kaza reji memurluğuna nakil edilmiştir. Fakat istifâ ederek İstanbul'a gelmiş ve 1314 senesi Zilkade'nin başında (5 Nisan 1897) 300 kuruş maaşla Üsküdar 36. Çinili Merkezi Polis Askerliğine tayin olmuş, bir müddet sonra açıktan üçüncü sınıf komiserliğine terfi etmiştir. Daha sonra da 400 kuruş maaş ile Öşür Mühimmât Bakanlığı İstanbul Ehli Hayvânlar Vergi Tahsildarlığına tahvîl olmuş ancak ehli hayvânlar vergi kaleminin kapatıldığı Padişah pusulasında beyan buyrulmasıyla memuriyetine son verilmiştir.

¹⁸⁵ BOA, DH. SAİD. d, 16/05.

Yine de memuriyete tayin olununcaya kadar, maaşının Öşür Mühimmat Bakanlığı veznesinden ödenmesine karar verilmiştir. Bahsi geçen şahıs şimdilik geçici olarak aynı maaşla Mâliye Bakanlığı Öşür Mühimmat İdâresi Vezne Kâtipliği Refakatinde çalıştırılmış ve polislikte bulunduğu sırada Yunan muharebe ve cân kurtarma hususunda görülen çalışma ve gayreti sebebiyle 1317 senesi Şaban'ın 16'sında (20 Aralık 1899) Tahlisiyye madalyası almıştır. Bu husustaki çalışma ve gayretinin devam etmesine binâen bahsedilen Tahlîsiyye madalyası kurdelesi kırmızıya ve beyaza değiştirilmiştir. Bahsi geçen padişah buyruğunda yazılan görüşlere göre Mâliye Bakanlığında çalışan ve gayretli kimselerden olduğu beyan olmuştur. Osmanlı nüfus kâğıdıyla mekteb diplomasının ve Padişah madalyası ve nişanının, geçmiş hizmetlerinde çalışma müddeti, maaş miktarları, ayrılma sebepleri ve herhangi bir borcunun bulunmadığını bildiren Bilan Kazası Meclis İdâresi ile Zeytin Kazası Meclis İdâresinin tutanakları ve Üsküdar Polis Meclisi diplomasının tasdikli sûretleri özgeçmiş varakasının aslıyla şubede muhafaza edilmiştir. Ayrıca tahsildarlığa nakil târihiyle maaş miktarı, bugün çalıştırılma sebebi, maaşının verilmesi ve öşür mühimmat işlerinin Mâliye Nezâretine verilmesi ile bahsedilen idârenin pusulasına ilişik olay cetvelinin ve yan kayıtlı diğer pusulasında gösterilmiştir. Bahsedilen şahsa 1327 senesi Şaban'ın 28'inde (14 Eylül 1909) yapılan düzenlemede çalıştırılmaya devam kararıyla işe kabiliyetli ve kararın dışına çıkarılarak düzenleme kanunun beşinci maddesine uyularak 400 kuruş özürülülük maaşı tahsis edilmiştir. Daha sonra geçici olarak 10 kuruş ile Kapı Yazı İşlerine memur edilip, Düzensiz Borçlar Yazı İşlerinde çalıştığı ve bugün kupon işlerinde çalışmakta olduğu Mâliye Sicil Şubesinin Nisan 1911 olay pusulasıyla bildirilmiştir.¹⁸⁶

41. MAHMUD NEDİM EFENDİ

Merhum Molla İbrahim Zâde İbrahim Ağa'nın oğlu Mahmûd Nedim Efendi Hicrî 1282 senesi (1865) Haçin kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen Kasabanın mahalle mektebinde islam dinine âit temel dîni bilgileri ve rüşdîye mektebinde okunması gereken dersleri öğrendikten sonra orta derecede diploma almıştır. Türkçe okuyup yazdığı terüme-i hâl belgesinde yazılıdır. 1309 senesi Rebiulevvel'in 19'unda (23 Ekim 1891) 125 kuruş maaşla mezkûr Haçin Kazâsı Nüfûs Yazı İşlerine tayîn olmuş ve aynı târihte işe başlamıştır. Bahsi geçen kazâ kaymakamlığından vazîfesini iyi yaptığına dair ve Sicill-i Nüfûs

¹⁸⁶ BOA, DH. SAİD. d, 167/911.

Müdüriyet-i Umûmiyesinden vazîfesine başlama târihiyle maaş miktarı tasdik olmuştur. Osmanlı nüfûs kâğıdıyla mekteb-i rüşdî diplomasının tasdikli sûretleri özgeçmiş varakasının aslıyla birlikte dâire-i umûmiyede muhâfaza edilmiştir. 9 Rebiulevvel sene 1328 (21 Mart 1910).¹⁸⁷

42. MEHMED ARİF BEY

Cebel-i Bereket beylerinden Karabeyzâde merhum Halil Beyoğlu Mehmed Arifi Bey 1275 senesi Ramazan-ı Şerif'in 7'sinde (10 Nisan 1859) Cebel-i Bereket Sancağı'na bağlı Hassa Kazâsı'nda doğmuştur. İlkokulu Niş'te okumuş ve Edirne ortaokulunda gereken ilim ve fenleri öğrendikten sonra diploma almıştır. Özel öğretime Arapça ve Fârsça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. Arapça ve Farsça konuşabilir. 1290 senesi Cemâziyelâhire'nin 10'unda (5 Ağustos 1873) 15 yaşındayken stajyer olarak Edirne Vilâyeti Divan Temyizi Yazı İşlerine girmiştir. Aynı sene 20'şer kuruş maaş ile yine aynı sene 70 kuruş zamlar ile maaşı 180 kuruşa çıkarılmış ve daha sonra bahsedilen vilâyet Mektubçu Kalemine nakil edilip yine aynı sene 150 kuruş maaş ile çalışmıştır. Ayrıca 350 kuruş maaş ile vilayet gazetesi başyazarına muâvin olmuştur. 1294 senesi Cemâziyelûlâ'nın 19'unda (1 Haziran 1877) 450 kuruş maaş ile bahsedilen yazı işlerinde Eslimiye Sancağı Müsevvidliğine ve bahsedilen gazete Başyazarlığına terakkî edip bir müddet "Meriç" adlı gazetenin yazarlığında bulunmuştur. 1295 senesi Muharrem'in 13'ünde (17 Ocak 1878) istilâ sebebiyle doğal olarak ayrılmış ve bahsedilen sene 100 kuruş maaş ile Haleb ortaokulu Rik'a hattı öğretmenliği ile 300 kuruş maaşla Haleb Vilâyeti Mektubçu Kalemî Müsevvidliğine tayin olmuştur. 1296 senesi Receb-i Şerifi'nin 24'ünde (14 Temmuz 1879) maaşına 60 kuruş zam olup, aynı sene mezkûr müsvedlik uhdesinde kalmak üzere ayrıca 1000 kuruş maaş ile komiserlik memuriyeti ile Haleb'te bulunan Dışişleri Bakanı Devletli Said Paşa Hazretleri'nin emrinde yazı işlerine alınmıştır. 1297 senesi Saferi ortalarında (Ocak 1880) İskenderun'da ahâli ile Lanuş tere diladındaki Fransız beylik gurubu arasında meydana gelen arbedenin incelenmesi için ikinci komiserlik başkanlığı altında bulunan komisyon azalığı ile zikredilen mahalleye gitmiştir. Aynı sene Rebiulevvel'in 2'sinde (13 Şubat 1880) 120 kuruş daha zam ile asıl maaşı 480 kuruşa ulaşmıştır. Aynı sene vekâleten ve asâleten 1.200 kuruş maaş ile Haleb Vilâyeti idâre meclisi Başkâtipliğine memur olmuştur. Daha sonra Haleb Kışla-i Hümayunu'nda tevkif edilmiş olan Kürd beylerinin ahvalini inceleme

¹⁸⁷ BOA, DH. SAİD. d, 173/13.

memuriyeti ile gönderilen Devletli Aziz Paşa Hazretleri emri altında 1299 Şevval'in 9'unda (24 Ağustos 1882) 200 kuruş yol harçlığı ile Haleb Sancağı'nda Harim Kaymakamı hakkında yapılan şikâyetin incelenmesi işinde bulunmuştur. Aynı sene Haleb Sancağı posta ahırlarının müteahidi bulunan Ali Ağa ile Hükümet-i Seniyye arasında meydana gelen 110.668 kuruşluk bir davanın mahallî hükümeti tarafından vekâletinde bulunup mezkûr davayı kazanmasından dolayı 3.688 kuruş âidât almıştır. 1300 senesi Şaban-ı Şerif'in 25'inde (1 Temmuz 1883) 2000 kuruş yol harçlığı ile ziraat makineleri hakkında malumat elde etmek için Adana Vilâyeti'ne gelmiştir. Ayrıca eski Anadolu Ordu-yu Hümayun Müşiri Osman Paşa'nın Harim'de bulunan çiftliklerinin hududunun belirlenmesiyle vâris vekillerine teslimi hakkında, vârisler tarafından maktuan 50 kuruş yol harçlığı ile bahsedilen mahalleye gelmiştir. 1302 senesi Cemaziyelâhire başında (Mart 1885) Arakil Altun Dürrî Efendi'nin yazılmasını arzu ve talep eylediği çeşitli madenlerin incelemesi için yine aynı kişi tarafından 50 kuruş yol harçlığı ile Antakya ve İskenderun Kazâları'na gönderilip 1303 senesi Safer'in 4'ünde (12 Kasım 1885) uhdesine ikinci sınıftan ikinci rütbe almıştır. Bahsedilen sene ikinci rütbe sınıf-ı mütemâyizi ve 5000 kuruş maaş ile Cidde Vali Kaymakamlığına tayin buyrulmuştur. Ayrıca 1305 senesi Receb-i Şerif'in 13'ünde (26 Mart 1888) üçüncü rütbeden Mecidi nişanı ihsan buyrulmuştur. Aynı sene 1306 Rebiulevvel'in 13'üne (17 Kasım 1888) kadar vekâleten zikrolunan Cidde vali Kaymakamlığında bulunmuştur. Bahsedilen şahıs mezkûr kaymakamlıktan sağlık sorunlarından dolayı isifâ ederek ayrılmıştır. Bahsedilen şahıs 1308 senesi Safer'in 21'inde (6 Ekim 1890) 4000 kuruş maaşla Maden Sancağı Mutasarrıflığına tayin olmuştur. Bahsedilen şahıs kâbiliyeti sebebiyle ve mescit ve okul inşasında görülen gayret ve çalışmalarına mükâfat olarak, 1309 senesi Zihicce'nin 28'inde (24 Temmuz 1892) Mir-miranlık yüksek rütbesi tevcih buyrulmuştur. Bahsedilen şahıs memuriyet vazifesini güzelce yerine getirme gayretine dayanılarak, değiştirilme suretiyle ikinci rütbeden Mecidi nişân-ı ihsan buyrulmuştur. Bahsedilen şahsın talebi üzerine 1312 senesi Rebiulâhir'in 14'ünde (15 Ekim 1894) Muş Sancağı Mutasarrıflığına nakil buyrulmuştur. Daha sonra da 1313 senesi Rebiulâhir'in 12'sinde (2 Ekim 1895) Erzurum Vilayeti'ne bağlı Bayezid Sancağı Mutasarrıflığına nakledilmiştir. Bahsedilen şahıs İran Devleti tarafından verilen ikinci rütbeden şîr-i hurşîd nişanını kabul ve gereğince takmasına 1312 senesi Zilkade'nin 15'inde (10 Mayıs 1895) Padişah müsâadesi buyrulmuştur. Bahsedilen şahıs yakalandığı hastalık sebebiyle başka mahalle tayin olunmak ve nizâma uygun olarak özürülük maaşı tahsis kılınmak

üzere 1314 senesi Rebiulevvel'in 16'sında (25 Ağustos 1896) azil edilmiştir. Bahsedilen şahsa 1314 senesi Receb'in 3'ünde (8 Aralık 1896) 1875 kuruş özürülük maaşı tahsis buyrulmuştur. Bahsedilen şahsın sağlık sorunlarından dolayı bahsedilen livâyâ gitmeden önce yerine İçişleri Bakanlığınca zatın memuriyetini tasdike, mülkiye memuriyet komisyonunca karar verilmiş ve Padişah iradesinin sâdir olması üzerine bahsedilen şahıs 1319 senesi Safer'in 7'sinde (26 Mayıs 1901) ayrılmıştır. Bahsedilen şahsa aynı sene 1800 kuruş özürülük maaşı tahsis kılınmıştır. 1321 senesi Cemaziyelûlâ'nın 2'sinde (27 Temmuz 1903) 5400 kuruş maaşla mezkûr Dersim Sancağı Mutasarrıflığına tayin buyrulmuştur. Bahsedilen şahsa aynı sene 1319 Cemaziyelâhire'nin 6'sında (20 Eylül 1901) değişiklik suretiyle birinci rütbeden Mecidi nişan-ı ihsan buyrulmuştur.¹⁸⁸

43. MEHMED BEY

Merhum Celaleddin Beyoğlu Mehmed Bey Hicrî 1290 senesi (1873) Kozan Fazâsına bağlı Topcular köyünde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsedilen köyün mahalle mektebinde islam dinine ait temel dîni bilgileri ve rüşdîye mektebinde okunması gereken dersleri öğrendikten sonra pekiyi derecede diploma almıştır. Serfiçe Sancağı Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Yazı İşlerine bir müddet stajer olarak devam ettikten sonra 1324 senesi Şaban'ın 3'ünde (22 Eylül 1906) usule göre terfi ettirilerek 250 kuruş maaşla Kozan Ziraat Bankası Sandığı Muhâsebe Kâtipliği Yardımcılığına tayîn olunarak işe başlamıştır. Kozan Kazâsı Kaymakamlığından bahsedilen şahsın özgeçmiş belgesinde yazılanlar tasdik ve bahsedilen banka umumi müdürlüğünden vazîfeye devam etmekte olduğu bildirilmiştir. Osmanlı nüfus kâğıdının, mekteb diplomasının ve stajdaki iyi hizmetini içeren tutanağın tasdikli sûretleri tercüme-i hal belgesinin aslıyla şubede muhâfaza olunup şu anki hizmeti, maaşıyla işe başlama tarihi ve yemin ettirilerek işe başlatıldığı haberleşme belgelerinden anlaşılmıştır. 22 Cumâdiyelahir sene 1327 (11 Temmuz 1909).¹⁸⁹

44. MEHMED CELALEDDİN BEY

Mehmed Celaleddin Bey İbrahim Bey'in oğludur. 1281 senesi Ramazan ayında (Şubat 1865) Cebel-i Bereket'te doğmuştur. Fâtihten Ortaokulunda okutulan fen ilimlerini tahsil edip, diploma almıştır. Türkçe yazabilir. 1297 senesi Zilkade'nin

¹⁸⁸ BOA, DH. SAİD. d, 22/62.

¹⁸⁹ BOA, DH. SAİD. d, 157/201.

20'sinde (24 Ekim 1880) 16 yaşındayken mülâzemetle Adliye Mektubu Kalemine girmiş ve 1300 senesi Muharrem'inde (Kasım 1882) Dersaadet Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Savcılık Kalemine nakil edilerek, 1300 senesi Ramazan ayının 8'inde (20 Temmuz 1883) 100 kuruş maaşa nâil olmuştur. Memûriyetince sorguya çekilmemiştir. Dersaadet Bidâyet Cezâ Dâiresi Savcılığında hazırlanan görüşe göre bu kişi kıdemlidir ve Adliye Bakanlığında da “*Bu görüş onaylanmıştır.*” denilmiştir. 7 Şevvâl sene 1304 (29 Haziran 1887).¹⁹⁰

45. MEHMED CELALEDDİN EFENDİ

Mehmed Celaleddin Efendi İbrahim Bey'in oğludur. Hicri 1280 (1864) senesinde Cebel-i Bereket'te doğmuştur. Dersaadet'te İlkokul ve ortaokulda okutulan dersleri okumuş, iki sene kadarda Hukuk Okuluna devâm etmiştir. Türkçe yazabilir. 1296 senesi Şevvâl ayı başında (24 Eylül 1879) 16 yaşındayken Adliye Bakanlığı Mektupçu Kalemine ve bir buçuk sene sonra Dersaadet Bidâyet Savcılık Kalemine mülâzemetle girerek 1300 senesi Ramazan ayının 9'unda (14 Temmuz 1883) 100 kuruş maaşa nâil olmuştur. 1304 senesi Receb'in 20'sinde (14 Nisan 1887) maaşı 200 kuruşa tamamlanıp, o sene 750 kuruş maaşla Aydın Vilâyeti Bidâyet Mahkemesi İkinci Sorğu Hâkimliğine memûr olmuştur. Yazıldığı gibi bulunduğu hizmetlerden görev değişimi sûretiyle ayrılmış olup, memurluk vazifesinden dolayı mahkemeye çıkmamıştır. (hakkında tahkikat yapılmamıştır.) Aydın ili İstinaf Mahkemesi Savcılığı tarafından hazırlanan görüşte bu kişinin memurluk vazifesini en iyi şekilde yaptığı yazılmış ve “*Adliye bakanlığında bu görüş onaylamıştır.*” denilmiştir. 2 Ramazan sene 1305 (13 Mayıs 1888).¹⁹¹

46. MEHMED EFENDİ

Bayram Ağa'nın oğlu Mehmed Efendi Hicri 1293 (1876) senesinde Kozan kasabasında doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsi geçen kazâ mahalle mektebinde temel bilgileri ve rüşdiye mektebinde gereken dersleri okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1311 senesi Ramazan-ı Şerif'in 6'sında (13 Mart 1894) Kozan Kazâsı Nüfûs Kayıt İşlerine girmiştir. 1312 senesi Ramazan-ı Şerif'in 17'sinde (14 Mart 1895) 125 kuruş maaşla bahsi geçen kazânın Nüfûs Yazı İşlerine tayîn olmuştur. 1318 senesi Ramazan-ı Şerif'in 4'ünde (26 Aralık 1900) 250 kuruş aylıkla bahsi geçen kazânın Nüfûs Memuriyetine terfî olmuştur. Bahsi geçen

¹⁹⁰ BOA, DH. SAİD. d, 14/105.

¹⁹¹ BOA, DH. SAİD. d, 17/232.

kazânın kaymakamlığından tercüme-i hâlinin içeriği ve İçişleri bakanlığı umumi nüfus müdüriyetinden maaşı ile memuriyeti tasdik kılınmıştır. Osmanlı Nüfus kâğıdının Kozan Kazâsı Nüfus Memûriyetinden tasdikli sûreti ve staj hizmetiyle Nüfus Yazı İşlerinde çalışma müddeti ve maaş miktârını gösteren Manastır Vilâyeti'nin kayıtlı cevabı, özgeçmiş aslıyla İçişleri Sicil-i Umumiye Şubesinde muhafaza edilmektedir. Bahsedilen kişinin maaşı 1325 senesi Ramazan-ı Şerîf'in 7'sinde (14 Ekim 1907) kurulan kurulda 300 kuruşa çıkarıldığı umumi nüfus kayıt müdüriyetinin 4 Kasım 1909 târihli cevap pusulasında gösterilmiştir.¹⁹²

47. MEHMED EFENDİ

Kozan Âlimlerinden vefat eden Ahmed Efendi oğlu Mehmed Efendi, Hicri 1280 (1864) senesinde Kozan şehrinde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdı tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Mahallî ilkokulunda temel dersleri ve İstanbul'da itikadi ilimleri, Arapça'yı ve Tıp Üniversitesinde gerekli ilim ve fenleri tahsîl ederek diploma aldığı Türkçe, Fransızca ve Rûmca konuşup yazdığı tercüme-i hâl varakasinda yazılıdır. Tıp Üniversitesinden diploma almıştır. 1326 senesi Şevvâl'in 19'unda (14 Kasım 1908) 1000 kuruş maaşla Hereke Fabrika-i Hümâyûnu Hastahanesi Doktorluğuna tayîn olmuştur. Mefrûşât ve Hereke Fabrika-i Hümâyûnu Müdiriyyeti'nde vazîfesini güzelce yerine getirmeye kabiliyetli ve tercüme-i hâl varakasının içeriği doğru bulunduğu, düzenleme ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Müdiriyyet-i Aliyyesi'nden tasdik kılınmıştır. Osmanlı nüfus kâğıdı ve Tıp Üniversitesi diploması tasdikli sûretleri tercüme-i hâl varakasının aslıyla muhafaza olunmuş ve tayîn târihi ile maaş miktârı hazîne kayıtlarına uygun bulunmuştur. 22 Rebî'ül-âhir Sene 1328 (3 Mayıs 1910).¹⁹³

48. MEHMED KEMAL EFENDİ

Mehmed Kemal Efendi vefat eden Hüseyin Ağanın oğludur. 1283 senesi Ramazan ayının 10'unda (16 Ocak 1867) Feke kasabasında doğmuştur. Özel hocadan islamiyetin temeli olan din ilminin kaynakları ile biraz Arapça, Farsça ve Matematik görmüştür. Türkçe okuyup yazabilir, Arapça ve Farsça anlayabilir. 1301 senesi Ramazan ayının 11'inde (5 Temmuz 1884) 18 yaşındayken mülâzemetle kazadaki Bidâyet Mahkemesi Kalemine girip 1303 senesi Şaban ayının 24'ünde (28 Mayıs 1886) 125 kuruş maaş ile kazanın Nüfus Kâtibi olmuştur. Kaza kaymakamlığıyla nüfus memuriyetinden yazılan görüşlerdenkişinin hal ve hareketi ile yetkinliği

¹⁹² BOA, DH. SAİD. d, 121/195.

¹⁹³ BOA, DH. SAİD. d, 174/80.

memurluk işlerini yapmaya yeterli olduğu belirtilmiş ve Adana Vilâyeti Mektûbculuğuyla Vâliliğinden ve İçişleri Bakanlığından, Nüfus Genel Müdürlüğüyle Müsteşârlığından memuriyeti onaylanmıştır. Cemaziyelahir sene 1308 (Şubat 1891).¹⁹⁴

49. MEHMED NAZMÎ EFENDİ

Mehmed Nazmi Efendi, Gaffarzâde Abdullah'ın oğludur. Hicri 1281 (1865) tarihinde Adana Vilâyeti'ne bağlı Kozanda doğmuştur. Mahalle mektebinde islamiyetin temeli olan din ilminin kaynakları ve Kozan ortaokulunda okutulan dersleri okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1300 senesi Ramazan'ın 14'ünde (19 Temmuz 1883) 19 yaşındayken, Kozan Sancağı Tahrîrât Kalemine mülâzemetle girmiştir. 1305 yılı Şevvâl'in 25'inde (5 Temmuz 1888) 75 kuruş maaşla Aydın Vilâyeti Mektûbi Kalemî Mübeyyizliğine (Yazıları temize çeken kişi) tayin edilmiştir. 1308 yılı Muharrem'in 8'inde (24 Ağustos 1890) istifâ edip, 24'üne denk gelen günde 180 kuruş maaş ile Gelibolu Sancağına bağlı Eceabad ilçesi Kitâbetine nakil olmuştur. İlçenin müdür vekilliğiyle o livanın mutasarrıflığından yazılan görüş ile mâliye bakanlığından bu kişinin yeteneğinin yaptığı işle uygun olduğu beyan edilmiştir. Bu kişinin Aydın Vilâyeti Mektûbi Kalemî Mübeyyizliğinde işe alınmasıyla görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğine dair, o kalem muhbirliğinden diplomasının aslı ve o ilçenin kitabetine tayini hakkında maliye genel muhasebesinden verilen ilm-ü haber kâğıdında bildirilmiştir. 29 Safer sene 1310 (22 Eylül 1892).¹⁹⁵

50. MEHMED NAZMÎ EFENDİ

Abdullah Ağaoğlu Mehmed Nazmi Efendi, Hicri 1289 (1872) senesinde Adana Vilâyeti'ne bağlı Kozan kasabasında doğduğu Osmanlı Nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Bahsi geçen kasabanın ilkokulunda temel bilgiler ile hesâp, coğrafya, biraz Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1300 senesi Ramazan-ı Şerîf ayının 15'inde (20 Temmuz 1883) Kozan Sancağı Kayıt Kalemine girip, 1305 senesi Şevvâl ayının 20'sinde (30 Haziran 1888) 72,5 kuruş maaş ile Aydın Vilâyeti Mektûb Yazı İşlerine tayîn olmuş ve iki sene sonra da istifâ ederek ayrılmıştır. 1308 senesi Muharrem ayının 23'ünde (8 Eylül 1890) 180 kuruş aylıkla Edirne Vilâyeti'nde Eceabad Nâhiyesi Kayıt Yazı İşlerine tayîn olmuş ve

¹⁹⁴ BOA, DH. SAİD. d, 32/246.

¹⁹⁵ BOA, DH. SAİD. d, 41/131.

bahsedilen sene yine istifâ ederek ayrılmıştır. 1309 senesi Muharrem ayının 8'inde (14 Ağustos 1891) 250 kuruş maaş ile Aydın Vilâyeti'nde Saruhan Sancağı Nüfus Yazı İşlerine memur olmuş ve 1307 senesi Cumâdiyelahire'nin 14'ünde (5 Şubat 1890) 350 kuruş aylıkla, Seferihisar Kazâsı Nüfus Kayıt Memuriyetine terfi edilmiştir. Saruhan Sancağı Nüfus Kayıt Memûriyetiyle Mutasarrıflığından vazifesini yerine getirmeye kabiliyetinin olduğu ve İçişleri Bakanlığı Osmanlı nüfus müdüriyetinden, memûriyetiyle maaş miktarı tasdik kılınmıştır. Osmanlı Nüfus kâğıdının Seferihisar Kazâsı'nda bulunduğu hizmetlerden dolayı borcunun bulunmadığı, güzel hizmette bulunması ve çalışma müddetiyle maaş miktarını gösteren pusulanın Saruhan Sancağı meclis idâresinden tasdikli sûretleri, Aydın Vilâyeti'nin sorulan suallere verilen cevap kayıtları, özgeçmiş belgesinin aslıyla Sicill-i Ahvâl şubesinde muhafaza edilmektedir. 27 Rebiulevvel sene 1324 (21 Mayıs 1906).¹⁹⁶

51. MEHMED NAZMÎ EFENDİ

Abdullah Ağa'nın oğlu Mehmed Nazmî Efendi, Hicri 1289 (1872) senesi Adana Vilâyeti'ne bağlı Kozan Kazâsı'nda dünyaya geldiği Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. 1300 senesi Ramazân-ı Şerîf ayının 15'inde (20 Temmuz 1883) stajer olarak Kozan Sancağı Tahrîrat Yazı İşlerine girip, 1306 senesi Muharrem ayının 7'sinde (13 Eylül 1888) 37,5 kuruş maaşla Aydın Vilâyeti Mektubçu Yazı İşlerine memur olmuştur. Maaşı ilk önce 62,5 kuruşa çıkarılmış, 1307 senesi Şevval ayının 6'sında (26 Mayıs 1890) ise 72,5 kuruşa yükseltilmiştir. Sonra da istifâ ederek ayrılmıştır. 1308 senesi Muharrem ayının 24'ünde (1 Eylül 1890) 180 kuruş maaşla Gelibolu Sacağına bağlı Eceâbâd Nâhiyesi Tahrirat Yazı İşlerine alınmış ancak yine istifâ etmiştir. 1309 senesi Muharrem ayının 8'inde (14 Ağustos 1891) 350 kuruş maaşla Soma Kazası ve aynı maaş ile Gördüs Kazası nüfus memuriyetine nakil olmuştur. Bahsi geçen Kazâ kaymakamlığından ve Saruhan Sancağı mutasarrıflığıyla Aydın Vilâyeti'nde memurluk vazifesini devam ettirmeye kâbiliyeti ve iyi hâli görülerek, İçişleri Bakanlığı umumi nüfus müdüriyetinden tasdik olunmuştur. Uzun müddet süren hizmetlerinden herhangi bir borcu bulunmadığına ve iyi hizmetlerine dâir tutanaklarla Osmanlı nüfus kâğıdının Keros Kazâsı Meclis İdâresi'nden tasdikli suretleri, çalışma müddetiyle maaş miktarına dair Aydın ve Edirne Vilâyetleri'nin resmi cevap evrakları Tercüme-i halinin aslıyla İçişleri Sicill-i Ahvâl Şubesi'nde

¹⁹⁶ BOA, DH. SAİD. d, 114/161.

bulunmaktadır. Bahsedilen şahsın şuan ki maaşıyla Seferihisâr Nüfus memuriyetine değiştirilme suretiyle memuriyete tayin edilmesinden dolayı 1317 senesi Recebi'nin 2'sinde (6 Kasım 1899) Gördüs'den ayrılmış ve Seferihisar'da işe başlayarak aynı sene yine aynı maaşla Nif Kazası nüfus memurluğuna nakil edilmekle bir gün sonra işe başlamıştır. Daha sonra aynı maaşla tekrar Seferihisar nüfus memurluğuna nakil ve aynı şekilde bir gün sonra işe başlamıştır. 350 kuruş maaşla ikinci defa Gördüs nüfus memurluğuna değiştirilme yoluyla memurluk verilmesinden dolayı Seferihisar'dan ayrılmıştır. Sonrasında ise, Gördüs'te işe başladığı ve Seferihisar Nüfus Yazı İşlerinde iken sicilleri değiştirdiği, bozduğu ve 8 lira rüşvet aldığı iddiâ kılınmasından dolayı 1327 senesi Rebiulahiri'nin 29'unda (20 Mayıs 1909) hesaba çekilmek üzere işinden el çektirilmiştir. Dolatice meclis idâresinde yapılan mâhkeme neticesinde değiştirme ve bozmaya cür'et ettiği anlaşılamadığından ücretinden el çektirilmesine, öte yandan Arif isimli şahsın 8 lirasını dolandırdığı sâbit olmasına binâen dokuz ay hapsine ve üç sene memuriyetinden uzaklaştırılmasıyla 5 lira nakit cezâ almasına karar verilmişti. Ancak bahsedilen kararın kaldırılması üzerine dava takibi ve ceza kesilmesine gerek olmayıp, çalıştırılmaya uygun olduğu belirtilmiştir. (25 Ekim 1912).¹⁹⁷

52. MEHMED NURİ BEY

Elbistan Kaymakamı eski Cebel-i Bereketli merhum Paşu Paşa oğlu Mehmed Nuri Bey, 1269 senesi Rebiulâlâ (Ocak 1853) ortalarında Cebel-i Bereket Sancağı'nda Sükûd Karyesinde doğmuştur. İlkokul ve ortaokulda bir miktar Arapça ve Farsça okumuştur. Arapça ve Türkçe okuyup yazabilir. 1289 senesi Cemaziyelâhire'sinde (8 Ağustos 1872) 20 yaşındayken halk seçmesi ile geçici olarak Hassa Kazası Meclis İdâresi Azalığında çalışmaya başlamıştır. İki sene hizmet ettikten ve bir müddet açıkta kaldıktan sonra 1292 senesi Cemaziyevvel'in 20'sinde (24 Haziran 1875) 630 kuruş maaşla Haleb Vilâyeti'ne bağlı Eriha Nahiyesi müdüriyetine memur olmuştur. 16 ay sonra buradaki görevinden istifa ederek ayrılmış ve memur seçme komisyonunda imtihana girerek üçüncü sandıktan kaymakamlık diploması almıştır. 1294 senesi Rebiulevvel'in 21'inde (5 Nisan 1877) 1.200 kuruşla Suriye Vilâyeti'ne bağlı Darulacem Kazası Kaymakamlığına tayin olmuş ve beş ay geçtikten sonra azil edilmiştir. 1295 senesi Rebiulevvel'in 21'inde (25 Mart 1878) 1.200 kuruş maaşla bahsedilen vilâyete Cebel-i Külliye Kazası Kaymakamı olup istifa ederek buradan da

¹⁹⁷ BOA, DH. SAİD. d, 120/204.

ayrılmıştır. Aynı sene 2000 kuruş maaşla Haleb Vilâyeti'ne bağlı Zeytin Kazası kaymakamlığına geçmiş ve yine istifa ederek ayrılmıştır. 1298 senesi Cemaziyelalâ'nın 27'sinde (27 Nisan 1881) 1.400 kuruş maaşla Cebel-i Bereket Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcı Muâvenetliğine tayin olunarak 27 ay geçmesiyle hakkında meydana gelen aşağıda yazılı bazı isnâdattan dolayı işinden el çektirilerek ve sorguya alınmasına emir verilerek azledilmiştir. Bahsedilen şahıs inceleme neticesinde isnad olunan mâddelerden rüşvet maddesi usulen sabit olamayıp yalnız kanuni vazifelerini kötüye kullandığı anlaşılmış ve kendisi evvelce azledildiği cihetle zan altına alınmasına başka bir sebep görülememiş olduğundan sorgu altında tutulmamasına karar verilmiştir. 1304 senesi Şaban'ın 19'unda (13 Mayıs 1887) 750 kuruş maaşla Maraş Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcılığına tayin ve 1305 senesi Recebi sonunda (9 Nisan 1888) 1000 kuruş maaşla terfi ederek Sivas Vilâyeti Bidayet Mahkemesi birinci Savcılığında göreve başlamıştır. Bir buçuk ay sonra aynı maaşla Adana Vilâyeti Bidayet Mahkemesi birinci Savcılığına nakil olmuştur. Bulduğu memuriyetlerde ilişiği kalmadığına dair resmi tutanaklar ile bahsedilen isnâdlardan sorgu altında tutulmamasının gerektiğini bildiren Adana Vilâyeti İstinaf Mahkemesi Savcılığından verilen kararname ve üçüncü sandıktan kaymakamlık seçim kâğıdı tasdikli suretleri Adliye Bakanlığı Sicill-i Ahvâl Şubesinde korunan tercüme-i hâl varakasına eklenmiştir. Adana Bidayet Mahkemesi Birinci Başkanlığından yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın ehliyet ve kabiliyeti şuan ki memuriyeti ile uygun olduğu Tinmak ve Adana Vilâyeti valiliği ile İstinaf Savcılığından memuriyeti ve Adliye Bakanlığından bahsedilen vilâyet Savcılığının şâditliği tasdik olunmuştur. 6 Rebiulâhir 1311 (17 Ekim 1893) Bahsedilen şahsa Adana Vilâyeti Adliye Meclisince ikinci mertebeden imtihan yapıldığı ve İstanbul'da kurulan mümeyyiz heyetince incelenen imtihan evrâkında ceza ve hukuk işlerinde çalıştırılmaya değer olduğu anlaşılma ile pekiyi dereceden diploma verilmiştir. Bahsedilen şahıs 1309 senesi Cemaziyelalâ'nın 23'ünde (25 Aralık 1891) 1.400 kuruş maaşla Bingazi Sancağı Bidayet Mahkemesi Ceza Bölümü Başkanlığına nakil buyrulmuştur. Bahsedilen şahıs istifâ ederek ayrılmıştır. Bahsedilen şahsın bahsedilen başkanlıkta bulunduğu müddette güzel hizmet ederek herkesin takdirini kazandığı ve Adana Vilâyeti Bidayet Mahkemesi Savcılığında geçen hizmeti takdire şayan görüldüğüne dair belgeler muhafaza edilmektedir. Bahsedilen livâ adliye meclisiyle, bahsedilen vilâyet meclis idâresinden verilen iki kıta tutanak ile Zeytin Kaymakamlığında bulunduğu zaman asayiş temin ve halkın rahatına dikkat ve himmetinden dolayı bahsedilen kazâ ahalisi

tarafından yazılan teşekkürnâme almıştır. Ayrıca Haleb Vilâyetinden memnuniyetlerini beyan eden ve kendisine gönderilen yazışmaları Sicill-i Ahvâl Daire-i Umumiyesince aynen görülerek iâde edilmiştir. Bahsedilen şahsa 1317 senesi Receb'in 22'sinde (26 Kasım 1899) üçüncü rütbe verilmiştir.¹⁹⁸

53.MEHMED NURİ EFENDİ

Mehmed Nûri Efendi Kaysericikzâde Ali Ağanın oğludur. 1272 senesi Safer ayının 11'inde (23 Ekim 1855) Sis kasabasında doğmuştur. Mahalle mektebinde temel bilgileri okumuş ve Kayseriyye Medresesi'nde Arapça'dan izhâre ve Farsça'dan Gülistan öğrenmiştir. Türkçe yazabilir. 1287 senesi Safer'in 12'sinde (14 Mayıs 1870) 15 yaşındayken 300 kuruş maaşla Kozan Sancağı dâhilinde bulunan Sis kazâsı A'sâr Kol Muharrirliğine girmiştir. Aynı sene memurluğunu tamamlayarak ayrılmış ise de 1292 senesi Cumâdiyelevvel'in 9'undan (13 Haziran 1875) itibâren bir ay müddetle yine 300 kuruş maaşla tekrar o kazanın A'sâr Kol Muharrirliğinde bulunmuştur. 1297 senesi Receb'in 5'inde (13 Haziran 1880) 500 kuruş maaşla Kozan Rüsûm-ı Sitte İdâresinin Sis ve Kars-ı Zülkadriye kazâları Tütün Yoklama Memûriyetine tayin olmuştur. Sonrasında memurluk süresini tamamlayarak açıkta kalmış ancak aynı sene 1298 Rebiulevvel'in ortasında (Şubat 1881) Kozan Bidâyet Mahkemesi Kalemine girmiştir. Bulduğu memûriyetler sırasında mahkeme görmemiştir. Çalıştığı mahkeme başkanlığından hazırlanan görüşe göre bu kişi kıdemlidir. Adana Vilâyeti Vâliliği ile Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının onayından anlaşılmıştır. 26 Receb sene 1303 (30 Nisan 1886).¹⁹⁹

54. MEHMED SADIK BEY

Mehmed Sadık Bey Kozan Hanedânından vefat eden Ahmed Bey'in oğludur. Hicri 1270 senesinde (1853) Kozan'da doğmuştur. İlkokulda temel bilgileri tahsîl ettiği ve Türkçe okuyup yazdığı özgeçmiş kâğıdında yazılıdır. Maliye Bakanlığına bağlı olan ve lağvedilen Vâridât-ı Umûmiye (Gelir idâresi) Kalemine mülâzemetle girmiştir. 1291 senesi Rebiulevvel'in 26'sında (13 Mayıs 1874) 10 kuruş maaşa nail olmuş ve 1293 senesi Rebiulevvel'in 19'unda (14 Nisan 1876) 50 kuruş zam ile maaşı 60 kuruşa tamamlanmıştır. 1297 senesi Muharrem'in 29'unda (12 Ocak 1880) yapılan teşkîlâtta maaşı kesilmiş ve 1311 Şevval'in 11'inde (17 Nisan 1894) 450

¹⁹⁸ BOA, DH. SAİD. d, 45/179.

¹⁹⁹ BOA, DH. SAİD. d, 11/65.

kuruş maaşla birinci belediye dâiresine bağlı Gedik Paşa Tebhîrhanesi (dezenfeksiyon merkezi) memurluğuna tayin olmuştur. Tebhîrhânenin (dezenfeksiyon merkezi) Şehremânetine devredilmesinden dolayı emâneten bağlı kalmış, 50 kuruş zam ile maaşı 500 kuruşa artmıştır. 1328 senesi Receb'in 7'sinde (15 Temmuz 1910) Tebhîrhânenin (dezenfeksiyon merkezi) hayır müesseselerine devredilmesi üzerine aynı sene memuriyetine son verilmiştir. Bahsi geçen kişinin bu memuriyette çalıştığı İstanbul bölgesi Tebhîrhânesi (dezenfeksiyon merkezi) müdürlüğünce onaylanmıştır. Mâliye Bakanlığında lağvedilen Vâridât-I Umûmi (Gelir idaresi) Kalemine tayin tarihi, maaş miktarı ile ayrılış sebebi, söz konusu tarihten beri kendisine azil maaşı bağlanmadığı muhasebe emânetinin kenar notunda gösterilmiştir. Bahsedilen kişinin özgeçmiş kâğıdında 500 kuruş maaşla Nîk Kazası Tahmîs Tahsildârlığına tayin kılınarak 1298 senesinde (1881) memuriyetinin lağvedildiği yazılmış ise de bu konuda kanıtlayıcı belgeler ibraz edilmediği gibi Sûriye Vilâyetinden istenen yazılı belgeye alınan cevap yazısına ekli gelen ilgili kazanın kaymakamlık yazısında memuriyetine dair kayıt bulunamadığı belirtilmiştir. 29 Rebiulevvel 1329 (30 Mart 1911).²⁰⁰

55. MEHMED UKKAŞ EFENDİ

Mehmed Ukkaş Efendi Hâcî Mehmed Efendi'nin oğludur. Hicri 1276 (1859) senesinde Cebel-i Bereket'te doğmuştur. Mahalle mektebinde din bilgilerini ve Haleb Vilâyeti dâhilinde bulunan Kilis Medresesi'nde ise Arapça gramer, dilbilgisi, mantık ve Farsça'dan Gülistan okumuştur. Türkçe yazabilir. 1297 senesi Cumâdiyelahire'nin başında (6 Haziran 1980) 21 yaşındayken mülâzemetle Cebel-i Bereket Sancağı Bidâyet Mahkemesi Kalemine girmiş ve aynı sene Recep ayında 270 kuruş maaşla adı geçen Mahkeme Zabit Kitâbetine memûr olmuştur. 1298 senesi Rebiulahir'in 10'unda (4 Mart 1981) 30 kuruş zam ile maaşı 300 kuruşa yükseltilmiştir. Memurluk görevinden dolayı hakkında soruşturma açılmamıştır. Çalıştığı mahkeme başkanlığından hazırlanan görüşe göre bu kişi kıdemlidir. Adana Vilâyeti vâililiği ile Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının onayından anlaşılmıştır. Mehmed Ukkâş Efendi 1302 senesi Receb'in 24'ünde (9 Mayıs 1985) istifa ederek ayrılmıştır.²⁰¹

²⁰⁰ BOA, DH. SAİD. d, 177/225.

²⁰¹ BOA, DH. SAİD. d, 11/21.

56. MEHMED VASIF EFENDİ

Mehmed Vasıf Efendi Kozan Sancağı Jandarma Taburu eski kâtibi vefat eden Hasan Ali Efendi'nin oğludur. Hicri 1292 (1875) senesinde Sis kasabasında doğduğu Osmanlı Nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Mahalle mektebinde islamiyetin temeli olan din ilminin kaynaklarını ve Şam-ı Şerîf'te özel bir mektepte bir miktâr İslâm kanunları, Coğrafya, Muhasebe ve Hususi öğretmenden Arapça-Farsça okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. 1310 senesi Recep ayının 7'sinde (25 Ocak 1893) 18 yaşındayken gönüllü olarak askeriye girmiş ve topçu sınıfına tayîn edilmiştir. Ayrıca Cephâne Çavuşluğu rütbesine kadar terfi almıştır. 1314 senesi Cumadiyelahire'nin 8'inde (14 Kasım 1896) 100 kuruş maaşla Akka Sancağı Muhâsebe Kalemî İkinci Kâtipliğine tayîn kılınmıştır. Bahsedilen livâ Muhâsebeciliğiyle ve Beyrut Vilâyeti Mâliye Kaleminden yazılan görüşlere bakılarak Mâliye Bakanlığında kâbiliyeti kâfi olduğu beyân kılınmıştır. Nüfûs ve askerlik pusulalarının tasdikli sûretleriyle bahsedilen kalemde yardımcılığa ta'yîn târihi ve maaş miktârını beyan eden belgeler özgeçmiş belgesinin aslıyla muhafaza edilmiştir. 18 Şevval sene 1316 (1 Mart 1899).²⁰²

57. MEHMED MÜNİF EFENDİ

Sis Kasabası Âlimlerinden Veli Alizâde merhum Ömer Efendi oğlu Mehmed Münif Efendi, Hicri 1286 (1875) senesinde Kozan Sancağı'nın merkezi olan Sis Kasabasında dünyaya geldiği tasdikli Osmanlı nüfus kâğıdında kayıtlıdır. Bahsedilen Kazâ ilkokulunda temel dini dersleri ve ortaokulunda gereken dersleri okuduktan sonra birinci olarak diploma almıştır. 1301 senesi Cemâziyelevvel (16 Mart 1884) başında Kozan Sancağı Nüfus İdâresine stajer olarak başladıktan sonra 1306 senesi Rebiulâhire'nin 28'inde (1 Ocak 1889)150 kuruş maaşla bahsedilen livâ Belediye Sandık Emaneti Yazı İşlerine tayin olmuş memuriyet müddetinin dolması sebebiyle ayrılmıştır. 1312 senesi Rebiulâhire'nin 7'sinde (8 Ekim 1894) 200 kuruş maaşla Kars Kazâsı Yardım Toplama Memurluğunda göreve başlamıştır. Aynı sene Receb'in 17'sinde aynı miktâr maaşla Kozan Sancağı Ziraat Bankası Şube Yazı İşlerine geçmiştir. Daha sonra 250 kuruş maaşla Mersin Zirâat Bankası Sandığı Muhasebe Yazı İşleri Yardımcılığına naklen tayin kılınmıştır. Bir müddet sonra bahsedilen yardımcılıktan istifâ ile ayrılmıştır. 1317 senesi Ramazan-ı Şerif'in 18'inde (20 Ocak 1900) 400 kuruş maaşla Haçin Kazâsı Ziraat Bankası Muhasebe Kâtipliğine tayin

²⁰² BOA, DH. SAİD. d, 86/54.

olunup usulünce vazifeye başlamıştır. Kozan Sancağı Mutasarrıflığından yazılan görüşte kendisinin memuriyeti yerine getirmeye kabiliyetinin kâfi olduğu tasdik kılınmış ve “*Bahsi geçen banka genel idâresinde bahsedilen şahıs hâlen çalışmaktadır.*” denilmiştir. Geçmiş hizmetlerinde çalışma müddetleri, maaş miktârı, ayrılma sebepleri ve borcunun olmadığını gösteren belgeler ilgili kurumca muhafaza edilmektedir. Ayrıca Kozan Sancağı Meclis İdâresinin, bahsi geçen livâ Ziraat Bankası Şubesi Meclis İdâresinin ve Mersin Kazası Zirâat Bankası Sandığı Meclis İdâresinin tutanakları ile ortaokul diploması ve Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli suretleri özgeçmiş belgesine iliştilmiştir. 12 Cemaziyevvel 1324 (4Temmuz 1906).²⁰³

58. MEHMET ŞEVKET BEY

Mehmet Şevket Bey Kozan Hanedanından Hamza Beyin oğludur. Hicri 1275 (1858) senesinde Kozanda doğmuştur. Kozan ve Dersaadet mahalle mekteplerinde temel din bilgileri okumuştur. Mahmûdiye ve Bahriye ortaokullarında Arapça, Farsça, Matematik ve Coğrafya öğrenmiştir. Türkçe okuyup yazabilir. 1300 senesi Muharrem’in 2’sinde (13 Kasım 1882) 26 yaşındayken mülâzemetle Çatalca Sancağı Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi Kalemine girip aynı sene 200 kuruş maaşla Çatalca Sancağı A’şâr Üçüncü Kitâbetine tayîn olmuştur. Vazifesine dâir hakkında şikâyet olmadığından sorguya çekilmemiştir. Çatalca A’şâr Müdüriyetiyle A’şâr Bakanlığından, Belediye Başkanlığından, lağvedilen A’şâr Ve Ağnâm Dairelerinden yazılan görüşlere göre bu kişinin yeterliliğı, hizmetini en iyi şekilde yaptığı ve gayreti onaylanmıştır. 1303 senesi Cumâdiyelahire’nin 6’sında (12 Mart 1886) A’şâr İdârelerinin lağvedilmesinden dolayı görevden ayrılmış aynı sene 250 kuruş maaşla Çatalca Sancağına bağlı olan Şehteros köyü Genel Borçlar Kitâbetine tayin ile 9 ay hizmet etmiştir. Daha sonra da Çatalca Bidâyet Mahkemesi Cezâ Dâiresi Azâ Mülâzımlığına memur olarak atanmıştır. 3 Şaban sene 1307 (25 Mart 1890).²⁰⁴

59. MİNAS EFENDİ

Tersis oğlu Minas Efendi, 1271 senesi Muharrem’in son gününde (22 Ekim 1854) Sis Kazâsı’nda doğmuştur. Ermeni mektebinde bir miktar Türkçe okumuştur. Türkçe ve Ermenice okuyup yazabilir. 1286 senesi Şevvâl’in 15’inde (18 Ocak 1870)15 yaşındayken 30 kuruş maaşla Kozan Sancağı Muhâsebe Kalemî Kayıt

²⁰³ BOA, DH. SAİD. d, 136/143.

²⁰⁴ BOA, DH. SAİD. d, 27/177.

İşlerine girmiştir. 1287 senesi Zilhicce ayının (8 Mart 1871) ilk gününde 50 kuruş maaşla o livanın Yazı İşleri Kalemi Kayıtcılığına ve 330 kuruş maaşla o livanın Sanduk Sarraflığına nakil edilerek sürenin dolmasıyla ayrılmıştır. 1291 senesi Zilhicce'nin 22'sinde (30 Ocak 1875) 570 kuruş maaşla Bilanköy Mal Müdürlüğüne tayin olunup istifa ile 450 kuruş maaşla zikr olunan Kozan Sanduk Hizmetine ve 2 sene 4 ay 20 gün sonra sürenin tamamlanması ile ayrılmıştır. Ayrıca 70 kuruş maaşla o yerin Seyyar Nüfus Baş Kitâbetine geçmiş ise sonrasında istifa ederek 1302 senesi Safer'in 19'unda (8 Aralık 1884) 270 kuruş maaşla yine Kozan Bidâyet Mahkemesi Azâ Mülâzımlığına tayin olmuştur. Söz konusu hizmetlerden istifa, başka göreve nakil ve süreyi tamamlama suretiyle ayrılmıştır. Memur olduğu sürede sorguya çekilmemiştir. Çalıştığı mahkeme başkanlığından hazırlanan görüşegöre bu kişi kıdemlidir. Adana Vilâyeti vâililiği ile Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının onayından anlaşılmıştır. 6 Şevvâl sene 1304 (28 Haziran 1887).²⁰⁵

60. MUSTAFA EFENDİ

Mustafa Efendi Kiliszâde Mustafa Efendi'nin oğludur. Hicri 1282 (1865) senesinde Cebel-i Bereket Sancağı'nda Yabruz kasabasında doğmuştur. Mahalle mektebinde bir miktâr Arapça okumuştur. Türkçe yazabilir. 1300 senesi Zilhicce'nin 15'inde (17 Ekim 1883)18 yaşındayken Cebel-i Bereket Bidâyet Mahkemesi Kalemine mülâzemetle girmiş 5 kuruş maaşla bugün hâlâ çalıştığı Payas ilçesi Bidâyet Mahkemesi İkinci Kâtipliğine tayin olunmuştur. Memurluğu boyunca hakkında soruşturma olmamıştır. Mahkeme başkanlığında bu kişi kıdemlidir. Adana vâlisi ile Adliye Müfettişliğinden durumu başkanın onayından anlaşılmıştır. Adliye bakanlığından “*Bu görüş doğrudur.*” denilmiştir. 24 Şevvâl sene 1310 (11 Mayıs 1893).²⁰⁶

61. MUSTAFA FEVZİ EFENDİ

Mustafa Fevzi Efendi, Yusuf Efendi'nin oğludur. 1272 senesinde (1855) Kozan Sancağına bağlı Sis kasabasında doğmuştur. Mahalle mektebinde temel bilgileri ve Kayseriyye medresesinde Arapça ve Farsça okumuştur. Türkçe yazabilir. 1297 senesi Muharrem'in 17'sinde (31 Aralık 1879) 24 yaşındayken 250 kuruş maaşla Kozan Belediyesi Yazı İşlerine girmiş ve aynı sene 300 kuruş maaşla Kozan

²⁰⁵ BOA, DH. SAİD. d, 14/100.

²⁰⁶ BOA, DH. SAİD. d, 45/44.

Bidâyet Mahkemesi Zabıt Kitâbetine nakledilmiştir. Bu görevinden başka memuriyete nakil edildiği için ayrılmış olup memuriyetinden dolayı suçlanmamıştır. Çalıştığı mahkemenin başkanlığından yazılan görüşte bu kişi kıdemlidir. Adana Vilâyeti Valiliği ile Adliye Müfettişliğinden bu kişinin durumu mahkeme başkanının tasdikinden anlaşılmıştır. Adliye Bakanlığında da “*Bu görüş doğrulanmıştır.*” denilmiştir. 4 Receb sene 1303 (8 Nisan 1886).²⁰⁷

62. MUSTAFA FEVZİ EFENDİ

Kadıızâde İbrahim Efendi'nin oğlu Mustafa Fevzi Efendi, Hicri 1273 (1856) senesi Adana Vilâyeti hududunda Feke'ye bağlı Bilâdköy kasabasında dünyaya geldiği Osmanlı nüfûs kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. İlkokulda temel dersleri ve Kayseriye ile Kozanzâde Medresesi'nde sarf ve nahvî ilimleri öğrenmiştir. Fârsça'yı okuduğu, Türkçe okuyup yazdığı tercüme-i hâlinde kayıtlıdır. Feke Kazasının Tahrirat ve Mâli Kalemlerinde birer müddet staj yaptıktan sonra 1 ay 25 gün kapatılan Haçin Rüsûmât Fabrika Memurluğunda 300 kuruş maaşla çalışarak fabrikanın kapatılmasından dolayı açıkta kalmıştır. 1293 senesi Ramazan-ı Şerif'in 25'inde (14 Ekim 1876) 235 kuruş maaşla Sis Kazası Tahrir Vergi Kalemi Tahsilât Yazı İşlerine tayin olup Haçin Kazasına gidip gelmesinden dolayı 183 kuruş yol harcı almıştır. 1295 senesi Zilhicce'nin 18'inde (13 Aralık 1878) 80 kuruş maaşla Sis Kazası Ortaokulu Rik'a öğretmenliği memuriyetini de üstlenmiştir. Daha sonra 250 kuruş maaşla Kozan Sancağı Tahrirat Kalemi Evrak Mukayyidliğine geçmiştir. Bir müddet sonra 400 kuruş maaşla Feke Kazası Bidâyet Mahkemesi İkinci Kâtipliğe nakledilmesinden dolayı aynı tarihte Rik'a Öğretmenliğinden ayrılarak 1300 senesi Zilhicce başında (Ekim 1883) 450 kuruş maaşla bahsedilen livâ Tahrirat Kalemi Yazı İşlerine geçmiştir. Aynı tarihte 64 kuruş maaşla yine Sis Kazası Ortaokulu Rik'a öğretmenliğini üstlenmiştir. Ayrıca memur olarak Haçin Kazasına gönderilmesinden dolayı 180 kuruş yol harcı alıp 45 ve 55 kuruş zam ile bahsi geçen kâtiplik maaşı 550 kuruşa çıkarılmış. 1307 senesi Cemâziyelâhire'den (Ocak 1890) itibaren bahsi geçen livânın Tahrirat Müdüriyeti Vekâletini de yaparak beşte bir hesabıyla toplam 821 kuruş maaş almıştır. Yine Meclis İdâre Yazı İşleri Vekâletinde bulunmasından dolayı beşte bir hesabıyla 136,5 kuruş vekâlet maaşı almıştır. 1309 senesinde (1892) Rum nahiyesine gidip gelmesi hasebiyle 430 kuruş yol harcı kendisine tahsis edilmiştir. 1314 senesi Şevval'in 14'ünde (8 Mart 1897) onda biri kesilerek maaşı 495 kuruşa

²⁰⁷ BOA, DH. SAİD. d, 09/496.

indirilmiş yine o tarihte zikrolunan Rik'a öğretmenliği maaşı 100 kuruşa çıkarılmıştır. Öğretmenlik maaşı 60 kuruşa indirilerek vazifesini güzel yapmasında görülen gayret ve çalışkanlığı sebebiyle 1317 senesi Ramazan-ı Şerif'in sonunda (Ocak 1900) kendisine dördüncü rütbe verilmiştir. Kozan Sancağı Tahrirat Müdüriyetinden yazılan görüşlerde güzel gayret ve mesâisi görüldüğünden mutasarrıflığın bahsi geçen görüşleri tasdik kılınmıştır. Bulduğu hizmetlerde çalışma müddeti ile maaş miktarı, aldığı yol harçlıklarının kayıtları muhasebeye uygun olduğu ve bulunduğu memuriyetlerde terfi ve değişiklik suretleriyle tayin olunarak ayrılığı meydana geldiği Kozan Mutasarrıflığının resmi kayıtlarından anlaşılmıştır. Osmanlı nüfus kâğıdı komisyonu tarafından gereğince görülüp geri verilmiş ve dördüncü rütbe verilme tarihi daireye bildirilen Padişah irâdesi kaydına uygun bulunmuştur. 27 Rebiulevvel 1323 (1 Haziran 1905).²⁰⁸

63. MUSTAFA RÜŞDÜ EFENDİ

Asâkir-i Şâhâne Zabtiye Taburu Kâtibi Hâcı Cemâl Efendioğlu Mustafa Rüşdü Efendi, Hicri 1292 senesinde (1875) Kozan'da doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Mahalle mektebinde islamiyetin temeli olan din ilminin kaynaklarını ve rüşdî mektebinde gereken ilimleri okuduktan sonra mektebten pekiyi derecesinde bir diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir. Hicri 1314 senesi (1897) 130 kuruş maaşla bahsedilen kalemin Gelir Kaynakları Kayıt vazifesine ve daha sonra vilâyetce yerine başkasının tayîn edimesinden dolayı 60 kuruş maaşla livâ Muhâsebe Mal Kâtipliği Yardımcılığına alınmış ve 250 kuruş maaşla tekrar Gelir Kaynakları Kâtipliğinde çalışmaya başlamıştır. 1314 senesi Ramazan-ı Şerif ayının 6'sında (8 Şubat 1897) 450 kuruş maaşla bahsedilen livânın Sandık Emânetine nakil olmuştur. Bahsedilen livâ muhâsebeciliğiyle mutasarrıflığından yazılan görüşlere bakılarak Mâlîye Bakanlığında kâbiliyeti vazifesine uygun görüldüğü beyân kılınmıştır. Osmanlı Nüfus kâğıdı ile mekteb diplomasının ve bahsi geçen kalemde çalışma müddeti, maaş miktarını içeren Kozan Sancağı meclis idâresinin tutanağının tasdikli sûreti ve bahs-i geçen sandık emânetine tayîn târihiyle maaş miktarı Adana Vilâyeti maliye kalemine tebliğ edildiğini bildiren umumi maliye muhâsebesinin alındı kâğıdı belgesinin aslıyla muhâfaza edilmiştir. 18 Şevval sene 1316 (1 Mart 1899).²⁰⁹

²⁰⁸ BOA, DH. SAİD. d, 111/132.

²⁰⁹ BOA, DH. SAİD. d, 87/44.

64. NİKOLAKİ HALKİYAS EFENDİ

Rûm Milleti'nden ve tüccârdan vefat eden Naço Haleka Efendioğlu Nikolaki Halkiyas Efendi, Hicri 1299 senesinde (1881) Kozan kasabasında doğmuştur. Mahallî Rûm ilkokulunda okuduğu, Türkçe ile Rumca konuşup yazdığı ve Fransızca diline âşina olduğu tercime-i hâl defterinde yazılıdır. En yüksek dereceden Manastır İlkokulundan tasdiknâme ve Osmânlı Üniversitesi Hukûk Şubesinden diplomasını almıştır. 1330 senesi Receb'in 15'inde (30 Haziran 1912) 1000 kuruş maaşla ve Adliyye Memur Seçme Komisyonu karârıyla Prezedin Sancağı Bidâyet Mahkemesi Azâlığına tayîn ve usulünce nakil edilmiştir. Tayin târihi ve maaş mikdârı bahsedilen evrakların devamına yazılmış ve Bakanlıktan tasdikli Adliyye Sicil Memûrlar Müdürlüğünün yan kaydından anlaşılmış, az önce zikredilen tasdiknâme ile diploma ve Osmanlı nüfus kâğıdı genel müdürlükçe muhafaza edilmiştir.(30 Aralık 1912).²¹⁰

65. OSMAN EFENDİ

Merhum Nimetullah Efendioğlu Osman Efendi, Hicrî 1272 senesi (1855) Kozan'da doğduğu Osmanlı nüfûs kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Mahalle ilkokulunda ve rüşdiyesinde okuduğu bilinmektedir. Ayrıca Fatih Câmî'i şerifinde Arapça'dan akâid ilmine kadar ders gördüğü ve Türkçe okuyup yazdığı belgerinde kayıtlıdır. Öte yandan Rusça, Sırbça, Bulgarca ve Slav dillerinde konuşabildiği tercüme-i hâlinde belirtilmiştir. 1317 senesi Muharrem'in 24'ünde (4 Haziran 1899) 600 kuruş maaşla Galata merkezi Sivil İkinci Sınıf Komiserliğine tayîn olmuştur. 1320 Rebiulahir'in 3'ünde (10 Temmuz 1902) Hicaz demiryolu ve 1323 senesi Receb'in 19'unda (19 Eylül 1905) umûm sırasında gümüş liyâkat madalyaları almıştır. Beyoğlu mutasarrıflığından hüsn-i hizmeti tasdik kılınmıştır. Tayin tarihi maaş miktarını içeren Zabtiye Bakanlığı Muhâsebesinin pusulası, Hicaz demiryolu madalyası, padişah nişanı ve komiserlik seçim evrağı ilgili kurumda saklanmaktadır. Ayrıca Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretleri ve liyâkat madalyasının verildiği tarihe dâir Divân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemî Mümeyyizliğinin pusulası, özgeçmiş belgesiyle Sicill-i Ahvâl idâresince muhâfaza edilmiştir. 29 Şevvâl sene 1327 (13 Kasım 1909).²¹¹

²¹⁰ BOA, DH. SAİD. d, 185/192.

²¹¹ BOA, DH. SAİD. d, 169/51.

66. ÖMER FEYZİ EFENDİ

Halil Efendi oğlu Ömer Feyzi Efendi, Hicrî 1270 (1853) senesinde Kozan Sancağına bağlı Bilât Köyünde doğmuştur. Mahalle mektebinde İslâm dîninin esasları olan temel dîni ilimleri tahsîl etmiş ve Sis kasabası Medresesi'nde bir miktar Arapça ve Fârisçe okumuştur. Türkçe okuyup yazabilir. Hicrî 1288 senesinde (1871) 18 yaşındayken stajer olarak Feka Kazası Mal Yazı İşlerine girip 1289 senesi Saferi'nin 5'inde (14 Nisan 1872) ondalıkla bahsedilen kazâ Arâzi Yoklama Kalemî Kâtipliğine tayinle 4 ayda memuriyetini tamamlamıştır. Aynı sene 100 kuruş maaş ve yevmiye olarak 300 dirhem ekmek ve bir hayvan yemi tayiniyle yine bahsedilen kazâ Süvari Askeri Zabtiye-i Şâhâne Kâtipliğine alınıp 1292 senesi Muharrem'in 5'inde (11 Şubat 1875) istifâ ederek ayrılmıştır. Aynı sene 400 kuruş maaşla bahsedilen kazâda yapılan Tütün Fabrikası Memuriyetine tayin olmuş ve üç ay sonra maaşı 300 kuruşa indirilerek aynı sene 500 kuruş maaşla ve kâtiplik ilâve hizmetiyle Haçin Kazası vergi sayım memuriyetine nakil edilmiştir. 1295 senesi Receb'in 8'sinde (8 Temmuz 1878) azl olmuştur. 1296 senesi Cemâziyelâhire'nin 23'ünde (14 Haziran 1879) bir miktar âidâtla bahsedilen kazâ Tapu Kâtipliğine tayin edilmiştir. 1297 senesi Cemâziyelâhire'nin 4'ünde (14 Mayıs 1880) aynı şekilde âidâtla Haçin Kazası Baştahsildârlığına memuriyeti nakil olmuşsa da aynı sene istifâ etmiştir. 1298 senesi Safer'in 12'sinde (14 Ocak 1881) 80 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Ortaokul Öğretmenliğine ve ayrıca 150 kuruş resmi kayıt ile 275 kuruş maaşla Kayıt ve Vergi Kâtipliklerine tayin edilmiştir. Ancak aynı sene istifâ ile ayrılmış ve bir müddet Adana Vilâyeti Muhâsebe Yazı İşlerine devam etmiştir. 1300 senesi Rebiulevvel'in 14'ünde (23 Ocak 1883) 450 kuruş maaşla Mersin Kazası Mal Müdürlüğünde, 550 kuruş maaşla bahsedilen vilâyet Muhâsebesi Genel Masraflar Kâtipliğinde ve 1000 kuruş maaşla bahsedilen Muhâsebe Mümeyyizliklerinde çalışmıştır. 1304 senesi Şevvali'nin 7'sinde (29 Haziran 1887) azledilip 1307 senesi Zilkadesi'nin 11'inde (29 Haziran 1890) 1.250 kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti Muhasebe Mümeyyizliğine tayin edilmiş ve 1302 senesi Rebiulâhir'in 23'ünde (9 Şubat 1885) kendisine üçüncü rütbe verilmiştir. Mâliye meclisi başkanı İbrahim Efendi Hazretleri tarafından yazılan görüşlere bakılarak Mâliye Bakanlığında bahsedilen şahsın memuriyetinde iyi hizmeti beyân edilmiştir. Adana Vilâyeti Muhasebe Mümeyyizliğinden mâliye başkanlığı vekâletinde bulunduğu esnada öşür vergisine fesad karıştırmak heveslerine hizmet etmesi ve hazine menfaatlerine uygun olmayan hareketlerde bulunması üzerine azledilmiştir. Ancak her hangi bir devlet borcu veya hırsızlık ve rüşvet alma

yolunda kötü hareketi olduğuna dair bir işaret görülememesine nazaran çalıştırılmaya mani bir hal olmadığı bu husustaki evrâkı üzerine Devlet Hazine Hukuk Müşavirliğinden yazılan yan kayıta gösterilmiştir. Buna ek evrâk ile Haçın Vergi Sayım Memuriyetinden borçsuz olarak ayrılmasına dair rusûmât emâneti ile haberleşmeyi gösteren pusula ve Haçın Kazası Baştahsıldarlığıyla Vergi Kâtipliğinden borçsuz olarak ayrıldığı bilinmektedir. Yine Mersin Kazası Mal Müdüriyetinden ve Adana Vilâyeti Muhasebe Mümeyyizliğiyle Genel Masraflar Kâtipliğinden borçsuz olarak ayrıldığına dair bilgi bahsedilen vilâyet meclis idâresinin üç kıta tutanağı ve almış olduğu üçüncü rütbe nişânının tasdikli sûretleri muhafaza edilmektedir. Bahsedilen şahsın hastalığı tedâvi edilmek üzere İstanbul'a gitmeye ruhsat verilmiş ise de işitilen kötü hâli kendisinin muhtaç bir halde iken Kastamonu'da geçen bir iki senede bir kaç işinden dolayı 10.000 kuruşluk mal ve mülk edinmiş olmasıyla tayin derecesine dâhil olmuştur. Bununla beraber kayıtlar ve hesap işleri teftişe değer ve düzeltilmesi gereken bir hale gelmiş olması sebebiyle bahsedilen şahıs sağlığı düzelse bile bahsedilen memuriyette artık çalıştırılması ve devam ettirilmesi uygun olamayacağı ortadadır. Bahsedilen vilâyetten bildirilmesi üzerine 1314 senesi Cemâziyelûlâ'nın 19'unda (26 Ekim 1896) azledildiği Maliye sicil şubesinin (27 Ocak 1897) olay cedvelinde gösterilmiştir.²¹²

67. SERKES EFENDİ

Osmanlı Devleti'nin Ermeni Milletinden Arakil Ağaoğlu Serkes Efendi, Hicri 1274 (1857) senesi Haçın kasabasında doğduğu tasdikli Osmanlı nüfus kâğidında kayıtlıdır. Bahsedilen kazâ Ermeni mekteplerinde görülmesi gereken dersleri okuyup diploma almaya muvaffak olamadığı ve Türkçe okuyup yazdığı özgeçmiş belgesinde kayıtlıdır. 1306 senesi Şevval'in 15'inde (14 Haziran 1889) Haçın Kazası Tapu Yazı İşlerinde çalışarak bir gün sonra 125 kuruş maaşla bahsedilen kazâ Nüfus Kâtipliğine geçmiş ve 1308 senesi Muharrem'in 17'sinde (2 Eylül 1890) memuriyeti Adana nüfus başkanlığınca tasdik olunmasından dolayı ikinci defa Tapu Kâtipliğine tayin olmuştur. 1312 senesi Şaban'ın 11'inde (7 Şubat 1895) bahsi geçen kâtiplikten ayrılarak ertesi gün azalıkta vazifeye başlamış ve hizmetinin bitmesi sebebiyle işinden ayrılmıştır. Daha sonra üçüncü defa olarak Tapu Kâtipliğine tayin olmuş, 1317 senesi Cemâziyelevvel'in 26'sında (2 Ekim 1899) ise istifâ ederek ayrılmıştır. 1326 senesi Cemâziyelevvel'in 15'inde (15 Haziran 1908) 200 kuruş maaşla bahsedilen kazâ

---

²¹² BOA, DH. SAİD. d, 36/172.

Müfredât Kâtipliğine tayin olmuştur. Haçın tahsil memurluğuna mal müdüriyetinden ve Adana Vilâyeti Maliye Başkanlığıyla Vali Vekâletinden yazılan görüşlere bakılarak, mâliye bakanı adına müsteşarlıktan vazifesini yapmaya kâbiliyetli olduğu beyan kılınmıştır. Osmanlı nüfus kâğıdı ile daha önce yaptığı hizmetlerde çalışma müddetleri, maaş miktarları, ayrılma sebepleri, herhangi bir borç ve ilişkisi olmadığını bildiren tasdikli evraklarıyla şuan ki hizmetine tayin tarihi ve maaş mikdârını içeren belgeler bahsi geçen vilâyet maliye başkanlığının tarihli haberleşme evrakları ve özgeçmiş varakasının aslıyla muhâfaza olunmaktadır. 21 Cemâziyelevvel 1328 (31 Mayıs 1910).²¹³

68. SÜLEYMAN HİLMİ BEY

Merhum Yusuf Beyoğlu Süleyman Hilmi Bey, 1270 (1853) tarihinde Kozan'da doğduğu tercüme-i hâl varakasinda yazılıdır. Süleyman Hilmi Bey, Elbistânlı merhum Mehmed Efendi ile Hoca Şakir Efendi'den akâid ilmine kadar olan Arapça ilimleri okumuş ve meşhur hadis âlimi Hoca Şinvan Efendi'den ise hadis ilmine dair Arapça edebiyatını okumuştur. Ayrıca Arapça ve Farsça okuyup yazabildiği, Fransızca anladığı bilinmektedir. 800 sene evvel yazılmış Arapça bir belediye İslami kanununu basıp dağıtmak maksadıyla Suriye gazetesine yazdırdığı varakasinda kayıtlıdır. 1284 (1867) tarihinde stajer olarak Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Mektubu ve bir müddet de Tutanak Yazı İşlerine devam etmiştir. 1297 senesi Şevval'in 8'inden (13 Eylül 1880) itibaren 1.350 kuruş maaşla Suriye Vilâyeti'ne bağlı merkez Sancağı ile 1.080 kuruş maaşla Akka Sancağı Yazı İşleri Müdürlüklerinde görev yapmıştır. Daha sonra 2.000 kuruş maaşla bahsedilen vilâyet Bidayet Mahkemesi Ceza Başkanlığına tayin edilmiştir. Fakat kâbiliyet derecesiyle işleri biraz daha hafif olan Kudus-ü Şerif ceza Başkanlığını idareye kâdir olabileceği mahallince tecrübe olunarak gerçekleşmesi sebebiyle 1300 senesi Muharremi'nin 8'inde (19 Kasım 1882) 1.400 kuruş maaş ve yerine başkası getirilmek sureti ile bahsedilen başkanlığa nakil edilmiştir. Bahsedilen şahıs buradaki görevi sırasında nizama uymayan hareketlerde bulunması üzerine 1301 senesi Rebiulevvel'in 17'sinde (16 Ocak 1884) azil edilmiştir. 1302 senesi Rebiulâhir'in 28'inde (14 Şubat 1885) 1.400 kuruş maaşla Limni Bidayet Mahkemesi Savcılık Muavinliğine tayin ve oradan Akdeniz Cezair Vilâyeti Savcılığının bildirilerine binâen başsavcılığın verdiği pusulada beyan olunmasından dolayı 1304 senesi Recebi'nin 9'unda (3 Nisan 1887)

²¹³ BOA, DH. SAİD. d, 166/225.

bahsedilen maaşla Canik Sancağı Bidayet Mahkemesi Savcılık muavinliğine nakil edilmiştir. Bir müddet sonra aynı miktar maaşla 1305 senesi Zilhicce'nin 7'sinde (15 Ağustos 1888) Amasya Sancağı Ceza Dairesi Başkanlığına nakil olunmuş ise de gitmeden önce yani istifâ ederek işten ayrılmıştır. 1308 senesi Cemaziyelevvel'in 17'sinde (29 Aralık 1890) 800 kuruş maaşla ve Adliye Seçim Komisyonu kararıyla Başsavcılık Muavinliğine tayin olmuştur. 1.400 kuruş maaşla İstanbul Bidâyet Mahkemesi ikinci Hukuk Bölümü ve 2.000 kuruş maaşla Üsküdar ve gerçekleşen talebi ile aynı maaş ile Beyoğlu Bidayet Mahkemesi azalığına tayin ve 2.500 kuruş maaşla İstanbul Bidâyet Mahkemesi sorgu hâkimi azalığına yükseltilmiş ve maaşı 2.750 kuruşa çıkarılmıştır. Bahsedilen şahsın tercüme-i hâl varakasında 1284 (1867) tarihinde Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Zabıt odasında bulunduğu esnada 80 kuruş maaşa nail olduğu ve 1287 (1870) tarihine kadar maaşı 300 kuruşa ulaştığı bilinmektedir. Daha sonra 500 kuruş maaşla Devlet Hazinesi ile bazı şahıslar arasında meydana gelen dâvaların halli ve faslı için oluşturulan basit bir mahkeme ve bahsedilen mahkemenin kaldırılmasından sonra kapatılmış olan sulh kurulu zapt yazı işlerinde bulunduğu yazılıdır. Bahsedilen şahsın çalıştırılma şekli ve maaş miktarı gerekli evreklarda bildirilmektedir. 28 Cemaziyelevvel 1317 (4 Ekim 1899).

1- 1316 senesi Recebi'nin 23'ünde (7 Aralık 1898) tebe-i sâniye sınıf-ı mütemâyiz nişanı tevcih buyrulmuştur.

2- 1318 senesi Cemaziyelevvel'in 8'inde (3 Eylül 1900) terfi ettirilerek rütbe-i ulâ sınıf-ı sâni nişanı tevcih buyrulmuştur.

3- Bahsedilen şahsa güzel hizmetleri sebebiyle 1317 senesi Ramazan'ın 25'inde (27 Ocak 1900) dördüncü rütbeden Mecidi nişân-ı zîşanı ihsan buyrulmuştur.

4- Bahsedilen şahsa 1319 senesi Ramazan'ın 22'sinde (2 Ocak 1902) terfi olarak birinci rütbe tevcih buyrulduğu Divan-ı Hümayun protokolüne ait cevap pusulasında gösterilmiştir.

Bahsedilen şahsın tayin edildiği İstanbul İstinâf Mahkemesi Azalığında maaşı 2.500 kuruş olmayıp 3.500 kuruş olduğu Adliye Sicil pusulasından anlaşılmış ve düzeltilerek ilave edilmiştir. (27 Nisan 1913).²¹⁴

---

²¹⁴ BOA, DH. SAİD. d, 77/144.

69. YAKUB BEY

Kozan Meclis İdâresi azasından Reşid Beyoğlu Yakub Bey, 1282 (1866) Kozan kazasının Topçular köyünde doğduğu Osmanlı nüfus kâğıdının tasdikli sûretinde kayıtlıdır. Kozan ilkokulunda temel dersleri okuduktan sonra ortaokula başlamış ve okunması gereken dersleri tahsil ederek diploma almıştır. Türkçe okuyup yazabilir ve Rumca anlayabilir. 1298 senesi Ramazan-ı Şerif ortalarında (11 Ağustos 1881) stajyer olarak Kozan Tahrirat Yazı İşlerine girmiş ve 1300 senesi Recebi'nin 9'unda (16 Mayıs 1883) 225 kuruş maaşla Kozan'da Tütün Fabrikası Memuru Muavinliğine tayin olmuştur. Fabrikanın kapatılması sebebiyle 1301 senesi Recebi'nin 17'sinde (13 Mayıs 1884) 300 kuruş maaşla Serfice Muhasebe Yazı İşleri Merkez Kâtipliği Refakatliğine tayin edilmiştir. 1303 senesi Zilkade'nin 26'sında (26 Ağustos 1886) aynı maaşla Evrak İdâresi Muavinliğinde görev yapmaya başlamıştır. Bir müddet sonra 350 kuruş maaşla bahsedilen livâ Yazı İşleri Mübeyyiz Vekillğine geçerek 380 kuruş maaşla birinci mübeyyizliğe terfi olmuştur. Ancak maaşı bazı sebeplerden dolayı 315 kuruşa indirilmiş ve 450 kuruş maaşla önce, bahsedilen yazı işleri birinci müsveddiliğine sonra 600 kuruş maaşla Resmi Yazışma Müdürü Muavinliğine terfi edilerek tayin edilmiştir. 1310 senesi Şevval'in 26'sında (13 Mayıs 1893) maaşı 615 kuruşa çıkarılmış ve mezkûr memuriyetle beraber Serfice Yazı İşleri Müdüriyeti, Kozan Kazası dâhilinde Vonçe Nahiyesi Müdüriyeti ve Yazı İşleri Müdüriyeti Vekâleti görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerden 1.064; Nahiye Müdüriyeti Vekâletlerinden 115 kuruş maaş almıştır. Fabrika Muavinliğinden ve Vonçe Nahiyesi Müdüriyeti Vekâletinden her hangi bir borç ve ilişkisinin olmadığını bildiren tutanakların tasdikli suretleri, bulunduğu hizmetler ile muavin maaşlarının kayıtlara uygun olduğuna dair belgeler, bahsedilen livâ muhasebesine verilmiş olan kayıt pusulası tercüme-i hâl varakasının aslıyla muhafaza edilmiştir. Serfice Yazı İşleri Müdürü İzzetli Kadri Efendi ile o zaman mutasarrıf olan Saadetli Emin Bey Efendi Hazretleri tarafından yazılan görüşlerde bahsedilen şahsın bulunduğu memuriyetlerin derece ve maaşları ilişik olduğu tutanakların içeriklerine uygun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca şuan bulunduğu hizmetinde iyi hizmet eden kâbiliyetli şahıslardan olduğu gösterilmiş ve vilâyet vâlisi Korgeneral Saâdetli Abdülkerim Paşa Hazretleri tarafından tasdik buyrulmuştur. 26 Ramazan 1319 (6 Ocak 1902).²¹⁵

---

²¹⁵ BOA, DH. SAİD. d, 98/202.

70. YUSUF ZİYA EFENDİ

Yusuf Ziya Efendi Kozan devlet adamlarından Mehmed Bey'in oğludur. Hicri 1276 (1860) senesinde Kozan dâhilindeki Belen kasabasında doğmuştur. Mahalle mektebinde okutulan dersleri öğrenmiş ve Üsküdar'da Paşa Kapısı Ortaokulunda tahsilini tamamlayarak diploma almış fakat diplomasını kaybetmiştir. 20 yaşındayken 1296 (1879)' da 200 kuruş maaşla Üsküdar Bidâyet Mahkemesi Hukûk Dâiresi Zabıt Kitâbetine tayîn olmuş ve 1300 senesi Muharrem'in 8'inde (19 Kasım 1882) 150 kuruş maaş ile Adliye Sicill-i Ahvâl Kalemine nakledilmiştir. Vazifesinden dolayı soruşturma geçirmemiştir. Söz konusu kalem müdüriyetinden yazılan görüşte yeterliliği, yetkinliği, vazifesini yaparkenki gayreti belirtilmiş ve adliye bakanlığından da “*Bu görüş tasdik edilmiştir.*” denilmiştir. Maaşı 1307 senesi Safer ayının 14'ünde (10 Ekim 1889) 350 kuruşa doldurulmuştur. Maaşı daha sonra 365 kuruşa yükselmiş, (29 Mayıs 1895) yılında ise zam yapılarak 450 kuruşa çıkarılmıştır.²¹⁶

---

²¹⁶ BOA, DH. SAİD. d, 32/230.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan reform çalışmaları neticesinde devletin her alanında büyük değişimler yaşanmıştır. Özellikle bürokratik yapıda görülen yenilikler bu değişimin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanzimatla başlayan bu süreç II. Meşrutiyet'in ilanına kadar devam etmiş ve II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde bürokratik yapının güçlü bir hâle gelmiştir. Bu dönemde bürokrasinin üst düzey memurları padişahı gölgede bırakacak kadar söz sahibi olmuştur. Öyle ki Babıâli mensubu bürokratlar II. Abdülhamid'in Meşrutiyet'i ilan edeceğinin sözünü vermesi üzerine tahta çıkmasına müsaade etmişlerdir.

İstibdat dönemi başladığında II. Abdülhamid sivil bürokrasinin gücünün farkındaydı ve Babıâli'yi etkisiz hâle getirip tekrar sarayı etkinleştirmeyi amaçlıyordu. Öte yandan memur sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Merkez ve taşrada memur sayılarının artması merkezi otoriteyi güçlendirmek adına olumlu bir gelişmedir. Ancak sarayı bile gölgede bırakan bürokratik sistemin merkezileşmeyi sağlamak ve padişah iradesini daim kılmak adına kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple II. Abdülhamid döneminde bürokratik yapıyı kontrol altında tutabilmek için çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve memurlara sicil mecburiyeti getirilmiştir.

Bürokratik yapı içerisinde yer alan en üst kademedeki memurdan en alt kademedeki memura kadar bütün resmi personel sicil kayıtlarına geçirilerek belgeler Sicill-i Ahvâl defterlerinde arşivlenmiştir. Bu defterler esas alınarak hazırlanan çalışmamızda Osmanlı Devleti'nde görev yapmış Kozan ve Cebel-i Bereketli 70 memurun incelemesi yapılmıştır.

Sicil kayıtlarına göre Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlardan 58'i Müslüman olup geri kalan 12 memurun Gayrimüslim olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca memurların eğitim durumlarına bakıldığında genel anlamda okur-yazar oranının yüksek olduğu, sıbyan ve medrese gibi okulları bitiren memurların yüksek okullarda eğitim aldığı ve çeşitli meslek kollarını icra edecek seviyede kendilerini yetiştirdikleri dikkat çekicidir. Bazı memurların birden fazla yabancı dili bildiği görülmüştür.

Memurluk vazifesi sırasında üstün başarı gösteren memurlara da nişan, madalya ve rütbelere verildiği sicil kayıtlarında belirtilmektedir. Bu anlamda görevi sırasında en başarılı olan memur Mehmet Arif Bey'dir. Çünkü diğer memurlara göre daha fazla nişan ve rütbeye sahiptir. Mehmet Arif Bey İkinci sınıftan ikinci rütbeye, üçüncü rütbeden mecidi nişanına, mir-miranlık yüksek rütbesine, yine ikinci rütbeden mecidi nişanına, ikinci rütbeden Şîr-i Hurşit nişana (İran tarafından verilmiştir.) ve son olarak birinci rütbeden mecidi nişanına sahiptir.

Memurlar hususunda en dikkat çekici özelliklerden biri de çalıştıkları kurumdan ayrılması durumunda başka bir kuruma geçince maaş miktarlarının belli bir süre düşük olmasıydı. Sonrasında ise memurun çalışmasına ve başarısına göre maaş miktarları da artmıştır. Memurlarla ilgili bir diğer özellik de gerekli durumlarda bazı memurlar yol harçlığı almak suretiyle geçici görevlendirme almışlardır. Mesela Fırka-

i İslâhiye görevi sırasında Ahmet Cevdet Paşa'nın isteği üzerine bazı Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlar asıl görevlerinden farklı olarak memleketlerine gelerek Ahmet Cevdet Paşa'ya Fırka-i İslâhiye konusunda yardımcı olmuşlardır. Memurların görevleri bittikten sonra önceki kurumlarında çalışmaya devam etmişlerdir.

Memurlar ile ilgili diğer bir husus da hakkında şikâyet olanların soruşturma geçirmesidir. Hakkında tahkikat başlayan memurlar kısa bir süreliğine görevlerinden alınır, suçsuz oldukları anlaşılırsa soruşturma kalkar ve görevlerine geri dönerlerdi. Ancak yapılan şikâyet sonucunda memurun suçlu olduğu anlaşılırsa öncelikli olarak memurun daha önce çalıştığı kurumda aynı sorunun olup olmadığına bakılırdı. Daha sonra memura bir daha suç işlememesi konusunda uyarıda bulunulurdu. Ancak aynı suçun tekrarlanması durumunda ise daha ağır cezai işlemler uygulanırdı.

Ali Rıza Efendi soruşturma geçirmesine rağmen hakkında tahkikat yapılmamış ve soruşturma sonrasında göreve geri dönmüştür. Fakat memurluk derecesi ceza olarak düşürülmüştür. Bekir Sıtkı Efendi ise bir dönem görevinden el çektirilmiştir. Ancak suçsuz olduğu anlaşılınca görevine geri dönmüştür. Yine memurlardan Ecipyan Agop Efendi doktorluğu sırasında Müslüman hastalara kötü muamelede bulunduğu gerekçesiyle memuriyetten geçici olarak alınmıştır. Sonrasında iyi hizmet ve sadakatini kanıtladığı için çalışmaya devam etmiştir. Kozan ve Cebel-i Bereketli memurlar içerisinde belki de en ağır cezayı alan İbrahim Ethem Bey olmuştur. Memurluğu sırasında işlediği suçlardan dolayı kendisine hapis cezası verilmiştir. İbrahim Ethem Bey belli bir süre hapiste kaldıktan sonra görevine geri dönmüş ve sonrasında başarılı işler yaptığı için kendisine dördüncü rütbe verilmiştir.

Sicill-i Ahvâl defterleri yalnızca biyografi kayıtları olmayıp aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin pek çok alanı ile ilgili önemli bilgileri veren birinci el kaynaklardır. Günümüzde birçok araştırmacı defterler sayesinde kayıt altına alınan çok sayıdaki memurun hayat hikâyelerine ulaşabilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde dijital ortamda da bulunan Sicill-i Ahvâl kayıtları katalog taraması ile incelenip bu çalışmanın sonucunda “*Sicil-i Ahvâl Defterlerine Göre Kozan ve Cebel-i Bereketli Memurlar*” adlı tezimiz ortaya konmuştur.

KAYNAKLAR

A.ARŞİVLER

1.Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri)

BOA, DH. SAİD. d, 160/89, BOA, DH. SAİD. d, 11/02, **BOA, DH.SAİD. d, 11/66**, BOA, DH.SAİD. d, 95/209, **BOA, DH.SAİD. d, 151/242**, BOA, DH.SAİD. d, 84/10, **BOA, DH.SAİD. d, 61/171**, BOA, DH.SAİD. d,16/250, **BOA, DH.SAİD. d, 10/200**, BOA, DH.SAİD. d, 34/81, **BOA, DH.SAİD. d, 160/150**, BOA, DH.SAİD. d, 126/167, **BOA, DH.SAİD. d, 144/246**, BOA, DH.SAİD. d, 35/107, **BOA, DH.SAİD. d, 13/164**, BOA, DH.SAİD. d, 164/120, **BOA, DH.SAİD. d, 157/10**, BOA, DH.SAİD. d, 79/156, **BOA, DH.SAİD. d, 174/223**, BOA, DH.SAİD. d, 105/108, **BOA, DH.SAİD. d, 03/225**, BOA, DH.SAİD. d, 11/34, **BOA, DH.SAİD. d, 164/220**, BOA, DH.SAİD. d, 160/24, **BOA, DH.SAİD. d, 176/46**, BOA, DH.SAİD. d, 183/200, **BOA, DH.SAİD. d, 132/88**, BOA, DH.SAİD. d, 104/97, **BOA, DH.SAİD. d, 13/64**, BOA, DH.SAİD. d, 163/106, **BOA, DH.SAİD. d, 169/68**, BOA, DH.SAİD. d, 97/16, **BOA, DH.SAİD. d, 165/89**, BOA, DH.SAİD. d, 12/145, **BOA, DH.SAİD. d, 10/351**, BOA, DH.SAİD. d, 177/73, **BOA, DH.SAİD. d, 08/153**, BOA, DH.SAİD. d, 78/198, **BOA, DH.SAİD. d, 16/05**, BOA, DH.SAİD. d, 167/911, **BOA, DH.SAİD. d, 173/13**, BOA, DH.SAİD. d, 22/62, **BOA, DH.SAİD. d, 157/201**, BOA, DH.SAİD. d, 14/105, **BOA, DH.SAİD. d, 17/232**, BOA, DH.SAİD. d, 121/195, **BOA, DH.SAİD. d, 174/80**, BOA, DH.SAİD. d, 32/246, **BOA, DH.SAİD. d, 41/131**, BOA, DH.SAİD. d, 114/161, **BOA, DH.SAİD. d, 120/204**, BOA, DH.SAİD. d, 45/179, **BOA, DH.SAİD. d, 11/65**, BOA, DH.SAİD. d, 177/225, **BOA, DH.SAİD. d, 11/21**, BOA, DH.SAİD. d, 86/54, **BOA, DH.SAİD. d, 136/143**, BOA, DH.SAİD. d, 27/177, **BOA, DH.SAİD. d, 14/100**, BOA, DH.SAİD. d, 45/44, **BOA, DH.SAİD. d, 09/496**, BOA, DH.SAİD. d, 111/132, **BOA, DH.SAİD. d, 87/44**, BOA, DH.SAİD. d, 185/192, **BOA, DH.SAİD. d, 169/51**, BOA, DH.SAİD. d, 36/172, **BOA, DH.SAİD. d, 166/225**, BOA, DH.SAİD. d, 77/144, **BOA, DH.SAİD. d, 98/202**, BOA, DH.SAİD. d, 32/230.

B. TETKİK ESERLER

1.Kitap, Makale, Tez, Ansiklopedi ve Sözlükler

Afyoncu, Erhan, “Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğunda Bürokrasi”, *Türkiye Günlüğü*, 1999, S.58, s.182-190.

Akgün, Mehmet, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Bosna Doğumlu Memurlar*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2017.

Aksoy, Numan Durak ve Arslantaş Halis Adnan, “Ana Hatlarıyla Selçuklu’dan Cumhuriyet’e Eğitim-Öğretimde Kurumsal Değişim”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010, C.20, S.1, s.471-488.

- Akyıldız, Ali, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç'tan 1999'a)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.
- Alkan, Mustafa, "Kıvık Vakıfları Sayısal Bir Tasnif ve Tasvir Denemesi", *Turkish Studies Dergisi*, 2008, C.3, s.1-18.
- Artuk, İbrahim ve Artuk Cevriye, *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul,1967.
- Aslan, Seyfettin ve Yılmaz Abdullah, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2001, C.2, S.1, s.287-297.
- Başaran, Mehmet, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Bergama Doğumlu Memurlar 1827- 1892)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2013, C.28, S.1, s.77-104.
- Başbakanlık, Osmanlı Arşivi Rehberi, (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı), Yayın No: 108, İstanbul, s.237.
- Bayraktar, Batuhan, "Osmanlı'da Bürokrasi", *Proje Raporu*, 2012, s.1- 47.
- Bozkurt, Nurgül, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Simavlı Memurlar", *Akademik Bakış Dergisi*, 2011, S.27, s.1-12.
- Çadırcı, Musa, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ülke Yönetimi" *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s.210-230.
- Çakaloğlu, Cengiz, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre Osmanlı Devleti'ndeki Manisalı Mülkî Amirler", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2004, S.25, s.221-242.
- Çanak, Erdem, "1927 Nüfus Sayımına Göre Cebel-i Bereket Vilâyetinin Demografik Yapısı", *Akademik Bakış Dergisi*, 2016, S.54, s.95-107.
- Çelem, Ramazan, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar(1879)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2014.

- Çetin, Atilla, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma”, *Vakıflar Dergisi*, 2005, s.87-104.
- Çetin, Nazir, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Antakyalı Devlet Memurları (1879-1909)*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2015.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2002.
- Fidan, Serdal, Şahin Kamil ve Çelik Fikret, “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, S.23, s.113-128.
- Findley, Carter V., “19.yy’da Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Gelişme” *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim, İstanbul 1985, s.259-262.
- Findley, Carter V., *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (çev. Gül Çağalı Güven) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, (Eserin orijinali 1989’da yayımlandı).
- Findley, Carter V., *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform*, (çev.Latif Boyacı ve İzzet Akyol) İz Yayıncılık, İstanbul, 1994, (Eserin orijinali 1980’de yayımlandı)
- Gençoğlu, Mustafa, “1864 ve1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, C.2, S.1, s.29-50.
- Gündüz, Ahmet, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (1879-1909)”, *History Studies Dergisi*, 2011, C.3, S.3, s.123-145.
- Gündüz, Ahmet, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kırşehir Doğumlu Memurlar (1879-1909)”, *History Studies Dergisi*, 2011, C.3, S.1, s.131-154.
- Halaçoğlu, Yusuf , “Adana Tarihçesi”, *Yapı Kredi Yayını*, 2000, s.10-17.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Sistem Ofset, Ankara, 2017.
- Heper, Metin, “19. yy’da Osmanlı Bürokrasisi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s.245-258.

- İmlak, Ömer Ferit, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Eğinli (Kemaliyeli) Devlet Adamları (19820-1854)*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan 2012.
- Kara, Hamdi, “Cumhuriyet’e Kadar Çukurova Nüfusu”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları*, 1989, S.1, s.115-121.
- Karal, Enver Ziya, *Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- Karal, Enver Ziya, *Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- Kaya, Mustafa, *II. Abdülhamid Döneminde Ispartalı Memurlar (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2014.
- Kırıcı, Ahmet Önder-Yiğit, İrfan, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Çorumlu Devlet Adamları (1830-1909 yılları arası)*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 2011.
- Kodaman, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1991.
- Kurt, Yılmaz, “Sis (Kozan) Sancağı Mufassal Tahrir Defteri Tanıtımı ve Değerlendirilmesi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 1990, S.1, s.271-298.
- Kütükoğlu, Mübahat, “Sicill-i Ahvâl Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1982-98, S.12, s.141-157.
- Mert, Talip, “Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler –I.”, *Araştırmaları Dergisi*, 2000, S.2, s.97-111.
- Ortaylı, İlber, “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler” *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C.1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s.231- 244.
- Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri*, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2000.
- Özger, Yunus, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010.

- Özger, Yunus, “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Bazı Yahudi Memurların Sosyo-Kültürel Durumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2011, C. 4, S. 16, s.381-400.
- Özkan, Selim Hilmi, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Alâiyeli Memurların Sosyo-Ekonomik Durumları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları*, 2015, s.449-470.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- Sarıyıldız, Gülden, “Tanzimat ve Osmanlı Bürokrasisinde Yemin Müessesesi”, *İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2002, s.251-268.
- Sarıyıldız, Gülden, “Sicill-i Ahvâl Defterleri”, *İslam Ansiklopedisi*, C:37, İsam Yayınları, s.134-136.
- Sarıyıldız, Gülden, *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve Faaliyetleri (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul, 2004.
- Sencer, Muzaffer, “Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat Sonrası Siyasal ve Yönetimsel Gelişmeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, 1984, C. 17, S.3, s.46-73.
- Sunay, Serap, *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2007.
- Sürmen, Ahmet, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları*, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yozgat 2011.
- Şaşmaz, Musa, *Türkiye'nin idari Taksimatı IV(1920-2013)*, TTK yayınları, Ankara, 2014.
- Terzi, Mehmet Akif, *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi ve Memur*, Sistem Ofset, Ankara, 2012.
- Tutar, Adem, “XVX. Yüzyılın Sonlarında Kozan Sancağında Müslümanlar ve”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2002, C.5, S.13, s.149-163.
- Weber, Max, *Bürokrasi ve Otorite*, (çev. Bahadır Akın) Adres Yayınları, İstanbul, 2005, (Eserin orijinali 1923'te yayımlandı)

Yazan, Şamil, *Kozan Sancağında Yaşayan Osmanlı Ermenilerinin Siyasi Faaliyetleri*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2011.

Yüksel, Ayhan, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar (1879-1909)*, Kitabevi, İstanbul, 2004.

C. İNTERNET SİTESİ

[http://www.kozan.bel.tr/?/kozan1/2011/05/10/Kozan'ın-tarihi](http://www.kozan.bel.tr/?/kozan1/2011/05/10/Kozan%27ın-tarihi)

<http://docplayer.biz.tr/4669355-Cebelibereket-sancagi-ve-rahime-hatun.html>
/2016/01/11/Cebeli Bereket-Sancağı-ve-Rahime-Hatun- Ali-Rıza -Önder

<http://www.osmaniye.kulturturizm.gov.tr/TR,60788/tarihce.html>/2018/02/15/
Osmaniye-Tarihi

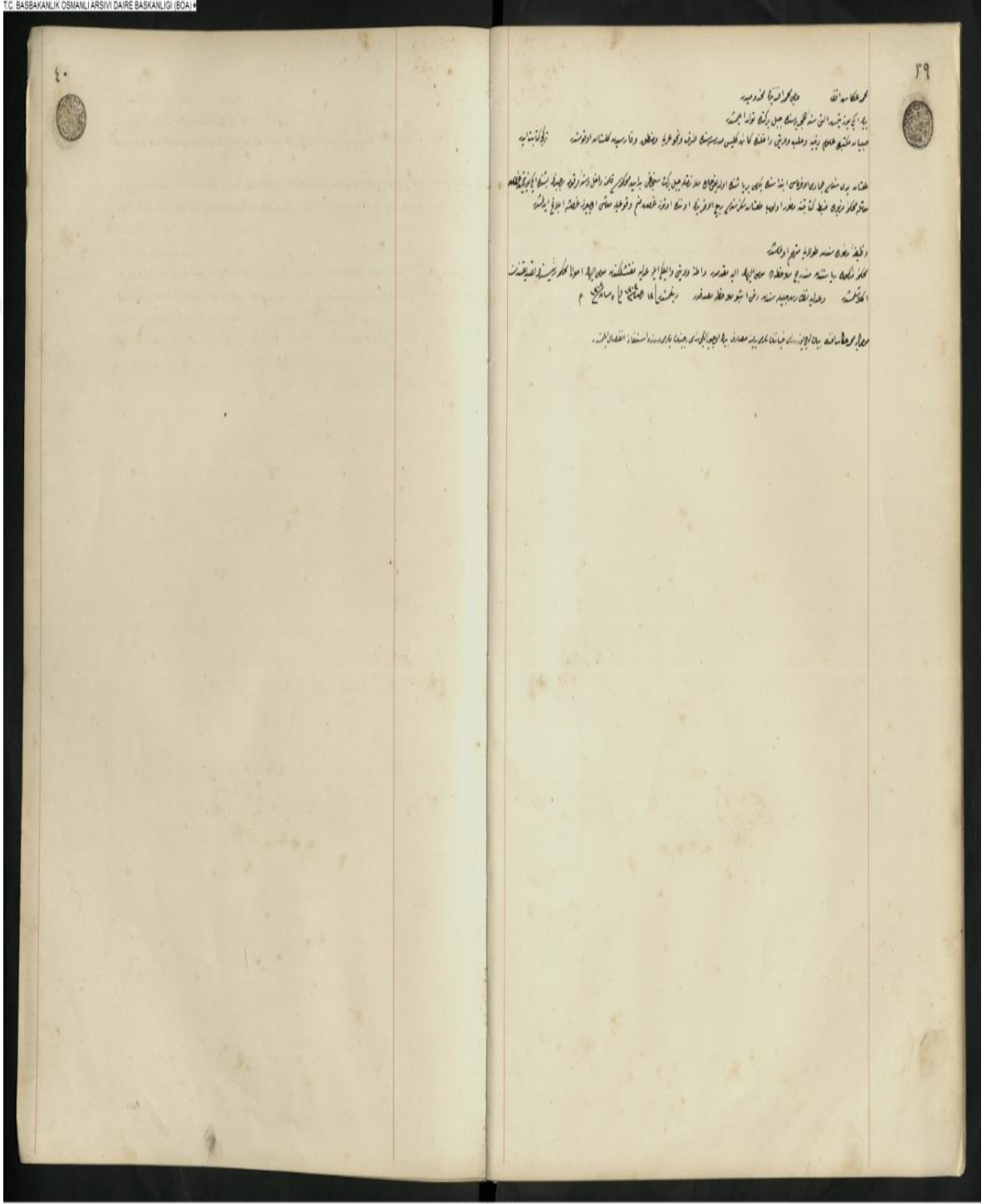
<https://www.tarihbilimi.gen.tr/makale/tanzimat-donemi-tasra-yonetimi/> 2018/11/23

<https://www.osmanlipadisahlari.gen.tr/2.-abdulhamit.html>/2013/12/02/II.-
Abdülhamit-Dönemi

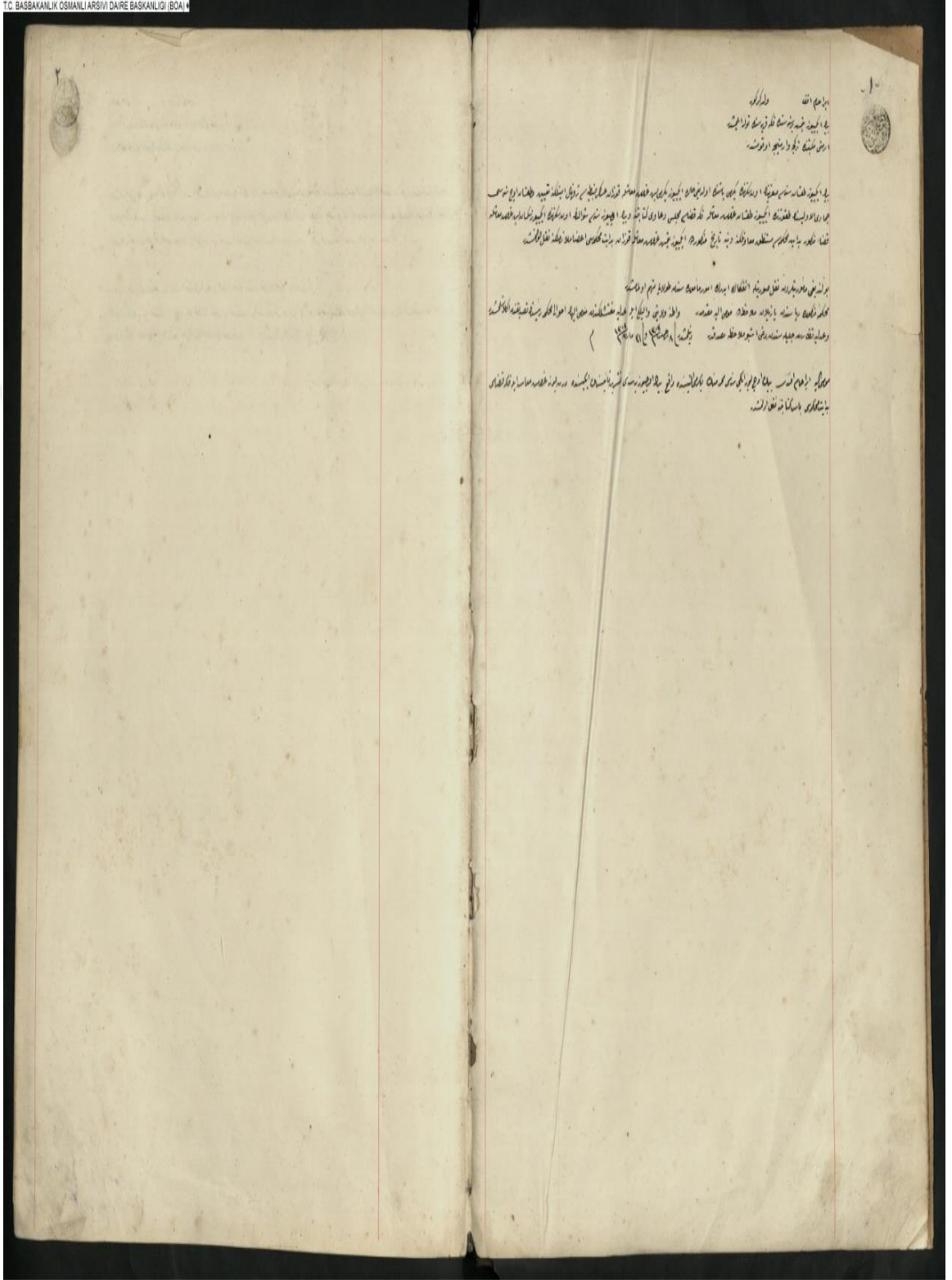
<http://tarihvemedeniye.org/2011/10/vilayetlerle-osmanli-atlasi.html>
/2009/09/08/XX.Yüzyıl'da Osmanlı Vilayetleri

EKLER

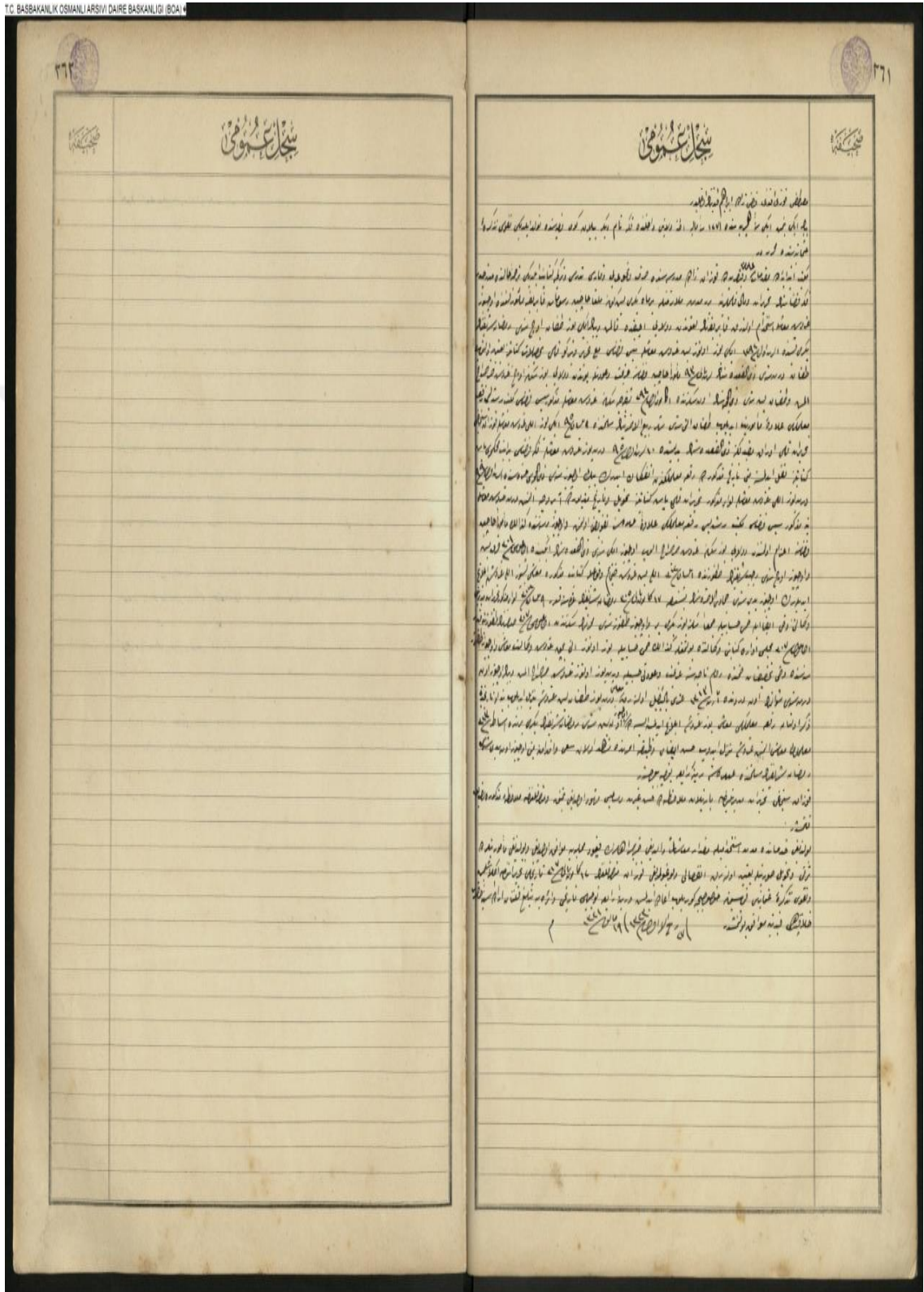
Ek-1: Mehmed Ukkaş Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kayıdır.

Ek-2: Abraham Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kayıdır.

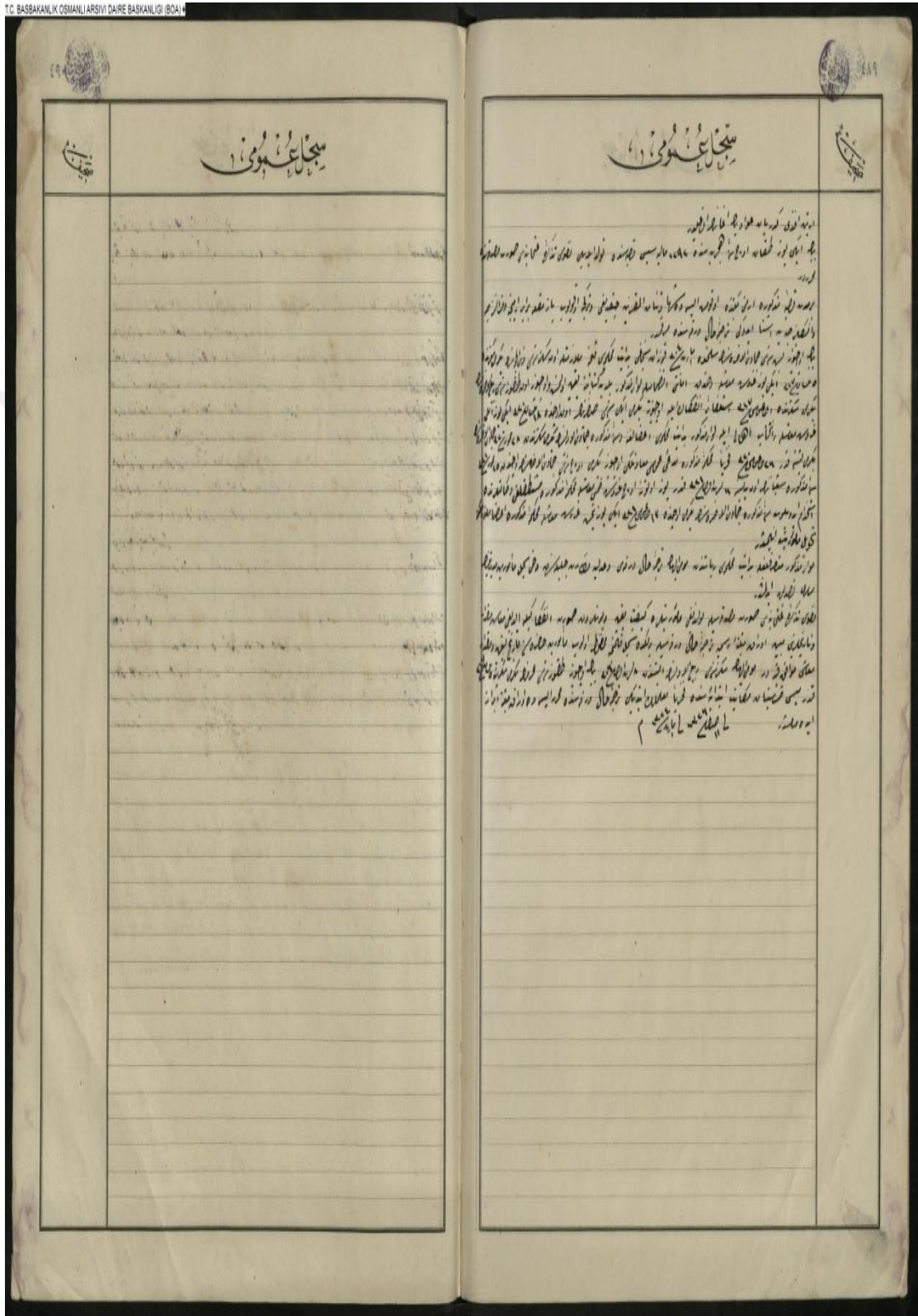
Ek-3: Mustafa Fevzi Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

DH.SAİD.0011

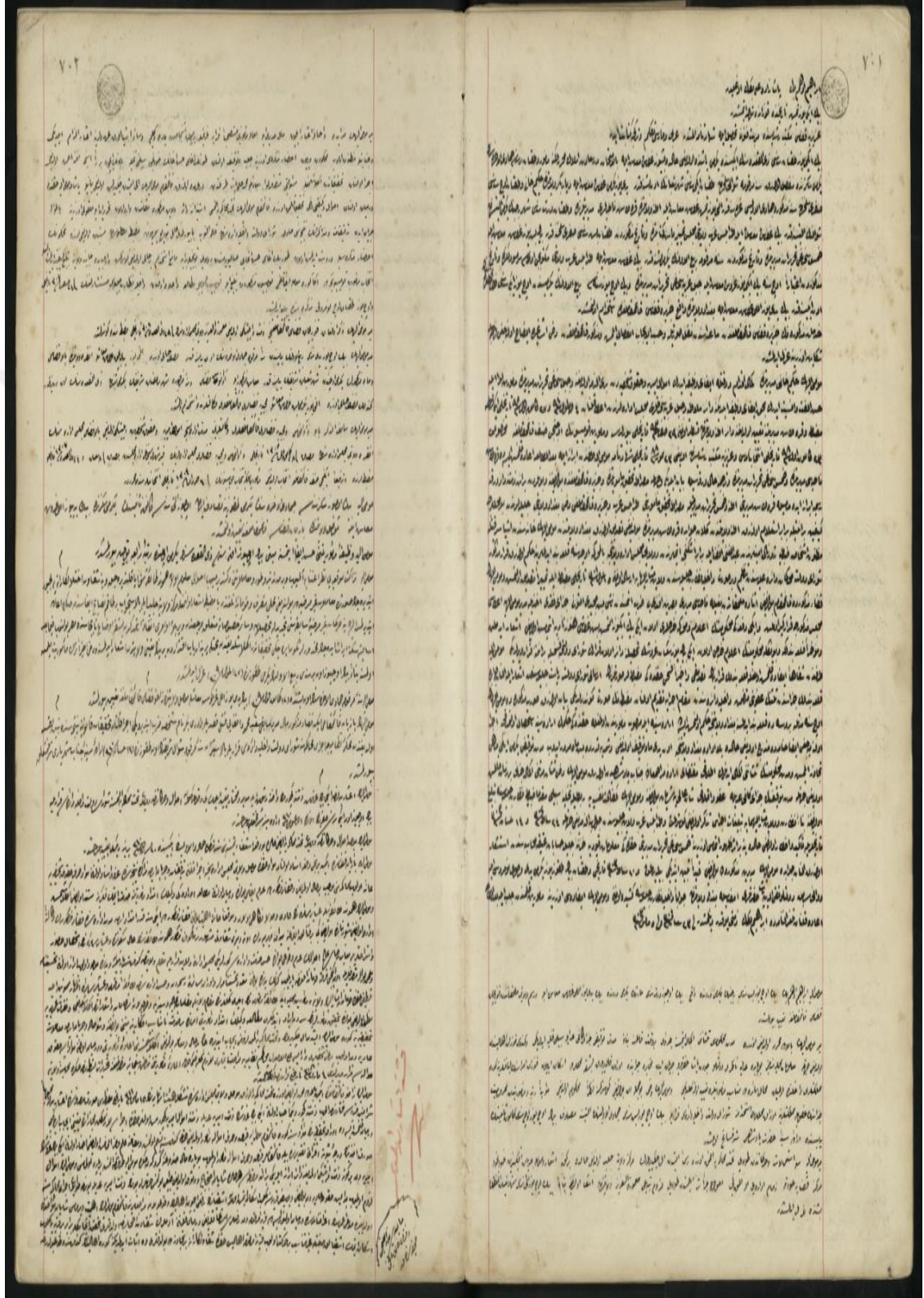

Ek-4: Artin Efendi'ye ait Sicill-i Ahvâl kaydır.

DH.SAİM.09144

Ek-5: İbrahim Edhem Bey'e ait Sicill-i Ahvâl kaydıdır.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Senem ÖZDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın 1990
Medeni Hali : Evli
İletişim Bilgileri : na_senem@hotmail.com.tr

EĞİTİM BİLGİLERİ

2005-2008 Aydın Mehmet Akif Ersoy Süper Lisesi
2009-2013 Niğde Üniversitesi Tarih Bölümü
2014-2015 Niğde Üniversitesi Pedagojik Formasyon Eğitim Programı
2016-2018 Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim dalı Yüksek Lisans

YABANCI DİL

İngilizce

İŞ

2016-2017 Niğde Halk Eğitim Merkezi Tarih Öğretmenliği

